

2014

IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

30–31 липня 2014 р.

Проблеми та перспективи розвитку
науки на початку третього тисячоліття
у країнах Європи та Азії

Секції:

Біологічні науки

Географія та геологія

Державне управління

Екологія

Економіка

Історія

Математика

Мистецтво

Педагогіка

Політологія

Право

Психологія

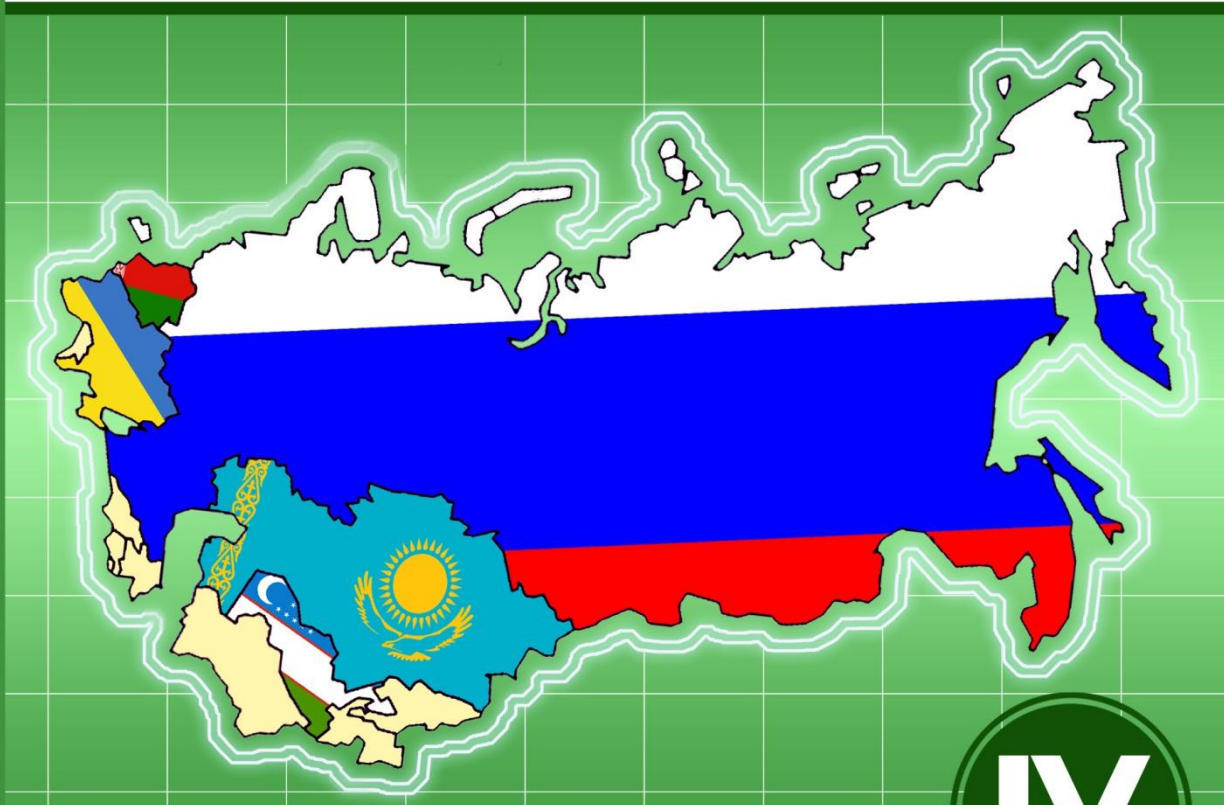
Соціологія

Сучасні інформаційні технології

Фізична культура та спорт

Філологічні науки

Філософія

Переяслав-Хмельницький
2014

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство історичного факультету
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
**«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у
країнах Європи та Азії»**

30 – 31 липня 2014 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ УКРАИНЫ
ГОСУДАРСТВЕННОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ

«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды»

молодежная общественная организация
«НЕЗАВИСИМАЯ АССОЦИАЦИЯ МОЛОДЕЖИ»

студенческое научное общество исторического факультета
«КОМИТЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ИСТОРИИ И СОВРЕМЕННОСТИ»

МАТЕРИАЛЫ

IV Международной научно-практической интернет-конференции
**«Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в
странах Европы и Азии»**

30 – 31 июля 2014 г.

СБОРНИК НАУЧНЫХ РАБОТ

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії» // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014 р. – 138 с.

Материалы IV Международной научно-практической интернет-конференции «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии» // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2014 г. – 138 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,
ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор исторических наук, профессор, действительный член НАПН Украины, ректор ГВУЗ
«Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды».

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;
Я.О. Потапенко – д.і.н., професор;
Т.М. Боголіб – д.е.н., професор;
Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;
Н.В. Ігнатенко – к.п.н., професор;
В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;
В.А. Вінс – к.псих.н.;
Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;
С.М. Кикоть – к.і.н.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;
Я.О. Потапенко – д.и.н., профессор;
Т.М. Боголиб – д.э.н., профессор;
Г.Л. Токмань – д.п.н., профессор;
Н.В. Игнатенко – к.п.н., профессор;
В.В. Куйбида – к.биол.н., доцент;
В.А. Винс – к.псих.н.;
Ю.В. Бобровник – к.и.н.;
С.М. Кикоть – к.и.н.

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,
А.П. Король,
Ю.С. Табачок.

Члены оргкомитета интернет-конференции:

Ю.В. Бобровник,
А.П. Король,
Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

Ю.В. Бобровнік,
Ю.С. Табачок.

Составители сборника:

Ю.В. Бобровник,
Ю.С. Табачок.

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**Ольга Рушак
(Одеса, Україна)****УТВОРЕННЯ БІОПЛІВКИ *CANDIDA ALBICANS***

Однією з найбільш поширених форм існування бактерій у більшості природних умов, ймовірно, є біоплівка [17]. Сьогодні під терміном «біоплівка» розуміють особливу форму існування мікроорганізмів та їх спільнот, що утворюється на межі розділу фаз, зазвичай твердої і рідкої, складну за своїм хімічним та видовим складом, тривимірну структуру [2]. Біоплівки мають складну архітектуру – клітини, укладені в екзополімерний матрикс, який містить канали, наповнені рідиною. Структура біоплівки залежить від багатьох факторів: складу мікроорганізмів, їх фізіологічного стану, навколишнього середовища, характеру поверхні, до якої прикріплені клітини [1].

Здатність *Candida albicans* утворювати біоплівки в організмі людини розглядають як один з основних механізмів вірулентності даного мікроорганізму [6]. Клітини слизової оболонки, поряд з одноразовими медичними пристроями, є найбільш поширеними субстратами, до поверхні яких можуть прикріплюватися клітини цього дріжджоподібного гриба [4].

Умовно-патогенні гриби роду *Candida* можуть викликати як поверхневі, так й системні захворювання, і в даний час визнаються як основні агенти нозокоміальних інфекцій [13]. Останні дослідження визнали даний мікроорганізм як той, що посідає четверте місце серед найбільш розповсюджених збудників інфекцій кровообігу, який викликає до 35 % летальних випадків [8]. Їх появу у межах медичних закладів пов'язано з використанням імуносупресивних та цитостатичних препаратів, потужних антибіотиків, які пригнічують нормальну мікробіоту, та імплантацією різних пристроїв. Більшість таких кандидозів обумовлено утворенням біоплівок на таких імплантованих пристроях, як постійні катетери або штучні клапани серця. Майже завжди імплантація судинних або сечових катетерів, центральний венозний катетер а також ендотрахеальної трубки, супроводжується формуванням біоплівки на поверхні цих пристроїв [12]. Тобто *C. albicans* є частим збудником внутрішньолікарняних пневмоній та інфекцій сечовивідних шляхів.

Ті пристрої, що було повністю імплантовано в організм людини (протези клапанів серця, кардіостимулятори, суглоби, як правило, можуть бути забруднені *C. albicans* безпосередньо під час хірургічного розміщення [8].

Поверхневі кандидози, які пов'язані з імплантованими пристроями, характеризуються менш тяжким перебігом, але зустрічаються частіше [9]. За даними авторів найбільш розповсюдженим серед них є інфікування *C. albicans* слизової оболонки ротової порожнини після проведення протезування зубів [16]. В таких випадках біоплівка утворюється на поверхні акрилового зубного протезу та може містити, крім дріжджоподібних грибів, велику кількість бактерій, зокрема стрептококів. Силіконова гума голосових протезів, які використовуються у пацієнтів після операцій на голосових зв'язках, також може бути забруднена полівидовою біоплівкою, до складу якої входять *Candida spp.* [11].

Кандидозний ендокардит може бути результатом утворення біоплівки на ушкоджені судинному ендотелію природних клапанів серця у пацієнтів зі вже існуючою хворобою серця [16]. При цьому первинним ураженням є тромб, що складається з фібрину та тромбоцитів, який розвивається на поверхні серцевого клапана. Такі тромботичні ушкодження надалі можуть колонізуватися грибовими клітинами, що призводить до емболії.

При кандидозному вагініті представники роду *Candida* на поверхні слизової оболонки існують у складі змішаної біоплівки, що обумовлює їх резистентність до звичайних протигрибкових препаратів [9].

У природних умовах полімікробна біоплівка часто містить представників роду *Candida* у асоціації з епідермальним стафілококом [15]. Нещодавно було охарактеризовано взаємодію *C. albicans* та синьогнійної палички у складі змішаної біоплівки [4].

In vivo C. albicans є поліморфний мікроорганізм, що може існувати або як справжній дріжджоподібний гриб з овальною формою клітин або як неподілені перегородками гіфи, а також подовжені еліпсоїдні клітини–псевдогіфи. Також даний вид утворює хламідоспори, які є товстостінними спороподібними структурами та бластоспори – округлі клітини, що прикріплені до перетяжок псевдоміцелія [18]. Дріжджоподібну форму і справжні гіфи регулярно фіксують під час інфекції, дотепер роль псевдогіфів чітко не встановлено [3]. Вважають, що у клітин *C. albicans* у формі гіф більш високий інвазивний потенціал, ніж у вигляді дріжджів. Але з іншого боку відзначають, чим менше форма клітин, тим легше відбувається поширення гриба, зокрема в організмі людини [14]. Перехід між дріжджоподібною формою і гіфами – диморфізм – відіграє важливу роль, як у патогенності в цілому, так і впродовж утворення біоплівки [7].

Повністю зріла біоплівка *C. albicans*, що утворюються *in vitro*, складаються з поверхневозв'язаних мікроколоній дріжджів та гіфів, розташованих у двошаровій структурі. При цьому зазначено, що утворення гіфів даним видом грибів відбувається тільки після контакту з твердою поверхнею, зокрема пластиком або склом [6].

Утворення біоплівки *C. albicans* є послідовним процесом, що включає прилипання і поширення дріжджових клітин по твердій поверхні, формування гіф у верхній частині біоплівки, накопичення позаклітинного матриксу і, нарешті, дисперсію дріжджових клітин від біоплівки [13].

Джерелом утворення біоплівки є окремі планктонні (вільно флотуючі) клітини мікроорганізмів. [3].

Перша стадія – прикріплення (адгезія) *C. albicans* до абіотичних поверхонь відбувається в результаті фізико-хімічних взаємодій (електростатичних, гідрофобних, ван-дер-Ваальсових та ін.) між поверхневими структурами клітин і самого субстрату. [11]. Ця стадія займає кілька секунд і є зворотною.

Друга стадія адгезії (незворотне прикріплення, або фіксація («anchoring», «locking»)), характеризується незворотним зв'язуванням клітин з поверхнею за допомогою специфічних молекул – адгезинів.

Після специфічної адгезії поодиноких клітин починається їх проліферація, формування глікокалікса і утворення тривимірної структури, що розглядається як перший етап дозрівання біоплівки. Клітини, що входять до складу зрілої біоплівки, позначають як «сесильні» форми. Відбувається агрегація клітин, що раніше прикріпилися до твердої поверхні, деякі з них злипаються один з одним, утворюють багатоклітинний шар[3]. При досягненні певної товщини клітинного шару настає друга стадія дозрівання біоплівки[1]. Одночасно зі збільшенням товщини біоплівки формуються її специфічні структури – порожнини, вирости, пори і канали.

Повністю зріла біоплівка *C. albicans* складається з густої мережі дріжджоподібних клітин, гіфів і псевдогіфів, а також позаклітинного полімерного матеріалу[13].

Останньою стадією розвитку біоплівки є стадія дисперсії: у певний момент часу дана структура досягає критичної маси, відбувається перемикання частини клітин з сесильного на планктонний фенотип, і при цьому від зовнішніх шарів біоплівки починають відкріплятися клітини, які здатні колонізувати інші поверхні[5]. Цей процес має велике значення, так як призводить до поширення, розповсюдження мікробного суспільства, захоплення мікроорганізмами нових місць існування. За даними ряду досліджень, планктонні клітини, які втратили зв'язок з біоплівкою, являють собою велику небезпеку у зв'язку з придбанням нових властивостей, включаючи стійкість до антибіотиків[10].

Таким чином, біоплівка, що утворюється *C. albicans*, представляє собою динамічне середовище, усередині якого мікробні клітини залишаються життєздатними і метаболічно активними, хоча це залежить від їх положення всередині біоплівки.

Література:

1. Іваниця В. О., Галкін М. Б. Сучасні уявлення щодо механізмів формування біоплівок // Мікробіологія і біотехнологія. – 2011. – Т. 14, №2. – С. 8 – 22.
2. Смирнова Т. А., Диденко Л. В., Азизбеян Р. Р., Романова Ю. М. Структурно-функціональна характеристика бактеріальних біопленок // Мікробіологія. – 2010. – Т. 79, № 4. – С. 435 – 446.
3. Сидоренко С. В. Роль бактеріальних біопленок в патології человека // Инфекции в хирургии. – 2004. – Т. 2, № 3. – С. 16 – 20.
4. Costerton W., Veeh R., Shirtliff M., Pasmore M., Post C., Ehrlich G. The application of biofilm science to the study and control of chronic bacterial infections // J. Clin. Invest. – 2003. – Vol. 112. – P. 466– 477.
5. Donlan R. M., Costerton J. W. Biofilms: survival mechanisms of clinically relevant microorganisms // Clin. Microbiol. Rev. – 2002. – Vol. 15. – P. 167 – 193.
6. Francois L. Mayer, Wilson D., Hube B. *Candida albicans* pathogenicity mechanisms // Virulence. – 2013. – Vol. 4, № 2. – P. 119 – 128.
7. Jacobsen I. D., Wilson D., Wdchtler B., Brunke S., Naglik J. R., Hube B. *Candida albicans* dimorphism as a therapeutic target // Expert. Rev. Antiinfect. Ther. – 2012. – Vol. 10. – P. 85 – 93.
8. Krueger. K. E., Ghosh A. K., Krom B. P., Cihlar R. L. Deletion of the EFG gene impairs hyphal development and pathogenicity in *Candida albicans* // Microbiology. – 2004. – Vol. 150. – P. 229 – 240.
9. Kullber B. J., Filler S. G. *Candida* and Candidiasis. – ASM Press, 2002. – P. 327 – 340.
10. Mah T.-F. C., O'Toole G. A. Mechanisms of biofilm resistance to antimicrobial agents // Trends Microbiol. – 2001. – Vol. 9. – P. 34 – 39.
11. Millsap K. W., Bos R., van der Mei H. C., Busscher H. J. Adhesive interactions between voice prosthetic yeast and bacteria on silicone rubber in the absence and presence of saliva // Antonie Leeuwenhoek. – 2001. – Vol. 79. – P. 337 – 343.
12. Mukherjee P. K., Long L., Kim H. G., Ghannoum M. A. Amphotericin B lipid complex is efficacious in the treatment of *Candida albicans* biofilms using a model of catheter-associated *Candida* biofilms // Int. J. Antimicrob. Agents. – 2009. – Vol. 33. – P. 149 – 153.
13. Ramage G., VandeWalle K., Wickes B. L., Lopez-Ribot J. L. Characteristics of biofilm formation by *Candida albicans* // Rev. Iberoam. Micol. – 2001. – V. 18. – P. 163 – 170.
14. Sudbery P. E. Growth of *Candida albicans* hyphae // Nat. Rev. Microbiol. – 2011. – Vol. 9. – P. 737 – 748.
15. Tolker-Nielsen T., Molin S. Spatial organization of microbial biofilm communities // J. Microb. Ecol. – 2000. – Vol. 40. – P. 75 – 84.
16. Van derMei H.C. Effect of probiotic bacteria on prevalence of yeasts in oropharyngeal biofilms on silicone rubber voice prostheses *in vitro* // J. Med. Microbiol. – 2000. – Vol. 49. – P. 713 – 718.
17. Watnick P., Kolter R. Biofilm, city of microbes // J. Bacteriol. – 2000. – Vol. 182. – P. 2675 – 2679.
18. Zhu W., Filler S. G. Interactions of *Candida albicans* with epithelial cells // Cell Microbiol. – 2010. – Vol. 12. – P. 273 – 282.

Науковий керівник:

кандидат біологічних наук, Русакова Марія Юріївна.

О.Г. Султашова, Т. Қалбаев
(Нукус, Каракалпакстан)

ЕРЛАРИНИ ЯХШИЛАШ ҲОЗИРГИ КУННИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАСИДИР

Ҳозирги кунда қишлоқ хўжалик аҳамиятига эга бўлган ерларни муҳофаза қилишга эътибор берилмоқда, сабаби мамлакатимизда умумхалқ мулки бўлган ерни муҳофазалаш ва ундан фойдаланиш конституцион аҳамиятга эга бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 55-моддасида «Ер, ер ости бойликлари, сув, ўсимликлар ва ҳайвонот дунёси ҳамда бошқа табиий заҳиралар умуммиллий бойликдир, ундан оқилона фойдаланиш зарур, чунки улар давлат муҳофазасидадир», - деб белгилаб қўйилганю

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати томонидан олиб борилаётган жамият ҳаётининг ҳамма соҳаларини эркинлаштиришга қаратилган ижтимоий – иқтисодий қайта қуриш сиёсати, ер муносабатларини тартибга солишга ер ресурсларидан унумли фойдаланиш даражасини оширишга объектив шароитлар яратди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» асарида ер заҳираларининг чекланганлиги ва сифат таркибининг пастлиги билан боғлиқ хавф тўхтовсиз ортиб бораётганлиги, айна вақтда ер улкан бойлик бўлибгина қолмай, балки мамлакатимизнинг келажагини белгилаб берувчи омил эканлиги, шунинг учун ҳам ерларни муҳофаза қилиш, улардан ўта самарадорлик билан ва оқилона фойдаланишни йўлга қўйиш замонамизнинг энг долзарб масаласи эканлиги алоҳида таъкидлаб ўтилган.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини изчиллик билан жадаллаштириш ер фондидан оқилона фойдаланиш, суғориладиган ҳар гектарнинг ҳосилдорлигини, унинг иқтисодий самарадорлигини ошириш билан боғлиқ муаммолар ечимини ишлаб чиқиш ғоят катта аҳамият касб этади. Бу борада тупроқ унумдорлигини сақлаш, уни йил сайин мунтазам ошириб бориш қишлоқ хўжалик мутахассислари зиммасидаги муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Республикада қишлоқ хўжалигидан фойдаланиладиган ерларни мелиорациялашга бениҳоят катта эътибор қаратилган бўлиб, ерларни лойиҳалаш, мелиоратив тизимларни қуриш ва фойдаланиш ҳамда мелиоратив тадбирлар ўтказишга давлатнинг катта маблағлари ажратилган.

Ўзбекистон Республикаси истиқлолга эришиши, мустақил давлат деб эълон қилиниши ва ҳуқуқий жамият қуриши, ўз худудида ер муносабатларини тартибга солишда ва ривожлантиришда тўла мустақилликка эришганлиги, унинг ерлардан оқилона фойдаланиши, мелиоратив ҳолатини яхшилаш ва муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асосини яратиш ва такомиллаштириш имконини беради. Мамлакатимиз аграр соҳасида ислохотларни ҳуқуқий жиҳатдан таъминлаш мақсадида бир қанча қонунлар қабул қилди. Шу жумладан, ер муносабатларини ҳуқуқ асосида ривожлантириш ва тартибга солиш, ерлардан оқилона фойдаланиш, мелиоратив ҳолатини яхшилаш, унумдорлиги ошириш, ер тузиш ишларини олиб бориш, ернинг сифат баҳосини аниқлаш, хўжалик фаолиятига баҳо беришга ва ҳоказоларга қаратилган. Ўзбекистон Республикаси "Ер кодекси" ҳамда "Давлат ер кадастри" тўғрисидаги қонун ва бошқа қишлоқ хўжаликдаги ислохотларни чуқурлаштиришга доир қонун ва меъёрий ҳужжатлар қабул қилиниши республикада қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга катта ҳисса қўшиш билан бирга, келажак авлодларимизга соғлом, унумдор ерлар қолдириш йўлида катта қадам бўлади, негаки инсонларни тақдири кўп жиҳатдан ер, тупроқ тақдирига боғлиқдир.

Марказий Осиёда, шу жумладан, Ўзбекистонда ерларнинг яхшилашнинг асосий вазифалари – тупроқ шўрланиши ва ботқоқланишини олдини олиш жараёнларга қарши курашиш, қўриқ ерларни ўзлаштириш, сув ва шамол эрозиясига қарши курашиш, ерларни рекультивациялаш, тупроқнинг зичланиши ва гумус миқдори камайишининг (дегумификация) олдини олиш, тупроқ ифлосланиши ва саҳроланишига, шунингдек бошқа салбий жараёнларга қарши курашиш ҳисобланади. Мелиоратив тадбирлар тизимлари ҳар хил шароитдаги минтақалар учун турлича бўлиб, бу тадбирларни ишлаб чиқиш тупроқларнинг пайдо бўлиши (генезиси) ва уларнинг ҳоссалари тўғрисидаги чуқур билимга эга бўлишни тақозо этади.

Шуларни ҳисобга олган ҳолда биз кейинги ишларимизда тупроқларнинг мелиоратив аҳволини яхшилаш ва тупроқ бонитировкаси, тупроқ мониторинги бўйича янги маълумотлар асосида илмий ишимизни давом эттирмоқчимиз.

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Ірина Арсененко, Олеся Топалова
(Мелітополь, Україна)

ІНВАЛІДНИЙ ТУРИЗМ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ

В сучасних умовах розвитку суспільства туризм, як вид діяльності по перше - спрямований на задоволення потреб людей в пізнанні навколишнього середовища, культури, традицій, духовних і релігійних особливостей різних країн та їх народів, здійснення відпочинку, оздоровлення та спортивних заходів; по-друге є важливою складовою сфери економіки певних країн та регіонів, їх соціально-економічного розвитку. Необхідно зазначити, що соціальна спрямованість туризму ще недостатньо досліджена, особливо маловивченим є інвалідний туризм, тобто туризм для людей з обмеженими фізичними та психофізичними можливостями. Актуальність теми обумовлена тим, що туризм сприяє соціальній адаптації населення, а для людей з обмеженими фізичними можливостями є порівняно новим та динамічно розвиваючим напрямом. Його соціальне значення для особливих категорій населення обумовлено тим, що відносна кількість людей з різними видами обмежень життєвих можливостей постійно зростає. За даними інформаційного агентства-порталу інвалідів INVAK.INFO на 1 січня 2013 року чисельність людей з особливими потребами в світі наближається до 650 млн. осіб і продовжує рости. В Україні кількість таких людей складає 2,8 млн. осіб, що дорівнює 6,1% населення країни [1]. При даних показниках інвалідність стає не тільки проблемою певних осіб, але і потребує приділення значної уваги з боку держави для їх адаптації в суспільство, в тому числі і засобами туризму.

Тема адаптивного туризму в науково-дослідній літературі розкрита доволі слабо. Визначенню поняття адаптивного туризму присвячені наукові роботи Казакова Д.В. [2], Бастрікіної А.В. [3]. Авторами Рижкіним Ю.Є. [4], Пономарьовим Н.І. [5] розглянута адаптивна рухова рекреація як один із видів людської діяльності, найважливіше соціальне явище. Оздоровчий вплив туризму на організм людини докладно розглянуто в роботах А. М. Ахметшина [6].

Метою статті є визначення теоретичних підходів до дефініції поняття інвалідний туризм, його класифікаційного угруповання. Для вирішення поставленої мети необхідне виконання наступних завдань:

- визначити застосування термінів «інвалід», «людина з обмеженими можливостями», «людина з особливими потребами»;
- розглянути загальну характеристику нозологічних форм захворювань;
- скласти класифікаційні ознаки інвалідного туризму;
- виявити основні типи інвалідного туризму, які необхідно адаптувати для можливостей людей з особливими потребами.

Основним замовником продукту в сфері інвалідного туризму є людина з особливими потребами т.т. інвалід. Ми пропонуємо детально розглянути вживання даного терміну та визначитись в подальшому застосуванні. *Інвалідність* - соціальна недостатність внаслідок обмеження життєдіяльності людини, яка викликана порушенням здоров'я зі стійким розладом функцій організму, що призводить до необхідності соціального захисту і допомоги. Термін «інвалід» (буквально означає «непридатний») на початку ХХІ ст. замінюється на «людина з обмеженими можливостями». Тим не менш, «інвалід», це усталений термін, якій часто використовується в засобах масової інформації, інших публікаціях, а також в нормативних і законодавчих актах, у тому числі в офіційних матеріалах ООН.

Громадські організації інвалідів вважають, що важливо використовувати коректну відносно інвалідів термінологію: «людина з затримкою в розвитку» (а не «недоумкуватий», «розумово неповноцінний»), «переніс поліомієліт» (а не «жертва поліомієліту»), «використовує інвалідну коляску» (а не «прикутий до інвалідного візка»), «має ДЦП» (а не «страждає ДЦП»), «зі слабким слухом» (а не «глухонімиий»). Ці терміни коректніші, тому що послаблюють поділ на «здорових» і «хворих» і не викликають жалості, або негативних емоцій. В нашому дослідженні та надалі ми пропонуємо використовувати терміни «людина з обмеженими можливостями» та «людина з особливими потребами».

Для визначення класифікаційних ознак інвалідного туризму використано класифікацію туризму запропоновану вченими Сажневою Н.М. та Арсененко І.А. (2011р.) в структурі якої є такі складові - за значенням, терміном перебування, ризику для життя, за мотивацією тощо [7, 36 с.]. Інвалідний туризм за даними досліджень автори відносять до класифікаційних ознак за типом споживання до якого також відносять індивідуальний, корпоративний, груповий, масовий, елітний та інші (Рис.1). Інші вчені виділяють інвалідний туризм як вид туризму для людей з обмеженими фізичними та психофізичними можливостями, основними складовими якого є рекреаційний, реабілітаційний, спортивний та інші підвиди. Загалом кожний підвид інвалідного туризму передбачає застосування певних видів транспортних засобів, розвиток відповідної інфраструктури тощо. Щоб виявити специфіку різних підвидів інвалідного туризму, необхідно дати характеристику кожному напрямку та розглянути його особливості.

Певні характеристики підвидів та напрямів інвалідного туризму будуть залежать від нозологічної форми захворювання людини та може бути адаптованим або незмінним. Нозологічні форми - конкретні хвороби з типовим поєднанням симптомів і функціонально-морфологічних змін, а також певної етіології й патогенезу. Міністерством охорони здоров'я України затверджено наказ від 17.12.2012 №1065 про перелік найбільш поширених класів (нозологічних форм) захворювань, при яких інвалідність заочно не встановлюється: хвороби системи кровообігу, травми та отруєння, хвороби кістково-м'язового апарату та

сполучної тканини, розлади психіки та поведінки, інфекції та паразитарні хвороби [10]. Багато класифікаційних ознак інвалідного туризму: за віком учасників, за значенням, за ступенем ризику для життя, за характером траси маршруту, за індивідуальним запитом, за джерелом фінансування, за типами пересування та напрямом туристичних потоків відносно нозологічних форм залишаються незмінними та можуть бути як інклюзивні так і ексклюзивні під час споживання.

Наступним завданням дослідження є виявлення підвидів, які потребують адаптації до можливостей та особливих характеристик різних нозологічних форм захворювання та категорій інвалідності, до таких відносимо класифікаційні ознаки які поділяють за типами природного середовища, за метою та мотивацією туристичної діяльності. Основними сегментами останнього виступають рекреаційний, реабілітаційний, та спортивний інвалідний туризм.

Інвалідний рекреаційний туризм - підвид інвалідного туризму, для якого характерна організація різних видів відпочинку людей з обмеженими фізичними та психофізичними можливостями. Окрім того, організаторами подорожі пропонується поселення в готелях, які обладнані спеціальними номерами і ліфтами, для екскурсій використовують автобуси які обладнані підйомниками. Туристичну групу супроводжує медичний працівник, за необхідністю сурдоперекладач.

Інвалідний реабілітаційний туризм - підвид інвалідного туризму, який здійснюється в спеціалізованих закладах (установах, відокремлених секціях) з метою відновлення фізичних функцій організму людини, після перенесених захворювань або тяжких ремісій для різних нозологічних форм захворювання та категорій інвалідності. Данні заклади повинні мати спеціалізоване обладнання (відповідні тренажери, штучні споруди, тифлоклази), надання послуг забезпечують кваліфіковані спеціалісти реабілітологи відповідно до категорій або груп інвалідності.

Інвалідний спортивний туризм - підвид інвалідного туризму, який має за мету вдосконалення фізичних можливостей організму людини з особливими потребами та участь у пара спортивних змаганнях. А також удосконалення всього комплексу знань, умінь, навичок, фізичної підготовки, необхідних для безпечного пересування людини з обмеженими фізичними можливостями на місцевості. Даний підвид інвалідного спортивного туризму дає можливість людині з обмеженими можливостями відчувати себе повноцінним членом суспільства. Заняття різними видами спортивного інвалідного туризму - скелелазінням, спелеологією повинні проводитись з урахуванням фізичних можливостей людини з особливими потребами, мати необхідне спорядження та обладнання під керівництвом спеціалістів з адаптивних видів спорту та туризму. Сьогодні вже проводяться міжнародні спортивні змагання людей з церебральним паралічем, інвалідів-колясочників, осіб які мають певні вади органів зору та слуху.

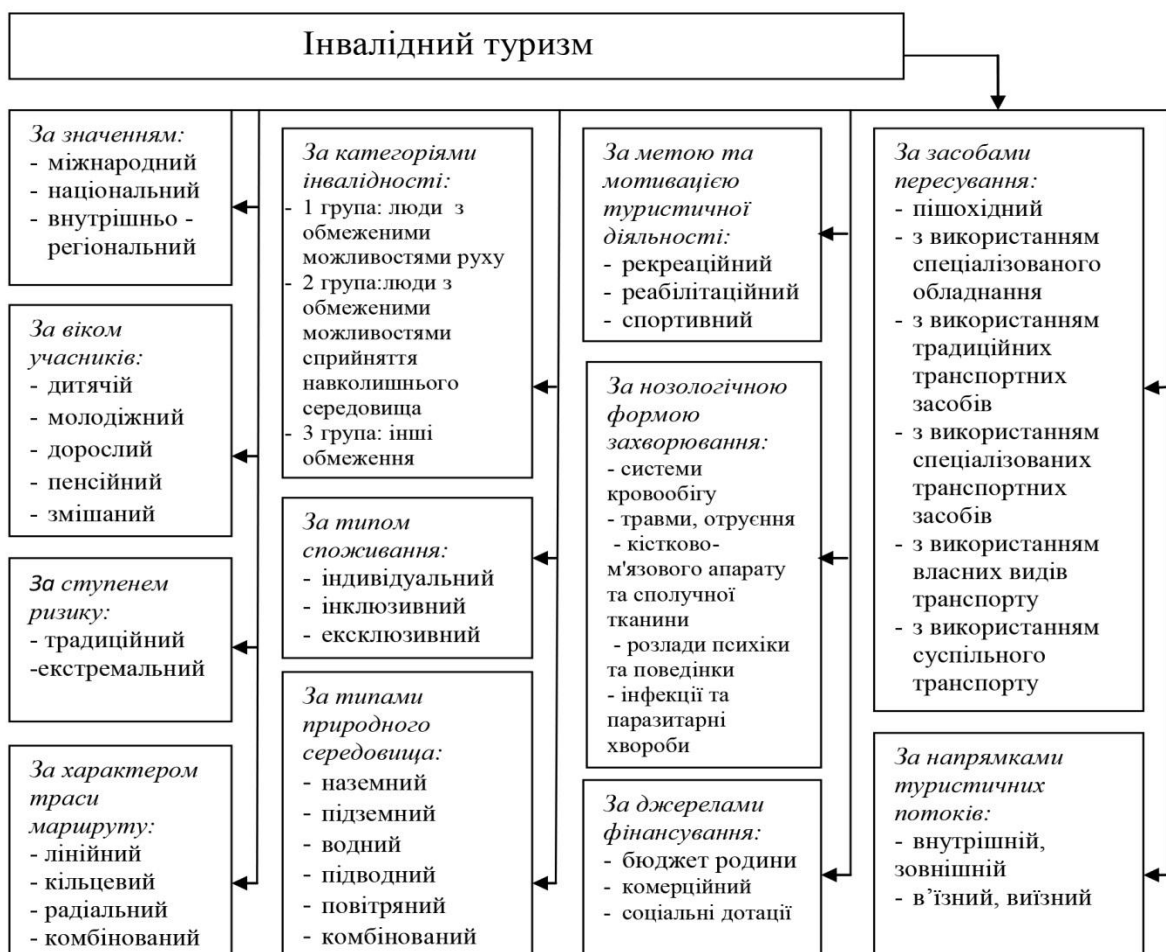

Рис. 1. Класифікація інвалідного туризму.

Враховуючи сучасну необхідність у розробках спеціальних програм, адаптованих до певних можливостей і потреб людей з різними нозологічними формами інвалідності з'являється новий напрямок спортивного інвалідного туризму, що включає в себе цілий ряд різновидів, до яких належить адаптивний та адаптований туризм. Основною метою якого є створення спеціальних програм для впровадження їх в спортивний інвалідний та спортивно-оздоровчий туризм та адаптувати їх до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями.

Таким чином, інвалідний туризм можна класифікувати за багатьма специфічними ознаками, які були нами враховані при створенні наведеної вище класифікації. Варто зауважити, що наведена нами класифікація не є остаточною і в подальшому може бути доповнена й удосконалена відповідно до вимог розвитку суспільства та потреб людей з обмеженими фізичними та психофізичними можливостями.

Література:

1. Загальна кількість інвалідів. // Інтернет ресурсу [електронна адреса]: http://ib.ua/tags/2524_invalid.
2. Казаков Д. В. Политика развития туризма для людей с ограниченными возможностями. Материалы научно-практической конференции «Проблемы и перспективы современного туризма» / В.Д. Казаков. - Тула, 2013. - 15 с.
3. Бастрыкина А. В. Туризм в системе реабилитации и социальной интеграции пожилых и людей с ограниченными возможностями. / А.В. Бастрыкина. - М., 1999. - 146 с.
4. Рыжкин Ю.Е. Психолого-педагогические основы физической рекреации: учеб. пос. к спецкурсу. / Ю.Е. Рыжкин. - РГПУ им. А.И. Герцена. СПб., 1997. - 36с
5. Пономарев Н. И. Социальные функции физической культуры и спорта. / Н. И. Пономарев. – М.: ФиС, 1974. -156 с.
6. Ахметшин А.М. Туризм как нетрадиционный метод реабилитации и оздоровления инвалидов и пожилых людей в условиях рыночной экономики. / А.М. Ахметшин. - Уфа: БРО ВОИ, 2000. – 92 с.
7. Сажнева Н.М. Організація туризму (практичні та самостійні роботи): навчальний посібник. / Н.М. Сажнева, І.А. Арсененко. - Мелітополь: Люкс, 2011. - 216 с.
8. Константинов Ю.С. Теория и практика спортивно-оздоровительного туризма. / Ю.С. Константинов. – М.: 2009. - 392 с.
9. Міщенко В.С. Функціональні можливості спортсменів. / В.С. Міщенко. - Київ: Здоров'я, 1990. - 52 с.
10. Статистика Міністерства Охорони Здоров'я // Інтернет ресурс [електронна адреса]: <http://www.moz.gov.ua/>

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Тетяна Василик
(Шепетівка, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖСЕКТОРАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Надзвичайно швидка трансформація соціальної дійсності та мінливість умов функціонування соціально-економічних систем створюють необхідність розробки і застосування нових теорій, концепцій, механізмів та інструментів управління, які відповідали б не тільки викликам сьогодення, але і дозволяли б реалізовувати на практиці інноваційну модель розвитку суспільства. Максимально повно вищевказаним вимогам відповідає практика ефективного міжсекторального партнерства між владою, громадськістю та бізнесовими структурами. Так, під міжсекторальною взаємодією відомий російський дослідник і організатор розвитку громадянського суспільства в Росії В. Якимець розуміє конструктивне, цілеспрямоване, вигідне всім суб'єктам та безпосередньо населенню партнерство державного, комерційного та некомерційного секторів суспільства (або ж двох із вищевказаних секторів) при вирішенні соціальних завдань [0, с. 6]. Така взаємодія передбачає значний синергетичний ефект, який досягається шляхом «сумування» різноманітних ресурсів соціального розвитку [6, с. 17].

Загальносвітові і національні тенденції свідчать про необхідність і готовність суспільства до переходу на нові парадигми, принципи, механізми та інструменти соціогуманітарного розвитку, в основу яких покладено саме принцип міжсекторальної співпраці головних гравців соціально-економічної політики на різних рівнях ієрархії. Така тенденція в першу чергу пов'язана із змінами загальноцивілізаційних та національних факторів розвитку, переходом до нематеріальних чинників виробництва, зміною структури капіталу, а також загостренням конкуренції та наслідками світової кризи.

Досвід соціально-економічного розвитку провідних світових держав переконливо свідчить про те, що ступінь прогресивності та ефективності перетворень економіки визначається активністю використання інноваційних практик міжсекторального партнерства з метою оптимізації соціально-економічного становища регіону. Інноваційно-активний сценарій розвитку дозволяє забезпечити стійке підвищення конкурентоспроможності та ефективності економіки і на цій основі досягти реального підвищення рівня інфраструктури території та якості життя населення. Основою інноваційно-активного сценарію прогресу є диверсифікація економіки і підвищення в ній частки інформаційного та високотехнологічного сектора, а також застосування інноваційних моделей управління соціальним розвитком, що ґрунтуються на міжсекторальній взаємодії бізнесу, влади і суспільства [3, с.522].

На відміну від більшості традиційних підходів інноваційна модель міжсекторальної співпраці дозволяє:

- суттєво розширити сферу міжсекторального партнерства, збільшивши при цьому роль та відповідальність громадськості в процесі розвитку соціальної сфери регіону;
- розвивати практичні та теоретичні засади узгодження інтересів бізнесових структур, влади та громадськості шляхом укладання відповідних угод, в яких було б доречно цільову (стратегічну) частину визначати на конкретний період, а зобов'язання сторін щорічно корегувати з урахуванням зміни ситуації на території;
- систематизувати загальні принципи та основи міжсекторального партнерства на базі єдиної високоефективної стратегії, напрямків, принципів, елементів та комплексу соціальних технологій і інновацій;
- оптимізувати систему управління міжсекторального партнерства в конкретному регіоні: в аспекті планування – за рахунок інкорпорування моделі в базові стратегічні і нормативні документи сторін партнерства; в аспекті координації – шляхом інтеграції в практику принципів добровільності та взаємовигідності взаємодії; в аспекті мотивації і реалізації – за рахунок застосування інноваційних технологій; в аспекті контролю – шляхом впровадження критеріального підходу та моніторингу ефективності за загальними і спеціальними показниками;
- сформувати базис для подальшого перспективного розвитку міжсекторальної взаємодії як інноваційного інституту розвитку регіону зокрема та країни вцілому [1].

Таким чином, розвиток комплексної системи міжсекторальної взаємодії у регіоні є тривалим циклічним процесом, який вимагає серйозного перегляду регіональної політики, стратегій, принципів і способів управління територією.

Щоб партнерство виявилось дійсно злагодженим та плідним, представникам різних секторів-учасників варто дотримуватися низки обов'язкових вимог. Зокрема, одним із найважливіших принципів ефективною міжсекторальною взаємодією влади, бізнесових структур та громадськості в процесі вирішення ними важливих соціально-економічних завдань, без жодних сумнівів, є законність. Визначення загальнообов'язкових норм та правил, які будуть закріплені законодавчо, дозволить уникнути небажаного суб'єктивізму при організації взаємодії, дозволить представникам різних секторів-партнерів сформувати чітке уявлення про їхні права, функції та обов'язки, а також про взаємну відповідальність, специфіку передбачених до реалізації процедур тощо. В даному конкретному випадку «законність» сприймається в широкому сенсі – як конструювання міжсекторальною взаємодією відповідно до чинних правових норм, які

закріплені в Конституції, законах, указах Президента, міжнародно-правових документах, постановах Уряду та інших документах нормативного характеру.

Дотримання норм права є надзвичайно важливим моментом для прогнозування поведінки учасників взаємодії, одноманітності обраних ними моделей діяльності, оцінки легітимності певних вчинків.

Також до базових принципів міжсекторальної взаємодії прийнято відносити принцип відкритості. Так, актуальна інформація щодо умов співпраці, її методів, форм, правил та використовуваних технологій повинна знаходитися у відкритому доступі. Зазвичай ці відомості містяться в різноманітних книгах, брошурах, проспектах, їх можна отримати із засобів масової інформації та інших засобів комунікації. На сьогоднішній день в більшості світових держав функціонують відповідні організації, які спеціалізуються на розповсюдженні подібної інформації. Зокрема, інформаційною підтримкою міжсекторального партнерства займаються профільні ресурсні центри, які нерідко об'єднуються у мережі, а також потужні недержавні некомерційні організації.

Міжсекторальна співпраця виявиться неповноцінною та низько ефективною за умови недотримання представниками різних секторів принципу рівного доступу до участі в такій взаємодії. Рівний доступ передбачає абсолютну відсутність будь-яких ознак дискримінації. Згаданий принцип традиційно знаходить своє відображення в нормативно-правових документах, які регулюють взаємовідносини партнерів.

Вагоме місце серед основних принципів міжсекторальної взаємодії відведено принципу добровільності. Успішна, результативна та взаємовигідна співпраця представників різних секторів можлива за умови того, що кожен із них переконаний в корисності подібної взаємодії. Прийти ж до такого переконання можна лише на певному етапі зрілості конкретного суб'єкта такого партнерства. Отож потреба у взаємодії повинна бути взаємною, нав'язати взаємодію неможливо.

Ще одним ключовим аспектом дієвого міжсекторального партнерства вважається принцип множинності технологій. В сучасних умовах використання однієї технології не дозволить забезпечити системність та результативність співпраці, адже кожна технологія поряд з незаперечними перевагами володіє також очевидними недоліками, які з різною силою можуть проявлятися за різних обставин. Отож нагальною є потреба в комплексному застосуванні різноманітних технологій з метою максимально ефективного впровадження конкретної ініціативи. Відзначимо, що використання новітніх технологій міжсекторальної взаємодії дасть імпульс для переосмислення накопиченого досвіду, створюючи умови для подальшого розвитку вже існуючих і, здавалося б, добре відпрацьованих технологій [5, с. 17].

Цікаво, що необхідність дотримання вищезгаданого принципу підтверджує видатний російський дослідник в галузі міжсекторальної взаємодії В.М. Якимець. Проаналізувавши найбільш вдалі та ефективні практики партнерства, які були реалізовані на території Російської Федерації, науковець дійшов висновку, що максимального результату секторами-партнерами було досягнуто в тому випадку, коли ними реалізувався соціально-механічний механізм співпраці або ж комплексний механізм [4, с.60]. Як стверджує В.М. Якимець, лише правильно поєднавши соціально-технологічні, конкурсні та процедурні механізми міжсекторальної взаємодії, можна консолідувати та правильно зорієнтувати зусилля влади, бізнесу та громадськості з метою покращення ними соціально-економічного становища регіону [7, с.4].

Окрім того, секторам-партнерам необхідно акцентувати увагу на досягненні принципу консенсусності інтересів влади, бізнесу та громадськості в ході суспільної дискусії, присвяченої проблематиці ідентифікації базових векторів економічної та соціальної стратегії розвитку регіону; демократизації процесів прийняття стратегічних рішень, а також диверсифікації соціальної відповідальності бізнесових структур, громадськості та влади [3, с.524].

Таким чином, можемо стверджувати, що сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується суттєвою інтенсифікацією трансформаційних процесів в системі соціально-економічних відносин. Нові умови та задачі розвитку потребують реалізації якісно нових прогресивних рішень, які зможуть виступити в ролі нового субстанціонального базису соціально-економічного зростання регіонів. Результатом вищевказаних тенденцій повинно стати формування інноваційного глобального економічного середовища, процеси еволюції та функціонування якого будуть ґрунтуватися на новітній парадигмі міжсекторального партнерства органів влади, бізнесових структур та громадськості.

Література:

1. Брюханова, Н. Успешные практики социального партнерства: Практический опыт Иркутской области [Текст] : практическое пособие / Н. Брюханова и др. – Иркутск : Наука, 2011. – 195 с.
2. Кузнецова, О.Б. Управление системой межсекторных взаимодействий на региональном уровне [Электронный ресурс] / О.Б. Кузнецова // Режим доступа к статье : http://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/24/kob25@rambler.ru.doc.pdf – Название с экрана.
3. Мартякова, Е. В. Межсекторное взаимодействие как инновационный механизм управления социальным развитием [Текст] / Е. В. Мартякова // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2012. – Спец. вип. : у 2 ч. – Ч. 1. – С. 521-527.
4. Программа поддержки развития муниципальных образований Фонда «Устойчивое развитие» [Текст] // Муниципальная власть. – М., 2009. – Январь-февраль. – С.60-61.
5. Социальные технологии межсекторного взаимодействия в современной России [Текст] : Учебник / А. Автономов, Т. Виноградова, Л. Хананашвили и др. – М. : Фонд НАН, 2003. – 416 с.

6. Якимец, В.Н. Межсекторное социальное партнерство: основы, теория, принципы, механизмы [Текст] / В. Якимец. – Москва : Эдиториал УРСС, 2004. – 384 с.
7. Якимец, В.Н. Межсекторное социальное партнерство: объединение ресурсов бизнеса, власти и общества на территории МО (Местное самоуправление – новые технологии развития) [Электронный ресурс] / Е.А. Бондарчук, В.Н.Якимец // Режим доступа к статье : http://fsdejournal.ru/pdf-files/2010/bondarchuk_yakimets_03-2010.pdf. – Название с экрана.

Науковий керівник:

кандидат наук з державного управління, доцент Штурхецький Сергій Володимирович.

**Марія Лашкіна
(Київ, Україна)**

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: КОМУНІКАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Технологічні інновації в комунікативній сфері, що активно розвиваються і запроваджуються останні роки, змінюють соціетальний простір держав. Глобалізаційні процеси затягують у свій вир майже усі країни світу. Наукові дослідження глобальних впливів на соціетальний простір, ціннісну сферу та пошуки інноваційних підходів до вирішення соціальних проблем державним управлінням є актуальними для всіх країн світу, особливо для тих, що розвиваються. Архаїчні форми управління державою, що побудовані на корупційних схемах, непотизмі та авторитаризмі перестають відповідати потребам суспільств. І винахід людства, комунікативна технологія Інтернет, принесе ще немало сюрпризів, зокрема, для інституту держави. Недарма представники кампанії Google У.Шмідт та Д.Коен назвали її „найбільшим в історії анархічним експериментом”[6,11]. Комунікативні технології вже відіграють важливу роль в участі та змінах ступеню концентрації влади та її перерозподілу від держави та суспільних інститутів до безпосередньо громадян. В таких умовах гостро постає питання, що є актуальним з часів Платона, „справедливості, як необхідності віддавати кожному, те, на що він заслуговує” [5, 96]. Останні події 2013-2014 років в деяких країнах світу й в Україні підтверджують тези проголошені вище. Водночас, виникає питання, чи здатні сучасні механізми, практики та, безпосередньо, вся система державного управління України відповідати викликам, що ставить розвинений комунікативний світ?

Прискорення інформаційних процесів з початку століття збільшило швидкість подвоєння накопичення людством знань щорічно. Інформація, формулювання, постулати, теорії та тези швидко втрачають свою значимість, не відображаючи повною мірою картину світу, яка необхідна для прийняття рішень державою, на даний конкретний момент. Більш того, технології ведення інформаційних війн в комунікативному просторі часто призводять до викривлення сприйняття подій та створення нової віртуальної реальності.

Постмодерний світ посилює розмаїття духовного складу людини в його соціальному, економічному, інформаційному, культурному чи мовно-ментальному вимірах. Відтепер психологічний зміст та інформаційно-комунікаційний простір людини стають системоутворюючими чинниками нових суспільних і державно-владних відносин. Саме від них беруть початок нові форми суспільної свідомості, постають нові цінності національно-державного управління. Вони впливають на процеси державотворення в розумінні стійкості та міцності держави, яка не тільки здатна контролювати суспільні процеси за допомогою примусу, а і виконувати свої функції в умовах плюралістичного світу.

Ми бачимо, що глобальні комунікації - один із типів інноваційних феноменів, що активно змінює соціетальний простір. У чому полягає його інноваційність, ми зрозуміємо, коли визначимо дефініції всіх складових цього феномена. Під глобальними комунікаціями розуміються, технологічні можливості, що з'явилися у людства завдяки розвитку інформаційних технологій. Якщо у минулому столітті, для того, щоб поспілкуватися з людиною на іншому континенті, необхідно було або замовляти телефонну розмову і чекати з'єднання, або написати листа і чекати (доволі довго, іноді місяцями) відповіді. Сьогодні ми можемо це робити в режимі реального часу. І такий спрощений спосіб комунікації став певним викликом для нашого соціетального простору, зокрема в Україні. Завдяки швидкості пересування, розвитку транспортних шляхів та потоків світ стає все більш маленьким та доступним у будь-яку мить, на будь-яку дистанцію, а проблематика чи конфлікти будь-якої країни стають глобальними.

Змінюються канали надходження інформації, її якість та швидкість отримання. Це призводить до активізації процесів соціальної мобільності та перебудовує систему державного управління від вертикальної до латеральної комунікативної системи. Починає формуватися новий тип організації суспільства з транспарентними відносинами, коли розвивається сакральність влади, посад, іміджів, всі можуть вільно на рівних спілкуватися зо всіма.

Збільшується кількість учасників комунікативного процесу в управлінні за рахунок можливостей соціальних мереж. Відбувається десакралізація звичних ролей в комунікативному процесі держави, зокрема, журналістів, медіа і влади загалом. Змінилися ролі у комунікації посередників між державою і суспільством (прес-служб, прес-секретарів), роль засобів виробництва та доставки інформації до споживача (преси, телебачення, радіо), роль зворотнього зв'язку (соціальні мережі вимагають миттєвого реагування та повідомлення від чиновників, які ними користуються). І хоча цифровий світ провокує

спрощення отримання та користування інформацією, вільний глобальний комунікаційний простір потребує певних навичок спілкування, розвитку менталітету, світогляду та інтелекту. Він орієнтований на зв'язок між людьми, на спілкування, тягнє до правди, деконструє міфи та ідеї, відкритий для всіх [4, 13].

Комунікація сьогодні вже не просто процес передачі інформації, від одного реципієнта до іншого, це фактично спосіб самовираження й реалізації своїх цілей, розвитку, виховання й формування особистості. Водночас, соціетальні складові української нації створюють певні труднощі для розвитку успішної комунікації, а її глобальність поки що не усвідомлюється належним чином, майже не відображається у державних програмах. Існуюча сьогодні невизначеність у багатьох сферах суспільного життя потребує пошуку нових форм взаємодії на внутрішньому та зовнішньому рівні державних відносин, національної та особистісної ідентифікації, як складових певного соціокультурного середовища, свого місця в глобальному світі.

Можемо виділити декілька причин, чому глобальність комунікативних зв'язків є викликом для держави Україна.

По-перше – існує певна латентність системи щодо комунікації. Представники владної української еліти в більшості отримували освіту та виховання в радянських школах й ВУЗах, тому є носіями пострадянської соціетальності (менталітету, способу дій, картини світу). Спрощеність процесу комунікації для більшості з них не є звичайним типом спілкування. Традиційні форми політичної та державної комунікації, до яких вони звикли, не передбачає транспарентних відносин, актуалізації та вербалізації своїх (в тому числі) і прихованих інтересів через нові механізми.

По-друге – система виховання та освіти, що багато років була налаштована на формування середньостатистичної людини, без ярко означених проявів індивідуальності, продовжує своє існування в стереотипах поведінки вчителів, виховному та навчальному процесі (за рідким виключенням, деякі школи вже використовують нові технології навчання). Люди, які сьогодні виховують молодь, також були під впливом виховання „гвинтиків”. Зміна поколінь в освітньому секторі, нажаль, відбувається дуже повільно через певні економічні причини, що існують в державі.

По-третє – олігархічно-кланова структура державного управління не готова до відкритості й прозорості в комунікативному просторі, цінності цієї системи не передбачають активне спілкування з повагою до співрозмовника, чесного та відкритого діалогу (тут також є виключення, їх треба розглядати як приклади).

По-четверте – тотальна недовіра українського суспільства один до одного, до органів влади, до політиків, до змін, до реформ. Дослідження рівня довіри-недовіри показують дуже низькі показники політичної довіри серед країн Європи, нижче тільки у Греції та Хорватії [3]. Український письменник Сергій Жадан, сказав слушну фразу, з якою не можна не погодитись: „важко жити в одній країні людям, які не довіряють друг другу”. В умовах тотального скепсису та недовіри важко розраховувати на позитивні реформи та просування країни вперед.

По-п'яте – збільшується дистанція між поколіннями, тими, хто добре почуває себе в режимі онлайн і тими, хто звик до традиційних способів спілкування. Цей розрив вже фактично став однією з причин загострення політичного конфлікту в Україні, що призвело до активного протистояння з владою під час „революції гідності” на початку 2014 року. Особливо це відчувається у державних регулятивних процесах, зокрема, намаганні постійно регулювати і контролювати Інтернет з боку держави.

Характерними ознаками адаптації до глобального комунікативного простору є активна участь у глобальному інформаційному просторі, блогосфері, використанні інформаційних технологій для спілкування та отримання послуг, освіти та роботи. Відповідно до цих викликів має бути готова державна система управління, оскільки зміни торкнуться майже всіх галузей життя та економіки.

Наприклад, технології дають можливість сьогодні перебудувати систему навчання і зробити її доступною для всіх, незалежно від статків та місця знаходження. Можливості онлайн освіти активно обговорюються в світі, зокрема, на міжнародному щорічному економічному форумі в Давосі, питання онлайн освіти були ключовими. Університет Гарварда створив вебсайт, де розмістив серію лекцій найпопулярнішого в університеті курсу Justice, який читає Michael Sandel, він присвячений проблемам правосуддя, громадянства іншим моральним аспектам. Лекції Гарварда або Кембріджа, дякуючи філантропам стають доступними для всіх. Такі можливості є викликом для сучасного викладацького складу українського освітнього простору, і ми можемо сказати, що фахівці-освітяни потрапляють в ситуацію коли, „якщо вас немає в Інтернеті, то вас немає взагалі”. Конкуренція в системі освіти стає все більш жорстокою й потребує, в найближчому часі, напрацювання нових підходів до надання освітніх послуг в віртуальному просторі.

Рівень користування Інтернетом невідмінно зростає в Україні. За даними регулярного дослідження ринку телекомунікаційних послуг, що здійснює компанія GfK Ukraine, на кінець 2013 року кількість українців, що регулярно користуються Інтернетом віком старше 16 років склала 50%, що більше порівняно до аналогічного періоду 2012 року на 6 п.п. (за рахунок молоді). Причому, 65% Інтернет-користувачів вказали основною причиною користування всесвітньою павутиною присутність у соціальних мережах, у порівнянні з 63% за аналогічний період 2012 року. Зростає і кількість власників електронних пристроїв, їх вже 57%, також, в основному, за рахунок молоді [1].

Наведені приклади підтверджують тезу про комунікативну активність життя, як необхідність отримання нових навичок. Проблема полягає в тому, хто стане носієм цих знань для суспільства, які компоненти соціетально простору зміняться і в який спосіб, яке місце в системі цінностей нового

технологізованого суспільства будуть займати моральні цінності і як вони трансформуються. Головне, чи встигне змінитися система управління державою в умовах нового комунікативного світу?

Замість висновку зауважу, що в глобальному рейтингу інновацій (The Global Innovation Index), що проводиться за спеціальною методикою із 141 країни, Україна займає 63 позицію між Македонією та Індією. Остання має імідж країни з великою кількістю добре підготовлених програмістів та спеціалістів в сфері ІТ-технологій. За рівнем розвитку людського потенціалу, Україна потрапила в рейтинг країн із середнім рівнем і займає там 78 місце, що краще ніж у Азербайджана, але гірше ніж у Грузії. За рівнем освіти, який включає в себе індекс грамотності населення та долі учнів, що отримують середню та вищу освіту – 85 місце із 182 країн [2].

Свій основний й важливий в сучасних умовах ресурс – людський потенціал - Україна ще не вичерпала, умови для розвитку та його повноцінного використання безумовно існують. Сворення сучасних комунікативних платформ, відкритість та прозорість інститутів влади та системи прийняття рішень допоможе знизити градус конфліктності та напруги в суспільстві та призведе до технологічного прориву держави.

Література:

1. Вже половина українців користується Інтернетом; дві третини з них – в соціальних мережах [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/press-room/press-releases/pages/internet-use.aspx> – Назва з екрана.
2. Глобальный индекс инноваций — информация об исследовании [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-innovation-index/info/> – Назва з екрана.
3. Довіра українців до соціальних інституцій [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=81&page=2&t=7> – Назва з екрана.
4. Лашкіна М. Нові підходи до комунікації в публічному просторі державного управління / М.Г.Лашкіна // Публічне управління: теорія та практика: збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління – Х.: Вид-во „ДокНаукаДержУпр” – Випуск 1(13). – Січень, 2013. – С. 10-18.
5. Платон. Диалоги. Книга вторая / Платон; [пер. с древнегреч. Н.В. Самсонова, А.Н. Егунова, С.С. Аверинцева, С.Я. Шейман-Топштейн, С.П. Кондратьева; введ. Ст. к 3–4тт., к диалогам «Филеб», «Тимей», «Критий» А.Ф.Лосева; введ. Ст. к диалогу «Государство» В.Ф. Асмуса; примеч. К диалогам, указ. и библиогр. сост. А.А. Тахо-Годи]. – М.: Эксмо, 2008. – 1360 с. – (Антология мысли).
6. Шмидт, Э. Новый цифровой мир. Как технологии меняют жизнь людей, модели бизнеса и понятие государств / Эрик Шмидт, Джаред Коэн; [пер. с англ. Сергея Филина]. – М.: Манн, Иванов и Фебер, 2013. – 368 с.

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ**Юрій Караван
(Львов, Україна)****ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЭКОНОМИКИ И ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ**

Современный мир это сложная динамическая система. Центральной проблемой человечества стала проблема самой жизни, её сохранения на Земле.

Как природа постоянно воздействует на общество, так и общество постоянно воздействует на природу. Эта взаимная направленность несет объективный характер – без непрерывной и живой взаимосвязи с природой человечество просто не может существовать. Взаимодействие природы и общества всегда процесс противоречивый. Противоречивость заложена в самой основе взаимодействия. Природа творческая, прежде всего, по отношению к себе самой и в этом творчестве обладает большой долей сопротивления. Безграничные возможности природы, но невозможно остановить и рост потребностей людей. Вечный вопрос о единстве человека и природы в наше время приобрел небывалую актуальность и напряженность. При этом этот вопрос уже возникает как вопрос о разрыве единства в ситуации угрозы глобального экологического кризиса. В настоящее время гигантский потенциал накопленной технической мощи выступает в виде двуликого Януса, который таит в себе и угрозу бессмысленного самоуничтожения и перспективу огромного социального расцвета.

Рост экологической напряженности в мире вызвал к жизни объективную потребность учитывать экологический фактор при переходе на модель устойчивого развития, которая, имея значительную научно-познавательную ценность, важна также и с точки зрения прикладных аспектов реализации.

В сфере охраны окружающей среды принято и действует несколько международных конвенций и другие соглашения, которые регулируют международные отношения в этой сфере [5, с. 148].

Особое значение сегодня имеет утверждение новых подходов к экономическому развитию с учетом текущего и перспективного состояния ресурсов биосферы, которые должны найти отражение в ресурсно-экологической политике, разрабатываемой в обществе, и в соответствующих механизмах её реализации. С позиции современных представлений, устойчивым может считаться экономический рост, который не вносит существенных отрицательных изменений в продолжительность и качество жизни основной массы населения, в экологическую обстановку на значительной территории страны.

Развитие мировой цивилизации требует существенного изменения взаимоотношений в системе "общество – природная среда". Это касается всех сторон нашей жизни, и в первую очередь – системы "экономика и экология". Экономические проблемы всегда являются преобладающими в жизни общества, но, если не учитывать экологических аспектов, тогда теряется и суть экономического развития. Ведь это развитие достигается именно благодаря соблюдению экологических норм и правил.

В Украине тяжелая экономическая ситуация осложняется наличием болезненных рыночных трансформаций и общим кризисным состоянием экономики. В частности, речь идет о специфической форме "эффекта экологического и экономического бумеранга", суть которого заключается в том, что "неограниченная" экономика разрушает природу, а разрушение природы негативно влияет на экономику. Следует отметить обострение в нашей стране экологических проблем, вызванных накоплением токсичных отходов, условиями хранения и удаления отходов, не отвечающих санитарно-гигиеническим требованиям, что приводит к загрязнению поверхностных и подземных вод, почв, атмосферного воздуха.

В основу осмысления и решения проблем экологичности не только производства, экономики, но социальной сферы, человеческого существования необходимо положить методологический принцип системности как регулятор определяющий результаты мышления и практики. Термин "экологичность экономики" в широком его понимании должен говорить людям – экологичность может быть и бывает экономной действительно, а не декларативно, настроена на реализацию собственно социальных, гуманистических ценностей и идеалов. Только экологичность такого типа обеспечивает благополучие природной и социальной среды, в обоих, неразрывно связанных и взаимно определяющих друг друга, живет и действует человек. Этот же принцип помогает осознать, что экологизация бытия общества, составляющей которой является достижение экологичности производства, экономики в целом, станет реальностью только в результате учета и использования целого ряда других факторов, от которых принципиально зависит сама степень ее реализации: необходимость коэволюции природы и общества в перспективе обеспечит реальное преобразование биосферы в ноосферу, глобализацию общечеловеческого бытия, нахождению эффективных способов использования науки, совершенствованию технологий, управлению, наконец, созданию человека гуманного типа [3, с. 420].

Экологический фактор, который в последнее время все больше лимитирует экономическое развитие, заставляет экономику жить не только по экономическим законам, но и учитывать экологические: дальнейшее развитие возможно только в достаточно узких пределах экологического коридора [1, с. 10].

Для эффективного решения этих проблем, прежде всего, необходимы новые подходы в области природоохранной политики государства, значительные инвестиции в природоохранные сооружения и оборудование. Среди основных направлений создания благоприятного инвестиционного климата в сфере экологической безопасности можно выделить политику стимулирования предприятий к проведению модернизации действующего производства. Для этого необходимо привлечь передовые отечественные и зарубежные технологии путем предоставления налоговых и кредитных льгот, применением системы

госзаказов на екологічно чисту продукцію. Для рішення екологічних задач багато країн з перехідною економікою, в тому числі й Україна, створили альтернативні джерела фінансування – екологічні фонди, кошти в які поступають від екологічних платежів і податків. Ресурси екологічних фондів можуть бути використані в різних напрямках природоохоронної діяльності.

Розвиток сучасної цивілізації відбувається під впливом екологічних катастроф, загрозливих людству і викликаних забрудненням середовища, дефіцитом ресурсів, перебільшенням, руйнуванням системи "людство-природа". Все більш очевидним стає, що головна екологічна проблема не в природі, а в ціннісно-етичній позиції людини і суспільства. Перед людиною дуже складне завдання – забезпечити сумісну еволюцію суспільства і природи, а для цього необхідна оновлена мораль. Любов людини, етично спрямована тільки на неї, привела, в кінці кінців, до екологічної кризи. Саме тому людина змушена ставитися до природи так само бережливо, як до себе. В такому випадку гуманізм втрачає своє попереднє змісто і стає екогуманізмом [4, с. 402].

Важливу роль грає екологічне виховання, яке призначено формувати активну природоохоронну позицію, що сприяло б виходу України з екологічної кризи і руху суспільства по шляху сталого розвитку. Екологічне виховання досягається з допомогою комплексу природоохоронного і екологічного навчання, включає в себе виховання в вузькому сенсі цього слова, шкільне і вишівське екологічне навчання, пропаганду екологічного світогляду.

Стратегічна мета екологічного менеджменту дуже точно сформульована в "Світовій стратегії охорони природи", прийнятій під егідою ООН. В ній, зокрема, записано: "Ми не отримали спадщини Землі наших батьків. Ми взяли її в борг у наших дітей". Необхідно чітко усвідомлювати, що суспільство, розхлябане використанням природних багатств, фактично живе за рахунок майбутніх поколінь.

На сьогоднішній день рівень розвитку цивілізації і антропогенного впливу на природу досяг таких масштабів, що негативні наслідки цього неможливо не помітити. Деградація екологічних систем, зростаючий дефіцит невідновлюваних природних ресурсів привели людство до необхідності комплексного рішення економічних і екологічних проблем. Еволюційне рухання суспільного свідомості в бік розуміння значущості проблем екології для виживання людства змінило змісто економічної теорії і породило екологічний підхід до питань комплексного взаємодія людини і природи, більш актуальними сьогодні стали рішення екологічних проблем.

Основна мета сьогоднішнього дня – це усвідомлення власниками і керівниками різних рівнів необхідності впровадження систем екологічного менеджменту і, в межах встановлених обмежень, дотримання принципу постійного покращення стану навколишнього середовища.

На сучасному етапі посилюється увага людей до рекреації – "відновленню здоров'я і спроможності шляхом відпочинку поза домом в природі або в час туристичної поїздки, пов'язаної з відвідуванням цікавих для огляду місць, а саме: національних парків, архітектурних пам'яток, музеїв [2, с. 124].

Складовими рекреації є відпочинок, оздоровлення, туризм. Серед рекреаційних ресурсів велике значення мають ресурси природного характеру: люди їздять на узбережжя морів, озер, річок, в гірські масиви, ліси і т.д.. Вїїзжая на довгий час або на кілька годин за сотні кілометрів або в передмістя, в спеціально обладнані для рекреації місця або вибрані власне людиною, спілкуючись з природою для відновлення своїх сил, люди створюють на неї велике навантаження. Особливо відчутно це в час так званого "дикого" туризму, який значно перевищує туризм організований.

Низька екологічна культура відпочиваючих призводить до масового забрудненню природного середовища. Виходом з такої ситуації є поєднання рекреаційних природоохоронних інтересів шляхом створення в природних місцях національних парків, рекреаційних зон, туристичних троп. Ці території, крім головної мети – збереження в неприкосновенності природних комплексів, призначені виконувати і рекреаційні функції, а при умелому підході і успішній організації ще і вирішувати економічні питання.

"Людина може захистити себе від наслідків власного безумства тільки створивши здорове суспільство, яке відповідає його потребам, корінь яких знаходиться в самих умовах його існування" [6, с. 537].

Особливе значення сьогодні має утвердження нових підходів до економічного розвитку з урахуванням поточного і перспективного стану ресурсів біосфери, які повинні знайти відображення в ресурсно-екологічній політиці, розроблюваної в суспільстві, і в відповідних механізмах її реалізації.

Література:

1. Беденький П.Г. Исследование проблем конкурентоспособности / П. Г. Беденький – Вестник НАН Украины. – М., 2007 – № 5 – С. 9-18.
2. Гладков Н.А. Охрана природы / Н. А. Гладков, А. В. Михайл. – М.: Высшая школа, 1980. – 174 с.
3. Дубович И. Краеведческий словарь-справочник /И. Дубович. – М.: 2008. – 839 с.

4. Кохановский В.П. Основы философии науки /В. П. Кохановский , Т. Г. Лешкевич , Т. Я. Матяш , Т.Б. Фатхи . - Ростов н / Д : Феникс , 2008. – 603 с.
5. Малышко Н. И. Экологическое право Украины /И. Малышко. – К.: МАУП, 2000. – 302 с.
6. Фромм Э. Бегство от свободы; Человек для себя /Е. Фромм. – Минск: ООО « Попурри », 1998. – 672 с.

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА**Gulnaz Kazakhanova
(Tashkent, Uzbekistan)****TAX POLICY AS A DRIVING FORCE OF FOSTERING THE ECONOMIC GROWTH
THROUGH ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND PROMOTING
SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES**

Tax policy is an important tool for management and modernization of the economy. After national independence effective use of fiscal instruments has been stimulating the measures to promote implementation of the socio-economic development priorities of the country. Among the most important tasks improving the competitiveness and accelerating the social and economic modernization gain priority by supporting and facilitating the activities of enterprises.

Since national independence implementation of large-scale tax reform in Uzbekistan has resulted in the creation of a modern fiscal system that meets the requirements of a market economy and plays an essential role in stimulating the growth of real income, fulfillment of economic modernization framework, development of new industries, development of small and medium-sized enterprises. The ongoing tax system reform is essentially stimulating effect and aimed at reducing the tax burden on the economy through tax cuts, tax breaks and preferences which has particular importance to increase the investment attractiveness of the country, transfer and introduction of new technologies, development of competitive export-oriented industries in the sphere of small and medium sized businesses, improvement in relations between state and taxpayers.

National practice shows that during the economic modernization is an important application of regulatory and incentive instruments in the field of fiscal policy by lowering the tax rates, offering tax exemptions and other preferences. For example, during this period gradually declining tax rates, allowing businesses to gain additional financial resources for expansion, modernization, development of new types of high-tech products, labor capital, wage increases. In addition, current national tax policy has stimulated the creation of new small and medium sized enterprises and has helped increase the flow of domestic and foreign investment.

During that period corporate income tax rates significantly reduced from 45 per cent in 1994 to 2013 to 7 per cent. In addition, in order to avoid double taxation and reduce the tax burden on businesses, income tax deductions were introduced by eliminating labor costs and a number of other costs previously included in the taxable base for the payment of income tax. Since 2006, environmental tax which did not match its economic content by resulting in double taxation was cancelled [1, p12].

One of the incentives for the development of small business and private entrepreneurship was the introduction of a single tax payment for small and private entrepreneurship in 1997. To ensure the accelerated development of new export-oriented industries implementation of modernization, technical and technological renovation of production facilities economic entities were granted in the Tax Code over two tax preferences. For example, according to the Tax Code of the Republic of Uzbekistan, value-added tax is exempted if the equipment was imported into the country, as well as components and spare parts, provided that their supply is provided by the terms of the contract.

In addition, decrees of the President of the Republic of Uzbekistan and the Government of the country have been announcing with additional tax incentives for the development of priority industries covering more than 270 tax preferences. For example, localization projects apply exemptions on income tax and single tax for basic production assets used for the production of localized product.

The Presidential Decree "On additional measures to stimulate the modernization, technical and technological re-equipment" declared on March 14, 2007 provided a favorable environment for business entities, including small businesses and entrepreneurship by offering several tax benefits. Among them a five-year exemption from property tax on newly commissioned equipments and simplified taxation for small businesses.

Favorable business environment, a broad system of legal guarantees and privileges for foreign investors, a complex set of measures to stimulate the activity of enterprises with foreign investment which contributed to a significant increase in foreign direct investments inflow in the country, allowing for years of independence is to create new plants specialized in automotive, petrochemical, oil and gas engineering, modern construction materials industry, railway engineering, consumer electronics, pharmaceuticals, modern food processing and textiles and other industries. As a result, there have been profound qualitative changes in the economy of Uzbekistan, which has become more diversified and balanced.

Taxation liberalization policies attract partners in the implementation of investment projects for the production of high-tech products with high added value such world-known companies as "General Motors", "Texaco", "MAN", "Klaas", "BAT", "Maksam", "Isuzu", "Itochu", "Petronas", "Korean Air", "CNOOC", "LG", "CNPC", "Lukoil", "Gazprom", UzTE etc., as well as major international financial institutions: the Asian Development Bank, World Bank, Islamic Development Bank, the investment banks in Germany, South Korea, Japan and China. Provided tax relief in services stimulated the creation of industries such as commercial banking system, audit, insurance, leasing, consulting, mobile services, video telephony, Internet, etc [2, p22].

A considerable result of the ongoing tax reforms were phased the measures to reduce the tax burden on the economy, which was one of the factors in maintaining high rates of economic growth, macroeconomic stability, modernization and diversification of the leading sectors of the economy, the formation of the investment and business climate, development of high-tech, competitive products high value-added and other measures

leading to qualitative changes in the structure of the economy.

As a result of a balanced and well thought-out policies and tax incentives of small business and entrepreneurship, they not only took the place in the country's economy, but also become a major source of filling the market with necessary goods and services, income growth and welfare of the people, the most important factor in the growth of employment.

In conclusion, the economic growth dynamics of the Republic of Uzbekistan in independence period reveals the efficiency, accuracy and consistency outlined in "Uzbek model" of socially oriented market economy, and the continuation of these major reforms will contribute to the long term goal - to join the industrialized economies and take its own position in the global community.

Literature:

1. Official Report of State Tax Committee of the Republic of Uzbekistan 2013. p.12. 2014 (www.soliq.uz)
2. Official Report of the Ministry of Foreign Economic Relations, Trade and Investment for 2013.p.22. 2014.

**Saida Sagdiyeva, Azizakhon Umarova
(Tashkent, Uzbekistan)**

EVOLUTIONARY ISSUES OF MANAGING FINANCIAL RESOURCES IN ENTERPRISES IN DEVELOPING UZBEKISTAN

In economics, there are different interpretations of the term "financial resources". Adjustment in the meaning of this definition was mainly to the change in economic conditions of our country's economy. In the administrative-command economy, financial resources were defined as expressed in cash, which can be used by the state (directly or through the Enterprises) for the purposes of expanded reproduction and general state expenses. Changed view of the financial resources after independence have been considered and at the enterprise level as cash held by the state, enterprises, economic organizations and institutions that are in the process of distribution and redistribution of the gross national product and national income. Of the financial resources at the disposal of enterprises remained, she used them to finance the planned costs for the development and improvement of production, education, economic incentive funds, as well as contributions to centralized funds and reserves [1, p12].

The next stage in the development of the theory of finance associated with the formation of a market economy in CIS countries, the emergence of private property. Thus, financial resources of the enterprise are explained as cash income and income at the disposal of the entity and designed to perform financial liabilities, implementation costs of expanded reproduction and economic stimulus.

In the modern period, financial resources are seen as cash generated as a result of economic and financial activities in the creation and distribution of gross domestic product accruing to the state and business entities and used as a source of support and development of production and social needs of the population, the scope of the operation treatment. In this case it is clear that financial resources of enterprises are mainly due to income from production and business activities. Obviously, this definition takes into account the peculiarities of the financial resources of commercial organizations in a market economy and allows you to include in the sources of financial resources funds raised on the financial markets; indicates that financial resources are formed mainly due to income from production and business activities, i.e. receipts from sales of goods, works and services[2, p16].

Despite the importance of determining the nature of financial resources, there is no consensus about the following:

- determine the financial resources;
- establish the relationship among concepts such as cash, finance, financial resources, and money funds;
- identify the sources and types of financial resources, as often in the economic literature one concept is replaced by another.

Conducted in the framework of the research allowed to determine the financial resources of the enterprise as a cash income, savings and revenues generated in the process of distribution of newly created value for the year, owned a business entity (enterprise) and intended for provision of expanded reproduction costs of fixed assets and current assets, financial commitments, economic incentives and ensuring social needs of employees. It is necessary to distinguish between the concept of "money", "money funds" and "financial resources", "financial assets" [3, p34].

Cash - is a broader concept than financial resources, which are only part of the money in circulation enterprises. Cash funds - is an isolated part of the money for a certain purpose. Financial funds have all these features, however, there are some limitations that make the concept of financial funds narrower:

- 1) sources of formation of financial assets are financial resources, ie income and revenues, which are owned by certain businesses;
- 2) financial assets, in accordance with the purpose of finance, are formed to meet the needs of well-defined;
- 3) non-financial assets and cost.

Financial resources of enterprises are the characteristic features of their formation and use directly caused by the form of organization of the enterprise in the form of joint stock enterprises. This, above all,

formation of capital through placement of shares is widely held as stock dividends for each share of the enterprises' net profit.

Features of enterprises determine the following features of the formation and use of financial resources of joint stock companies:

1. Liability companies used to issue shares as an effective way to mobilize financial resources to start business activities. The shares of the enterprises may purchase a large number of investors.

2. Shareholders are entitled to receive an annual income (dividends), so basic (and mandatory) direction of financial resources the Enterprises is to pay dividends;

3. Form of joint-stock enterprises provides additional (compared with commercial organizations, other legal forms) opportunities to promote staff. In addition to traditional forms of stimulation (e.g. education bonus funds), corporation can provide its managers, employees, pre-emptive right. Freedom of regulatory processes of financial resources limited by the requirements of governmental legislation (legal, tax, budget, etc.) to sell their shares in installments, at a discount, under option schemes, etc.

On the basis of these characteristics defines the financial resources of joint stock companies as cash income, savings and revenues generated in the process of distribution of newly created value for the year, owned by the enterprises and designed to achieve the maximum economic outcome by ensuring production costs and increase shareholder returns through dividends and growth of the market value of the enterprises.

Clear definition of the financial resources of joint stock companies, and therefore, the correct determination of their amount and composition, in practice, allow to discover the "narrow" places the functioning of a particular enterprises to eliminate them, thereby achieving the goals of its operation (to maximize profits and increase shareholder returns). Herein lies one additional application of clearly determining the composition and sources of financial resources and statistical. Determine the composition of financial resources and their sources is necessary not only at the enterprise level, but also at the macro level in the whole country, because the only way to determine the exact amount of resources that can be used by the country for the purposes of expanded reproduction, economic and social incentives and coating material costs.

This definition of financial resources allows corporations to take a fresh look at the effectiveness of financial resources corporations.

From an economic standpoint effectiveness may include:

- a balance between cost-benefit;
- no unnecessary (unproductive) costs in achieving this goal;
- achieving a certain goal with "minimality principle";
- achieving the best results by using a predetermined amount of resources ("maximality principle").

Thus, we can conclude that the effectiveness of financial resources of the commercial organization should target its functioning and is primarily in the economic efficiency and is achieving the maximum result (profit) by using a predetermined amount of resources (inputs). In characterizing the effective use of financial resources of the enterprise efficiency is the ratio of the result, ie arrived to the amount of resources directed to achieve this result, i.e., actually profitability of a commercial organization. However, profitability is not the only indicator of the effectiveness of financial resources of commercial organizations. Characterize in more detail the profitability and hence the efficiency, a number of indicators, however, as was proved in none of these indicators can not claim to feature the use of financial resources, joint stock companies, as or do not include the market value of the enterprises (one of the main shareholders in the income, the growth of which is one of the specific purposes of financial resources the Enterprises as defined in the first section of the paper), or based on data for only the accounting, reporting, which does not give a complete picture of the real effectiveness or a high degree of uncertainty differs[4, p55].

Accordingly, the question arises as to correlate the impact of financial resources for the enterprises' market capitalization. Obviously, the effective rate in this case is the increase in market capitalization, i.e. the aggregate market value of all shares of the enterprises, and resource - financial resources. However, by itself the amount of financial resources does not represent in any way the amount of money spent on achieving the end result: increasing capitalization of society. Given that the specific value of financial resources is to achieve profit and growth by providing the capitalization costs of factors of production, we can conclude that it is the cost of factors of production can be considered a finite resource index, ie Resource-rate increase overall costs of the expansion of production, ie labor costs, investments in working capital, investments in the modernization of equipment and increase its quantity.

Furthermore, the effectiveness of financial resources enterprises may be increased by putting in order the legislation on financial management of joint stock companies. Despite the long history of this organizational form of the enterprise as a joint stock enterprises and a well-developed regulatory framework functioning of joint stock companies in Russia, in our country are still unresolved problems of joint stock companies, which lies in the fact that often the controlling shareholders large joint-stock companies and actually carried *upravlenietekushey* activities of the enterprises, allowing them to decision-making in order to extract only their own benefit and at odds with the essence of the share capital, which consists in the joint participation of all shareholders in the enterprises's management. So far, no clearly defined property rights at the legislative level, which has the effect of increasing transaction costs and, as a consequence, in practice, effective owner becomes "ineffective."

Structure of financial resources determined the sources of their income. At the micro level (the level of the commercial organization), the main source of its own financial resources is the enterprises' revenues (including revenue from a core business, from sales of property, etc.). Besides revenue from operations and the sale of property, the sources of financial resources can be:

- accumulated depreciation;
- non-operating income (including funds from operations in the financial market);
- budgetary allocations;
- funds received in the reallocation of the parent enterprises (the parent organization).

Types of financial resources - these are the forms that funding sources take undergoing financial allocation, and which together constitute the amount of financial resources. Types of financial resources of the commercial organization are: depreciation, profit businesses, non-operating income and balance etc.

Results of the analysis sources of financial resources allow the Enterprises to allocate as a main source of revenue from sales of goods, works and services. The size of this source greatly influenced by external factors (for example, the situation in the metals market), which in turn volumes of funding sources, and hence the financial resources themselves. The main types of financial resources are the joint-stock enterprises profits from the sale of goods, services and depreciation. Profit used to pay tax on profits in the budget, fines, penalties, encouraging employees, R & D funding, the payment of dividends. However, most of the profits are reinvested back into production. Depreciation, beside its direct economic purpose, often can be used now to cover the lack of working capital.

Ways to improve the use of financial resources of joint stock companies can be divided into two groups: normal (result of the implementation of which can be traced through the traditional margins) and new (the result of the implementation of which can be traced through the performance indicators based on reliable thread). Given that one of the critical factors of the use of financial resources the Enterprises is their sufficiency of the standard ways to improve the efficiency of formation and use of financial resources of the enterprises are:

- ensuring growth in profits at the expense of accounting and subsequent implementation of the management of financial resources the Enterprises internal factors affecting the amount of financial resources (the use of different methods of working capital management, leading to a decrease in the volume of current assets and, as a consequence, to reduce storage costs reserves, increasing the size of temporarily free funds that can be used to obtain additional income);
- pursue sound depreciation policy (as in the calculation, and when using depreciation) that, along with effective reinvestment of profits in production creates the basis for the growth of such a source of financial resources as the proceeds from the sale of goods and services through the introduction of more productive basic funds;
- increase the feasibility of using reserve funds and budget allocations;
- ensuring the implementation of effective policies and reinvestment of profit in the enterprises' development;
- implementation of a reasonable dividend policy. Given the almost functional relationship between the theoretical and the market value of the enterprises, ways to improve the effectiveness of financial resources the enterprises is to achieve maximum profit for shareholders by increasing the value of the enterprises, are a set of actions of governing bodies.

Suggested ways (traditional and new) more efficient use of financial resources, corporations have positive impact on the performance of their respective companies that will attest to the more efficient use of financial resources.

Literature:

1. Berger A., Klapper L., Perla M., Zaidi R. "Managing the assets of firms: new approach." Journal of Financial Intermediation 17 : 37–62. 2008.
2. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp13206.pdf>
3. Sapienza P. "The Effects of Government Ownership on Important Enterprises" Journal of Financial Economics 72: 357–84. 2004
4. Global Financial Development Report 2013. World Bank. Washington D.C.2013

Наталія Галунець
(Миколаїв, Україна)

РОЗВИТОК КООПЕРАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕННЯ АДАПТАЦІЇ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Сучасні ринкові умови вимагають від аграрного сектору створити нову господарську модель, яка могла б успішно конкурувати з іншими ринковими структурами, та яка б прискорено адаптувалася до мінливих умов зовнішнього ринку. В результаті важливим фактором зазначеної адаптації та ефективної діяльності аграрних підприємств на зовнішньому ринку є розвиток сільськогосподарських кооперативів.

Фундаментальне уявлення про кооперацію як можливість прискореної адаптації аграрних формувань до умов зовнішнього ринку передбачає складність використання поняття «адаптація». В сучасній науці її розглядають і як процес (зміни, що відбуваються з об'єктом у новому середовищі) і механізм (приспосовування до цих змін). Це доводить, що у науковому світі термін «адаптація», є досить розповсюджений та має складну і суперечливу еволюцію розвитку, а саме поняття є різнобічним та дискусійним. А кожне з досліджуваних визначень, імовірно, правильне, але тільки для якоїсь конкретної ситуації (виходу підприємства на зовнішній ринок, диверсифікації виробництва, удосконалення

управлінської діяльності тощо).

Тому доцільним є вивчення зарубіжного досвіду розвитку коопераційних процесів в аграрному секторі, зокрема країн ЄС, як чинника прискорення адаптації аграрних формувань до умов зовнішнього ринку.

Світовий коопераційний досвід, частиною якого є українська кооперація, свідчить про те, що кооперація - це не лише тип виробництва чи форма господарювання, а економічно обумовлена ідеологія виживання та адаптації, перш за все сільськогосподарського виробника, в жорстких умовах зовнішнього ринку.

В Євросоюзі надають активну підтримку процесу кооперації, пропонують різні пільги. Основу допомоги кооперативам складає інвестиційна допомога, кошти для якої використовуються з фондів ЄС і бюджету країни, а також допомогу держави, яка надається тільки за рахунок коштів бюджету країни. Інвестиційна допомога призначена для розвитку і модернізації діяльності кооперативів, а державна допомога - на створення кооперативів і стимулювання їх початкової діяльності.

В розвинених країнах ЄС кількість членів кооперативів складає до 40 % зайнятих в економіці. Кооперативи забезпечують зайнятість на місцях, знижують рівень міграції трудових ресурсів та територіальної концентрації капіталу через забезпечення необхідної освіти членам кооперативу, підвищення професійного рівня місцевих менеджерів, сприяння місцевому реінвестуванню.

Так наприклад у Франції функціонує 3500 сільськогосподарських кооперативів, що займаються переробно-збутовою діяльністю. До них треба додати 13300 кооперативів зі спільного використання техніки. У французьких сільськогосподарських кооперативах зайнято більше 520000 працівників. Коопераційний річний оборот становить у середньому 77-80 млрд євро. Значна частка коопераційного сектора Франції у виробництві харчової продукції забезпечує створення сприятливого конкурентного середовища, спонукає приватні переробні підприємства до покращення економічних відносин з фермерами. Через кооперативи зі спільного використання техніки (CUMA) фермерські господарства одержали доступ до високопродуктивних машин та можливості зменшувати індивідуальні витрати на закупівлю технічних засобів, залучати до виконання робіт професійних механізаторів і навіть вирішувати проблему почергових відпусток для членів фермерських господарств [2].

В якості коопераційних форм організації агробізнесу в Польщі стали ринкові організації фермерів – «групи с/г виробників», що представляють собою вертикально організовані добровільні організації, основною метою яких є, зокрема, адаптація сільськогосподарської продукції до ринкових умов, концентрація пропозиції та організації продажу на ринку сільськогосподарської продукції, виробленої фермерами, покращення ефективності господарювання ферм, охорона НПС шляхом застосування нових технологій виробництва тощо[3 с.45].

Досвід Польщі, дає підстави визначити, що основними перевагами об'єднання фермерів у кооперативи є наступні [1]:

1. з'явилися можливості спільного інвестиційного кредитування розвитку виробництва та одержання фінансової допомоги як з державного бюджету, так і за програмами розвитку сільського господарства, що діють у рамках ЄС. Такі організації також мають можливість одержувати пільговий кредит на здійснення інвестицій у сільськогосподарське виробництво, переробку продукції, надання виробничих послуг;
2. за рахунок об'єднання, а також існування переваг щодо закупівлі сировини та реалізації продукції зростає рівень дохідності виробництва, а одержаний при цьому прибуток розподіляється рівномірно між кожним учасником кооперативу;
3. кооператив може отримати звільнення від податків або зниження податкової ставки на будівництво нових, а також реконструкцію діючих споруд, модернізацію матеріально-технічної бази, які використовуються в межах їхньої діяльності;
4. з розвитком коопераційного законодавства зросла роль цих організаційних форм у розбудові сільських територій. Так, кооперативам надавалося право залучати до роботи у керуючі органи найманих працівників. Такі працівники наділялися контролюючими функціями щодо діяльності кооперативу як в економічній сфері, так і питань розвитку соціальної інфраструктури територій кооперативного об'єднання.

В сільському господарстві Іспанії важливу роль відіграють кооперативи, які об'єднують в собі дрібних та середніх фермерів. Це пояснюється тим, що в країні багато середніх сільгоспвиробників, які самостійно не можуть вийти на зовнішній ринок. Вступ до кооперативу дозволяє їм отримувати високі прибутки, покращувати якість продукції та залучати інвестиції, здешевлювати переробку і уникати приватних посередників-перекупників, утримувати закупівельні ціни на належному рівні.

В Іспанії налічується понад 4 тисячі сільськогосподарських кооперативів. У Конституції Іспанії передбачається, що публічні влади сприяють розвитку коопераційних об'єднань і визначають заходи, що полегшують доступ трудящих до власності на засоби виробництва. Коопераційний рух належить до компетенції автономних областей, де законодавчо і регулюється. Велика увага приділяється на місцях також правовому регулюванню належного пасовищного скотарства і забезпечення державою шляхів прогону худоби, інтенсивного парникового землеробства на південному сході Іспанії за допомогою сімейних господарств. Основними принципами законодавства про кооперативи в Іспанії є: свобода приєднання, демократичні засади управління, обмежені відсотки на капітал, розподіл прибутку залежно від реалізованих товарів і послуг, політична та релігійна нейтральність, розвиток коопераційних зв'язків. Деякі бачать передумову коопераційного руху в розвитку приватної власності на засоби виробництва [4, с.418].

Досвід Іспанії показує, що розвиток сільськогосподарських кооперативів значною мірою залежить від наявності обласних програм, спрямованих на їх підтримку та сприяння вдосконаленню законодавчого середовища, що регулює діяльність кооперативів.

У більшості європейських країн, підприємства кооперативної форми власності, менш болісно пережили кризу, ніж підприємства, що належать інвесторам. Така здатність кооперативів швидко адаптуватися до мінливих умов вивела їх на новий рівень визнання. В результаті, і політики і громадські діячі тепер намагаються привернути більше уваги до активізації зацікавленості вітчизняних сільгосптоваровиробників до таких підприємств. Також варто звернути увагу, на те, що в Європейському Союзі на об'єднання в кооператив держава надає виробникові 5 років, для завершення та узгодження всіх процедур спільної діяльності. У цей час вони мають право продавати поза межами своєї кооперативної організації не більше 50% власної продукції, і вже отримують певні преференції. По завершенні цього терміну фермери переходять на вищий рівень об'єднання. Вони отримують статус Організації виробників (ОВ), вищий рівень преференцій, дотацій, але не мають права жодного кілограму продукції продати поза цими межами збуту продукції.

Отже, застосування прикладів позитивного досвіду розвитку кооперації європейських країн може бути особливо ефективною для адаптації аграрних формувань України в мінливих умовах зовнішнього ринку та на шляху стимулювання конкурентоспроможного аграрного сектору її економіки. Невеликі сільгосптоваровиробники мають зрозуміти, що, об'єднавшись у кооперативи, вони зможуть використовувати переваги у захисті себе на зовнішньому ринку від сильніших структур та запобігати вилученню доходів із сфери агропромислового виробництва до посередницьких структур.

Література:

1. Аналітична записка «Щодо досвіду розвитку кооперації в аграрному секторі Польщі». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/424/>.
2. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.coop-union.org.ua/?p=442>
3. Ковтун О. І. Кооперативний вектор регіональної економічної політики ЄС щодо розвитку аграрного сектору: уроки для України / О.І. Ковтун // Кооперативна модель економічного розвитку в умовах глобалізації : матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів / [ред. кол. : Башнянин Г. І., Апопій В. В., Вовчак О. Д. та ін.]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. — С.44-47.
4. Аграрное право. Боголюбов С.А., Бринчук М.М., Ведышева Н.О. Под ред.Палладиной М.И., Жаворонковой Н.Г. М.: Проспект, 2011. — 432 с.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, Шебаніна Олена В'ячеславівна.

Дмитрий Дорошев
(Гомель, Беларусь)

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В современной рыночной экономике решающую роль для успешной деятельности любого предприятия играет его конкурентоспособность, а повышение конкурентоспособности предприятия на сегодняшний день является одной из главных задач.

Анализируя термин «конкурентоспособность» можно сказать, что это способность продукции (или предприятия) конкурировать на рынке с идентичной по своим потребительским свойствам, назначению продукцией других производителей. Однако, более точное определение звучит так: конкурентоспособность предприятия – это относительная характеристика, отражающая степень отличия развития данного предприятия от конкурентов по степени удовлетворения своими товарами потребностей людей, а также возможности и динамику приспособления предприятия к условиям рыночной конкуренции [1].

Исходя из этого, любому предприятию, независимо от формы собственности и сферы деятельности, необходимо не просто выживать в конкурентной борьбе, но и развиваться, расти, достигать передовых, лидерских позиций. Все это достаточно сложные задачи, поэтому важными функциями менеджмента являются построение процессов принятия бизнес-решений и адаптации к внешним условиям и факторам, а также внедрение инноваций и использование информационных технологий с максимальной эффективностью, в минимальные сроки и, желательно, с минимальными затратами.

Информационные технологии, согласно одному из определений, –это комплекс взаимосвязанных научных, технологических, инженерных наук, изучающих методы эффективной организации труда людей, занятых обработкой и хранением информации с помощью вычислительной техники и методы организации и взаимодействия с людьми и производственным оборудованием, их практические применение, а также связанные со всем этим социальные, экономические и культурные проблемы.

В основе информационных технологий лежит выполнение каждым из элементов всей

информационной системы определенного алгоритма, который позволяет получить определенный ожидаемый результат. При этом каждый элемент системы должен представлять свой результат в такой форме, чтобы его можно было использовать в работе следующего элемента. Без такого процесса невозможно представить получение стабильного предсказуемого результата всей информационной системы в целом.

Следовательно, в информационной системе управления предприятием каждый этап должен быть подчинен одной ясной цели – предоставление необходимой, оперативной и достоверной информации для аппарата управления или других ее потребителей, подготовка данных для следующего этапа обработки. И сам процесс обработки информационных потоков должен быть тщательно продуман. Кроме того, должны быть созданы рациональные структуры для хранения данных, спроектирован дружелюбный интерфейс, доступный для восприятия любым пользователем и разработаны методы защиты циркулирующей в системе информации.

Можно привести и другое определение информационной системы, которое обычно формулируют следующим образом: информационная система – это определенным образом организованная совокупность взаимосвязанных средств вычислительной техники, различных справочников и необходимых средств программирования, обеспечивающая решение тех или иных функциональных задач.

Внедрение на предприятии той или иной информационной системы – это не только потребность, но и необходимость современного мира. В свою очередь, цель автоматизации функций управления – минимизировать затраты труда по управлению предприятием и создать максимально благоприятные условия информационного обслуживания специалистов при подготовке и принятии ими своевременных, обоснованных и эффективных управленческих решений.

Но все же имеется ряд проблем в процессе внедрения информационных технологий на предприятии.

Одна из главных проблем на сегодняшний момент – это все еще недостаточная компетентность как руководства всех уровней управления предприятием, как и рядовых работников управленческой сферы в отношении вопросов автоматизации. Еще достаточно большой процент менеджеров не имеет должного представления о различных специализированных пакетах прикладных программ, позволяющих решать сложнейшие управленческие задачи. В этом случае персональный компьютер воспринимается в качестве инструмента исключительно для выполнения текущих расчетных и учетных операций, а также для подготовки необходимых документов посредством стандартного текстового редактора и табличного процессора. Конечно, руководству не обязательно знать все детали, но оно должно быть информировано относительно функциональных особенностей соответствующих программных продуктов и потенциальных возможностей использования таких продуктов на своем предприятии.

Специалисты в области информационных технологий обращают внимание на то, что в настоящее время изменилось содержание сфер деятельности персонала на предприятии, предъявляются повышенные профессиональные требования к сотрудникам, которые должны не только обрабатывать информацию на компьютерах, но и иметь представление о ситуации в смежных областях и уметь при необходимости решать различные управленческие задачи[2].

Еще одна проблема внедрения информационных технологий – это приверженность традиционному подходу в сфере управления. И хотя многие руководители и специалисты понимают, что время требует новых подходов к реализации большинства задач, но все-таки воплощать их на практике на своем предприятии не торопятся. Это зачастую связано с сопротивлением персонала нововведениям в области IT-технологий, особенно на первоначальном этапе их внедрения.

Третья проблема заключается в необходимости организационной перестройки предприятия как в производственном, так и в управленческом секторе. Хотя большинство пакетов программ корпоративного характера предусматривают настройку на существующую организационную структуру, тем не менее, нельзя полностью утверждать, что адаптация любого программного продукта под нужды существующей организации всегда является рациональной. Классический подход к автоматизации говорит о том, что правильнее было бы сначала исследовать существующую систему управления, затем выработать рекомендации по ее совершенствованию, претворить их в жизнь и только после этого приступить к автоматизации управленческой деятельности.

И наконец, четвертая проблема внедрения информационных технологий на предприятии – это необходимое финансирование автоматизации процесса управления, что повлечет за собой увеличение затрат на обучение персонала и, очень возможно, на дополнительную штатную единицу специалиста в области информационных технологий для обслуживания автоматизированной системы управления предприятием. Такие затраты в ряде случаев воспринимаются менеджерами предприятий как дополнительные издержки, которых можно избежать без ущерба для эффективности управления.

Для решения проблем, которые могут возникать у предприятий в области конкурентоспособности, следует внедрять информационные технологии своевременно, в связи с тем, что программные системы в настоящее время развиваются настолько интенсивно и дают такой положительный эффект, что отказ от их использования может стать одним из факторов утраты конкурентоспособности предприятия.

Однако, следует помнить, что сама по себе информационная система может оказаться никому не нужным, даже лишним инструментом, если не получит успешного внедрения на предприятии.

Для того чтобы информационные технологии были эффективны, любому предприятию, независимо от рода его деятельности, необходимо иметь специалистов по информационным

технологіям, которые обладают глубокими знаниями и навыками в сфере IT-технологий и имеют мотивацию прикладного использования в рамках бизнес-процессов предприятия, что обеспечит конкурентные преимущества организации и позволит выйти в лидирующие позиции на рынке.

Литература:

1. Мазиліна, Е. І., Паничкина, Т. Г. Управление конкурентоспособностью. – М.: Омега-Л, 2007.
2. Лебедев, А. А. Влияние информационных технологий на конкурентоспособность экономики России [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://www.rfej.ru/rvv/id/C00502FB1/\\$file/60-67.pdf](http://www.rfej.ru/rvv/id/C00502FB1/$file/60-67.pdf)

Юлія Кикош
(Київ, Україна)

ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

В епоху постіндустріального суспільства класичні фактори виробництва відходять на другий план, а першочерговим фактором стають знання. Саме людина стає головною виробничою силою, а капітал виражається у формі людського інтелекту. В сучасній економіці підвищується роль і значення освітнього потенціалу України, а високорозвинений ефективний ринок освітніх послуг стає головною ознакою могутньої, успішної та процвітаючої країни. На сучасному етапі функціонування ринку освітніх послуг в Україні відсутня чітка та грамотна політика розвитку цієї галузі, неефективне управління ринком освіти, відсутня співпраця між ринком освітніх послуг та ринком праці, що призводить до низки економічних проблем для усієї держави. Статистичний підхід дослідження функціонування ринку освітніх послуг передбачає виокремлення трьох основних етапів: 1) визначення об'єкта дослідження (його особливостей, структури, характеристики); 2) вибір системи статистичних показників; 3) виявлення статистичних зв'язків між показниками.

Статистичне дослідження ринку освітніх послуг дозволить вивити наявні проблеми на ринку та допоможе знайти раціональні шляхи їх подолання.

На сьогоднішній день в економічній літературі існує дуже багато поглядів на визначення поняття «ринку освітніх послуг». Вчені мають різні точки зору з приводу сутності ринку освіти, проте всі виділяють «ринку освітніх послуг» як окремо функціонуючий вид ринку. З кожним роком інтерес до особливостей функціонування цього ринку у науковців зростає, як зростає і його роль в економіці будь-якої країни. Так, питанню визначення сутності ринку освітніх послуг присвячено багато робіт таких науковців, як Т.Є. Оболенської, О.В. Дубровки, Т.Коропчука, В.А.Студінського, Б.І. Данилишина, А.П.Панкрухіна, Б.С. Гершунський, О. Грішнєвої, П. Веллса, В. Гейла та багатьох інших. Проте, в основному майже в усіх працях вчених ринок освітніх послуг розглядається з точки зору маркетингового комплексу. Функціонування ринку освітніх послуг необхідно розглядати з позиції статистичного підходу, який передбачає розгляд об'єкта дослідження. Дослідження об'єкта в першу чергу вимагає вдосконалення понятійного апарату (сутність, характеристики і тлумачення ринку). Наукове обґрунтування об'єкта дослідження дає змогу ефективно застосувати механізм регулювання ринком освітніх послуг, що складається з методів, важелів та інструментів, дія яких направлена на збалансування попиту та пропозиції освітніх послуг та їх раціональне співвідношення.

Будь-який ринок – це система економічних відносин між продавцями та покупцями з приводу обміну товарів та послуг, в результаті яких формуються попит, пропозиція та ринкова ціна. Функціонування будь-якого ринку неможливо без трьох основних законів товарного виробництва, а саме закону вартості, попиту та пропозиції.

Отже, ринок освітніх послуг – це система економічних відносин з приводу купівлі - продажу специфічного товару, освітньої послуги, між виробниками та споживачами.

Як вже зазначалося раніше, товаром на ринку освіти є освітня послуга. Існує дуже багато точок зору щодо визначення поняття «освітня послуга», адже воно має складний і неоднозначний характер. Більшість науковців відносять освітню послугу до категорії «суспільних благ». Зокрема, В.С.Сенашенко та Г.Ф. Ткач розглядають суспільні товари та послуги як такі, що надаються державою безкоштовно всім громадянам на рівних правах. Таким чином, безкоштовна освіта, а також освіта, що оплачується держбюджетом зараховується до суспільних благ. Вищезгадані науковці трактують поняття «освітня послуга» як сукупність знань, навичок та умінь, що набуваються в процесі навчання, а потім використовуються для задоволення потреб людини, держави та суспільства [6]. З іншої точки зору, М.М. Головнев розглядає освітню послугу як професійну діяльність окремої особи, що направлена на передачу учням своїх освітніх програм, дисциплін й пропонує освітню діяльність для засвоєння знань, умінь та навичок [4]. Ще однією особливістю освітньої послуги на думку Н.С. Шишканова є її неможливість матеріального втілення та невід'ємність від її споживачів, та суб'єктів, що її надають.

Т. Оболенська трактує освітню послугу як специфічний товар, який задовольняє потребу людини в набутті певних знань, навичок і умінь для їх подальшого використання в професійній діяльності [2].

Отже, огляд широкого кола трактувань дає можливість узагальнити та дати наступне визначення: освітня послуга – це сукупність специфічних економічних благ, не втілених у матеріальну форму, що мають задовольняти людину у її потребах в кваліфікації, навичках та вміннях задля їх подальшого використання у професійній діяльності на користь всього суспільства та кожної людини окремо.

Освітні послуги прямо чи опосередковано задовольняють потреби одразу трьох суб'єктів : безпосередньо кінцевого споживача послуги, тобто надання особистісної послуги, підприємств та роботодавців, маючи на увазі колективну послугу та потреби держави, тобто суспільну послугу.

Визначившись зі специфічним товаром ринку освітніх послуг слід визначити коло суб'єктів даного ринку. До основних суб'єктів ринку освітніх послуг слід віднести:

- *виробників освітніх послуг* (освітніх установ та організацій), що функціонують на ринку, формуючи пропозицію освітніх послуг;
- *споживачів* (безпосередньо індивідів, що займаються процесом навчання та здобувають навички та знання), що формують попит на освітньому ринку;
- *покупців освітніх послуг* (держава, підприємства та організації), що також формують попит на ринку та опосередковано користуються результатами освітньої послуги.

Однією зі складових кон'юнктури ринку є пропозиція на ринку освіти, що забезпечують виробники послуги. «Виробниками» або «продавцями» на ринку освітніх послуг виступають заклади освіти. Динаміка розвитку освітніх закладів України за останнє десятиріччя свідчить про негативну тенденцію скорочення їх кількості, порівняно з загальноосвітніми навчальними закладами та закладами вищої освіти. Всіх інших установ, що надають послуги освіти торкнулися незначні зміни. Так, за період 2000-2014рр., кількість дошкільних закладів освіти збільшилася на 333 одиниці, число загальноосвітніх навчальних закладів зменшилося аж на 2,9 тис., кількість професійно – технічних навчальних закладів майже не змінилася (зменшилася на 2 одиниці), а мережа вищих навчальних закладів скоротилася на 176 установ.

Що стосується «споживачів» даного товару на ринку можна поділити на наступні категорії [9]:

- *споживач* – особа (студент, індивід, учень, робітник, тощо), що безпосередньо отримує освітню послугу задля задоволення потреб, пов'язаних із одержанням кваліфікації, знань та вмінь;
- *покупець* – особа, що безпосередньою приймає участь у рішенні покупки освітньої послуги, наприклад, роботодавці, що оплачують за рахунок фірми навчання робітника. Так, як освіта виступає суспільним благом, то той, хто споживає послуги, та той хто їх оплачує не завжди уособлюють в собі одного і того ж індивіда;
- *клієнт* – термін, що охоплює всіх можливих споживачів на ринку освітніх послуг, всіх суб'єктів, що так чи інакше зацікавлені в діяльності освітніх установ. Прикладом може бути інвестиційні фонди освітніх проектів, постачальники навчальної літератури і , звичайно, підприємства, що наймають на роботу випускників навчальних установ.
- *випускник* – особливий суб'єкт ринку, що уособлює в собі результат споживання освітньої послуги.

Ще однією характерною рисою суб'єктів ринку освітніх послуг є те, що вони можуть одночасно виступати як виробник і як споживач на ринку.

Головна особливість взаємодії покупця та продавця на ринку освітніх послуг - їх функціонування під впливом попиту та пропозиції на ринку. Ці дві взаємопов'язані категорії, попит та пропозиція відображають бажання та можливість продавати та купувати товар, а також платоспроможність споживачів на ринку.

Структура суб'єктів ринку освітніх послуг зображена на рис. 1.

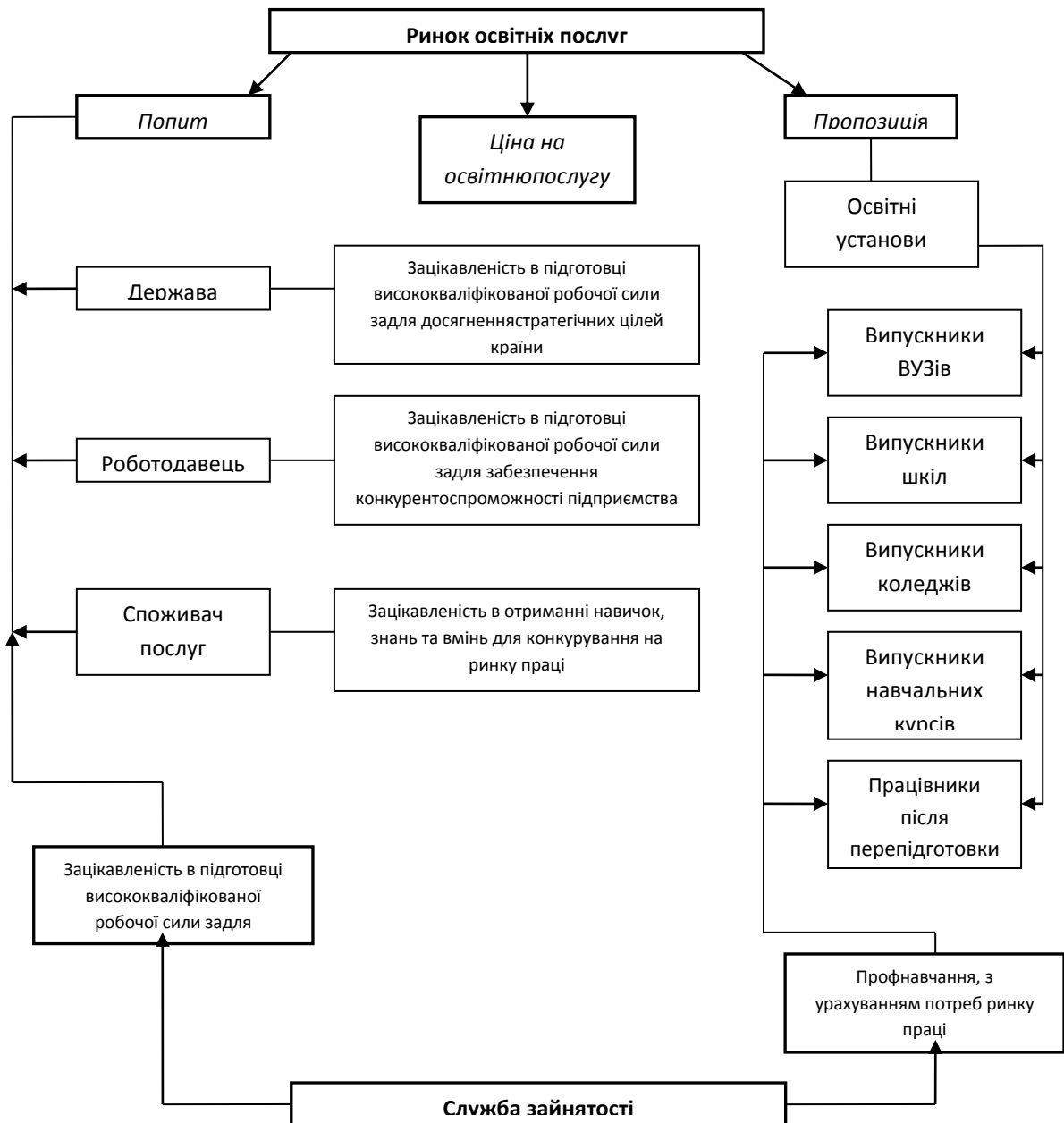

Рис.1 Структура суб'єктів ринку освітніх послуг та їх взаємодія
Джерело: складено автором

Розвиток будь-якого ринку неможливий без аналізу попиту та пропозиції на товар чи послугу на ньому, а ринок освітніх послуг має велику специфіку і дуже різниться від інших ринків послуг в цьому аспекті, адже державна політика та державний контроль у цій галузі економіки обумовлюють виникнення дисбалансу між попитом та пропозицією на ринку. Також, баланс між попитом та пропозицією на освітньому ринку неможливий без взаємодії таких суб'єктів ринку: навчальних установ, бізнесу та держави. На сучасному етапі функціонування ринку освітніх послуг відчувається гостра невідповідність між попитом та пропозицією. Цей дисбаланс призводить до проблем не тільки на ринку освітніх послуг, але і в результаті призводить до труднощів на ринку праці (низький відсоток працевлаштування молоді, гострий надлишок представників одних професій і відчутна нестача інших).

Основні напрями вдосконалення управління ринком для підвищення ефективності функціонування установ, що надають освітні послуги визначаються на підставі результатів статистичного аналізу.

На сучасному етапі статистика ринку освітніх послуг має стати інструментом моніторингу функціонування ринку, обґрунтовувати політику ринку, оперативно реагуючи на її пріоритети та зміни, відображати тенденції, що склалися, та дати змогу прогнозувати їх можливі зміни у майбутньому.

Література:

1. Базилевич В.Д. Утвердження нової філософії економічної освіти як чинник інноваційного майбутнього України / В.Д. Базилевич // Українознавство. - №2 (15).-2005 // <http://www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=202&number=54&category=4>

2. Оболенська Т.Є. Маркетинг освітніх послуг: вітчизняний і зарубіжний досвід: Монографія./ Т.Є. Оболенська – К. 2001.- 208 с.
3. Манцуров І.Г. Збалансованість попиту та пропозиції на ринку кваліфікованої праці як фактор інноваційного розвитку економіки України: монографія / І.Г. Манцуров, З.П. Бараник, С.С. Ващаєв, А.В. Яценко; [за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. І.Г. Манцурова]. – К.: КНЕУ, 2008. – 381 с.
4. Головнев, М. Н. Образовательная услуга как правовая категория в проекте
5. федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» / М. Н. Головнев - Право и образование, 2010, № 12. – с. 33–39.
6. Рубин Ю.Б. Рынок образовательных услуг: от качества к конкурентноспособным бизнес – моделям / Ю.Б. Рубин - Высшее образование в России, 2011. №5. – с.50-64
7. Сенашенко, В. С. О тенденциях реформирования российской высшей школы / В. С. Сенашенко, Г. Ф. Ткач - Высш. образование в России, 2010, № 10. – с.29–42.
8. Боголіб Т.Т. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період: [монографія] / Т.М. Боголіб. – К.: Т-во «Освіта України», КОО, 2005. – 324 с.
9. Александров В. Освітня послуга / В. Александров - Економіка України, 2007, №3 - с.53-60.
10. Сагинова О.В. Маркетинг образовательных услуг / О.В. Сагинова - Маркетинг в России и за рубежом, 1999, № 1(9). – с.48-59.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор Бараник Зоя Павлівна.

Дмитро Накідень
(Київ, Україна)

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЦІНОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

Актуальність теми. Успіх діяльності книготорговельного підприємства в умовах ринкової економіки залежить від прогнозування майбутніх потреб споживачів, здатності працювати на результат, швидко й своєчасно реагувати на динаміку ринкової кон'юнктури.

Необґрунтоване використання методів ціноутворення або відмова від управління цінами обертається завжди негативним результатом для розвитку в діяльності. Тому проблеми ціноутворення завжди є актуальною як для зарубіжних, так і для вітчизняних книготорговельних підприємств.

Метою дослідження є аналіз та узагальнення існуючої теорії та практики ціноутворення книжкової продукції в Україні.

Для досягнення мети були сформульовані такі **завдання**:

- сформулювати визначення терміну «ціноутворення»;
- визначити основні фактори, що впливають на ціноутворення на книжкову продукцію в Україні та розкрити суть кожного з них;
- зробити висновки на основі досліджень та внести пропозиції, щодо покращення процесу ціноутворення на книжкову продукцію в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання ціноутворення в ринкових умовах розглядали такі вчені-економісти, як А. А. Дерябіна, В. Л. Диканя, В. В. Герасименко, О. О. Орлова, Ю. В. Бороздіна та інші. В рамках книжкового ринку України та країн Європи ціноутворення розглядав О. В. Афонін на М. І. Сенченко[1].

Виклад основного матеріалу. Ціноутворення можна охарактеризувати як процес встановлення (формування) ціни на товари, роботи, послуги. В свою чергу ціна – це кількість грошей, за яку продавець згоден продати, а покупець – купити одиницю товару.

Ціна в сучасних умовах господарювання, яка встановлюється виробниками, має відповідати двом головним критеріям. Перший – ціна має покривати всі витрати, тобто приносити прибуток. Більше того, отриманий фінансовий результат повинен забезпечити ефективне функціонування та розвиток суб'єкта господарювання.

По-друге, ціна повинна задовольняти платоспроможність споживача, смаки та відповідати певним якісним характеристикам. Таким чином, повинен бути баланс між споживчою вартістю товару, послуги чи роботи та їх ціною [1].

Книга специфічний продукт, одночасно матеріал, інтелектуальний, інформаційний, емоційний, естетичний, ціннісний і т.д. Сьогодні на книжковому ринку спостерігається асортимент представлений насамперед кількістю, а не ідеями, темами й формами. Ціна непередбачувана і часто необґрунтована.

Ціноутворення є економічним, соціальним, психологічним процесом, в який залучені всі учасники ринку (держава, поліграфісти та сировинні учасники, видавці, гуртові та роздрібні підприємства, покупці). Існують об'єктивні фактори економічної діяльності, що впливають на ціни і суб'єктивні. Об'єктивні - це ресурси (нерухомість, сировина і т.д.) і умови (державне середовище, економічний стан т.д.), суб'єктивні - організація і управління підприємством, система відносин і взаємодій, фінанси, конкурентні умови.

На мою думку, варто виділити такі **основні фактори**, які впливають на процес ціноутворення книжкової продукції:

- державне регулювання видавничої справи та книгорозповсюдження;

- стан попиту та пропозиції на книжковому ринку;
 - витрати на виробництво книжкової продукції;
- Зупинимось більш детально на кожному з факторів.

Державне регулювання видавничої справи та книгорозповсюдження. Метою державної політики цін є захист споживачів та підтримка оптимальних умов конкуренції. Завданням регулювання ціноутворення є контроль рівня інфляції та забезпечення прибутковості виробників. Воно полягає в системі заходів, направлених на заміну та збереження цін як окремих товарів, так і загального рівня цін. Державне регулювання цін носить законодавчий, адміністративний і судовий характер та здійснюється відповідними органами [2, С. 327].

Для того, щоб книговидання виконувало весь комплекс покладених на нього в сучасних умовах завдань, необхідно вибудувати ефективний механізм державної політики у цій галузі, організувати суспільний контроль за впровадження державних програм з підтримки книговидання, забезпечити захист прав та інтересів авторів, видавців, друкарів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції.

В умовах планової економіки питання ціноутворення вирішувалося централізовано шляхом видання законів і постанов, які містили кількісні та якісні показники, що практично не залишали видавництвам свободи для господарського маневру.

На сучасному етапі в державі встановлено вільний механізм формування ціни, в тому числі на книжкову продукцію, що закріплено у відповідному Законі України «Про ціни і ціноутворення» [8].

Державне регулювання діяльності книготорговельних підприємств України здійснюється такими законодавчими актами:

- Законом України «Про видавничу справу», який визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації видавничої діяльності та розповсюдження видавничої продукції[5];
- Указом Президента України від 9 листопада 2000 р. «Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидання і книгорозповсюдження»[11];
- Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки книговидавничої справи України» (від 18 вересня 2008 р., № 521-VI), згідно з яким до 1 січня 2015 р. збережено пільгове оподаткування суб'єктів видавничої діяльності, яке передбачає пільги з оподаткування на ПДВ, податок на прибуток[6];
- Законом України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», що спрямований на подолання кризи у вітчизняного книговидання та створення сприятливих умов для його розвитку[7].

Стан попиту та пропозиції на книжковому ринку. Необхідною умовою прийняття оптимальних рішень при встановленні ціни є систематичний збір та аналіз об'єктивної інформації про стан ринку. Фахівці пропонують єдину систему інформаційного забезпечення процесу ціноутворення, яка включає окремі системи: систему інформації про урядову політику; систему інформації про покупців; систему інформації про конкурентів; систему інформації про ринок у цілому; систему інформації про витрати; систему інформації про обсяги збуту та прибутку підприємства

Використання об'єктивної інформації про стан ринку дає можливість підприємству прийняти управлінське рішення при виборі цінової політики та встановленні ціни на свою продукцію. Тому велике значення має визначення ціни на продукт, товар або послугу відповідно до об'єктивної інформації про стан конкурентної ситуації на ринку. Для встановлення конкурентної ціни, варто проаналізувати, сприйняття покупців ринкових пропозицій, характеристику товару та послуги.

Сьогодні в Україні ціна на видання, за інших рівних якостей видання та умови придбання, є основним стимулом, який визначає лояльність споживача до пропозиції.

Основна ціна, яка грає роль на ринку - це ціна яку платить споживач. Ціна в першу чергу - це сприйняття конкретного покупця, ціна суб'єктивна і оцінюється з боку очікувань, значущості, необхідності, справедливості та доступності. Покупець голосує за ціну грошима і тим самим фактично заявляє продавцю про свою згоду брати участь у ціноутворенні.

Таким чином, ціна на книгу визначається не абстрактними уявленнями учасників книжкового бізнесу, а припущенням покупців щодо її цінності. Маркетингові технології дозволяють більш точно визначити цінові очікування споживача і, якщо необхідно, скоригувати їх.

Маркетингові дослідження з вивчення цільових аудиторій, ринку, проекту дозволяють більш точно прогнозувати ціну. Оцінити попит і конкурентні умови, підрахувати витрати і в підсумку призначити адекватний діапазон цін, в якому видання буде не просто продаватися, але приносити максимальний прибуток. Вгадати ціни неможливо, але, використовуючи маркетингові методи, необхідно, готувати і стимулювати ціннісні рішення.

Є небагато видавництв і книготорговельних організацій, які реалізують ціноутворення на основі споживчої цінності. Поєднання активного стратегічного і пасивного тактичного ціноутворення в подібному випадку здійснює маркетингова структура, ціна відповідає природному попиту, прибуток максимальний і короткостроковий.

Витрати на виробництво книжкової продукції. Сьогодні на книжковому ринку практикується в першу чергу ціноутворення на основі собівартості. Подібне пасивне тактичне ціноутворення здійснює фінансова чи виробнича структура, ціна покриває витрати і відповідає передбачуваним нормам прибутку.

Очевидно, що ціна книги робить прямий вплив на одержуваний видавництвом прибуток. Проте цей вплив може бути різним у залежності від співвідношення ціни книги та її вартості. Якщо ціна книги встановлена нижче собівартості, то книга буде реалізовуватися у збиток видавництву. Самоокупність

книги буде забезпечена при ціні, рівній собівартості.

Треба враховувати також, що крім видавництва на ціну книги впливають учасники каналів руху товарів: виробники і постачальники паперу і друкарських матеріалів, поліграфічні підприємства, підприємства оптової і роздрібно-книжкової торгівлі, підприємства та організації інфраструктури видавництва. Частина з них впливає на собівартість продукції видавництва ще до того, як вона потрапить на ринок, а підприємства книжкової торгівлі - безпосередньо на ринку, збільшуючи, наприклад, гуртову націнку на видання. В останньому випадку видавцеві, здавалося б, немає діла до поведінки оптовика на ринку, оскільки сам видавець вже віддав книги на ринок за своєю ціною, проте підвищення оптової націнки збільшує роздрібну ціну книги, а це прямо впливає на ринкову життя книги, на рівень її продажів. Так що і тут видавець залишається особою зацікавленим[4].

Висновки та пропозиції. Ціна – це грошовий вираз вартості товару (продукції, послуги). Вона завжди коливається навколо ціни виробництва (перетвореної форми вартості одиниці товару, що дорівнює сумі витрат виробництва й середнього прибутку) та відображає рівень суспільно необхідних витрат праці.

Створення цінності є основним виробництвом книготорговельного бізнесу. Метою ж є досягнення всебічного задоволення і довготривалої співпраці, благополуччя і зростання, реалізації та прибутку. З цієї точки зору, оптимальною стратегією отримання прибутку є збільшення попиту, підвищення споживчої задоволеності і лояльності.

Дослідження показали, що без заходів державного регулювання в сфері ціноутворення не можливе успішне здійснення ціноутворення на підприємстві. Мається на увазі виконання всіх нормативно-правових актів, які регулюють формування цін, їх встановлення та утримання за умов ринкової економіки.

В ряді країн ЄС переважає практика встановлення державою фіксованої ціни на книги, книгарні не мають права продавати їх за ціною, вищою чи нижчою від визначеної видавництвами. В одних країнах це юридична вимога, в інших це внутрішня самоорганізація сектору або наявна професійна практика. В усіх випадках споживчу ціну встановлює і фіксує на обкладинці видавець. Зазвичай видавець визначає її виходячи з кон'юнктури ринку та власних виробничих витрат. В ціну книги уже включено, окрім собівартості та прибутку видавця, ще й прибуток книготорговельного підприємства. Традиційно вважається, що уся система книготоргівлі може отримати до 55 % з номіналу ціни [2, С.178].

Тому одним з шляхів, який сприятиме розвитку книговидання та книготоргівлі в Україні, є запровадження норми щодо встановлення твердих цін на книжкову продукцію за прикладом європейських країн.

Література:

1. Афонін О.В., Сенченко М.І. Українська книга в контексті світового книговидання – К.: Книжкова палата України, 2009. – 277 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Аудит: стан і перспективи розвитку в Україні і світі: Монографія / Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Петренко Н.І.; за редакцією Ф.Ф. Бутиця. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 564 с
3. Дзвінчук Д. І. Менеджмент організацій: конспект лекцій [Текст]/Д. І. Дзвінчук, В. І. Малімон, В. П. Петренко / Івано-Франківський технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007.– 211 с.
4. Економіка і організація видавничої діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nebook.net/book_ekonomka-organizacija-vidavniccho-dyalnost_658/
5. Закон України “Про видавничу справу” від 05.06.1997, № 318/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/anot/318/97-%D0%B2%D1%80>
6. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки книговидавничої справи України” від 18 вересня 2008 р., № 521-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/521-17>
7. Закон України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» від 06.03.2003, № 601-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/601-15>
8. Закон України «Про ціни і ціноутворення» від 02.08.2012 року № 5007-17 // Урядовий кур'єр. –2012. – № 140.
9. Равнева О. В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізми, моделі [Текст]: моногр. / О. В. Равнева. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
10. Тарасевич В. М. Ценовая политика предприятия / В. М. Тарасевич. — СПб. : Питер, 2004. — 336 с.
11. Указ Президента України “Про додаткові заходи щодо державної підтримки національного книговидання і книгорозповсюдження” від 09.11.2000 № 1217/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1217/2000>

Науковий керівник:

доцент, кандидат економічних наук, Грет Галина Петрівна.

Ярослав Чайковський
(Тернопіль, Україна)

ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний етап розвитку банківської системи України характеризується запровадженням електронних грошей, створенням електронних платіжних систем для фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували розвиток та особливості застосування електронних платіжних систем такі вчені, як Т. Я. Андрейків [1], О. Д. Вовчак [1], В. М. Кравець [8], О. О. Махасва [8], В. І. Міщенко [8], С. О. Пиріг [6], Г. Є. Шпаргало [1] та ін. Зокрема, Т. Я. Андрейків, О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргало, дали загальну характеристику платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток та провели аналіз роботи Національної системи масових електронних платежів, а С. О. Пиріг розглядає платіжні системи в мережі Internet.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення особливостей розвитку міжнародних та вітчизняних електронних платіжних систем, у тому числі в мережі Інтернет, їх сучасного стану та обґрунтування перспектив розвитку.

В якості платіжних засобів в електронних платіжних системах використовуються електронні (цифрові) гроші, вони є аналогом готівки і, при необхідності, миттєво передаються з одного електронного гаманця на інший [3].

Положенням про електронні гроші в Україні визначено, що електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента [7].

Електронні платіжні системи ([англ.](#) Electronic Payment Systems) призначені для здійснення платіжних операцій у всесвітній мережі Інтернет.

Платіжна система в Інтернет – система здійснення розрахунків між фінансовими установами, бізнес-організаціями та Інтернет-користувачами в процесі купівлі-продажу товарів і послуг через Інтернет [6, с. 173].

Всі електронні платіжні системи за способом доступу до електронного рахунку можна розділити на дві групи [3]:

- системи, що мають веб-інтерфейс для керування електронним гаманцем;
- системи, що вимагають встановлення додаткового програмного забезпечення для керування електронним гаманцем.

Сьогодні в Україні, як і в світі, для зберігання електронних грошей використовують два види технічних пристроїв [6, с. 171]:

1. смарт-картку;
2. пам'ять комп'ютера.

Серед найбільш розповсюджених в Україні систем електронних грошей програмного виду – системи WebMoney Transfer та Інтернет.Гроші (на технології PayCash) [8, с. 88].

На сьогодні в Україні для здійснення платіжних операцій у мережі Інтернет можна скористатися такими вітчизняними та зарубіжними електронними платіжними системами [3]:

- Інтернет.Гроші – це українська електронна платіжна система для небанківських розрахунків, заснована на технології PayCash. Система дозволяє оплатити та отримати коди доступу в Інтернет, поповнити рахунок мобільного телефону, заплатити за комунальні послуги, супутникове і кабельне телебачення та багато іншого. За допомогою Інтернет.Грошей можна перераховувати гроші на рахунок іншого користувача і отримувати гроші з іншого рахунку в системі. Для того, щоб мати можливість розраховуватись в системі, необхідно установити на свій комп'ютер Інтернет.Гаманець і поповнити його рахунок. Щоб поповнити рахунок у системі Інтернет.Гроші можна скористатися: банківським переказом; предоплаченою картою; переказом з інших систем через обмінні сервіси; оплатою готівкою в офісі платіжної системи;

- GlobalMoney (ГлобалМані) – внутрішньодержавна небанківська платіжна система України, яка оперує електронними грошима як офіційним засобом платежу для всіх учасників системи на території всієї країни. «ГлобалМані» працює з електронними грошима, які гарантовані державою – емітентом виступив державний Ощадний банк України. Електронна платіжна система «ГлобалМані» пропонує способи оплати мобільного зв'язку, Інтернету, комунальних та інших послуг, а також здійснення грошових переказів між фізичними особами, оплату товарів в інтернет-магазинах. Електронні гаманці користувачів – фізичних осіб анонімні, не потребують ідентифікації. Комісія за проведення операцій – найнижча в Україні;

- WebMoney Transfer (WMT) – російська, міжнародна система миттєвих Інтернет-розрахунків, середовище і технологія для ведення бізнесу та електронної комерції. Система забезпечує проведення електронних розрахунків у реальному часі за допомогою облікових одиниць – титульних знаків WebMoney (WM-units). Система є небанківською. Система підтримує кілька видів титульних знаків, що зберігаються на відповідних електронних гаманцях. Переказ коштів можливий лише між гаманцями одного виду; обмін титульних знаків різних видів проводиться в обмінних сервісах, що не мають безпосереднього відношення до системи WMT;

- CyberPlat («Кіберплат») – інтегрована універсальна мультибанківська система Інтернет-платежів, історично перша російська платіжна система, яка була створена в 1997 році на базі відділу електронної комерції банку «Платина». Зареєстрований користувач отримує можливість здійснювати покупки в

інтернет-магазинах і оплачувати їх у режимі on-line, або зі свого рахунку в банку, або по своїй банківській кредитній картці, зареєстрованій у системі, а також отримувати виписки та результати платежів. Ідентифікація клієнта в платіжній системі CyberPlat здійснюється за допомогою його коду та унікального електронного цифрового підпису. Кошти на рахунок можуть бути зараховані клієнтом готівкою через касу офісу банку «Платина», або переказом через Ощадбанк або будь-який інший банк. Клієнт має право зняти кошти зі свого рахунку готівкою в офісі банку «Платина», або дати розпорядження банку або своєму Агентові про безготівковий переказ їх по зазначених реквізитах. CyberPlat – це платіжна система закритого типу;

- E-gold – електронна платіжна система, заснована компанією Gold&Silver Reserve (G&SR) в 1996 році. Її надійність забезпечується гарантіями різних банків, розташованих на території Швейцарії та Сполучених Штатів. Всі фінансові кошти платіжної системи E-gold кореспондують в дорожочинні метали: срібло, золото, платину й паладійум. Гроші на рахунок зберігаються у вигляді вагового еквівалента (в унціях) обраного металу. І ця особливість робить E-gold дуже ефективною для проведення міжнародних платежів, тому що рахунки користувачів не прив'язані до якої-небудь національної валюти. Внести гроші на свій рахунок в E-gold можна трьома способами: одержанням їх від іншого учасника системи; переказом з інших систем електронних платежів; перерахуванням коштів на банківський рахунок посередників, які, у свою чергу, перераховують їх на Ваш рахунок у платіжній системі E-gold за певний відсоток. У якості посередника можуть виступати обмінні пункти, кредитні організації, банки з підтримкою електронних платежів та ін. Отримати гроші з рахунку E-gold також нескладно. Безпосередньо на сайті системи можна замовити собі банківський переказ або переказати через Western Union, на кредитну картку, а також обміняти в одному з обмінних пунктів на WM. Відкрити рахунок у платіжній системі E-gold можна вільно й безкоштовно. Для цього необхідно зайти на офіційний сайт платіжної системи та заповнити анкету;

- «PayPal» (ПейПал) – міжнародна система здійснення електронних платежів, що працює в мережі інтернет. PayPal виступає посередником між продавцем і покупцем, забезпечуючи найвищу надійність оплати картками VISA та MasterCard. Усі транзакції, здійснені через PayPal, захищено. PayPal працює з Україною і приймає картки VISA та MasterCard, випущені українськими банками. PayPal. PayPal – найбільша електронна платіжна система, у якій зареєстроване більше 150 млн. рахунків в усьому світі. Належить вона компанії eBay і тісно інтегрована з відомим інтернет-аукціоном та ін.

Електронні гроші на основі карток представлені, зокрема, оф-лайнними інструментами Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) і наперед оплаченими картками міжнародних карткових платіжних систем [8, с. 88].

Держателі карток НСМЕП мають можливість оплати товарів, послуг і переказу коштів за допомогою карток НСМЕП через мережу Інтернет.

Для здійснення інтернет-платежів НСМЕП потрібно мати зчитувач смарт-карток (карт-рідер), що стримує їх розвиток.

Аналіз ринку платіжних карток в Україні засвідчує, що до 2008 року емісія платіжних карток з функцією електронних грошей узагалі не відбувалася. У 2009 році емітовано 38 тис. шт. карток з функцією електронних грошей, у 2010 році – 25 тис. шт., у 2011 році – 12 тис. шт., у 2012 році 3 тис. шт. і у 2013 році 5 тис. шт. У 2013 році питома вага платіжних карток з функцією електронних грошей в загальному обсязі випущених платіжних карток (35622 тис. шт.) склала тільки 0,014%.

Вбудований чіп є основним засобом платіжної картки для виконання функцій електронних грошей.

Станом на 01.01.2014 року відповідно до типів носіїв платіжної інформації в загальній сумі випущених банківськими установами платіжних карток (35622 тис. шт.) переважають платіжні картки з магнітною стрічкою – 93,4% (33277 тис. шт.). На платіжні картки з магнітною стрічкою і чіпом припадає 4,3% (1536 тис. шт.), на картки з чіпом – 1,8% (623 тис. шт.), а на платіжні картки, що застосовуються з метою платежів через Internet, – 0,5% (185 тис. шт.).

Переважна більшість карток з чіпом є платіжними картками НСМЕП. Платіжні картки з магнітною стрічкою та чіпом переважно це платіжні картки зарубіжних платіжних карткових систем VISA та MasterCard.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. В Україні емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями PayCash і WebMoney Transfer.
2. На сьогодні для здійснення платіжних операцій у мережі Інтернет можна скористатися такими платіжними системами:
 - українські: Інтернет.Гроші, GlobalMoney (ГлобалМані) та ін.;
 - російські: WebMoney, CyberPlat та ін.;
 - міжнародні: E-Gold, PayPal та ін.
3. В Україні найбільшого поширення набули системи електронних грошей на програмній основі, які не мають юридичного погодження НБУ. Такими системами є «WebMoney Transfer», «Інтернет.Гроші», та ін. Отже, нагальною стає проблема легалізації їхньої діяльності.
4. Електронні гроші на смарт-картках представлені неперсоніфікованими електронними гаманцями НСМЕП і наперед оплаченими картками міжнародних карткових платіжних систем, зокрема, VISA та MasterCard.
5. Розширення використання електронних платіжних систем неминує з тієї причини, що вони мають такі незаперечні переваги, як: ефективність, оперативність, економічність, зручність, надійність та безпека.

6. Головною перешкодою для стрімкого розвитку систем електронних платежів є наявність фінансових і не фінансових ризиків. Зокрема, кредитного, ліквідності, правового, операційного та системного.

Література:

1. Вовчак О. Д. Платіжні системи [Текст] : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргило, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 341 с.
2. Електронна платіжна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
3. Доля Т. С. Платіжні системи Internet як інструменти електронної комерції [Електронний ресурс] / Т. С. Доля. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/13.pdf
4. Машика Ю. В. Електронна комерція – платіжні системи мережі Інтернет [Електронний ресурс] / Ю. В. Машика // Збірник науково-технічних праць. – Національний лісотехнічний університет України. – С. 344-348. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_8/344_Masz.pdf
5. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу до сайту : <http://www.bank.gov.ua>
6. Пиріг С. О. Платіжні системи [Текст] : навч. посібник / С. О. Пиріг. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
7. Положення про електронні гроші в Україні : постанова Правління НБУ : прийнята 04.22.2010 року № 481 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1336-10>
8. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні [Текст] : науково-аналітичні матеріали / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махасва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – Вип. 10. – 145 с.

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

**Юрій Бобровнік
(Переяслав-Хмельницький)**

АКТИВІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ УКРАЇНИ (1997-1998 РР.)

Не одноразово спостерігалось, що під час виборчих років в Україні відбувалась активізація діяльності молодіжних організацій. Це пояснювалось бажанням молоді заявити про себе та отримати вплив на політичні партії, або ж налагодити з ними співпрацю. Особливо проявляли свою активність громадські об'єднання молоді, що відносили себе до молодіжних структур політичних сил.

Мета статті – висвітлити історію співпраці молодіжних громадських організацій з вищими державними органами влади України. Завдання дослідити історіографію проблеми, дослідити основні заходи молодіжних об'єднань в контексті реалізації молодіжної політики.

Висвітленням історії співпраці державних органів влади з молоддю займались В. Кулик, Т. Голубоцька, О. Голубоцький [1]. Ця група дослідників ґрунтовно підійшла до висвітлення діяльності молодіжних організацій обраного періоду, але в контексті власне розвитку молодіжного руху України. Проте, акцент на співпраці молоді з вищими органами влади в дослідженні не робився.

Протягом 1997-1998 рр. молодіжні організації не змогли стати суб'єктами виборчого процесу. Після виборів ціла низка молодіжних структур, які в своїй діяльності орієнтувалися на агітаційну кампанію партій, виявилися непотрібними політичним силам. Тому організований молодіжний рух зосередив свою роботу в напрямку самоорганізації та боротьби за вплив на державну владу.

3 червня 1998 р. відбулася конференція представників молодіжних організацій України, яка висловила за відновлення діяльності світової координуючої структури організованого молодіжного руху та проведення четвертого Світового Конгресу Українських молодіжних організацій (далі СКУМО).

Проте, що обрана на III СКУМО в 1992 р. координаційна рада не діяла вже протягом 6 років. Тому організації, які входили до Українського національного комітету молодіжних організацій (далі УНКМО) та Конференції молодечих організацій при Світовому конгресі українців, а також Міністерство України у справах сім'ї та молоді, вирішили відновити СКУМО. Для підготовки та проведення конгресу було створено оргкомітет, співголовами якого стали голова УНКМО В.Рябіка, міністр у справах сім'ї та молоді В. Довженко та голова Конференції молодечих організацій при Світовому конгресі українців Є.Чолій.

Офіційно метою проведення IV СКУМО була «координація зусиль українського молодіжного руху в діяльності щодо поліпшення залучення молоді до державотворчих процесів, вироблення та обговорення нею власних підходів до української політики та економіки; визначення шляхів соціалізації молодих людей та реалізації їх суспільно-корисних ініціатив у період загострення економічної кризи, соціальної та політичної нестабільності; поглиблення співробітництва між молодіжними організаціями, між громадськими молодіжними об'єднаннями та державними органами, що займаються вирішенням проблем молодіжної політики; пошук шляхів організаційного зміцнення громадських молодіжних організацій, фінансового їх забезпечення» [1].

Проте обставини, в яких мав проходити IV СКУМО, свідчили про наявність ще одної мети проведення цього форуму. Саме в цей час відбувалась боротьба УНКМО за закріплення своїх позицій. Комітет мав намір стати єдиною структурою, яка б репрезентувала організований молодіжний рух в Україні. В той же час існував альтернативний центр тяжіння в молодіжному середовищі, який активно чинив опір спробам монополізації УНКМО організованого молодіжного руху. Таким центром на той час був Молодіжний парламент України та Молодіжний уряд. УНКМО був зацікавлений в тому, щоб продемонструвати владі та громадськості впливовість власної структури, а IV СКУМО у цьому плані був досить потужним заходом.

21–23 серпня 1998 р. у Києві відбувся IV Світовий конгрес українських молодіжних організацій під гаслом «Майбутнє України – в руках молоді!». В його роботі взяло участь 168 представників від 43 всеукраїнських молодіжних та дитячих організацій, 258 – від більш ніж 200 регіональних об'єднань, 47 – від молодіжних та дитячих організацій української діаспори з 22 країн світу. Всього на конгресі були представлені 473 делегати. Робота IV СКУМО проходила в робочих секціях: співпраці між молодіжними організаціями, виховній, політичній, економічній та інформаційній.

На конгресі були присутні народні депутати України, представники уряду, різних громадських структур. З привітанням від Президента України Л.Кучми виступив глава Адміністрації Президента, голова Національної Ради з питань молодіжної політики при президенті Є.Кушнар'єв та прем'єр-міністр України В.Пустовойтенко. Головну доповідь було доручено виголосити заступникові голови УНКМО В.Березовському. Він окреслив головні напрямки діяльності УНКМО як єдиної структури, що має репрезентувати український організований молодіжний рух. Слід взагалі відзначити, що тональність більшості виступів була спрямована саме на підкреслення ролі та особливого місця УНКМО в сучасному молодіжному русі України.

З жорсткою критикою Молодіжного парламенту України та Молодіжного уряду виступив лідер Асоціації молодих політиків та політологів А.Білоус. Він охарактеризував їхню діяльність як синдром

«корочок» та імітацію молодіжної політики [1].

Значний інтерес являють резолюції, прийняті секціями IV СКУМО. Зокрема, в резолюції «Про співпрацю між молодіжними організаціями» зазначалося, що делегати конгресу вважають за необхідне «закликати керівників дитячих та молодіжних громадських організацій, відкинувши протистояння та вузькополітичні амбіції, зосередити увагу в діяльності своїх організацій над створенням сприятливих передумов для життєвого самовизначення та самореалізації молодих громадян». А також «підтримати УНКМО та Конференцію молодечих організацій при Світовому конгресі українців (КУМО), що мають на меті консолідацію молодіжних, студентських і дитячих організацій в Україні та діаспорі» [1]. В Політичній резолюції IV СКУМО йшлося про необхідність «створення сприятливих умов на рівні законодавства та його реального виконання для діяльності громадських молодіжних організацій зокрема та організованого молодіжного руху в рамках УНКМО в цілому; невідкладного прийняття Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації»; відновлення автономії вищих навчальних закладів України і, зокрема, виборності їх керівництва; потребу всебічного розвитку студентського самоврядування, зокрема, у гуртожитках, та участь представників студентства у наукових радах вузів та факультетів» [1]. В резолюції «Про соціально-економічні питання» йшлося про «забезпечення дії Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді України» в частині: гарантій щодо надання молоді першого робочого місця, стипендіального забезпечення студентської молоді, надання учням та студентам пільг на проїзд залізничним, приміським та міським транспортом, надання пільгових довгострокових кредитів молоді для навчання, будівництва та утримання житла, реалізації права студентської та учнівської молоді на пільгове користування об'єктами культури, фізкультури та спорту» [1].

На особливу увагу заслуговує Звернення делегатів IV СКУМО «Майбутнє України – в руках молоді!» до Президента України, Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України. В цьому Зверненні учасники СКУМО вимагали «активізувати роботу Національної Ради з питань молодіжної політики при Президенті України, розглянути можливість прийняття Указу Президента щодо сприяння діяльності УНКМО». Від Верховної Ради вимагалось «прийняття Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» з урахуванням пропозицій дитячих та молодіжних організацій; в проект державного бюджету на 1999-й і на наступні роки передбачити фінансування діяльності молодіжних і дитячих організацій через УНКМО, а також через інші структури, які працюють з молоддю». Прем'єру пропонувалось «переглянути принципи створення існуючого Молодіжного уряду та легалізації Молодіжного парламенту у зв'язку з тим, що вони не представляють широкого загалу молоді та молодіжних організацій України». Крім того, у Зверненні пропонувалось створити при прем'єр-міністрі України групу радників з молодіжних питань у складі Голови УНКМО В.Рябіки, заступників голови УНКМО Ю.Криворучка та В.Березовського, лідера Соціалістичного конгресу молоді (далі СКМ) В.Місюри та президента Асоціації студентських профспілок України Г.Труханова

IV СКУМО створив координаційну раду, яку очолив В.Березовський. Його заступниками стали лідер Християнсько-демократичної молоді України О.Ярема, голова Спілки української молоді (ділі СУМ) в Україні І.Симчич. До коордради увійшли: міністр у справах сім'ї та молоді В. Довженко, голова УНКМО В.Рябіка, голова КУМО Є.Чолій, голова Світової управи СУМ В.Гайдамаха, заступник голови Крайової пластової старшини в Україні В.Стебницький, голова СКМ В.Місюра, голова Фонду «Молода Україна» Ю.Криворучко, президент Асоціації студентських профспілок України Г.Труханов, голова «Молодої Громади» О.Цикова, голова дитячого-юнацького товариства «Січ» Б.Скребцов, директор Українського інституту соціальних досліджень О.Яременко, директор Інституту досліджень діаспори І.Винниченко та представники діаспорних молодіжних та громадських структур П.Тима (Польща), І.Шипайло (Угорщина), О. Козинець (Казахстан), І.Білинський (Башкортостан, Росія). Проведення IV СКУМО викликало неоднозначну реакцію як в молодіжному середовищі, так і в державній владі. Глава Адміністрації Президента Є.Кушнар'єв стверджував, що єдиного організованого молодіжного руху існувати просто не може, а метою СКУМО повинно бути «поєднання фахових та політичних інтересів молоді». В той же час прем'єр-міністр В.Пустовойтенко чітко заявив, що молодіжний рух повинен об'єднатися.

З критикою IV СКУМО виступили лідери Молодіжного парламенту та Молодіжного уряду. Зокрема, прем'єр-міністр Молодіжного уряду К.Захаренко заявив, що конгрес є даремною витратою коштів (на нього було витрачено бюджетних 230 тис. грн.). А в заяві іншої організації – Молодіжного союзу м. Києва зазначалося, що «по суті, на форумі були представлені структури, які є членами УНКМО і не відображають всієї палітри молодіжного середовища, а обрання до Коордради лідера незареєстрованої «Молодої Громади» чітко вказує на політичну заангажованість керівництва IV СКУМО».

Загалом проведення IV СКУМО було позитивним явищем у процесі становлення організованого молодіжного руху. Цей форум проілюстрував наявність різних поглядів на процеси в суспільстві та молодіжному русі зокрема і, разом з тим, бажання спільно вирішувати конкретні проблеми. В той же час конгрес остаточно розколов молодіжний рух на дві частини. Першу, більш потужну частину, очолив УНКМО, другу – Молодіжний парламент та Молодіжний уряд. Відповідно розділилися і молодіжні організації, які були вимушені обирати одну із сторін. Протириччя між Молодіжним парламентом та УНКМО виникли ще на початку 1998 р. Молодіжний парламент України виник у рамках інноваційного проекту та програми «Молодь – за майбутнє України!». Оргкомітет МПУ з'явився 11 січня 1998 р., а перша сесія пройшла 24–26 лютого 1998 р. На ній було обрано

керівництво МПУ (голова – О.Кляшторний) та утворений виконавчий орган МПУ – Молодіжний уряд (прем'єр-міністр – К.Захаренко). Вже наприкінці березня 1998 р. МПУ було зареєстровано як спілку молодіжних організацій. Ініціаторами створення Молодіжного парламенту виступили декілька молодіжних організацій. Ініціативу в реалізації цього проекту захопили представники студентської профспілки ПоСтУП, Народно-демократичної ліги молоді (далі НДЛМ) та Ліберальне молодіжне об'єднання (далі ЛіМО). Звичайно, що це викликало спротив у керівників УНКМО, які не сприймали діяльності цих структур.

Попри те, що ПоСтУП і ЛіМО входять як колективні члени до УНКМО, жодний їхній проект протягом 1997–1998 рр. не був профінансований Комітетом. В той же час пріоритет в наданні фінансування мали СКМ та ЛКСМУ, які, по суті, були політичними союзниками УНКМО. Вище вже зазначалося, що ліві молодіжні структури в 1997 р. проголосили курс на інтеграцію в структури Комітету. УНКМО було вигідно співпрацювати з ними, оскільки таким чином забезпечувалася підтримка лівих фракцій у Верховній Раді під час бюджетного процесу, отже, і можливість збереження окремого рядка в бюджеті на фінансування діяльності УНКМО.

Крім того, ПоСтУП, ЛіМО та НДЛМ активно виступали за відкритість процесу розподілу коштів УНКМО між молодіжними організаціями, оскільки існуюча практика фінансування проектів молодіжних організацій в УНКМО давала змогу керівництву Комітету безконтрольно маніпулювати цими коштами.

16 листопада 1998 р. на відкритих громадських слуханнях «Державне фінансування молодіжних програм і проектів» лідер МПУ О.Кляшторний стверджував, що Молодіжний парламент та Молодіжний уряд вважають за необхідне змінити існуючу систему державного фінансування програм і проектів молодіжних громадських організацій. Прем'єр-міністр Молодіжного уряду К.Захаренко зазначив, що фінансування молодіжних організацій через УНКМО призвело до нецільового використання державних коштів і до явних зловживань. Так, за результатами перевірок Рахунковою палатою України фінансової діяльності УНКМО було виявлено те, що «бюджетні кошти використовувалися Комітетом не за призначенням, безконтрольно, з порушенням порядку бухгалтерського обліку та звітності. Законом про Державний бюджет України на 1998 р. було передбачено видатки на фінансування УНКМО в сумі 7 млн. гривень. Фактично профінансовано 3 млн. 842 тис. грн.».

Протягом грудня 1998 березня – 1999 рр. Головне контрольно-ревізійне управління проводило розслідування справи нецільового використання коштів лідерами УНКМО. Згідно з матеріалами перевірки КРУ № 03 – 12/39 від 26.02.99 в 1998 р. «керівництво УНКМО не контролювало питання цільового, раціонального та ефективного використання бюджетних коштів, організації бухгалтерського обліку. Проте керівництво УНКМО заявило, що, оскільки акту остаточної перевірки КРУ фінансової діяльності Комітету немає, а перевірки носять перманентний характер, то говорити про нецільове використання бюджетних коштів передчасно.

Політичну підтримку УНКМО надавало Міністерство у справах сім'ї та молоді (В.Довженко), а також керівництво Верховної Ради. Саме завдяки О.Морозу, а потім О.Ткаченку УНКМО «пробивало» бюджетне фінансування. До того ж, керівництво УНКМО добре поставило роботу із фракціями парламенту. Значну підтримку УНКМО надавав голова Комітету Верховної Ради з питань молодіжної політики, фізичної культури та спорту І.Кириленко.

Взагалі УНКМО перебувало в досить цікавому становищі. Комітет є спілкою молодіжних організацій, і його керівництво обирається представниками цих організацій. В той же час УНКМО отримує бюджетне фінансування окремим рядком державного бюджету і має статус репрезентанта організованого молодіжного руху. Так, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. зазначає: «Молодіжний рух в Україні координується Українським національним комітетом молодіжних організацій, який є незалежною неурядовою організацією і має статус всеукраїнської спілки молодіжних та дитячих громадських організацій». Фактично УНКМО має законодавчо закріплене домінування в молодіжному русі.

МПУ-Молодіжний уряд знайшов підтримку в особі тодішнього прем'єр-міністра України В. Пустовойтенка та міністра Кабінету Міністрів А.Толстоухова. Прем'єр-міністр Молодіжного уряду К.Захаренко став радником В.Пустовойтенка, а «молодіжні» міністри – радниками з молодіжних питань відповідних міністрів уряду України. В березні 1998 р. відбулося спільне засідання уряду України та молодіжного уряду, де «молодіжні» міністри були представлені своїм старшим «колегам». Через деякий час значна частина «молодіжних» міністрів опинилася в штаті міністерств. Таким чином, МПУ-Молодіжний уряд отримав потужного союзника в особі прем'єр-міністра України та правлячої партії – НДП. За порівняно короткий строк структури МПУ виникли в більшості областей України. Наприкінці 1998 р. в МПУ нараховувалося 15 всеукраїнських організацій і близько 250 у 18 зареєстрованих обласних молодіжних парламентах. В цей же час виникла ідея створення молодіжних адміністрацій на рівні областей як виконавчих органів обласних молодіжних парламентів, які б стали радниками голів відповідних управлінь обласних адміністрацій. Ця пропозиція одержала підтримку в прем'єр-міністра України.

Тут слід пригадати кілька фактів з процесу створення Молодіжного парламенту. Як уже вище зазначалося, під час створення МПУ ініціативу захопили НДЛМ, ЛіМО та ПоСтУП, які і створили структуру з такою назвою. В той же час керівництво УНКМО не збиралося втрачати ініціативу в цій сфері. Наприкінці січня 1998 р. частина молодіжних організацій, які до того входили до МПУ, провели свій установчий з'їзд. Нова структура також оголосила себе Молодіжним парламентом України. Його

головою став В.Березовський, до Президії увійшли О.Лялька (заступник голови ХДМУ), А.Бенедіс (один з лідерів Української соціал-демократичної молоді) та інші. Засновники нового Молодіжного парламенту не приховували своєї причетності до УНКМО і наголошували на консолідуючій ролі Комітету в організованому молодіжному русі.

Проте ще один Молодіжний парламент (В.Березовський) відразу після створення зіткнувся з рядом проблем. По-перше, цю структуру не реєстрували, тобто не визнавалася її легітимність. По-друге, на місцях Молодіжний парламент В.Березовського відчутно відставав від МПУ О.Кляшторного. Це виявлялося як у створенні структур парламенту, так і в охопленні активної молоді. Базуючи свою діяльність на структурах УНКМО, Молодіжному парламенту В.Березовського вдалося охопити всі регіони, але без підтримки влади ініціатива була на боці МПУ О.Кляшторного.

Лише після прямого втручання тодішнього Голови Верховної Ради О.Ткаченка структура на чолі з В.Березовським під назвою «Український молодіжний парламент» і в статусі громадської організації була зареєстрована Міністерством юстиції (16 листопада 1998 р.). Нагадаємо, що МПУ О.Кляшторного зареєстровано як спілку громадських організацій ще в березні 1998 р. Отже, в Україні існувало два молодіжних парламенти.

Так, Молодіжний парламент України повністю підтримав пропрезидентські сили у боротьбі з лівим керівництвом Верховної Ради. Зокрема, 13 жовтня 1998 р. МПУ силами 15 молодіжних організацій (ОСМ «Зарево», ВГМО «Демократичні перетворення України», ЛіМО, НДЛМ, СХДМ, СУМ, РХМ, ТСМ, «Молодої Просвіти», «Соколу» та ін.) провів пікетування Верховної Ради під гаслом «Молодь за стабільність». Акція була спрямована проти голови українського парламенту О.Ткаченка та віце-спікера А.Мартинюка.

Загалом наукове дослідження історії співпраці молодіжних громадських організацій з вищими органами влади України потребує подальшого наукового висвітлення. Перерозподіл сил в організованому молодіжному середовищі в результаті виборчої кампанії 1997–1998 рр. привів до прискорення процесів ідеологічної ідентифікації та усвідомлення окремих станових позицій молоді в українському суспільстві.

Організований молодіжний рух повністю втягувався в конструктивно-лояльну роботу з органами влади. Роль організованого молодіжного руху почала зводитися до засобу реалізації державної молодіжної політики та свого роду «молодіжок» органів влади. Виявилася «функціонерська» сутність значної більшості молодіжних структур. Подібна бюрократизація молодіжних організацій призводила до відходу від організаційної роботи широким кіл молодіжного середовища. «Функціонерський» характер сучасного організованого молодіжного руху сприяв контрольованості молодіжної активності загалом. В той же час поглиблювалася політизація молодіжних структур та їхня переорієнтація, в залежності від політичної кон'юнктури, на певних політиків чи політичні сили.

Джерела:

1. В. Кулик, Т. Голубоцька, О. Голубоцький. Сьома частина [Заголовок з екрану] <http://golob.narod.ru/volsem.html>

Алексей Власов
(Ярославль, Россия)

КРЕСТЬЯНСКАЯ ВОЙНА ПОД ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВОМ СТЕПАНА РАЗИНА

Цель данной статьи - показать значение связи с обществом, как инструмента, на примере похода Разина в период крестьянской войны 1670-1671 годов. Рассмотрим активность Степана Тимофеевича в вопросах приобретения контактов с народом, а так же особенности личности предводителя войны. Принимаем во внимание записки иностранного путешественника Яна Стрейса, который был современником событий и лично встречался с Разиным¹. Собирая воедино данные из литературы и источников, складывается образ предводителя крестьянской войны, личности, которая привлекла к себе внимание народа. Степан Тимофеевич ассоциируется с вольным «бунтарём», который противопоставляет себя принудительному закрепощению в период после 1649 года. Он создаёт образ борца за свободу, защитника перед произволом воевод и церковных представителей. Такую позицию, относительно личности Разина, выражает автор поэмы 1882 года Владимир Гиляровский в своём произведении «Стенька Разин».

Участие в казацких посольствах в Москву, путешествие через Россию (от Дона до Соловецких островов), позволили С. Разину изучить положение и потребности народа. Основываясь на полученной информации, Разин обещал людям то, что, они хотели услышать, и приобретал последователей. Складывались предпосылки к крестьянской войне: закрепощение крестьян, экономические притеснения такие как: повышение налога на соль, выпуск медных денег, рост налогов на содержание армии. Имел место идейный и духовный раскол. Стремление государства

¹ Стрейс, Я Три путешествия /Я.Стрейс//URL: <http://fanread.ru/book/9855643/> (дата обращения 01.04.2014)

ограничить казачью вольницу, рост голутвенного (бедного) казачества. Именно на эти предпосылки акцентировал Разин во время общения с народом. Сам С.Т. Разин происходил из домовитого казачества и имел качественное образование. А предводителем он был голутвенного (бедного) казачества, которому, благодаря своим знаниям, донёс информацию о необходимости в действиях для удовлетворения их потребностей. Как писал Ян Стрейс – современник событий, Разин «повсюду обещал уничтожение рабства, освобождение от ига». Ян Стрейс называет его в своих записках «милостивым и щедрым полководцем для крестьян, татар и казаков». Примерный год рождения С.Разина - 1630, а уже в 1652 году он уже упоминается как атаман². Т.е. в возрасте 22 лет, Разин уже отличился смелостью и заслужил уважение казацкого круга. Через 15 лет выступает предводителем казацких походов. У Разина хватает мужества объявить себя врагом официальной власти – воевод, представителей церкви. Главным доводом, которым руководствовался Разин, было – измена царю. Степан Тимофеевич следует мышлению и вере народа в «доброе царя-батюшку» и идти против этой веры, значит потерять своих приверженцев. Разин обладал сильными и волевыми чертами характера, которые импонировали общественности, кроме этого можно выделить и саму внешность: «вид его был величественный, осанка благородная, выражение лица гордое, роста он был высокого, лицо имел рябоватое. Он обладал способностью внушать страх и любовь»³.

Собрав примерный образ из различных источников и художественных произведений, создаётся впечатление народного героя, который знает что делать, который притягивает к себе сподвижников.

Разину удалось донести до народа цель противостояния, достижение которой позволило бы улучшить своё положение как социальное, так и экономическое. Рассмотрим инструменты информирования общества. Одним из приоритетных каналов взаимодействия с народом были «прелестные» письма, которые представляли собой прокламации участников восстания. Письма выполняли свою функцию – «прельщать» народ требованиями восставших: истреблять воевод, бояр, приказных людей, «изменников вывадить и мирских кравапивцев вывадить». Значимость сильной личности внушали веру в успех. Воевода Прозоровский «весьма дивился, не ведал, где он (С.Т. Разин) в столь короткое время собрал такую большую силу, ибо у него оказался флот из 80 новых судов, на каждом две пушки и множество войска»⁴.

Результат использования связи с обществом: рост численности ополченцев «от 16 тыс. до 27 тыс. крестьянами и крепостными, а также татарами и казаками, которые стекались со всех сторон»⁵, повсеместные восстания и недовольства, захват городов Разиным без боя (Саратов, Самара), поддержка народом действий Разина. Эти успехи способствовали продолжительному продвижению армии Разина к Москве. Качественно налаженная связь некоторое время компенсировала отсутствие вооружения, отсутствие военной подготовки и грамотной организации сил. Работа по созданию связи с народом предоставила возможность Разину добиться результатов, на которые он не был бы способен, без поддержки общества. Личность Разина нашла отражение в народном фольклоре, литературных произведениях, таких видных авторов как А.С. Пушкин «Песни о Стеньке Разине», М.Цветаева в стихотворении «Стенька Разин», Гиляровский В.А. в поэме, а так же в произведениях композиторов и художников.

Список источников:

1. Орлов, А.С. История России/А.С. Орлов, В.А. Георгиев, Н.Георгиева, Т.А. Сивохина// Уч. Изд-е. 2008 г. С.113
2. Стрейс, Я Три путешествия /Я.Страйс//URL: <http://fanread.ru/book/9855643/> (дата обращения 01.04.2014)

Научный руководитель:
Иерусалимский Юрий Юрьевич

Ліна Дорошенко
(Київ, Україна)

ІСТОРИОГРАФІЯ ВИВЧЕННЯ РАНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Вивчення питань походження та ранніх етапів історії слов'ян вже понад століття неможливе без залучення археологічних матеріалів. Надзвичайно обмежена база писемних джерел, порівняно обмежені можливості джерел лінгвістичних, строкатість та хронологічна обмеженість етнографічних спостережень спонукали дослідників звертатися до археологічних пам'яток вже чи не в перших

² Астапенко, М. П. Где родился Степан Разин?/М.П. Астапенко// URL: http://www.hrono.ru/biograf/bio_r/razin.php (дата обращения 31.03.2013)

³ Орлов, А.С. История России/А.С. Орлов, В.А. Георгиев, Н.Георгиева, Т.А. Сивохина// Уч. Изд-е. 2008 г. С.113

⁴ Стрейс, Я Три путешествия /Я.Страйс//URL: <http://fanread.ru/book/9855643/> (дата обращения 01.04.2014)

⁵ Стрейс, Я Три путешествия /Я.Страйс//URL: <http://fanread.ru/book/9855643/> (дата обращения 01.04.2014)

розвідках із зазначеної тематики. Питома вага археологічної складової у славістичних дослідженнях невпинно зростала, адже саме корпус археологічних джерел стрімко розширювався протягом кінця XIX – XX ст. Успіхи археології вже на середину XX ст. мали результатом те, що головні концепції слов'янського етногенезу та додержавного періоду історії слов'ян формувалися саме дослідниками-археологами, а не фахівцями інших галузей. Причини цього слід вбачати не тільки у розширенні джерельної бази, а й у застосуванні нових методів аналізу археологічного матеріалу. Обидва зазначені фактори дозволили не просто ілюструвати відомості писемних джерел певними знахідками; археологічні матеріали самі по собі стали надійним підґрунтям для аналізу культурних процесів, соціально-економічного поступу, технологічних перетворень тощо. Вагомість внеску саме археологів у такі дослідження унаочнена у обсязі історіографічного доробку із позначеної проблематики, що склався на тепер; праці археологів складають в ньому ліву частку.

Варто зацентувати увагу на важливості розуміння методологічних аспектів власне історіографічних досліджень в археології. Оскільки розуміння історіографії в хронологічній перспективі було неоднозначним. Часто ним позначали й продовжують позначати історичну літературу, що стосується певного питання, проблеми, періоду. В силу розвитку теорії та практики історіографічних досліджень, з часом уявлення про предмет історіографії змінюється. Певний час вважалося достатнім проаналізувати праці дослідників в хронологічній послідовності, згодом було переосмислено проблему й включено в предмет історіографії процес зміни концепцій. Зараз в це поняття включається ряд компонентів, про які йтиметься нижче.

Пожвавлення історіографічної проблематики в археології демонструє усвідомлення історіографії як значимої частини її предмету. Адже саме історіографічні джерела віддзеркалюють рівень розвитку науки через визначення кола проблем, що в них вирішуються. Включення історіографічних сюжетів формує уявлення про стан вивчення конкретних питань на певному хронологічному відрізку часу. Важливим запитанням при цьому є питання періодизації, яка є сильним пізнавальним засобом, оскільки дозволяє виявити якісно однорідні етапи в розвитку науки.

Загалом, в історіографічному вивченні виділяють декілька рівнів організації дослідження. Першопочатково виявляють історіографічні факти, здійснюють їх систематизацію. Різні дослідники вкладають відмінний сенс в розуміння емпіричного рівня пізнання в археології. Дехто під цим поняттям має на увазі огляд окремих проблем, пов'язаних з конкретно-історичним вивченням пам'яток, культур, епох. Так, В.Ф. Генінг, який займався розробкою теоретико-методологічних проблем археології, чим і диктувалися його звернення до розробки історіографії археології [1, 225с.]. під емпіричним рівнем пізнання в археології мав на увазі огляд окремих проблем, пов'язаних з конкретно-історичним вивченням пам'яток, культур, епох. [4, с.11 – 13]. Матющенко В.И. – вивчення польових робіт, виходу публікацій, проведення з'їздів, конференцій, публікацій матеріалів камеральних досліджень. Ганжа А.И. – фіксацію наукових фактів, що являє собою хронологію ідей і досягнень наукового пошуку

На другому рівні історіографічних досліджень розглядають механізми історіографічного процесу, виявляють перспективи розвитку археології, визначають предметні сфери, що потребують вивчення. Теоретичний рівень об'єднує історіографічні факти спільною ідеєю, що демонструє розвиток предметного вмісту археології. На теоретичному рівні історіографічного пізнання вивчається еволюція стилю наукового мислення, розвиток методів, концепцій, теорій, які визначають загальний напрямок дослідницького пошуку в той, чи інший період. Існує точка зору, що теоретичне вивчення включає розгляд основних ідей про розвиток культури, закономірностей розвитку археології і її напрямків, шкіль, місця й ролі археології в системі наук і культури (Матющенко В.И).

Інформативним способом вивчення минулого і сучасного науки дослідники вважають виділення наукових шкіл. Цікавим є аналіз їх дослідницьких програм, портретного викладу (метод наукової біографії). Але якщо першопочатково вважалося достатнім просто проаналізувати праці дослідників в хронологічній послідовності, то натепер схема історіографічних досліджень ускладнилась та розгалузилась і включає ряд компонентів. Зокрема при аналізі історіографії якоїсь проблематики важливо з'ясувати умови розвитку власне науки на різних етапах. По-друге, необхідно проаналізувати коло і характер джерел, розвиток конкретних методик їх дослідження, історію введення в обіг раніше невідомих джерел і вдосконалення прийомів їх аналізу. По-третє, необхідно вивчити процес накопичення знання, оскільки кожне нове покоління дослідників має у своєму розпорядженні матеріали, що накопичилися в ході попереднього розвитку науки. Мова йде не тільки про факти, а й про певні ідеї і теорії, їх зв'язок з поглядами, характерними для даної епохи. Важливим завданням історіографії є аналіз того як розвивалися теорії, з позиції яких вивчався той, чи інший процес, проблема. По-четверте, вивчити процес формування проблеми дослідження, можливі подальші шляхи розвитку проблематики.

Таким чином, історіографія показує, як змінювалися джерельна база, тематика, методи і техніка дослідження, яким чином від етапу до етапу дослідники, використовуючи накопичений досвід, удосконалювали шляхи дослідження минулого [2, 160 с.].

Не стала винятком історіографія археології як така і історіографія вивчення ранньосередньовічних слов'янських старожитностей Східної Європи зокрема. Адже за понад столітній період розвитку східноєвропейської археологічної славістики десятками дослідників створено величезну кількість праць, що різняться за обсягом та ступенем охоплення проблематики. Удосконалення методики польових досліджень та первинного аналізу матеріалу, що спостерігалось

протягом зазначеного періоду, дозволило значно розширити коло проблем, що вирішувалося на базі археологічних джерел. Поетапність археологічної дослідної процедури робить практично рівнозначними і елементарні публікативні роботи, присвячені уведенню у науковий обіг результатів конкретних розкопок, і аналітичні роботи, що вивчають питання типології, хронології, просторових характеристик пам'яток та окремих категорій знахідок, і концептуальні роботи, де пропонуються історико-культурні інтерпретації здобутих матеріалів. Ці фактори призвели до того, що сучасна історіографія є доволі строкатою, подекуди – із незавжди очевидним взаємозв'язком між роботами різних рівнів узагальнення. Відповідно, вивчення історіографічного доробку археологічної славістики як цілісної системи вбачається цілком наочним науковим завданням. Тож важливо продемонструвати як розширення суто археологічної джерельної бази для вивчення зазначеної проблематики, а також модифікація методологічних засад науки суттєво вплинули на характер узагальнень, що й визначає актуальність подібного дослідження.

Виокремлення археологічної славістики як спеціалізованої галузі було загальноєвропейським процесом. Зрозуміло, що найперше це стосувалося слов'янських країн, тож цілком закономірно східноєвропейські, зокрема - українські вчені долучилися до цього процесу вже на його найраніших етапах. Значення вивчення саме східноєвропейських старожитностей, залишених слов'янами початку середньовіччя, стало ще вагомим після того, як у середині – другій половині ХХ ст. у Східноєвропейському Лісостепу були відкриті пам'ятки V ст., що пов'язують із слов'янами напередодні Великого розселення. Також саме з огляду насамперед на археологічні матеріали були конкретизовані шляхи формування переддержавних та державних структур східних слов'ян. Відповідно, східноєвропейська історіографія є цілком самодостаньою щодо вивчення основних проблем археологічної славістики, а тому може бути предметом окремого дослідження. Важливо висвітлити проблеми, пов'язані з появою та розвитком археологічних знань, створення різних концепцій, підходів до вивчення, інтерпретації старожитностей ранніх слов'ян другої половини I тис. н.е., що знайшли втілення в різнопланових працях із моменту їх зародження до сучасного становища науки. В зв'язку з цим розгляду потребують основні етапи становлення і розвитку археологічної славістики, а також методи дослідження, якими користувалися дослідники в різні часи. Тобто, необхідно систематизувати відомі нині матеріали; на основі опрацьованої літератури з археології ранніх слов'ян – статей, монографій, робіт історіографічного характеру – визначити основні риси розвитку історіографії ранніх слов'ян другої половини I тис. н.е.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань:

- окреслення джерельної бази дослідження;
- характеристику становища археологічної науки з кінця ХІХ – до початку ХХІ ст.;
- розгляд історії археологічних досліджень старожитностей ранніх слов'ян другої половини I тис. н.е.;
- виділення головних періодів у розвитку східноєвропейської історіографії щодо ранньослов'янських старожитностей другої половини I тис. н.е.;
- розгляд формування і розвитку наукових шкіл східноєвропейського слов'янознавства;
- аналіз сучасного стану вивчення проблеми;
- окреслення кола проблем, які потребують подальшого вивчення та наукової інтерпретації.

Для розв'язання поставлених завдань в основі історіографічного дослідження мають лежати загальнонаукові методи. Поряд з якими широкого використання можуть набути спеціально-історичні методи дослідження. Зокрема проблемно-хронологічний дозволяє виокремити проблемні блоки і синхронно розглядати певні події в межах одного етапу розвитку, розглянути проблему в часовій послідовності та динаміці; генетичний, який дозволяє викласти в хронологічній послідовності факти по історії археології, порівняльно-історичний – виділити спільне й особливе в процесі розвитку знання наукового; класифікаційний – створити системи класифікаційних угруповань та зв'язків між ними; систематизаційний – дозволяє упорядкувати розрізнені знання, сформувані наукову систему знань; біографічний – передбачає дослідження ролі особи [3, с. 148 – 150]. В цілому важливо використати комплексний підхід та здійснити критичну оцінку наявних джерел.

За зазначеною схемою має бути систематизовано та упорядковано інформацію, отриману від першого досвіду використання археологічних матеріалів у славістичних дослідженнях рубежу ХІХ – ХХ ст. до сьогодні з огляду на те, що нас цікавлять шляхи формування тих чи інших концепцій та сучасний стан археологічного слов'янознавства із перспективою подальшого розвитку проблеми.

Таким чином, дослідження історіографії вивчення ранньосередньовічних слов'янських старожитностей Східної Європи є першою спробою цілісного аналізу історичних концепцій, схем, тенденцій у вивченні ранньосередньовічних слов'янських старожитностей Східної Європи. Історіографія вивчення зазначеної проблематики представляється як безперервний процес пізнання, який відображав ті обставини і зміни, що відбувалися в історичній перспективі. Основні положення дослідження можуть бути включені в узагальнюючі праці з історії ранніх слов'ян Східної Європи, відповідні розділи підручників, навчальні курси. Методологічна частина роботи може бути використана для аналогічних досліджень на матеріалах інших територій.

Література:

1. Генинг В.Ф. Очерки по истории советской археологии (У истоков формирования марксистских основ советской археологии. 20-е – первая половина 30-х гг.) / В.Ф. Генинг. – Киев: Наукова думка, 1982. – 225с.
2. Зевелев А.И. Историографическое исследование: методологические аспекты. / А.И.Зевелев. – Москва, 1987. – 160 с.
3. Мельникова О.М. Методологические проблемы историографии археологии (в связи с работами В.Ф. Генинга) / О.М. Мельникова // Сучасні проблеми археології. – Київ., 2002. – С. 148 – 150
4. Пряхин А.Д. В.Ф. Генинг и его вклад в развитие археологии./ А.Д. Пряхин // Сучасні проблеми археології – Київ., 2002. – С.11 – 13

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор, Терпиловський Ростислав Всеволодович.

Наталья Пасічник

(Кіровоград, Україна)

ФІНАНСОВА ОСВІТА І НАУКА В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

У XVIII ст. фінансова наука як самостійна галузь знань ще ніде, окрім Франції, не виокремилася. Протягом 2-ої половини XVIII ст., у результаті поступового накопичення прийомів і методів вирішення завдань, які виникали у процесі розвитку різних аспектів фінансового і господарського життя суспільства політична економія і наука про фінанси набули форми цілісної системи знань і почали викладатися у західноєвропейських університетах. У фінансовій науці інтеграція знань відбулася через синтезування теоретичного і практичного матеріалу різних курсів у єдиній науці.

На початку XIX ст. економічна і фінансова проблематика починає викладатися у новостворених університетах Російської імперії – Дерптському (1802 року заснування), Віленському (1803 року), Казанському (1804 року) і Харківському (1805 року). За Статутом 1804 р. для Харківського, як і для інших університетів Російської імперії, затверджувалося чотири факультети, котрі спочатку називалися відділеннями: відділення морально-політичних наук (з прийняттям нового університетського Статуту 1835 р. воно було перейменовано на юридичний факультет); фізико-математичних наук; лікувальних або медичних наук; словесних наук. Спрямування навчання на відділенні морально-політичних наук відображалася, перш за все, у складі його кафедр і дисциплін, які вивчалися. Згідно зі Статутом до відділення в цей період належало 7 кафедр: богослов'я догматичного та моралістичного; тлумачення священного писання та церковної історії; споглядальної та практичної філософії; права природного, політичного й народного; прав цивільного та кримінального судочинства в Російській імперії; прав найзначніших стародавніх і нинішніх народів; дипломатики та політичної економії [1, стб.268]. По кафедрі дипломатики та політичної економії Харківського університету викладалися вступ до політико-камеральних наук, державне загальне право, політична економія, наука про фінанси та природне право, політична арифметика, дипломатика. Політична арифметика розглядалася як одна з часток політичної економії, задачею якої було вивчення таких явищ господарського обороту, які допускали кількісні вимірювання з використанням алгебраїчних та арифметичних формул [2, с. 272]. Викладання вищезазначених дисциплін зумовило потребу у значній кількості викладачів, яка частково задовольнялася за рахунок запрошення іноземних науковців. Значну роль у становленні фінансової та фінансово-правової науки, як самостійної сфери наукових досліджень, на початку XIX ст. відіграли представники так званої російсько-німецької школи (назву використав засновник німецького історизму В.Рошер) [3, с. 107] – іноземні, переважно німецькі, наукові діячі, запрошені до викладання в університетах Російської імперії, в тому числі і в Харківському університеті. Результатом їхньої наукової творчості був симбіоз теоретичних знань набутих у Західній Європі та російської суспільної практики [4, с. 19].

У цей період до Харківського університету були запрошені німецькі вчені у сфері економіки, права та фінансів Йозеф Ланг і Людвіг Якоб, які на високому рівні забезпечили викладання економічних і фінансових дисциплін. Саме у Харківському університеті розкрився науковий талант Йозефа Ланга (1775 (або 1776) – 1820) – випускника юридичного факультету Фрайбургського університету, прихильника ідей фізіократів. На початку своєї наукової кар'єри в університеті Й.Ланг отримує посаду ад'юнкта відділення філософії і математики, потім переходить на відділення політичної економії, де працює на посаді екстраординарного (з 1810 р.), а з 1812 року – ординарного професора кафедри дипломатики та політичної економії. За період перебування у Харкові (1803 – 1820 рр.) Й.Ланг викладає значну кількість навчальних дисциплін, а саме: народну економію та політичну арифметику (тобто політичну економію і статистику); науку про суспільні доходи; науку про фінанси; природне право; загальне цивілізаційне та народне право; поліцію та науку про державні прибутки; політичну економію; логіку та метафізику; державне господарство; дипломатику (перелік дисциплін складено за щорічним оглядом публічних викладань [5]. Ланг читав народну економію, політичну арифметику (тобто політичну економію і статистику) і науку про суспільні доходи (тобто фінансове право) за власними записами [6, с. 586].

Протягом 1807 – 1810 рр. кафедрі дипломатики та політичної економії Харківського

університету займав професор Людвіг Гайнріх Конрад фон Якоб (у російському варіанті – Людвіг Кондратович Якоб) (1759 – 1827). Науковець прибув до Харкова з Галльського університету, де пройшов шлях від студента до ректора цього університету. Л.Якоб був сформованим відомими вченим, мав значний авторитет у наукових колах, як дослідник проблем економіки, фінансів, філософії та релігії; випустив 35 наукових праць, у тому числі декілька підручників за якими викладали в німецьких університетах [7, с. 49]. Якоб викладав науку народного господарства за власним підручником *Grundsätze der National Oeconomie* [7, с. 63].

Беззаперечною заслугою науковця, в контексті нашого дослідження було те, що він першим в історії вітчизняної науки визначив та обґрунтував фінансове право як сформульовану сукупність знань, що знаходиться за межами політичної економії і має власний предмет дослідження [8, с. 219]. При цьому Л.Якоб вважав фінансове право економічною дисципліною, а в самій економіці розрізняв три складові: політичну економію – науку про народне господарство; державну економіку або фінансове право та економічну діяльність держави або цивільне право [9, с. 24]. Л.Якоб виокремив юридичну складову в економічних дисциплінах, так, предметом науки про державне господарство науковець вважав фінансове право, а поліцейського права – економічне законодавство [10, с. 276].

Після від'їзду Л.Якоба з Харкова кафедру дипломатики та політичної економії знову займає Й. Ланг (до 1820 року); після смерті Й.Ланга, з 1820 по 1825 роки його курси тимчасово викладав Рейт; 1825 році ці науки також тимчасово викладав професор К.П. Паулович і лише з 1832 року політичну економії і дипломатику починає викладати професор Т.Ф.Степанов [6, с. 578].

За університетським Статутом 1835 року перелік кафедр юридичного факультету повторював розділи Зібрання законів діючого законодавства. До складу факультету входили наступні кафедри: загального систематичного огляду законодавства або так звана енциклопедія прав; основних законів і закладів Російської імперії, законів про стани людей в державі; російських цивільних законів як загальних, так і особливих: кредитні, торгові і про фабрики із включенням тих місцевих законів, які діють в окремих тільки губерніях; російських кримінальних законів; законів державного благоустрою та благочинності; законів про державні повинності й фінанси; римське законодавство в поєднанні з його історією [11, стб. 488].

З 1839 – 1840 академічного року закони про державні повинності та фінанси почав викладати ад'юнкт Михайло Петрович Клобуцький (1808 – ?) [7, с. 141]. 1839 року М.Клобуцький у Харківському університеті захистив магістерську дисертацію з державного права на тему: «Дослідження головних положень основних законів Російської імперії в їх історичному розвитку» Докторська дисертація з юридичних наук «Про походження і користь паперових грошей взагалі та введення їх в Росії» була захищена М.Клобуцьким 1853 року також у Харківському університеті [12, с. 252]. Михайло Петрович викладав в Харківському університеті закони про державні повинності і фінанси з 1839 по 1862 навчальний рік, керуючись Зведенням Законів Російської імперії та теоретичними розробками Ю.Гагемейстера і Д.Рікардо (1839 – 1840 н.р.), Пьоліца і Д.Рікардо (1840 – 1841 н.р.), Пьоліца, Шльоцера. Рікардо, Вірста, Горлова та ін. (1842 – 1849 н.р.), з 1850 – 1851 академічного року теоретична база викладання дисципліни розширюється за рахунок праці графа Толстого «История финансовых учреждений России» та інших праць вітчизняних науковців, важливих в історичному значенні [13].

Таким чином, протягом першої половини XIX ст. відбувається виділення фінансів в самостійну сферу наукового пошуку і навчальну дисципліну. Значну роль у становленні фінансової і фінансово-правової науки у Харківському університеті відіграли німецькі науковці, як носії світогляду класичного університету. Німецькі вчені у сфері економіки, права та фінансів – Й.Ланг і Л.Якоб, які працювали у першій чверті XIX ст. у Харківському університеті своєю діяльністю охоплювали значну кількість дисциплін економічної та фінансово-правової складової. За університетським Статутом 1835 року на юридичних факультетах виділяється кафедра законів про державні повинності й фінанси, проводиться робота з підготовки науковців даного напрямку, збільшується кількість теоретичних праць вітчизняних науковців і практиків фінансової діяльності, розробки яких мали як загальнотеоретичний, так і прикладний характер, і відтворювали основні напрями розвитку європейської економічної і фінансової наук, як самостійних сфер наукових досліджень.

Література:

1. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб. – 1864. – Т. 1. – Стб. 264-301; 971.
2. Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805 – 1905) / Под ред. М.П.Чубинского, Д.И.Багалей. – Харьков. – 1908. – 309 с.
3. Історія економічних вчень: навчальний посібник. / [За ред. В.В.Кириленка]. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 233 с.
4. Хохуляк В.В. Російсько-німецька школа фінансів та її вплив на становлення вітчизняної науки фінансового права / В.В.Хохуляк // Фінансове право. – 2012. – № 4 (22). – С. 19 – 22.
5. Обзорение публичных преподаваний в Императорском Харьковском университете за 1806 – 1825 гг. – Х., (ежегодное издание).
6. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). Т.2 (с 1815 по 1835 год. / Д.И.Багалей. – Х.: Паровая типография и литография М.Зильберберг и С-вья, 1904.– 1136 с.

7. Багалея Д.И., Сумцов Н.В., Бузескул В.П. Краткий очерк истории Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805 – 1905). – Харьков: Типография Адольфа Дарре, Московская, № 19, 1906. – 329 с.
8. Хохуляк В.В. Камералістика та її вплив на становлення вітчизняної науки фінансового права XIX століття / В.В. Хохуляк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2013. – № 6-1. – Том 1. – С 218 – 221.
9. Коропецький І.-С. Українські економісти XIX століття та Західна наука / І.-С. Коропецький. – К.: Либідь, 1993. – 192 с.
10. Левитський В. Якоб Людвиг Кондратьевич // Юридический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805 – 1905) / Под ред.. М.П. Чубинського, Д.И.Багалея. – Харьков, 1908.– С. 275 – 277.
11. Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб. – 1864. – Т. 2 – Отд.1. – Стб. 22, 264, 406, 420, 438, 483-498, 743-769, 1144.
12. Кричевский Г.Г. Диссертации университетов России 1805 – 1919 гг.: Библиографический указатель / Институт истории естествознания и техники АН СССР. – М.: Наука, 1984.
13. Обзор преподавания предметов в Императорском Харьковском университете на 1839 – 1863 учебные года. – Х.: Университетская типография (ежегодное издание).

Ренат Ріжняк
(Кіровоград, Україна)

ЕВОЛЮЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ОБГРУНТУВАНЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Дослідження еволюції розвитку протягом періоду 1990-2010 років науково-педагогічного забезпечення електронного дистанційного навчання (далі у тексті – ДН) у вищих навчальних закладах України як нової форми організації навчального процесу є актуальним аспектом вивчення історії інформатизації вітчизняної вищої освіти. Результати такого дослідження можуть пролити світло на більш загальні проблеми становлення і розвитку інформатики та її впровадження у вищій школі України – встановлення основних закономірностей розвитку науки інформатики, особливості створення апаратного та програмного забезпечення процесів інформатизації вищих навчальних закладів.

Основними етапами розвитку наукового забезпечення електронної дистанційної освіти у вищій школі України були такі: 1) аналіз зарубіжного досвіду впровадження ДН в систему освіти та проведення порівняльного аналізу ранніх та сучасних зарубіжних теорій ДН (90-ті роки ХХ століття); 2) вітчизняні теоретичні обґрунтування дистанційної форми навчання: визначення сутності ДН; дослідження теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН; вивчення засобів організації функціонування ДН (з 2000 року). Розглянемо детальніше зміст другого етапу.

Підходи до визначення теоретико-методологічних основ організації електронного ДН формувалися під очевидним впливом зарубіжних теорій дистанційного навчання. Але саме електронний компонент такого навчання формувався під впливом наукових розробок вітчизняних авторів: Г.А.Балла [2], В.М.Глушкова [3], О.М.Довгялла [2], [4] А.О.Стогнія [5], Є.І.Машбіца [6], О.В.Ібрагімова [7], Г.О.Атанова, І.М.Пустиннікової [8]. Так, протягом більше 15 років (з середини 60-х років до кінця 70-х років ХХ століття) в Інституті кібернетики АН УРСР під керівництвом В.М.Глушкова були організовані та проведені оригінальні роботи зі створення спеціалізованого програмного забезпечення та розробки автоматизованих навчальних курсів [9]. В роботах [2]-[5] автори дослідили створення та розвиток засобів підтримки діалогу в автоматизованих системах різноманітного призначення, в тому числі в автоматизованих навчаючих системах. А у 80-90-і роки були отримані істотні результати зі створення людино-машинних діалогових систем; розробки автоматизованих навчальних курсів; розвитку комп'ютерної дидактики; створення спеціалізованих інструментальних засобів для удосконалення форм подання знань; розробки експертно-навчальних систем [7]; формування та розвитку концепції гнучкого безперервного навчання на основі телематики.

Є.І. Машбіц у кінці 80-х років узагальнив накопичений досвід організації електронного навчання, використавши для його вивчення психологічні аспекти управління навчальною діяльністю. Вчений розглянув навчання як процес управління засвоєнням знань, абсолютизувавши при цьому роль навчальної інформації та механізмів її засвоєння [6, с.156].

На початку 90-х років у книзі [8] Г.О.Атанов та І.М.Пустиннікова розкрили основні закономірності використання у процесі навчання методів штучного інтелекту.

Дослідження теоретико-методологічних основ організації електронного навчання визначили та уможливили проведення вітчизняного теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання. Одним з перших навчальних посібників з організації ДН була робота [10], експериментальне видання якої вийшло ще у 1999 році в рамках узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М.Кухаренка у межах Проблемної лабораторії дистанційного навчання Національного технічного університету «ХПІ».

Подальшого розвитку вивчення сутності та теоретичних і методичних засад організації й

функціонування ДН у вищій освіті України набуло у докторській дисертації [1] та монографії [11] П.В.Стефаненка (2002 рік), основними науковими здобутками яких стало: розкриття основних тенденцій розвитку дистанційного навчання в світі та Україні на базі використання системного підходу до аналізу дидактичної системи; створення концепції дистанційного навчання; проведення структурного аналізу еталонної моделі модульної дистанційної дидактичної системи.

Робота [13] колективу авторів під керівництвом А.М.Гуржія (2004 рік) була присвячена аналізу використання різних технологічних платформ організації дистанційної освіти у вищій школі. У праці уточнені поняття комп'ютерних технологій навчання та видів навчальної діяльності в системі ДН; визначено поняття мережевого навчального середовища та основні характеристики мережевого дистанційного навчання.

Окремо слід відзначити вклад у розвиток технологічного забезпечення ДН створеного в листопаді 2004 року наказом МОН України на базі Українського центру дистанційної освіти НТУУ «КПІ» (УЦДО) Українського інституту інформаційних технологій в освіті НТУУ «КПІ» (УІІТО) [16]. Головним підсумком роботи науковців УІІТО стало обґрунтування технології створення Web-освітнього простору для підтримки навчання (див. [16], розділ «Публікації та дослідження», джерело 2009 року: В.М.Валуйський, М.В.Гончаренко, А.А.Павловський, А.О.Новацький «Створення освітнього простору для навчання»). Вказаний освітній простір використовує web-орієнтовану систему єдиного доступу, систему керування контентом, яка характеризується масштабованістю, великою кількістю функцій і може бути інтегрована з іншими компонентами системи, навчальну платформу Moodle, систему віртуальних робіт на основі програмного продукту LabView. В межах середовища розроблена програма «Система централізованого керування», яка дозволяє керувати навчанням в різних навчальних платформах.

Того ж 2004 року авторським колективом, очолюваним керівником Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій та систем НАН України та МОН України (далі у тексті – Центр) В.І.Гриценком, була опублікована робота [15], яка містила узагальнення досвіду роботи Центру щодо вивчення теоретичних особливостей та впровадження практичного досвіду організації дистанційного навчання. Серед основних результатів були уточнені дидактичні основи ДН – концепція та моделі ДН, дидактичні можливості використання комп'ютерних комунікацій, інформаційно-освітніх ресурсів та мультимедійних систем в ДН; проаналізовані та вказані шляхи розв'язання проблем теорії та практики організації ДН – використання програмних засобів та оболонок для створення дистанційних курсів, використання педагогічних технологій в системі ДН, організація системи контролю та тестування в системі ДН [17, с.5]. Протягом 2005-2010 років до програми досліджень Центру входили нові перспективні розробки [17, с.6]: високоінтелектуалізовані технології навчального діалогу; технології багатомовності та мільтилінгвістичних середовищ; архітектоніка глобальних науково-освітніх просторів; високодинамічні моделі неперервної освіти та електронних інформаційних технологій навчання; технології прискореного проектування інформаційно-освітніх ресурсів; технології взаємодії вчитель – учень – багатоцільові електронні середовища. Досить важливим технологічним підсумком роботи Центру стала постановка задачі про необхідність розвитку електронних систем навчання [17, с.10].

А у 2006 році Б.І.Шуневичем в роботі [12] разом із уточненням та демонстрацією на прикладі реалізації дистанційних курсів з вивчення іноземної мови практичного застосування визначених теоретичних основ ДН були внесені такі нові наукові компоненти до вивчення суті ДН: досліджена термінологія дистанційного навчання та обґрунтовані основні категорії та поняття ДН; проведена класифікація моделей ДН; визначені періоди розвитку ДН; зроблений огляд функціональності складових частин організації дистанційного навчання на Україні.

Логічним підсумком проаналізованих вище досліджень щодо вивчення сутності та теоретичних і методичних засад організації й функціонування ДН у вищій освіті України стала монографія (2008 рік) В.Ю.Бикова «Моделі організаційних систем відкритої освіти» [15], у якій теорія моделювання організаційних систем відкритої освіти викладена саме з системних позицій. Автор розкрив зміст нової освітньої парадигми – відкритої освіти, яка полягає у необхідності забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх тих, хто повинен навчатися, хто має бажання навчатися, потребу навчатися впродовж життя і хто має для цього можливості [15, с.46]. Вчений сформулював один з основних принципів будови і функціонування відкритої освіти – принцип досконалості будови навчального середовища, який полягає у забезпеченні технологічної спрямованості і структурної відповідності навчального середовища завданням відкритих педагогічних систем [15, с.50]. Автор зробив висновок, що створення і використання засобів і технологій відкритого навчального середовища є якісно новим етапом розвитку систем мережного ДН [15, с.120].

Таким чином, дослідження українських науковців теоретико-методологічних основ організації електронного навчання [2]-[9] визначили та уможливили проведення вітчизняного теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання та з'ясування теоретичних та методичних засад організації та функціонування ДН. Еволюція вітчизняних наукових досліджень щодо проведення теоретичного обґрунтування дистанційної форми навчання у вищій школі України пройшла 10-річний шлях від узагальнення практичного досвіду роботи групи науковців під керівництвом В.М.Кухаренка у межах Проблемної лабораторії дистанційного навчання НТУ «ХПІ» [10], робіт П.В.Стефаненка [1], [11], досліджень авторського колективу під керівництвом А.М.Гуржія [14], наукових доробків В.І.Гриценка [15] та Б.І.Шуневича [12], до дослідження В.Ю.Бикова [15], у якому продемонстрований

процес проектування моделей організаційних систем відкритої освіти (до яких і належать системи ДН). Головними підсумками еволюції наукового забезпечення ДН вищої школи України стали, по-перше, обґрунтування науковцями УІІТО технології створення Web-освітнього простору для підтримки навчання (призначеного для підвищення якості навчання за рахунок використання досягнень сучасних інформаційних технологій, організації дистанційного керування навчанням і забезпечення web-доступу до різних захищених освітніх web-ресурсів) [16], по-друге, постановка у Міжнародному науково-навчальному центрі інформаційних технологій та систем задачі про необхідність розвитку електронних систем навчання [17], які можуть надати суб'єкту навчання можливість отримати професійну освіту шляхом вибору з сукупності різних освітніх національних чи міжнародних структур навчання.

Література:

1. Стефаненко П.В. Теоретичні та методичні основи дистанційного навчання у вищій школі [Текст]: дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут педагогіки та психології професійної освіти АПН України. – Київ, 2002. – 478 с.
2. Балл Г.А. Теоретический анализ обучающих программ: Сообщение 1 / Г.А.Балл, А.М.Довгялло, Е.И.Машбиц // Новые исследования в педагогических науках. – 1965. – № 4. – с. 10-14.
3. Глушков В.М. Диалог, управляемый вычислительной машиной / В.М.Глушков, А.М.Довгялло, З.Л.Рабинович, А.А.Стогний. – К.: Наукова думка, 1974. – 12 с.
4. Довгялло А.М. Диалог пользователя и ЭВМ: основы проектирования и реализации / А.М.Довгялло / АН УССР, Институт Кибернетики им. В.М.Глушкова. – К.: Наукова думка, 1981. – 232 с.
5. Довгялло А.М. Диалог человека и ЭВМ / А.М.Довгялло, А.А.Стогний. – М.: Знание, 1975. – 66 с.
6. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е.И.Машбиц. – М.: Педагогика, 1988. – 102 с.
7. Ибрагимов О.В. Экспертно-обучающие системы / О.В.Ибрагимов, В.А.Петрушин. – К.: АН СССР Ин-т кибернетики им. В.Глушкова, 1989.
8. Атанов Г.А. Обучение и искусственный интеллект, или Основы современной дидактики высшей школы // Г.А.Атанов, И.Н.Пустынникова. – Донецк, Издательство ДООУ, 2002. – 504 с.
9. Педагогическая деятельность В.М.Глушкова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.iprinet.kiev.ua/gf/pedag-deyat-valoh.htm>
10. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс: Навчальний посібник: 3-є видання / В.М.Кухаренко, О.В.Рибалко, Н.Г.Сиротенко; за ред. В.М.Кухаренка. – Харків: НТУ «ХПІ», Торсінг, 2002. – 320 с.
11. Стефаненко П.В. Дистанційне навчання у вищій школі: Монографія / П.В.Стефаненко. – Донецьк: ДоНТУ, 2002. – 400 с.
12. Шуневич Б.І. Теоретичні основи дистанційного навчання: навчальний посібник / Б.І.Шуневич. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 244 с.
13. Гуржий А.Н. Дистанционное обучение: Технологические платформы / А.Н.Гуржий, С.А.Довгий, О.В.Копейка, С.П.Поленюк, В.В.Самсонов, А.Е.Стрижак – К., 2004. – 224 с.
14. Гриценко В.И. Дистанционное обучение: теория и практика / В.И.Гриценко, С.П.Кудрявцева, В.В.Колос, Е.В.Веренич / НАН Украины, МОН Украины, Международный научно-учебный центр информационных технологий и систем. – К.: Наукова думка, 2004.
15. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / В.Ю.Биков. – К.: Атіка, 2008. – 684 с.
16. <http://uiite.kpi.ua/>
17. Гриценко В.И. Перспективы компьютерного обучения / В.И.Гриценко // Управляющие системы и машины. – 2009. – № 2. – с. 3-14.

Людмила Савченко
(Київ, Україна)

THE HISTORIOGRAPHY RESERCH OF ACADEMICIAN ONISCHENKO'S SCIENTIFIC AND REPRESENTATION

O.M. Onyshchenko is an active participant in various scientific forums. An important contribution made it abstracts at scientific conferences and international economic forums that helped to raise the scientific reputation of Ukrainian scientific thought outside the country [1.p. 33 - 40]..

The scientific interests were caused by his trip to England (1994), Belgium (1995), Bulgaria (1978), Italy (1984), China (1991), the former East Germany (1975), Poland (1969-1970, 1994, 1996, 1997-1999), the USA (1996), the Federal Republic of Germany (1995), Hungary (1987, 1988, 1994, 1996), Yugoslavia (1973, 1989, 1990, 1999).

Scientific reports on economic issues AIC of Ukraine, agrarian reform and agricultural policy scholar speaking at international conferences, symposia and workshops in Budapest, Warsaw, London, Munich, Beijing, other international research centers.

Table 2.2 represents foreign scientific and participatory activity O.M. Onyshchenko, depending on

the position occupied by him.

While as a junior researcher of IE of Academy of Sciences of USSR, O.M. Onyshchenko traveled to Belgium, Germany and Poland.

In the period starting from 1956 to 1965, as a senior researcher and head of Department of economic accounting of URIEOA (1956-1962 years), and then - a senior researcher of mathematical methods IE of Academy of Sciences of USSR (1963-1965 years), O.M. Onyshchenko did not traveled abroad.

Then, switching to a position of Head of Department of Economic and Mathematical Modelling of IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR (1966–1971), O.M. Onyshchenko travelled to Poland, Yugoslavia, Bulgaria, and Russia.

Table 1.1

International Scientific and Representation Activity of O.M. Onyshchenko depending on current position, 1955–2003

Junior Fellow of IE of Academy of Sciences of USSR	Senior Fellow and Head of Department of economic accounting of URIEOA	Senior Fellow of Laboratory of Mathematical Methods of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department of Economic and Mathematical Modelling of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department for Agriculture of IE of Academy of Sciences of USSR	The Head of Department of Agriculture Issues of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department for Economic Relations of AIC of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department of Economic Relations in AIC of IE of Academy of Sciences of USSR	Chief Fellow of Department of Economic Relations in AIC of IE of Academy of Sciences of USSR
1955	1956-1962	1963-1965	1966-1971	1972-1974	1975-1976	1977	1978-1993	1994-2003
Belgium Germany Poland	-	-	Poland Yugoslavia Bulgaria Russia	-	-	-	Bulgaria Russia (5) Azerbaijan Italy Hungary (3) Estonia Poland (2) China	Latvia England Hungary Poland (2) USA Russia (3)

Period 1972 to 1977 was the period in which O.M. Onyshchenko again traveled abroad. At this time he held the following positions: 1972-1974 - Head of the Department of Agrarian Problems IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR; From 1975-1976 - Head of Department for Agriculture IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR; 1977 - head of the department of economic relations in agriculture IE USSR.

From 1978 to 1993 O.M. Onyshchenko quite actively cooperates with foreign and domestic scientists. During this time he visited Bulgaria, Russia (5 times), Azerbaijan, Italy, Hungary (3 times), Estonia, Poland (2 times), China.

A chief researcher of economic relations in agriculture IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR O.M. Onyshchenko traveled to Latvia, Britain, Hungary, Poland (2 times), the United States, Russia (3 times).

In Table 2.3, the domestic research and participatory activity O.M. Onyshchenko, depending on the position occupied by him.

Table 1.2

Domestic Scientific and Representation Activity of O.M. Onyshchenko depending on scholar degree, 1955–2003

Junior Fellow of IE of Academy of Sciences of USSR	Senior Fellow and Head of Department of economic accounting of URIEOA	Senior Fellow of Laboratory of Mathematical Methods of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department of Economic and Mathematical Modelling of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department for Agriculture of IE of Academy of Sciences of USSR	The Head of Department of Agriculture Issues of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department for Economic Relations of AIC of IE of Academy of Sciences of USSR	Head of Department of Economic Relations in AIC of IE of Academy of Sciences of USSR	Chief Fellow of Department of Economic Relations in AIC of IE of Academy of Sciences of USSR
1955	1956-1962	1963-1965	1966-1971	1972-1974	1975-1976	1977	1978-1993	1994-2003
-	-	-	Odesa Kyiv (2) Kharkiv	-	-	-	Kyiv (9) Lviv (2) Kharkiv Uzhgorod (2) Katsiveli Kamenets-Podilskyi	Kyiv (9) Odesa (2) Truskavets Kharkiv

At positions junior researcher IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR O.M. Onyshchenko (1958), senior researcher and head. Department of economic calculation URIEOA (1956-1962 years) and senior researcher of mathematical methods IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR (1963-1965 years) very active scientific and representation activity O.M. Onyshchenko was not driving. From 1966 to 1971, holding the post of head of department of economic and mathematical modeling of IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR, O.M. Onyshchenko took part in a national conference in Odesa, Kyiv (2 times) and Kharkiv.

As head of the Department of Agrarian Problems IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR (1972-1974 years), Head of Department of Agrarian Problems IE USSR Academy of Sciences (1975-1976 years) and head of the department of economic relations in agriculture IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR (1977) national scientific and participatory activities O.M. Onyshchenko again slowed, and in later years - was pretty intense. Thus, the head of department of economic relations in agriculture IE of Academy of Sciences of Ukrainian SSR (1978-1993 years), O.M. Onyshchenko 9 times spoke at a conference in Kyiv on 2 times - in Lviv and Uzhgorod and in Kharkiv, Kamenets-Podolsk and Katsiveli town. And as the principal researcher of economic relations in agriculture IE USSR Academy of Sciences (1994-2003 years), he also participated 9 times in conferences in Kiev, 2 times - in Odessa and in Truskavets and Kharkiv.

Foreign scientific and organizational activity O.M. Onyshchenko, depending on scientific degree (academic rank, membership) is presented in Table 2.4.

Table 1.3

International Scientific and Representation Activity of O.M. Onyshchenko depending on scholar degree (membership, fellowship), 1955–2003

Candidate of Economic Sciences	Senior Fellow	Doctor of Economic Sciences	Professor	Corresponding Fellow	Academic (Fellow)
1955-1957	1958-1971	1972-1973	1974-1984	1985-1989	1990-2003
Belgium Germany Poland	Poland Yugoslavia Bulgaria Russia	-	Bulgaria Russia (2) Azerbaijan Italy	Hungary (2) Estonia Russia	China Russia (5) Poland (4) Hungary (2) Latvia England USA

Given the degree of Candidate of Economic Sciences, O.M. Onyshchenko visited Belgium,

Germany, Poland, the academic rank of Senior Scientist - Poland, Yugoslavia, Bulgaria and Russia. Having a Doctor of Economic Sciences from 1972 to 1973 O.M. Onyshchenko did not traveled abroad, and only in the title of Professor from 1974 to 1984 traveled to Bulgaria, Russia (2 times), Azerbaijan and Italy.

From 1985 to 1989, after being elected a corresponding member, O.M. Onyshchenko traveled to Hungary (2 times), Estonia and Russia. Being elected a full member (academician), he visited China, Russia (5 times), Poland (4 times), Hungary (2 times), Latvia, UK, USA.

The method of the research is a periodical outline of scientific and organization activity of Academic O.M. Onyshchenko of academic O.M. Onyshchenko in various social and political eras - soviet and current era of sovereign Ukraine. The article reflects research of scientific and organizational activity of academic O.M. Onyshchenko by the subject of research during 1955–2006. It also reflects its historic and sources references, which reflect researches of issues of development of domestic agriculture.

Literary sources:

1. Понад п'ять десятиліть у фундаментальній науці. До 85-річчя від дня народження академіка Олексія Мусійовича Онищенка /за ред.. член-кор. НАНУ О.М.Бородіної. НАН України, «Інститут економіки та прогнозування», –К., 2013, –32
1. Ponad p"yat' desyatylit' u fundamental'niy nauksi. Do 85-richchya vid dnya narodzhennya akademika Oleksiya Musiyovycha Onyshchenka /za red.. chlen-kor. NANU O.M.Borodinoyi. NAN Ukrayiny, «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya», –K., 2013, –322 s.
2. Юрчишин В.В. Слово про видатного вченого, щирого друга, наукового побратима. „Економіка АПК”, № 9. – 2008. С.147-152.
2. Yurchyshyn V.V. Slovo pro vydatnoho vchenoho, shchyroho druha, naukovoho pobratyma. „Ekonomika APK”, № 9. – 2008. S.147-152.2 c.

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор Юрчишин Володимир Васильович.

Євген Славич
(Донецьк, Україна)

ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОГО СКЛАДУ РЕПРЕСОВАНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДОНЕЧЧИНИ В 1929 - 1933 рр.

Багатовекторність дії карально-репресивної машини СРСР останнім часом активно вивчається дослідниками радянського періоду історії України. В досить великій кількості монографій і аналітичних статей розкривається зміст основних напрямків соціального спрямування репресій 20 - х - 30 -х рр. як у загальнодержавному вимірі, так і по окремим регіонам нашої держави. Стосовно Донецької області, дотепер основна увага була прикута до висвітлення найбільш гучних політичних процесів, з'ясування різноманітних аспектів репресій проти представників національних меншин регіону, робітничого класу, керівних кадрів та інтелігенції. Представники сільського господарства як окремий вектор політичних репресій тривалий час не потрапляли до поля зору дослідників. Нещодавно, в двох попередніх роботах нами було здійснено перші спроби з'ясувати масштаби і національну складову репресій проти працівників сільського господарства Донецької області в 1929 – 1933 рр.. Метою цього дослідження є з'ясування соціального складу репресованих аграріїв Донеччини і простеження його динаміки у важкий і трагічний період суцільної примусової колективізації та Голодомору – час кардинальних змін основних принципів ведення сільського господарства.

Будь-яке спрямування репресій не може оминати такого показника, як соціальна належність груп населення, на які розповсюджувалася репресивна діяльність органів держбезпеки. Слід наголосити, що селянство є досить широким та строкатим соціальним прошарком населення, в середині якого можна виділити декілька доволі великих підгруп. Очевидно, що конкретні прояви діяльності радянської репресивно-каральної машини відносно представників різних категорій селянства були неоднаковими, і обумовлювалися саме приналежністю своєї «жертви» до певної підгрупи. Представники сільського господарства – це та частина населення, що була безпосередньо задіяна в сільськогосподарському виробництві (не мешканці села в цілому). В 1929 - 1933 рр., як відомо, в аграрній сфері Донеччини (як і загалом по Україні) відбувся ряд докорінних трансформацій, які, разом з іншим, призвели і до суттєвих змін в групі сільськогосподарських працівників. Паралельні процеси суцільної примусової колективізації і розкуркулення поступово нівелювали традиційні принципи господарювання, що позначилося і на соціальному складі аграріїв. Чисельність працівників донецького села, що власними силами вели одноосібне господарство швидко зменшувалася. Натомість, постійно зростала питома частка колгоспників і робітників радгоспів. Усе вищезазначене специфічним чином позначалося і на проведенні радянською владою репресивної кампанії на Донеччині. Саме тому доцільним є простеження динаміки соціального складу репресованих представників аграрної сфери Донеччини у визначений період.

Джерельною основою роботи стали матеріали судово-слідчого діловодства, а саме – облікові картки репресованих картотеки Донецької обласної редколегії тому серії книг «Реабілітовані історією».

Донецька область». Аналіз даних цієї картотеки, створення на її основі головної бази даних, дозволили отримати відповідні кількісні показники та виділити окремі соціальні підгрупи серед репресованих аграріїв Донеччини в 1929 – 1933 рр. Головним критерієм, на основі якого визначалася соціальна приналежність репресованих, були їх спеціальність і місце роботи.

В зазначений період на території Донецької області було репресовано 2 763 представника сільськогосподарської галузі, серед яких в 1929 р. – 195 ос., в 1930 р. – 1 038 ос., в 1931 р. – 527 ос., в 1932 р. – 472 ос., в 1933 р. – 531 ос. [1]. Серед усього загалу можна виділити три характерні підгрупи аграріїв, що були найбільш активними векторами репресивної діяльності органів державної безпеки СРСР: 1) «колгоспники» (працівники сільськогосподарських артілей); 2) «робітники радгоспів»; 3) «селяни-одноосібники», що не були членами колгоспів чи радгоспів, а займалися індивідуальним господарством (хлібороби, звичайні селяни (середняки і бідняки), пастухи, ковалі тощо). Також слід виокремити і підгрупу «інші», до якої було віднесено решту репресованих. Це – працівники сільськогосподарських спеціальностей без зазначеного місця роботи чи без відповідних ознак приналежності до певної форми господарювання (одноосібної або колективної), робітники агрокомбінатів, сільських споживчих товариств тощо. Серед них також можна виділити мало чисельні категорії «службовців» (робітники і голови сільрад, секретарі, рахівники) і «спеціалістів» (бригадири, агрономи) без вказаного місця праці.

Загальні масштаби репресій відносно визначених підгруп аграріїв Донеччини демонструє наступна таблиця:

Таблиця 1.

Соціальний склад репресованих представників сільського господарства Донеччини в 1929-1933 рр. [2]

№ п/п	Соціальні підгрупи	Кількість осіб (чол..)	У відсотках від загалу (%)
.	Колгоспники	489	17,7%
.	Робітники радгоспу	160	5,8%
.	Одноосібники	1946	70,4%
.	Інші	168	6,1%
.	Усього	2763	100%

З таблиці видно, що абсолютна більшість репресованих (70,4%) були одноосібними селянами, приблизно кожен п'ятий – членом колективних господарств області. Біля 6% серед загалу були робітниками радгоспів, такий же показник зафіксовано за підгрупою «інші».

Задля простеження динаміки соціального складу слід звернути увагу на чисельні показники по визначених вище підгрупах по кожному окремому році досліджуваного періоду. Так, серед 195 репресованих представників сільського господарства Донеччини в 1929 році, 190 осіб (97,4% від загалу за рік) відносилися до підгрупи «одноосібників». З них лише 8 осіб в картках репресованих були позначені безпосередньо як «одноосібники», 1 ос. – як «куркуль», 2 ос. – як «селянин», решта – «хлібороби». Також було репресовано 1 колгоспника і 4 представників підгрупи «інші», серед яких два робітники без вказаного місця роботи, коваль і колишня поміщиця. Жодного робітника радгоспу в 1929 році не було притягнуто до відповідальності органами держбезпеки [3].

В 1930 році спостерігається різке зростання чисельності репресованих, спричинене першою хвилею розкуркулення, що тривала з другої половини січня до березня 1930 року і повторним наступом на село восени того ж року, коли ставилося завдання якомога швидше завершити колективізацію вирішальних сільськогосподарських районів [4]. Проте, вищезазначені фактори мало позначилися на співвідношенні соціальних підгруп серед репресованих аграріїв Донеччини. Серед 1038 репресованих за рік, 962 ос. були одноосібними селянами, що складало 92,3% від загалу (серед них 39 ос. позначено як «селяни», 16 ос. – «одноосібники», 10 ос. – «кулаки», 4 ос. – «землероби», 2 ос. – «городники», 1 ос. – «середняк», решта – «хлібороби»). Дещо збільшилася чисельність репресованих колгоспників – 46 осіб, що склало 4,4% від загалу за рік. Частка репресованих в підгрупі «інші» залишилася майже на попередньому рівні – 2,8% від загалу (29 ос.), також було арештовано 1 робітника радгоспу [5].

За 1931 рік можна прослідкувати певні зміни в соціальному складі репресованих представників сільського господарства Донеччини. Вперше частка селян-одноосібників склала менше 90% від загалу за рік, а саме – 82,4% (424 ос.). Співвідношення всередині підгрупи залишилося майже таким же як і в попередні роки: 34 ос. позначено в картках як «одноосібники», 17 ос. – «селяни», 2 ос. – «середняки», лише 1 ос. – «кулак», решта – «хлібороби». Натомість, в три рази збільшився відносний показник в підгрупі «колгоспників» – 13,3% (70 ос.) від загальної кількості репресованих за рік. Серед них

абсолютна більшість рядових колгоспників, троє – члени правління, один – голова артлі. Також було репресовано 4 робітників радгоспу (0,7%) і 19 представників підгрупи «інші» (3,6%) [6].

Серед 472 репресованих аграріїв в 1932 році, 202 ос. – були представниками підгрупи «селян-одноосібників» (10 ос. – «одноосібники», 13 ос. – «селяни», 3 ос. – «землероби», решта – «хлібороби»). У відносних показниках це склало 42,8% від загалу репресованих за рік, що майже вдвічі менше за попередній період. Відповідно спостерігається подальше зростання чисельності репресованих в інших підгрупах. В 1932 р. органами ДПУ було арештовано 136 членів колективних господарств області (28,8% від загалу, що вдвічі більше за показник 1931 року). Серед них: четверо – «голови колгоспу», один – «заступник председателя», троє – «члени правління колгоспу», 50 ос. – кваліфіковані колгоспники, решта – рядові працівники. Також різко зросли фактичний і відносний показники в підгрупах «робітники радгоспів» (76 ос., 16,1% від загалу) та «інші» (58 ос., 12,3%) [7].

В останньому році досліджуваного періоду сталися ще більш суттєві зміни в соціальному складі репресованих. Вперше за увесь досліджуваний період абсолютну більшість склали представники підгрупи «колгоспників» (236 ос., 44,4% від загалу). Серед них: 26 ос. – спеціалісти, 47 ос. – кваліфіковані колгоспники, 10 ос. – голови колгоспу, 7 ос. – завгоспи, 9 ос. – службовці, решта – рядові члени колективних господарств. Другий показник зафіксовано за підгрупою «селян-одноосібників» (158 ос., 29,7%). Серед них: 13 ос. в картках позначено як «одноосібники», 6 ос. – «селяни», 1 ос. – «куркуль», решта – «хлібороби». Також вагомий показник серед репресованих по області в 1933 році мали і «робітники радгоспу» (рядові і кваліфіковані разом) – 79 ос. (біля 15 % від загалу). На рівні попереднього року залишилася фактична чисельність у підгрупі «інші» – 58 ос., хоча відповідна відносна частка дещо зменшилася у зв'язку із зростанням загальної чисельності репресованих за рік [8].

Більш наглядно динаміку соціального складу репресованих представників сільського господарства Донеччини можна прослідкувати в наступній порівняльній таблиці:

Таблиця 2.

Співвідношення соціальних підгруп репресованих протягом 1929-1933 рр. [9]

№№ п/п	Соціальні підгрупи	Заарештовано у 1929 р. (ос.)	% від загалу	Заарештовано у 1930 р. (ос.)	% від загалу	Заарештовано у 1931 р. (ос.)	% від загалу	Заарештовано у 1932 р. (ос.)	% від загалу	Заарештовано у 1933 р. (ос.)	% від загалу
	Одноосібники	90	7,4%	62	2,3%	34	2,4%	02	2,8%	58	9,7%
	Колгоспники		,5%	6	,4%	0	3,3%	36	8,8%	36	4,4%
	Робітники радгоспу		%		,1%		,7%	6	6,1%	9	4,9%
	Інші		,1%	9	,8%	9	,6%	8	2,3%	8	0,9%
	Загалом	95		038		27		72		31	

Таким чином, не дивлячись на зміни у загальній кількості репресованих аграріїв Донеччини, відносна частка одноосібників серед них, все ж, поступово зменшувалася, і в 1933 році становила навіть менше однієї третини. Свої «позиції» ця соціальна підгрупа втрачала насамперед через збільшення кількості колгоспників і робітників радгоспів. Якщо в 1929 році робітників колгоспів серед репресованих було лише 0,5% (1 особа), то в 1933 році вони склали найбільшу частину серед загалу з показником 44,4%. Поступово зростала і чисельність заарештованих робітників радгоспу – з 0% в 1929 році до близько 15% в 1932 і 1933 рр. Виходить, що вступ до колгоспу чи радгоспу ще не гарантував спокійного життя, а члени зазначених господарств стали доволі важливим вектором репресивної діяльності органів державної безпеки. На те було ряд причин, що зосереджувалися у різноманітних проявах специфічних взаємин між радянською владою і селянством, хоч навіть і колективізованим. Проте, також очевидно, що ситуація з репресіями колгоспників і робітників радгоспів може пояснюватися наслідками політики примусової колективізації і розкуркулювання на селі, в результаті якої поступово збільшувалася відносна частка цих підгруп серед сільського населення як по всій країні в цілому, так і в Донецькій області зокрема. Тоді, навпаки, слід зазначити, що чисельність репресованих одноосібників залишалася досить високою протягом усього

досліджуваного періоду, а це, разом із загальними показниками, свідчить про беззаперечну «пріоритетність» цієї підгрупи для органів держбезпеки в 1929-1933 рр., не зважаючи на пропорційні зміни в соціальному складі представників сільського господарства Донеччини. Основне вістря репресій було направлено саме на одно

осібних селян, що стали головним, проте не єдиним вектором карально-репресивної машини СРСР.

Література:

1. Підраховано автором за картотекою Донецької обласної рідколегії тому серії книг «Реабілітовані історією. Донецька область». Чисельні показники відрізняються від попередньо з'ясованих у зв'язку з публікацією додаткових списків реабілітованих громадян.
2. Складено: Там само.
3. Підраховано: Там само.
4. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.) / С. В. Кульчицький. – К., 1999. – С.149-162.
5. Підраховано автором за картотекою...
6. Підраховано: Там само.
7. Підраховано: Там само.
8. Підраховано: Там само.
9. Складено: Там само.

Науковий керівник:

доктор історичних наук, професор, Нікольський Володимир Миколайович.

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Жасур Урунбаев
(Самарканд, Узбекистан)

НЕКОТОРҚЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПЬЮТЕРНЫХ СИСТЕМ ТЕСТИРОВАНИЯ

Задача построения тестирующих программ как составной части интеллектуальной обучающей системы обусловлена следующими преимуществами тестирования как способа проверки знаний:

1. Простота решения исходной задачи построения системы.
2. Возможность дополнения тестирующей системы в процессе использования.
3. Достаточно простая схема практического использования.
4. Привлекательность для пользователя за счет времени и усилий, затрачиваемых на проверку знаний.

В качестве инструментального средства целесообразно использовать систему компьютерного тестирования (СКТ), удовлетворяющую следующим требованиям:

- простота подготовки тестовых заданий (задания могут создаваться преподавателями в минимальной степени владеющими компьютером)
- широкий диапазон применения (возможность использования для подготовки тестов по широкому спектру дисциплин)
- удобная система редактирования тестовых заданий (удаление, добавление заданий, объединение заданий)
- наличие систем сбора и обработки статистической информации по результатам тестирования (для тестируемых и для тестовых заданий)
- лёгкость организации оперативного контроля знаний в учебном процессе
- удобные средства решения задач (например, наличие встроенного микрокалькулятора с расширенными возможностями)
- встроенные мультимедийные возможности
- компактность
- низкие системные требования.

Основной задачей тестирующих программ является, так или иначе, проверка знаний пользователя. Причем наиболее простые тесты имеют фиксированное количество стандартных вопросов, неизменную систему оценки полученных ответов, статический алгоритм построения последовательности теста.

Следующим шагом развития таких систем стало увеличение базы данных вопросов и ответов, а как следствие – разнообразие задаваемых программой вопросов. Как правило, эти вопросы выбирались случайным образом из базы данных. Подобный алгоритм позволил создать иллюзию уникальности предлагаемых тестов. Случайный выбор вопроса давал возможность формировать тесты с лавинообразным нарастанием количеством вариантов.

Реальный тест, состоящий из N вопросов с K вариантами каждого вопроса, будет способен случайным образом формировать K^N вариантов. Это дает возможность с минимальными затратами создать иллюзию никогда не повторяющегося задания теста.

Параллельно идет усложнение и системы оценки ответа пользователя. Первым шагом является статическое изменение весовых коэффициентов правильности ответа на тот или иной вопрос. База данных разбивается на группы по уровню сложности. Вносятся изменения в систему управления тестом – она уже формирует тест хотя и случайным образом, но так, чтобы вопросы были представлены в соответствии с уровнем сложности. Как правило, уровень сложности возрастает с номером вопроса. Прохождение теста уже допускается в произвольном порядке – к более ранним вопросам можно возвращаться. Это, вообще говоря, вносит в процесс тестирования определенную обучающую составляющую. Более поздние вопросы теста могут натолкнуть пользователя на правильный ответ на более ранний вопрос.

Второй шаг – динамическое изменение системы оценивания. Классический пример – предложение подсказки пользователю при неправильном ответе со снижением оценки за ответ.

Подсказок на один и тот же вопрос может быть и несколько, снижение баллов может быть пропорционально “ценности” подсказки. Пользователь может сам решать – использовать или не использовать ту или иную подсказку.

Динамически может меняться и схема прохождения теста. Т.е. программа может задавать вопросы определенного уровня сложности до тех пор, пока не будет получен правильный ответ (несколько правильных ответов), не переходя к более сложным вопросам. Это требует большого числа вопросов, а, следовательно, больших баз данных.

Так построено большинство современных тестов.

К безусловным достоинствам тестирующих программ можно отнести, как уже было сказано, простоту их реализации. Создать тестирующую программу, даже использующую описанные выше усложненные схемы, может даже начинающий программист.

Достоинством является также и удобство использования таких систем пользователем.

Выбирать правильный ответ из предложенных легче, чем самостоятельно получить результат. На это требуется меньше сил и времени.

Достоинством (хотя и не бесспорным) является то, что сама идея тестирования, т.е. предложение нескольких вариантов ответов косвенно стимулирует пользователя анализировать различные решения, а, как следствие, более глубоко исследовать поставленную задачу.

Тесты достаточно привлекательны, так как существенно сокращают время ответа на вопросы, а проверку тестов позволяют вообще полностью автоматизировать. Это открывает огромные перспективы использования тестирующих программ в среде дистанционного обучения, т.к. позволяют полностью реализовать весь процесс тестирования без участия преподавателя. Результаты тестов могут сохраняться автоматически и использоваться в дальнейшем. Этот принцип используют системы автоматического управления учебным процессом, создающие индивидуальные базы данных на каждого студента.

Литература:

1. Ту Дж., Гонсалес Р. Принципы распознавания образов. - М.: Мир, 1978. - 416 с.
2. Блишун А.Ф. Сравнительный анализ методов измерения нечёткости // Изв. АН СССР. сер. Техническая кибернетика. - 1988. - № 5. - С. 152-175.

Жасур Урунбаев
(Самарканд, Узбекистан)

ВЫЧИСЛЕНИЕ ОЦЕНОК С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННОГО ВЕСА ТЕСТОВ

Модели и алгоритм проведения тестирования позволяют повысить его эффективность, перевести его на качественно более высокий уровень, когда появляется возможность индивидуализировать подход к каждому учащемуся на основании выявленной структуры знаний, организовать контроль и повысить точность измерений уровня знаний за счет весовой оценки тестовых заданий. Предложенный метод значительно расширяет возможность применения тестов при определении уровня знаний по предметам.

Оценивание результатов тестирования можно рассматривать как задачу шкалирования [1], решение которой производится в несколько этапов.

1. Конструирование матриц, содержащих ответы тестируемых.

2. Построение координатного пространства и размещение в нем точек-объектов (ответов тестируемых) таким образом, чтобы расстояния между ними, определяемые по введенной метрике, соответствовали исходным различиям.

3. Анализ и интерпретация результатов шкалирования исследователем.

При поиске наилучшего способа оценивания приходится использовать понятия и отношения с нечёткими границами, высказывания с многозначной шкалой истинности. Процесс принятия решения в таких случаях во многом упрощается и относительно легко интерпретируется благодаря введению понятий нечеткого множества [2].

Постановка задачи и метод решения. Информация о результатах m тестируемых по n задачам представляется таблично в виде матрицы $X = \{x_{ij}\}_{m \times n}$, где $x_{ij} = 0$ тестируемого на j -ю задачу неверный, соответственно, $x_{ij} = 1$ - верный. Требуется определить вес каждой решаемой задачи и упорядочить тестируемых по результатам их ответов на задачи.

Поскольку тестируемый может принимать решение о выборе того или иного решения случайно, то возникает проблема определения достоверности принимаемого им решения. С одной стороны очевидно, что чем меньше тестируемыми выбирается правильный ответ на решение задачи, тем более весомой она должна быть. Такая оценка i -ой задачи может быть вычислена по формуле

$$q_i = 1 - \frac{m_i}{m + 1}, \text{ где } m_i = \sum_{j=1}^m x_{ji} \text{ количество правильных ответов по } i\text{-ой задаче из } m \text{ тестируемых.}$$

С другой стороны в определении веса должны участвовать информация, подтверждающая достоверность, неслучайность выбора правильного решения задачи.

Степень достоверности, неслучайности выбора i -м тестируемым правильного варианта

ответа решения задачи определим величиной $a^{-\frac{n_i}{n}}$, где $a > 0$, $n_i = \sum_{j=1}^n x_{ij}$ - количество правильных ответов на n задач.

С методологической точки зрения и удобства табличного представления желательным является выбор $a = \text{const}$. В качестве такового предлагается использовать e - основание натурального логарифма. Указанные выше доводы служат основой для вычисления веса каждой k -ой задачи как

$$W_k = \frac{q_k}{m_k} \sum_{i=1}^m x_{ik} \exp\left(-\left(1 - \frac{n_i}{n}\right)\right).$$

Как видно вес задачи зависит не только от частоты правильных ответов тестируемых, но и от того насколько неслучайно этот ответ выбран. Относительная оценка p -го тестируемого определяется как

$$R_p = \exp\left(-\left(1 - \frac{n_p}{n}\right)\right) \sum_{j=1}^n x_{pj} q_j.$$

Изложенный метод определения весов задач построен на ряде допущений.

1. Степень достоверности (компетентности) принимаемого тестируемым вариантом решения изменяется по экспоненциальному закону и зависит от соотношения правильных ответов к общему числу задач.

2. Вес решаемой задачи зависит от частоты неправильных ответов и степени компетентности тестируемых, выбравших правильный вариант ответа.

Рассмотрим способ тестирования когда варианты из n задач выбираются с помощью датчиков случайных чисел из довольно большого набора.

Поскольку каждому тестируемому, в общем-то, предстоит отвечать на задачи, которые имеют разные степени сложности, эксплуатация системы тестирования проводится в режиме самообучения. Для этого в такой системе необходимо накапливать следующую статистику:

m_i - сколько раз при тестировании использовалась задача с номером i ;

l_i - количество правильных ответов на i -ю задачу;

C_i - степень компетенции i -ой задачи.

Степень компетентности i -ой задачи определяется как

$$C_i = \frac{1}{l_i} \sum_{j \in \theta_i} \exp\left(-\left(1 - \frac{n_j}{n}\right)\right),$$

где n_j - общее количество правильных ответов по n задачам j -го тестируемого, θ_i - множество номеров тестируемых правильно ответивших на i -задачу $l_i = |\theta_i|$.

Интегрированная оценка j -го тестируемого будет такой

$$B_j = \exp\left(-\left(1 - \frac{n_j}{n}\right)\right) \sum_{i \in \omega_j} C_i \left(1 - \frac{l_i}{m_i + 1}\right),$$

где ω_j - множество номеров задач ($|\omega_j| = n$) в варианте j -го тестируемого.

Поскольку процесс тестирования основывается на гипотезе о равной суммарной сложности задач, то количество выбранных задач может быть как разным так и одинаковым. Первый случай легко реализуется традиционными способами случайного выбора, второй требует применения более сложных критериев отбора.

Анализ и интерпретация результатов тестирования. Исследование причин принятия решения о выборе тех или иных вариантов ответов, быть может и неправильных, при n фиксированных задачах для всех тестируемых, имеет большое значение для обоснования корректности тестов. Предпочтительность (по уровню знаний правильных вариантов ответов на задачи) принятия решения по j -ому варианту ответа i -ой задачи определяется так

$$\delta_{ij} = \frac{1}{m_{ij}} \sum_{k \in \omega_{ij}} \frac{n_k}{\exp(-(1 - \frac{n_k}{n}))},$$

где ω_{ij} , m_{ij} , соответственно, множество и количество номеров тестируемых, выбравших j -ый вариант в качестве ответа на i -ую задачу, n_k - количество правильных ответов k -го тестируемого на n задач. Если u - правильный, а v - неправильный вариант ответа на i -ю задачу, то неравенство $\delta_{iv} > \delta_{iu}$ интерпретируется так: "Уровень знаний (по предложенному набору задач), выбравших неправильный вариант ответа выше чем у тех кто выбрал правильный вариант ответа".

Для удобства анализа процесса выбора вариантов ответов на задачи в терминах нечеткой логики значение δ_{ij} с помощью дробно-линейного преобразования

$$\delta_{ij}^* = \frac{\delta_{ij} - \exp(-1)}{1 - \exp(-1)}$$

$$\delta_{ij}^* = \frac{\delta_{ij} - \exp(-1)}{1 - \exp(-1)}$$

отображается в интервал $[0, 1]$. Возможная интерпретация значений коэффициента δ_{ij}^* такая:

- а) $0.8 < \delta_{ij}^* < 1$ - высокий уровень компетентности;
- б) $0.6 < \delta_{ij}^* < 0.8$ - средний уровень компетентности;
- в) $0 < \delta_{ij}^* < 0.6$ - низкий уровень компетентности.

Обозначим через R среднюю оценку группы из m тестируемых, вычисляемую как

$$R = \frac{1}{m} \sum_{p=1}^m R_p.$$

Пусть Z - множество номеров задач, на которые произвольный испытуемый ответил правильно, $t=|Z|$ - число этих задач и количество баллов, выдаваемых за среднегрупповую оценку R , равно 100. Тогда оценка испытуемого в баллах будет измеряться величиной

$$\frac{100 \exp\left(-\left(1 - \frac{t}{n}\right)\right) \sum_{k \in Z} q_k}{R}.$$

Предложенный способ вычисления оценки отличается от широко используемого коэффициента интеллектуального развития (IQ) тем, что:

1. формула для вычисления имеет нелинейную зависимость;
2. позволяет учитывать степень сложности выбранных испытуемым тестовых задач.

Литература:

1. Ту Дж., Гонсалес Р. Принципы распознавания образов. - М.: Мир, 1978. - 416 с.
2. Блишун А.Ф. Сравнительный анализ методов измерения нечёткости // Изв. АН СССР. сер. Техническая кибернетика. - 1988.- № 5.- С. 152-175.

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА**Лариса Борисенко**
(Київ, Україна)**ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Компетентнісний підхід до професійної підготовки студентів-економістів забов'язує використання у навчальному процесі таких форм і методів її організації, які сприяють формуванню критичного мислення майбутніх фахівців, ефективному засвоєнню знань на реконструктивно-творчому рівні, становленню творчої особистості. Реалізацію останнього ми вбачаємо в організації науково-дослідницької роботи студентів зі створення власних проектів конструювання змісту навчання. Науково-дослідницька діяльність студентів є одним із важливих засобів підвищення якості професійної підготовки і виховання фахівців з вищою освітою, здатних творчо застосовувати в практичній діяльності сучасні останні досягнення науково-технічного та соціально-економічного прогресу.

За останнє десятиріччя з'явилася низка ґрунтовних праць, автори яких з'ясовують особливості організації та методики науково-дослідницької діяльності студентів у вищій школі, розвитку дослідницьких умінь майбутніх фахівців; вплив інтеграції навчальної і наукової діяльності викладача вищої школи на якість підготовки фахівців, аналізуються форми колективної наукової творчості. Окремі аспекти студентської науково-дослідницької роботи розглядали О. Крушельницька, І. П'ятницька-Позднякова, В. Труш, О. Волкова, В. Шейко, Н. Кушнарєнко, Г. Цехмістрова. Наукові праці цих авторів присвячені розвитку і становленню наукової роботи у вищих навчальних закладах; теорії і практиці організації науково-дослідної роботи студентів на матеріалі університетів України.

Основними завданнями науково-дослідницької роботи студентів є: – оволодіння студентами науковими методами пізнання, поглиблене і творче засвоєння програмного матеріалу; – освоєння методик й засобів самостійного вирішення дослідницьких задач, стилю й навичок праці в наукових колективах, ознайомлення з методами організації їхньої роботи,

- формування наукового світогляду, оволодіння методологією і методами наукового дослідження;
- надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму;
- розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань;
- розвиток ініціативи, здатності застосувати теоретичні знання у своїй практичній роботі, залучення найздібніших студентів до розв'язання наукових проблем, що мають суттєве значення для науки і практики;
- необхідність постійного оновлення і вдосконалення своїх знань;
- розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця;

Науково-дослідницька робота студентів з психолого-педагогічного наукового напрямку у Київському національному економічному університеті здійснюється за такими формами: науково-дослідницька робота у навчальному процесі; науково-дослідницька робота студентів у позанавчальний час; науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, олімпіади тощо.

Науково-дослідницька робота студентів у навчальному процесі є обов'язковою і визначається навчальними планами спеціальностей. Мета цього виду діяльності, обов'язкової на всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях – сформулювати науковий світогляд, сприяти молодим дослідникам в опануванні методології і методів наукового пошуку. Її ефективність залежить від скоординованості всіх компонентів системи професійної підготовки, спрямованості мотиваційної сфери студента на дослідницький пошук з першого курсу, особистісно-діяльнісного підходу до навчання. Виконання науково-дослідницької роботи у процесі вивчення навчальних дисциплін відбувається при оптимальному співвідношенні репродуктивних, продуктивних і творчих завдань, індивідуальних і колективних форм організації процесу навчання, максимальному насиченні занять ситуаціями спільної творчої діяльності. Без перебільшення можна вважати, що аудиторні та індивідуальні завдання з елементами творчого пошуку належать до найбільш поширених форм організації науково-дослідницької роботи студентів. Це обумовлено широким спектром методичної варіативності їх застосування у процесі навчання дисциплін психолого-педагогічного циклу, що полягає в ефективності колективної та індивідуальної форм дослідницької роботи студентів як домінуючих напрямів організації навчального процесу; у створенні комплексних аудиторних завдань на основі раціонального поєднання теоретичних і практичних проблем з дисциплін; в активізації самостійної дослідницької діяльності студентів шляхом впровадження методів активного навчання.

Розглянемо особливості застосування методів активного навчання у навчально-виховному процесі Київського національного економічного університету, які сприяють активізації науково-дослідницької діяльності студентів. Аналіз діяльності викладачів кафедри педагогіки та психології показує, що саме методи активного навчання найчастіше застосовуються у роботі зі студентами.

В. Лозова, С. Золотухіна, В. Гриньова до методів активного навчання студентів у вищій школі відносять: диспут, дискусію, «мозкову атаку», аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри [2].

Застосування методів активного навчання дає змогу реалізовувати важливі принципи навчання: проблемності, науковості, професійної спрямованості, спрямованості на самонавчання [3].

У результаті здійсненого аналізу літератури приходимо до висновку про доцільність з метою формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів використовувати такі методи активного навчання, як «мозковий штурм», презентації, проекти, дискусії, тренінги, ділові ігри та кейс-метод. Під час застосування цих методів оцінюються не стільки певні знання, скільки вміння студентів аналізувати ситуацію, творчо застосовувати набуті знання, логічно мислити, приймати рішення [4].

Розглянемо особливості застосування деяких методів активного навчання під час викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Сутність «мозкового штурму» полягає у вільному висловлюванні найрізноманітніших ідей, які можуть допомогти розв'язанню певної проблеми (Л. Бондарчук, Є. Федорчук [1]). Процедура вказаного методу включає наступне: пояснення групі основних правил мозкової «атаки» (на стадії генерації ідей критика неможлива, всі ідеї сприймаються; метою реалізації цієї стадії є отримання різних ідей. Далі ці ідеї обговорюються і обираються кращі. Швидкість і некритичність генерації ідей, взаємний обмін ними, часова обмеженість дозволяють зменшити вплив стереотипів, які звичайно супроводжують розумову діяльність. Після завершення етапу генерації ідей здійснюється їх **оцінювання**. Можливі **критерії оцінки якості ідей** – правильність, раціональність, реальність, раціональність, оригінальність, новизна, простота, надійність, доступність тощо. В результаті може визначатися найкраща ідея – чи їх поєднання.

У основі *методу проектів* лежить розвиток дослідницьких, творчих навичок та вмінь студентів. Указаний метод передбачає, що студенти індивідуально або в групах за певний час виконують пізнавальну, дослідницьку, конструкторську або іншу роботу на задану тему. Їхнім завданням є отримати новий продукт, вирішити наукову, технічну або іншу проблему [4]. Реалізація методу проектів передбачає використання наступних вимог: розробка проектів здійснюється за ініціативою студентів; тема проекту може бути одна, а шляхи його реалізації в кожній групі різні; робота за проектом є дослідницькою, – в науковій лабораторії або іншій організації. Як підкреслюють науковці, основними вимогами до методики розробки і реалізації методу проектів є наступне:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку її вирішення;
- визначення кінцевої мети загальних або індивідуальних проектів;
- вирішення базових знань з різноманітних галузей, що необхідні для обробки проекту;
- визначення практичної, пізнавальної значущості передбачуваних технологій;
- самостійна діяльність студентів;
- структурування змістової частини проекту (з визначенням поетапних результатів);
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми, висунення гіпотези, її вирішення; обговорення методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз отриманих даних; підведення підсумків, коригування; висновки [4].

Розглянемо особливості *методу дискусії*. Найбільш поширеним трактуванням на сьогодні є розуміння її як вільного публічного обговорення певного питання з метою взаємозбагачення інформацією про певний предмет та досягнення мети (істини) [3].

Деякі дослідники пропонують розрізняти типи дискусійного монологу, а саме: монолог-вступ (визначає предмет обговорення на підставі якого висувуються протилежні тези, має на меті викликати інтерес до запропонованої проблеми), монолог-ствердження (визначає весь спектр можливих міркувань, наголошуючи на певних моментах, які потребують доведення), монолог-заперечення (містить короткий переказ наведених раніше доказів з метою виявлення недоречностей і переконування у власній аргументації), монолог-висновок (підводить підсумок обговорення запропонованих тез та остаточно формулює думку стосовно доведеності або компромісності отриманого висновку).

Розглянемо один із маловідомих способів дискусії – «гра-мета-план», що містить у собі елементи гри, «мозкового штурму» та аналізу ситуації. Цей вид дискусії призначається для розв'язання складних завдань проблемного характеру. Сутність дискусії зводиться до створення під час обговорення проблеми плаката, який має назву «мета-план». Особливістю цього виду дискусії є те, що така форма роботи може бути виконана лише на основі справжньої (а не умовної) конкретної ситуації, коли потрібно знайти реальне розв'язання проблеми. Учасники дискусії мають бути глибоко обізнані в питаннях, що обговорюються, і повинні бути зацікавлені у вирішенні проблеми. Другою відмінною рисою мета-плану є те, що проблема, яку потрібно вирішити, не лежить на поверхні, вона має нечіткі прояви, непевні складові, які спочатку потрібно вирізнити і лише потім шукати рішення [3].

Одним із методів активного навчання, що сприяє формуванню дослідницьких вмінь є *кейс-метод* або метод навчання на основі вирішення конкретних ситуацій. Метод являє собою специфічний різновид дослідницької аналітичної технології, яка включає операції дослідницького процесу, аналітичні процедури. [5, с. 230]. На думку О. Смолянінової кейс-метод є наочно-

проблемним, наочно-практичним і наочно-евристичним методом навчання одночасно, оскільки в ньому подається наочна характеристика практичної проблеми й демонстрація пошуку способів її вирішення [5].

Цінність кейс-методу полягає в тому, що він включає одночасно теоретичну і практичну проблему та актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним у формуванні науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів.

Висновки. Викладений матеріал розкриває суттєві особливості застосування методів активного навчання, які є основою для формування науково-дослідницької компетентності майбутніх економістів.

Аналіз й узагальнення вітчизняного і світового досвіду (Д. Дьюї, Н. Кічук, Ж. Піаже, К. Роджерс, С. Сисоєва) дозволяє окреслити роль науково-дослідницької діяльності студентів в підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх економістів. *Перспективою подальших пошуків у даному напрямку дослідження є:* розробка методичних рекомендацій щодо організації науково-дослідницької діяльності в умовах інноваційно-креативного освітнього середовища, урахування потенційних творчих можливостей студентів з використанням методів активізації наукового пошуку у самостійній науково-дослідницькій роботі майбутніх фахівців економічного профілю.

Література:

1. Бондарчук Л. Г. Методи активного навчання в курсі «Основи педагогічної майстерності» / Л. Г. Бондарчук, Є. Федорчук // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1993. – №16. – С. 51-56.
2. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. [Навчальний посібник] / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – [2-е вид. випр. і доп.]. – Харків: «ОВС», 2002. – 400 с.
3. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / [ред. кол.: В.О.Зайчук, О.Я.Савченко, М.Ф.Дмитриченко та ін.]. – К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – 200 с.
4. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: [Навч. посіб.] / За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової. – К.: КНЕУ, 2007. – 528 с.
5. Смолянинова О.Г. Дидактические возможности кейс-метода в обучении / О.Г.Смолянинова // Режим доступа: <http://www.lan.krasu.ru/tudies/authors/smolyaninova/CASESTUDY/articlesDidacti>.

Валентина Горленко
(Гомель, Беларусь)

ШКОЛЬНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Проблема влияния среды на жизнедеятельность человека уже давно стала предметом исследования в философии, социальной психологии, социологии, социальной педагогике и других гуманитарных науках. Использование возможностей социальной среды на процесс социализации ребенка и его самореализации, оказания ему помощи и социально-педагогической поддержки в решении возникших у него проблем сегодня стало основанием для появления перспективных научных исследований в области педагогики среды, в том числе и в раках инклюзивного образования.

Существует множество различных точек зрения на понятие *образовательной среды*. Например, по мнению И. И. Рымаревой, образовательная среда представляет собой сложное понятие, ориентированное на индивидуально личностный аспект учения при обязательной интенции (лат. *intendere* – затевать, замышлять), т. е. намерений, направленности сознания, мышления, воли, чувств на образование [1]. Л. П. Бельковец также под образовательной средой понимает сложную структуру, которая включает, во-первых, внешнюю сторону образовательного пространства (презентация учебного материала, учитель-навигатор, который является транслятором внешнего содержания образовательной среды); во-вторых, внутреннюю сторону – среду самого учащегося, подразумевающую его познавательную активность, механизмы развития и саморазвития [2, с. 70].

Особый смысл приобретает *школьная образовательная среда*. Это пространство образовательного самоопределения школьника в соответствии с его индивидуальными особенностями и культурными предпочтениями, – с одной стороны. С другой – это сфера педагогических влияний, т. е. создания благоприятных условий для развития и саморазвития личности ребенка, его эмоциональной безопасности, становления духовно-нравственной компетентности. Образовательная среда школы обладает большими потенциальными возможностями для социальной адаптации обучающихся, создает условия для функционирования референтно значимых групп, обеспечивает социокультурное поле для общения учащихся, педагогов и родителей.

В более широком плане представляет школьную образовательную среду А. В. Иванов, вице-президент Союза социальных педагогов и социальных работников РФ, исследуя теоретические и практико-ориентированные подходы к созданию педагогики социальной среды. «Среда общеобразовательной школы, – пишет он, – рассматривается нами как пространство взаимодействия

суб'єктів по створенню ціннісних базових (саморозвиток, традиції, інновації, підтримка), функціонально-образуючих (інформаційний, комунікативний, інтерактивний, мировоззренчеський компоненти), предметно-практичних (психолого-педагогічний, матеріальний, організаційно-управлінський, знаково-символічний компоненти) умов, забезпечуючих процес розвитку і саморозвитку базової культури школяка, педагогічної культури учителів і батьків учнівців» [3, с. 34].

В останнє час з'являється все більше досліджень, вказуючих на актуальність проблеми емоційної безпеки освітнього середовища, в тому числі і шкільного. Особливо значимими в цьому плані є роботи Т. Н. Березиної, доктора психологічних наук, професора Московського державного гуманітарного університету ім. М. А. Шолохова. В одній з них вона визначає поняття «емоційна безпека освітнього середовища» як «такое ее состояние, при котором возрастает качество и количество подлинных положительных эмоций, переживаемых ее субъектами, и минимизируется количество отрицательных» [4, с. 898].

Однак освітнє середовище представляє собою не даність сукупності впливів і умов, а динамічне формування, створює можливість для розкриття проявляючихся інтересів і здібностей школяка в відповідності з суттєвими йому природними задатками і вимогами вікової соціалізації. В відповідності з цим шкільне освітнє середовище повинно забезпечувати наступні можливості:

- соціалізації учнівців в відповідності з віковими етапами розвитку, індивідуальними потребами, соціально-економічними і культурологічними цінностями;
- розвитку у учнівців суб'єктних якостей, т. є. здібності бути суб'єктом освоюваних видів діяльності і суб'єктом свого фізичного, пізнавального, морального і особистісного розвитку;
- включення учнівців в різні види спільної діяльності між собою і з дорослими (ігровою, навчальною, комунікативною, художньою, спортивною, допрофесійною і др.) як необхідного умови розвитку природних задатків і здібностей;
- проявлення творчої природи розвитку психіки в формі індивідуальності психічних процесів, психічних станів, свідомості і поведінки учнівців, представляючих суттєву сторону розвитку всіх сфер психіки, включаючи здібність до довільної регуляції своїх дій;
- екологічності (природосообразності) освітніх технологій і їх практичної реалізації в сенсі їх відповідності природним, фізіологічним і психологічним, а також соціальним особливостям і закономірностям вікового розвитку учнівців [5, с. 245].

При соціальної адаптації школяків освітнє простір фокусується на рівні конкретної шкільної ситуації. Спостерігаючи, сприймаючи, переживаючи, оцінюючи те, що говорять і роблять інші учасники ситуації, учень, опираючись на наявний у нього соціальний досвід, інтерпретує відбуваюче і відповідно реагує на нього. Події, приймаємі на рівні ситуації, нерідко спрацьовують як «ситуаційні стимули» і мають пряме вплив на соціальну адаптацію навчальців. Повторюючіся ситуації в життєдіяльності учнівців школи становлять основу їх шкільної повсякденності і сприймаються як частина їх реального світу.

В останнє час вчені проводять різні дослідження по вивченню шкільної повсякденності і її впливу на соціальну адаптацію дітей різного віку. Серед цих досліджень можна назвати роботи С. Д. Полякова про феноменологічний підхід до вивчення шкільної повсякденності, І. А. Семікашевої про сприйняття шкільного часу, Е. В. Сторожука про «вещному світі» шкільної повсякденності, Е. Б. Кононченко про сприйняття шкільного простору навчальців і др. Ці і інші автори в освітньому закладі зазвичай виділяють три «простора» повсякденного життя школяків: а) простір, створюване конкретними діями педагогів (педагогічний простір); б) простір, породжене «устроємом» школи як соціальної організації; в) простір, породжене безпосереднім спонтанним спілкуванням і взаємодією в школі, з привнесенням навчальців в шкільну життєдіяльність зовнішню, по відношенню до школи, культури [6, с. 55].

Повсякденне життя дітей в шкільному просторі має два шари: соціокультурний і психологічний. *Соціокультурний шар* включає зовнішні елементи «вещного» світу, простору, процесу спілкування і шкільного часу. *Психологічний шар* відображає ставлення учнівців до соціокультурним реаліям їх шкільного життя, особисті значення цих реалій, їх місце і функції в особистій ідентичності.

Окрім освітнього і виховного простору школи виділяється також *особисте* (індивідуальне) *простір*. Цій проблемі присвячена стаття доцента Уральського державного педагогічного університету, кандидата педагогічних наук І. А. Ахьямової [6]. Вона ділить особисте простір на кілька субкатегорій: інтимне, власне особисте, соціально-консультативне і публічне. *Інтимна* дистанція в просторі лежить в межах від тісного контакту до 45 см; *власне особисте* – від 45 см до 1,2 м; *соціально-консультативна* (для ділового спілкування) – від 1,2 до 3,6 м; *публічна* дистанція покриває зону от

3,6 м до пределов видимости или слышимости. Выявлено также, что развитие персонального пространства и уточнение его границ происходят на протяжении всей жизни человека. Персональное пространство с возрастом постепенно расширяется и стабилизируется в 12 лет. Вот почему подростки так ревностно относятся к попыткам слишком сильно приблизиться или прикоснуться к ним. Педагогу важно знать, что для подросткового возраста особенно характерно стремление к личной автономности [6, с. 54].

В обычных обстоятельствах школьник может не реагировать или проявлять терпимость в случае нарушения границы его личного пространства. Но в неблагоприятных условиях, т. е. в случаях нарушения границ персонального пространства, школьник испытывает сильные отрицательные эмоции, тревожность, дискомфорт, а зачастую и состояние стойкого стресса. В некоторых случаях вторжение в личное пространство может спровоцировать агрессию и враждебность по отношению к тем, кто его нарушает (учителям, одноклассникам, родителям).

Особенно важными эти проблемы становятся в период адаптации подростков к средней школе. В идеале пространство класса должно быть организовано в виде особых «зон», в которых ребенку удобно поиграть, помечтать, уединиться; школьная мебель должна быть подвижной, позволяющей детям самим организовывать пространство. Такая среда определяется педагогами как развивающая и оказывает положительное влияние на развитие воображения, мышления, эмпатийного отношения ребенка к окружающим. «При правильной организации пространства, – подчеркивает Л. В. Смолова, – у школьника формируются такие качества, как эмоциональная уравновешенность, функциональная активность, умение слушать и слышать окружающих, полноценность образа «Я», выражающегося в чувстве собственной самодостаточности и уверенности в себе» [7, с. 235–236].

В заключение отметим, что образовательная среда, в том числе и пространство школьной жизнедеятельности, играет важную роль в адаптационных процессах развития обучающихся. Комфортность самочувствия в школе отражает степень адаптации к школьному образованию и воспитанию, способствует включенности в деятельность и взаимоотношения, показывает динамику развития эмоционально-чувственной сферы подростков. В свою очередь, знание того, как образовательная среда воздействует на эмоции и поведение учащихся, необходимо как учителям, так и социальным педагогам, психологам. Им важно понимать, как изменяется поведение школьников в ответ на изменения в окружающем пространстве. Это понимание дает возможность специалистам объяснить многие эмоциональные проявления учащихся, а значит, прогнозировать развитие адаптационных ситуаций.

Литература:

1. Римарева, И. И. Человек в структуре образовательного пространства / И. И. Римарева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.rozmarin.narod.ru/text5.htm. – Дата доступа : 02.04.2014.
2. Бельковец, Л. П. Лингвофизиологическая концепция развития и саморегуляции субъекта в новой образовательной среде как актуальное содержание педагогической психологии / Л. П. Бельковец // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2008. – № 6. – С. 70–82.
3. Иванов, А. В. Теоретические и практико-ориентированные подходы к исследованию педагогики социальной среды / А. В. Иванов // *Alma mater* (Вестник высшей школы). – 2014. – № 2. – С. 28–35.
4. Березина, Т. Н. Об эмоциональной безопасности образовательной среды / Т. Н. Березина // Психология и психотехника. – 2013. – № 9. – С. 897–902.
5. Панов, В. И. Экопсихологическая модель образовательной среды / В. И. Панов. – М.: УМК «Психология», 2005. – 334 с.
6. Ахьямова, И. А. Влияние школьного пространства на поведение детей и подростков / И. А. Ахьямова // Социальная педагогика. – 2010. – № 6. – С. 50–56.
7. Смолова, Л. В. Введение в психологию взаимодействия с окружающей средой / Л. В. Смолова. – СПб. : Речь, 2008. – 246 с.

Ирина Гулага
(Калинковичи, Республика Беларусь)

МЕТОДЫ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ С РАЗЛИЧНЫМИ ТИПАМИ АКЦЕНТУАЦИЙ ХАРАКТЕРА

Ведущая роль в обеспечении социально-педагогического сопровождения акцентуированных подростков принадлежит социальному педагогу, что предъявляет к нему определенные требования: наличие соответствующих потребностей, профессиональных и личностных качеств, таких, как личностная и профессиональная ответственность, терпимость, эмоциональная устойчивость, социальная адаптированность, повышенная работоспособность в процессе общения, способность переносить психологические стрессы; ознакомление с теоретическими основами проблемы акцентуаций характера, формирование умений диагностики психического и социального здоровья подростков, разработки рекомендаций для подростков, учителей-предметников, классных

руководителей, родителей, нацеленных на оптимизацию взаимоотношений подростков со сверстниками, родителями и учителями, консультирования всех участников процесса сопровождения о путях и способах решения проблем подростка с акцентуациями характера и его социального окружения, а также умений прогнозировать результат социально-педагогического сопровождения.

Определив причины и условия, способствующие формированию акцентуации характера подростков, социальный педагог можем выявить, предупредить и определить методы работы с детьми данной категории.

Социально-педагогическое сопровождение должно предусматривать комплексное воздействие на различные качества личности: на формирование адекватного отношения к будущему, на установление нормальных отношений со сверстниками и взрослыми, на формирование самосознания подростка и сглаживание в поведении акцентуаций характера (С.С. Анискевич, А.Р. Борисевич, В.Н. Наумчик, М.А. Праздников, Л.М. Пунчик и др.). Поскольку наиболее критическим «пусковым» моментом формирования отклоняющегося поведения подростков является грубое нарушение их социальных отношений, то именно они и должны корректироваться наиболее тщательно. Показательно, что чаще всего наиболее слабым звеном в системе социальных отношений выступают отношения с родителями (а уже потом со сверстниками и педагогами), при этом такие нарушения возникают при уже деформированном отношении к будущему и наличии выраженных акцентуаций характера [1, с. 28]. Эти качества личности формируются, как известно, в основном под влиянием семьи. Следовательно, наиболее исходным и в психологическом плане первичным моментом в возникновении деформированного развития личности являются ненормальные отношения подростка в семье (хотя первые проявления отклоняющегося поведения обнаруживаются, как правило, вне семьи). Проведение такой работы и составляет одну из основных задач работы социального педагога.

Социально-педагогическое сопровождение подростков с различными типами акцентуаций характера включает ряд направлений: диагностика, индивидуально-коррекционная работа, работа с родителями, профилактическая деятельность. Каждое из них реализуется через определенные методы и формы работы социального педагога.

Рассмотрим более подробно основные формы и методы работы, которые социальный педагог может использовать в своей работе с детьми, имеющими акцентуации характера, а также отклонения в поведении.

Диагностическая деятельность включает: выявление учащихся, склонных к акцентуациям характера, девиантному поведению; составления плана социально-педагогического сопровождения личности и устранение причин деформации; определение причин отклонения в поведении учащихся, их социально-психологических особенностей.

Для выявления и определения типа акцентуации характера используют следующие методы:

1) тестирование – это исследовательский метод, который позволяет выявить уровень знаний, умений и навыков, способностей и других качеств личности, а также их соответствие определенным нормам путем анализа способов выполнения испытуемым ряда специальных заданий [2, с. 78]. Например, адаптированный психологический опросник К. Леонгарда – Г. Шмишека, который предназначен для выявления акцентуаций характера;

2) анкетирование – метод сбора первичного материала в виде письменного опроса большого количества респондентов с целью сбора информации с помощью анкеты о состоянии тех или иных сторон воспитательного процесса, отношения к тем или другим явлениям [3, с. 37];

3) метод экспертной оценки – комплекс логических и математических процедур, направленных на получение от специалистов информации, ее анализ и обобщение с целью подготовки и выработки рациональных решений [4, с. 93];

4) наблюдение – описательный психологический исследовательский метод, заключающийся в целенаправленном и организованном восприятии и регистрации поведения изучаемого объекта [5, с. 63]. Наблюдение позволяет получить целостную картину происходящего и отразить поведение индивидов во всей полноте.

Индивидуально-коррекционная работа с подростками, по мнению С.С. Анискевича, А.Р. Борисевича, Л.М. Волковой, В.Н. Пунчика, включает:

- ненавязчивый контроль со стороны учителя, классного руководителя, социального педагога;
- вовлечение учащихся в различные положительные виды деятельности;
- изменение характера личных отношений учащихся со сверстниками;
- создание группы общения;
- организация досуга ребенка;
- использование литературно-исторических примеров, ориентирующих ребенка на выбор иного стиля поведения (постоянное сравнение себя с эталонным образцом порождает желание самосовершенствоваться);
- вовлечение детей в занятия искусством, живописью, рукоделием, резьбой по дереву, металлу, дизайном (особенно хорошо использовать данную форму в работе с детьми с высоким уровнем эмоциональности, но с недостаточно развитой волевой сферой);
- метод «психотерапевтического зеркала», формирующий способность видеть себя, свое поведение как бы со стороны.

- метод рассмотрения альтернатив, когда подростку показывают результат его неправильного выбора и рисуют «заманчивую» перспективу. Сильное впечатление на подростков производит пример преуспевающего в жизни молодого человека, который рассказывает о себе, о своей жизни и успехах. Например, встреча с выпускником школы, преуспевающими в жизни;
- метод «компенсации», когда подростку, лишенному чего-то важного предлагается заманчивая альтернатива приемлемого для него пути;
- метод внушения положительных социальных установок, «нравственной иммунизации», когда ребенку внушают положительные социальные установки, развивают умение противостоять отрицательным влияниям среды;
- игры-формулы, игры-релаксации, различные упражнения.

Работа с родителями подростка проводится с целью создания благоприятного эмоционального климата в семьях детей с отклонениями в поведении, формирование положительных установок в сознании родителей. В связи с этим коррекционный процесс направлен на решение следующих задач: реконструкцию родительско-детских взаимоотношений; оптимизацию супружеских и внутрисемейных взаимоотношений, гармонизацию межличностных отношений между диадой «мать и трудный ребенок» и членами семьи, членами семьи и другими (посторонними) лицами; коррекцию неадекватных поведенческих и эмоциональных реакций родителей детей с отклонениями в поведении; развитие коммуникативных форм поведения, способствующих самоактуализации и самоутверждению; формирование навыков адекватного общения с окружающим миром [6, с. 217].

Содержание коррекционной работы можно представить двумя направлениями: индивидуальной и групповой формами работы.

Индивидуальная форма работы осуществляется в виде бесед или частично структурированного интервью, а также последующих индивидуальных занятий социального педагога с родителями трудного ребенка. Этот этап служит для установления непосредственного личного контакта между социальным педагогом и родителями ребенка, для их ознакомления с проблемами. Одновременно проводится диагностическое исследование психологических особенностей родителей с помощью специальных методик. Индивидуальные беседы позволяют социальному педагогу ознакомиться с историей жизни данной семьи, выявить с помощью наблюдения некоторые особенности характера родителей, ознакомиться с историей жизни ребенка, определить проблемы, которые существуют в данной семье, предложить помощь (в виде обучения некоторым приемам и формам поведения, которые могут помочь в трудных жизненных ситуациях, связанных с проблемами ребенка).

На групповом этапе работы коррекционное воздействие осуществляется не только со стороны социального педагога на каждого родителя, посещающего занятия, но и внутри группы при взаимодействии участников. Групповые формы работы социального педагога с родителями: дискуссии; специально написанные рассказы, в которых описывается реальная ситуация, включающая типичные личностные и поведенческие реакции родителей и лиц их окружающих; тематические опросники; разыгрывание ролевых ситуаций; систематический контроль и коррекцию поведения со стороны родителей; тематические встречи с использованием различных игр, упражнений; выработка рекомендаций в воспитании проблемных детей; обучение проведению семейных игр; посещение семей, с целью выявления среди них социально- неблагополучных.

Профилактическая деятельность предполагает: гуманизацию превентивной практики, преобладание охранно-защитных мер над мерами наказания и принуждения; профессионализацию воспитательно-профилактической работы и охранно-защитной деятельности, ведение и подготовка социальных кадров социальных работников, социальных педагогов, социальных реабилитаторов; психологизацию воспитательно-профилактической и охранно-защитной деятельности, ведущая роль медико-психологической помощи и поддержки в коррекции отклоняющегося поведения подростков, реабилитации несовершеннолетних с различными формами социальной и психической дезадаптации; признание семьи как ведущего института социализации детей и подростков, осуществление специальных мер социально-правовой, социально-педагогической и медико-психологической помощи семьям [7, с. 65].

Деятельность социально-педагогической службы учреждений образования связана с диагностикой социально-педагогической ситуации в семье, по месту жительства, с оказанием психолого-педагогической помощи родителям в воспитании детей, в оздоровлении условий семейного воспитания, в организации семейного досуга и т.д. Профилактика девиантного поведения несовершеннолетних осуществляется в рамках учреждения образования, но предполагает взаимодействие с другими социальными институтами и ведомствами.

Таким образом, выбор методов социально-педагогического сопровождения подростков с различными типами акцентуаций характера зависит от направления работы. Так, в диагностической деятельности используют тестирование, анкетирование, метод экспертной оценки, наблюдения. В индивидуально-коррекционной работе с детьми применяют: ненавязчивый контроль, вовлечение учащихся в различные положительные виды деятельности, организация досуга ребенка, метод «психотерапевтического зеркала», метод рассмотрения альтернатив, игры-формулы, игры-релаксации, различные упражнения и др. Для повышения эффективности социально-педагогического

сопровождения подростков, необходим комплексный подход в работе с учащимися и их родителями, объединение усилий социального педагога, классного руководителя, школьного врача, педагога-психолога, администрации школы при тесном сотрудничестве с представителями организаций и учреждений, занимающихся вопросами семьи и детства.

Литература:

1. Осипова Е.А. Повышение родительской компетентности. Методические материалы и программы занятий / Е.А. Осипова. – Мн. : Красико-Принт, 2012. – 92 с.
2. Турлак Т.А. Основы психологии и педагогики. Практикум / Т.А. Турлак. – Мн. : Изд-во Гревцова, 2012. – 375 с.
3. Гонеев А.Д. Основы коррекционной педагогики: учебное пособие для студентов высшего педагогического учебного заведения / А.Д. Гонеев. – М.: «Академия», 2004. – 272 с.
4. Лагонда Г.В. Деятельность практического психолога / Г.В. Лагонда, О.А. Пшеничная. – Мозырь: Содействие, 2008. – 159 с.
5. Осипова Е.А. Большая психологическая игра: технология и опыт / Е.А. Осипова, Н.А. Сакович, Е.В. Чуменко. – Мн.: Красико-Принт, 2011. – 92 с.
6. Наумчик В.Н. Воспитание «трудных» детей: теория, практика, эксперимент / В.Н. Наумчик, М.А. Паздников. – Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2013. – 471 с.
7. Василевич Л.И. Психолого-педагогические основы профилактики девиантного поведения учащихся / Л.И. Василевич, О.Е. Ероховец. – Мн.: Красико-Принт, 2013. – 93с.

Научный руководитель:

кандидат психологических наук, доцент Гапанович-Кайдалова Е.В.

Іван Зайченко
(Київ, Україна)

ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ КУРСУ “ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ” ДЛЯ МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ”

Одним з важливих напрямів реалізації завдань “Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті”, Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, адаптації вищої освіти України до європейського освітнього простору є підготовка нової генерації висококваліфікованих випускників вищих навчальних закладів, конкурентно спроможних на європейському ринку праці. У цьому зв’язку зміст освіти у вищих навчальних закладах повинен максимально відповідати сучасним потребам підготовки висококваліфікованих випускників вищої школи, що в свою чергу, вимагає розробки й видання нових навчальних планів, програм, підручників, посібників, дидактичних матеріалів з усіх навчальних дисциплін, запровадження нових педагогічних технологій.

Мета статті – розкрити певний досвід викладання курсу “Етика викладача вищої школи” в Національному університеті біоресурсів і природокористування України в контексті формування у магістрантів спеціальності 8.18010021 “Педагогіка вищої школи” високого професіоналізму, фундаментальних знань основ наук, передового світогляду, високої духовності, патріотизму, моральності, загальної культури, низки специфічних якостей, які мають бути притаманні саме науково-педагогічним працівникам вищої школи, а також запропонувати орієнтовну структуру викладання курсу за вимога кредитно-модульної системи.

Курс “Етики викладача вищої школи” є новою навчальною дисципліною, важливою складовою професійної і культурологічної підготовки майбутніх педагогів вищої школи.

Програма курсу містить два кредити – 72 год., з яких 10 год. лекційних, 10 год. семінарських занять, 52 год. самостійної роботи студентів.

Завданнями пропонованого курсу є формування у студентів:

- знань про педагогічну етику як галузь гуманітарного знання, її предмет, завдання і функції, морально-етичні категорії та категорії педагогічної етики;
- теоретичних уявлень про моральну свідомість та знань і вимог, що висувуються до особистісно-моральних якостей педагога вищої школи;
- знань про етичні принципи й норми педагогічної праці; майстерність спілкування, етикет педагога вищої школи;
- знань і умінь етико-педагогічних досліджень.

Авторський колектив Національного університету біоресурсів і природокористування України у складі професора І.В.Зайченка, доцентів А.А.Каленського й Т.Ф.Мельничук розробили навчальний посібник “Етика викладача вищої школи”, рекомендований Міністерством освіти і науки як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, який повністю відповідає програмі курсу і Державному стандарту вищої освіти.

Варто відзначити, що аналогічного посібника поки що в Україні ще немає. Його мета – допомогти майбутньому педагогові вищої професійної школи познайомитися з основами етики як науки, найважливішими етичними категоріями й цінностями, моральними принципами, нормами

педагогічної етики, а також найважливішими етичними вимогами в системі взаємовідносин педагога “по вертикалі” (педагог-студент) і “по горизонталі” (педагог-педагог).

Посібник містить п'ять тем: “Предмет, мета і завдання курсу “Етика викладача вищої школи”, “Етико-педагогічні ідеї в зарубіжній і вітчизняній педагогічній думці”, “Моральна свідомість особистості педагога”, “Етика керівника вищого навчального закладу”, “Етика діяльності викладача вищого навчального закладу”. До кожної з них подані запитання й завдання для самостійної роботи студентів, список рекомендованої літератури до кожної теми, а також список літератури до всього курсу.

Крім того, посібник містить глосарій, додатки (1. Етичний кодекс українського педагога. 2. Рекомендації щодо зовнішнього вигляду (дрес-коду) працівників Секретаріату Кабінету Міністрів України. 3. Вироблення навичок ефективного спілкування – наведені уривки з книги Стіва Накамоти “Геній спілкування. Як ним стати?” (СПб.: Питер, 2012. – 240 с.), відомого фахівця у галузі спілкування й міжособистісних стосунків, інструктора компанії Dale Carnegie & Associates, тренера й експерт-учасника понад 200 ток-шоу на радіо й телебачення США), іменний покажчик, предметний покажчик.

У першій темі розкриваються такі питання: Етика – як наука про мораль. Найважливіші морально-етичні категорії. Поняття професійної етики. Види професійної етики. Об'єкт, предмет, мета і завдання педагогічної етики. Функції етики. Найважливіші категорії етики викладача вищої школи. Етичні категорії добро і зло, обов'язок, щастя, совість, гідність, честь. Взаємозв'язок етики викладача вищої школи з іншими науками, що вивчають мораль. Майбутнє етики викладача вищої школи в Україні.

Зокрема відзначено, що “Етика, – це 1. Наука про мораль, її походження, розвиток і роль у суспільному та особистому житті людей; 2. Норми поведінки, сукупність моральних правил якого-небудь класу, суспільної організації, професії і ін.” [1, с. 267].

Предметом етики є мораль як форма індивідуальної та суспільної свідомості, загальні закономірності їх буття [2, с. 8].

Професійна етика – це наука про професійну мораль як сукупність ідеалів та цінностей, етичних принципів та норм поведінки, які відображають суть професії та забезпечують взаємовідносини між людьми, що складаються у процесі праці і походять із змісту їх професійної діяльності [2, с. 18].

Педагогічна етика – це складова частина етики, яка віддзеркалює особливості функціонування моралі в умовах цілісного педагогічного процесу, наука про різнобічні аспекти моральної діяльності педагога.

Об'єктом педагогічної етики є професійна мораль педагогів.

Предметом педагогічної етики є закономірності вияву моралі в свідомості, поведінці, відносинах і діяльності педагогів.

Метою педагогічної етики є формування етичної свідомості педагогів.

Найважливішими категоріями етики викладача вищої школи є професійні етичні відносини, етична свідомість, етичні дії і професійний обов'язок спеціалістів [2, с. 38].

У другій темі характеризуються етико-педагогічні ідеї в зарубіжній педагогічній думці – аналізуються етичні ідеї й погляди Конфуція, Геракліта, Демокріта, Сократа, Ксенофонта, Платона, Арістотеля, Квінтіліана, Августина Блаженного, Фоми Аквінського, Григорія Богослова, Василя Кесарійського, Григорія Ниського, Іоана Златоуста, Костянтина VII Багрянородного, Плутарха Афінського, Авви Дорофія, Максима Ісповідника, Іоана Дамаскіна, Фотія Феофілакта, Сімеона Нового Богослова, Михайла Пселла, Іоана Італа, Варлаама Калабрійського, Георгія Геміста Пліфона, Георгія Палами, аль-Мамуна, аль-Фарабі, Ісхака Кінді, аль-Біруні, Абдаллах Сіна (Авіценна), Ібн Рушда (Аверроєс), аль-Газалі, Насіреддіна Тусі, Е.Роттердамського, М.Монтеня, Я.А.Коменського, А.Гельвеція, Д.Дідро, Ж.–Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, І.Канта, А.Дістервега й ін. та у вітчизняній педагогічній думці – князя Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, К.Ушинського, І.Франка, Б.Грінченка, С.Русової, А.Макаренка, В.Сухомлинського, Г.Ващенко.

У третій темі розкривається поняття структури моральної свідомості педагога (під моральною свідомістю особистості педагога розуміємо ідеальне віддзеркалення й регулювання власне моральних відносин у сфері педагогічної діяльності); раціонально-теоретична складова моральної свідомості викладача (етичні знання, ідеали, погляди, переконання, норми, принципи, категорії) [2, с. 122–123] та почуттєвий (морально психологічний) компонент моральної свідомості (великий спектр моральних почуттів (чесні, обов'язку, відповідальності), емоцій і уявлень про моральне й аморальне, моральні потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, спрямування [2, с. 126].

У темі 4. “Етика керівника вищого навчального закладу” розкривається модель якостей сучасного керівника (ректора, проректора, декана, завідувача кафедри, керівника структурного підрозділу) і викладача ВНЗ. Встановлено, що модель професійної компетентності керівника ВНЗ передбачає таку групу якостей: професійну компетентність, організаторські здібності, моральні якості, ділові якості, політична культура, працездатність. В посібнику увага приділена характеристиці моральних якостей керівника і викладача ВНЗ. Зокрема, відзначено, що науковій літературі виділяють дві групи первинних якостей моральності керівника: духовні якості і культура поведінки.

Духовні якості – це порядність, чесність, сумлінність, мужність, шляхетність, скромність, гідність, милосердя.

Культура поведінки передбачає ввічливість, врівноваженість, терпимість, чуйність, уважність, доброзичливість, доброту, тактовність, привітність, привабливий зовнішній вигляд [2, с. 149].

Узагальнена модель сукупності необхідних викладачеві сучасного вищого навчального закладу якостей передбачає:

1) професійну компетентність (наявність професійних педагогічних знань і вмінь, знання й розуміння роботи викладача);

2) моральні якості (ставлення до моралі, моральності);

3) організаторські здібності (стосунки з людьми);

4) ділові якості (ставлення до роботи, до справи);

5) уміння керувати собою (уміння управляти своїм життям, часом, знання правил і прийомів особистої діяльності і вміння ними користуватися).

Звичайно, провідну роль у структурі якостей викладача ВНЗ відіграє його професійна компетентність, яка містить у собі сім груп якостей – високий рівень знань і вмінь за фахом (сфери навчання), методичну культуру, культуру наукової діяльності, інформаційну, виховної діяльності, мови, політичну культуру. Однак, у діяльності викладача ВНЗ особлива роль належить його моральності, моральним якостям. Оскільки вища освіта передбачає формування в студентів соціально схвальних моральних цінностей, викладач сам повинен бути їх носієм і виразником, займати активну соціальну позицію. З огляду на це, в посібнику розкривається зміст таких духовних якостей викладача ВНЗ, як любов до людей, порядність, інтелігентність, чесність, мужність, шляхетність, скромність, незалежність, гідність, совісність, милосердя, справедливість, а також культура поведінки викладача й керівника ВНЗ – ввічливість, чуйність, доброзичливість, урівноваженість, терпимість і терплячість, уважність, доброта, тактовність, привітність, оптимізм, привабливий зовнішній вигляд, уміння контактувати з людьми, організовувати колективну й індивідуальну навчально-виховну й дослідницько-пошукову діяльність.

В посібнику розкриваються умови й фактори формування іміджу й високої репутації керівника та викладача ВНЗ.

У п'ятій темі посібника аналізуються питання: Рейтингова оцінка діяльності викладача. Взаємовідносини з колегами по кафедрі. Взаємовідносини викладача з завідувачем кафедри. Стосунки з персоналом. Стиль роботи керівника (класифікація стилів керівництва; діловий, бюрократичний, авторитарний, ліберальний і демократичний стилі роботи керівника). Методи роботи з керівниками різних типів. Як дізнатися думки керівника про себе. Як організовувати стосунки зі студентами. Якщо вами маніпулюють. Принципи ефективного використання часу. Моральні норми культури спілкування. Формування власного іміджу як умова успіху діяльності.

У цій темі помітна увага приділена аналізу етичних взаємини між викладачем і студентами, які мають дуже специфічний характер. Кожний студент вимагає індивідуального підходу до себе, виходячи з його життєвих орієнтирів і завдань навчання у вищому навчальному закладі, прагнень і інтересів, здібностей і можливостей, соціального стану.

Дуже важливо правильно будувати стосунки зі студентами, поважати їхні думки й інтереси, проявляти відкритість для співпраці, сприйняття нових ідей і пропозицій, від кого б вони не виходили.

Одним з найважливіших завдань є встановлення такого стилю відносин викладачів до студентів, який служив би прикладом для реалізації майбутнім фахівцем соціально значимих ділових і міжособистісних стосунків. Важливо, щоб студенти не бачили розбіжності між поведінкою викладачів, моральними істинами й принципами, проголошеними в процесі виховання.

Чи буде педагогічне спілкування оптимальним, залежить від педагога, рівня його педагогічної майстерності й комунікативної культури. Для встановлення позитивних взаємин зі студентами викладач повинен проявляти доброзичливість і повагу до кожного з учасників навчального процесу, бути співпричетним до перемог і поразок, успіхів і помилок тих, кого навчають, співчувати їм.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
2. Зайченко І.В. Етика викладача вищої школи: навчальний посібник / І.В. Зайченко, А.А. Каленський, Т.Ф. Мельничук / За ред. проф. І.В.Зайченка. – К.: ЦП «Компринт», 2013. – 320 с.
3. Зайченко І.В. Етика соціальної роботи: Навчальний посібник / І.В.Зайченко. – Чернігів: Видавництво ЧДІПСТП, 2008. – 274 с.
4. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М.Бим-Бад; Редкол.: М.М.Безруких, В.А.Болотов, Л.С.Глебова и др. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2003. – 528 с.: ил.

Наталія Зайченко
(Київ, Україна)

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД В ІСПАНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТ.

На рубежі ХХ – ХХІ ст. іспаномовний дискурс соціальної педагогіки являє своєрідний

багатогранний феномен сучасної соціогуманітарної думки у цивілізаційному вимірі. Поліпарадигмальне осягнення соціально-педагогічних явищ і соціальних проблем людини й суспільства сприяло виявленню множини соціально-виховних можливостей громади (і у глобальному вимірі – людської спільноти), оформленню теоретико-концептуальних моделей соціально-педагогічної роботи з різними групами населення, розумінню й осмисленню соціального виховання як онто-праксеологічної та онто-комунікативної основ витворення особистості людини, джерела гуманно-духовного підтримання колективної єдності.

Теорія соціальної педагогіки являє сукупність поглядів та ідей про сутність і закономірності соціального виховання, засади його організації і технології розвитку особистості в умовах соціально-педагогічної діяльності. Позитивна динаміка теорії соціальної педагогіки як науки визначається наявністю у її структурі спеціальних педагогічних парадигм і методології, що забезпечують ціннісно-смыслову єдність способів соціально-педагогічного дослідження та пізнання дійсності. Основними загальнонауковими методологічними парадигмами ХХ – початку ХХІ ст., які справили і продовжують справляти визначальний вплив на соціально-педагогічну теорію, є позитивістська (неопозитивістська) парадигма, філософська герменевтика і соціо-критична парадигма.

Парадигма у педагогіці дозволяє виробити систему координат задля орієнтування у багатоманітні педагогічних теорій і систем, ідентифікації їх з традиціями освіти й виховання, задля вивчення педагогічної реальності з позиції виокремлення у ній однотипних способів постановки й розв'язання проблем виховання та навчання людини. Завдання парадигмального осмислення педагогічного процесу полягає у конструюванні узагальнених моделей теорії і практики освіти й виховання, які дозволяють типологізувати педагогічні феномени і у формі їх одиничних проявів, і в узагальнених формах – концепціях, системах, технологіях.

Іспанський дослідник Х.Каріде (Jose Caride Gomez) окреслює провідні парадигми соціальної педагогіки: 1) технологічна (емпірико-аналітична), згідно з якою проблеми дослідження можуть бути розв'язані за допомогою технологічно-раціональних процедур, перевага надається кількісному вимірюванню, технологічному контролю і науковому прогнозуванню із застосуванням номологічного знання; 2) герменевтична (інтерпретативно-символічна), у межах якої розуміється міжсуб'єктний контекст, оскільки соціальна реальність формується через символічні інтеракції, правила поведінки людей та соціальних груп; методологія прагне до вимислу, творчості, виявлення й контекстуального інтерпретування; 3) соціо-критична (діалектико-політична) парадигма, що претендує виявляти приховані ідеологічні наміри, вона пройнята духом самозвільнення людини і спільноти, виявлене знання і соціальна діяльність сприяють соціальній зміні й суспільній трансформації [1, с. 136-137].

Х.Саррамона (J. Sarramona) відзначив, що педагогіка являє приклад “практичної теорії”, спорідненої з групою технологічних наук; технологія передбачає діяльність з перетворення реальності, гуманне втручання задля досягнення цілей. Технологічне знання соціально-виховної діяльності то є знання про раціональність цілей і шляхів їх досягнення, про ефективність діяльності, про своєчасність такої діяльності тощо [2, с. 73-74].

Соціальна педагогіка являє “нову виховну технологію”, за твердженням іспанського науковця А.Колома (A. Colom Canellas), її знання вимірюється за ступенями ефективності. Соціальна педагогіка як технологічне дослідження сплітає науково-теоретичне пізнання і технічну (методичну) діяльність з метою переведення й застосування знання у практичній площині, тобто здійснення ефективного соціально-виховного втручання [3, с. 172].

У герменевтичній парадигмі формується розуміння істини, що базується на принципах, альтернативних раціоналістичним установкам філософії нового часу і Просвітництва. Філософська герменевтика – напрям західної, переважно німецькомовної філософії. У витоків – робота “Буття і час” (1927 р.) М.Хайдеггера, а також ряд його робіт 1950-х років; концептуальне розгортання філософська герменевтика отримала у праці Г.-Г.Гадамера “Істина і метод” (1960 р.). Об'єктом герменевтики як методології гуманітарного пізнання виступає людина, включена у соціокультурні зв'язки, а предметом є текст як феномен гуманітарної культури і механізм, який здійснює управління процесом розуміння. Герменевтика як теорія і практика розуміння і тлумачення гуманітарних феноменів та знань про них, втілених у текстах, заснована на рефлексивному смислоутворенні, переосмисленні емоційно-духовного досвіду людства й особистісного духовного досвіду суб'єкта розуміння. Герменевтичний підхід є способом гуманістичного світосприйняття. Людина являє багатовимірний і складний суб'єкт, діяльність якого визначається і спрямовується системою особистісних смислів. Людина не просто існує, а існує, оскільки розуміє себе й навколишній світ.

На думку Х.Саеса (J. Saez), знання соціальної педагогіки (у межах парадигми розуміння) засновано на соціології інтеракціонізму, герменевтиці й феноменології [4].

Символічний інтеракціонізм (розуміюча соціологія) – одна з провідних парадигм у соціології. Представники символічного інтеракціонізму виходять з того, що зрозуміти життя і діяльність соціальних груп, будь-які зразки поведінки людей у суспільстві, соціальні установки, переконання й цінності можна лише у відповідному контексті. Людина здійснює дію узгоджено із значенням, яке у неї вкладає (Дж.Мід). Значення не є дещо, первинно властиве речам, а являє властивість, що постає із взаємодії людей у повсякденному житті (Г.Блумер). Соціальна реальність створюється людьми, коли вони діють у світі й інтерпретують події, що відбуваються з ними.

Феноменологія – то є філософія трансценденталізму; у центрі феноменологічного аналізу, розвинутого Е.Гуссерлем, - виявлення структур трансцендентальної свідомості, універсального і

гомогенного досвіду, деякого позаособистісного суб'єкта, що є гарантом істинності й універсальності. Іспанський педагог П.Фермосо (P. Fermoso) стверджує, що феноменологія соціальної педагогіки досліджує соціально-виховний феномен у своїй структурі, множинній реальності, ціннісних значеннях тощо. “Самими речами” для соціальної педагогіки постають соціалізація, десоціалізація й ресоціалізація. Не можливо збагнути й осягнути феномен соціального виховання поза історичним, комунітарним (суспільним) та поступальним контекстами, у яких соціальне виховання виявляється [5, с. 129-130].

Соціо-критична теорія апелює до множини дискурсів, різних за своїм походженням, змістом, спрямованістю; з-поміж них – марксизм, франкфуртська школа, постструктуралізм, фемінізм, мультикультуралізм та інші. Термін “критична теорія” застосовується представниками франкфуртської школи, зокрема у програмній статті М.Хоркхаймера “Традиційна і критична теорія” (1937 р.), де автором розроблено концепцію особливого типу теоретичного знання, ключовими характеристиками якого є міждисциплінарність і практико-політична “ангажованість”.

Соціо-критична парадигма у педагогічному дискурсі фокусує погляд на вихованні як феномені й соціальній практиці, що не може розумітися поза ідеологічними, політичними, соціально-економічними умовами розвитку суспільства. Дослідження конструюється у ситуаційній реальності, що формується соціально-виховною практикою повсякденного життя суб'єктів. Воно орієнтовано на вивчення діяльності людей, критичну резолюцію проблем з метою виявлення здібностей людини до емансипації.

Іспанський дослідник Л.Рігаль (Luis Rigal) звертає увагу на відмінності у розумінні соціально-педагогічної критичної теорії, зокрема наступні: а) критична теорія освіти як царина соціально-політичного бачення; у ній вирізняються два напрями – перший сконцентований навколо школи й курікулуму; інший – розглядає школу як одну із складових освітньо-виховних можливостей суспільства, а освіта розуміється як форма культурної політики; вістря критики спрямовано проти “владних”, патріархальних форм виховання (П.Бурдьє, Б.Бернштейн та інші); б) побудова педагогічно-політичного проекту школи, яка формує громадянина, у якій освітяни є насамперед інтелектуальними перетворювачами (П.МакЛарен, А.Жиро, С.Ароновітц); в) критична педагогіка як соціально-педагогічна практика, у якій визнається нерозривним відношення педагогічного й політичного (П.Фрейре, напрям латиноамериканської народної освіти) [6, с. 41-42].

Здійснюючи компаративний аналіз наукових парадигм у соціальній педагогіці, іспанський науковець Г.Перес Серрано (Gloria Perez Serrano) звертає увагу на наступні аспекти: а) онтологія (природа реальності) – для позитивістської парадигми реальність об'єктивно пізнавана; для інтерпретативної (конструктивістської) парадигми – реальність конструюється, є багатоманітною, складною, її природа комунікативна; критична (емансипаторська) парадигма вбачає множинні реальності, відмінні за соціальними, політичними, культурними, етнічними, гендерними цінностями; б) епістемологія (природа пізнання) – відповідно до позитивістської парадигми пізнання об'єктивне, позитивне, безстороннє; у межах інтерпретативної парадигми наявна інтерактивна взаємодія між суб'єктом (дослідником) і об'єктом (учасником) дослідження, цінність пізнання - у поясненні, творчості; відповідно до критичної парадигми пізнання обумовлено соціальним та історичним контекстами; в) методологія (застосування у системному дослідженні) – для позитивістської парадигми характерна переважно кількісна, інтервенціоністська, неконтекстуальна; для інтерпретативної – переважно якісна, описова у діалектичній, герменевтичній формі, контекстуальна; для критичної – діалогічна, контекстуальна, історично відносна [7, с. 211].

Г.Перес Серрано вважає, що у вивченні соціально-педагогічної реальності мають місце чотири наукові парадигми, а саме: позитивістська (постпозитивістська), інтерпретативна, соціо-критична і парадигма змін (рішень). Дослідниця порівнює їх за наступними ознаками: 1) мета пізнання – у позитивістській парадигмі – верифікувати знання; в інтерпретативній – зрозуміти, описати; у соціо-критичній – критикувати, вивільнити; у парадигмі змін – генерувати знання; 2) погляд на реальність - у позитивістській парадигмі – унікальний, спрямований назовні; в інтерпретативній – множинний, холістичний; у соціо-критичній – конструюючий, холістичний; у парадигмі змін – динамічний; 3) відношення “суб'єкт – об'єкт” - у позитивістській парадигмі – незалежне, нейтральне; в інтерпретативній – суб'єктивне, відношення взаємодії; у соціо-критичній - відношення взаємодії, компромісу; у парадигмі змін – інтерактивне, відношення участі тощо [Там само, с. 212].

Таким чином, поліпарадигмальна платформа соціальної педагогіки, окреслена в іспаномовному дискурсі на рубежі ХХ – ХХІ ст., відображає множинне бачення соціально-педагогічної реальності і методології її дослідження.

Література:

1. Caride Gomez, J. A. El pluralismo teorico como argumento epistemologico en el quehacer pedagogico-social // *Pedagogia Social. Revista interuniversitaria*. – 2003, diciembre. - № 10. Segunda epoca. – P. 123-159.
2. Sarramona, J. Que es la Pedagogia? Una respuesta actual. – Barcelona: CEAC, 1985. – 132 p.
3. Colom Canellas A. J. La Pedagogia Social como modelo de intervencion socio-educativa // *Bordon*. – 1983. - № 247. – P. 165-180.
4. Saez, J. El debate teoria-praxis en ciencias de la educacion y su repercusion en Pedagogia Social // *Revista de Pedagogia Social*. – 1986. – № 3. – P. 9-47.

5. Feroso, P. El modelo fenomenologico de investigacion en Pedagogia Social // Educar. – 1988/1989. - № 14-15. – P. 121-136.
6. La mirada pedagogica para el siglo XXI: teorias, temas y practicas en cuestion: reflexiones de un encuentro / F. M. Hillert, N. Graziano, M. J. Ameijeiras. – Buenos Aires: Editorial de la Facultad de Filosofia y Letras Universidad de Buenos Aires, 2011. – 212 p.
7. Perez Serrano, G. Pedagogia social – Educacion social: construccion cientifica e intervencion practica. – Madrid: Narcea Ediciones, 2003. – 308 p.

Наталія Колесниченко
(Одеса, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ ІСПАНІЇ

Незважаючи на динаміку розвитку Болонського процесу, який закликає до уніфікації академічних ступенів, певна специфіка в підготовці бакалаврів романо-германської філології має місце в системі університетської освіти Іспанії, що зумовлено особливостями її соціально-політичного, економічного і культурно-історичного розвитку. Своєрідність вищої освіти в Іспанії полягає в тому, що до складу іспанських університетів входять чотири типи навчальних підрозділів:

- університетські факультети (facultades universitarias) та ВНЗ, де вивчаються всі дисципліни, крім технічних, що дозволяють одержати вчені ступені всіх трьох щаблів вищої освіти (аналогі англо-американських ступенів "бакалавр", "магістр", "доктор наук");

- вищі технічні училища (escuelas técnicas superiores), які мають три цикли вищої освіти;

- університетські школи (escuelas universitarias) з певною професійною орієнтацією, які дозволяють одержати ступені, що відповідають рівню "бакалавр", проводячи при вступі тільки конкурс документів й особистих справ, без іспитів;

- університетські коледжі (colegios universitarias), що дають класичну університетську освіту першого рівня (бакалавр) [1, с. 60].

Слід відзначити, що в Іспанії ступеню бакалавра дорівнюють три основні ступені, які одержують випускники університетів по завершенні першого циклу навчання:

- «Arguitecto Tecnico» – ступінь, що присуджується студентам, що навчаються тільки в області архітектури;

- «Ingeniero Tecnico» – ступінь, що присуджується студентам технічних спеціальностей;

- «Diplomado» – ступінь, що присуджується студентам, що навчаються по всіх інших напрямках, зокрема за профілем романо-германської філології та спеціальністю «Мова та література» [1, с.62].

Суттєво, що в Іспанії не існує безкоштовної вищої освіти, хоча вона вважається досить доступною – від 700 до 1000 євро на рік у державному ВНЗ та 3–10 тис. євро в приватному (не враховуючи проживання, харчування та інші витрати). Кожен університет в Іспанії є автономним і може вносити в програму навчання істотні зміни. При цьому, державні виші надають більше квот іноземцям, ніж приватні. Найбільше число факультетів має стародавній Університет Саламанки. Одним із кращих університетів Іспанії вважається Мадридський Університет Комплутенсе, до складу якого входять 19 факультетів, Вища школа інформатики, 6 університетських шкіл, 30 інститутів й 12 шкіл професійної спеціалізації. До числа престижних належать і такі «молоді» університети Іспанії, як Севільський і Валенсійський. Натомість, пріоритет у підготовці бакалаврів іспанської та романо-германської філології заслужено належить Університету Кастилья-Ла-Манча (Universidadde Castilla ~ LaMancha), заснованого в 1982 р. і розташованого в мальовничих районах чотирьох провінцій, що входять до складу однойменного автономного співтовариства [2]. За 30 років існування університет зумів піднятися на верхні рядки національних рейтингів, щорічно навчаючи більше 30 тисяч студентів, уклавши угоди про співпрацю з 300 вузами на різних континентах, приєднавшись до програм студентського та викладацького обміну Erasmus, Leonardo, Cicerone. Завдяки останнім навчання бакалаврів романо-германської філології перейшло на новий, більш високий якісний рівень, оскільки в розпорядженні студентів і викладачів є величезна бібліотека, що складається з 4 головних відділів та 11 філій. В її запасниках зберігається понад 800 тисяч томів наукових видань, 3000 одиниць періодичних видань, більше 30 тисяч електронних книг.

Починаючи з 2006 року Університет Кастилья-Ла-Манча бере участь у розробці та реалізації серії програм у галузі цивільного будівництва спільно з університетами США. Завдяки цьому випускники вищого навчального закладу, у першу чергу бакалаври романо-германської філології, які мають не тільки міцну академічну підготовку, а й досвід міжнародного спілкування, володіють вагомими конкурентними перевагами на ринках вакансій у будь-який із країн світу. Цьому сприяло те, що університет взяв курс на інтернаціональне навчання. У межах цього напрямку організується закордонне стажування для викладачів і студентів, здійснюється зарахування на освітні програми Університету Кастилья-Ла-Манча студентів із вишів інших країн, розробляють програми адаптації для іноземних абітурієнтів.

Підвищену увагу в Університеті Кастілья-Ла-Манча надають вивченню іноземних мов, у першу чергу англійської мови. Висококваліфіковані фахівці університету в галузі іншомовної освіти та лінгводидактики успішно впроваджують у практику навчання експериментальну авторську програму «Learn English at Your Campus» [2]. При реалізації цієї програми вивчення англійської мови підкріплюється участю студентів у всіляких культурно-розважальних заходах – виставках, концертах, виставах і т.д. Насичене подіями студентське життя не заважає навчанню, а робить процес навчання більш захоплюючим. Освітні програми навчання бакалаврів романо-германської філології в Університеті Кастілья-Ла-Манча з кожним роком все більше наближаються до загальноєвропейських стандартів. З огляду на це, випускник бакалаврату може розраховувати на отримання документа про базову вищу освіту міжнародного зразка. Гарантією зарахування до бакалаврату Університету Кастілья-Ла-Манча є успішне складання абітурієнтами випускних іспитів за підготовчою програмою (Bachillerato), розрахованою на 2 роки навчання, згідно з обраним профілем підготовки.

Професійна підготовка бакалаврів романо-германської філології в Кампусі Сьюдад-Реаль Університету Кастілья-Ла-Манча здійснюється впродовж не трьох, а чотирьох років. Їх предметна спеціалізація охоплює три провідних напрямки: «Англійська філологія», «Сучасні мови та література: англійська і французька» та «Іспанська мова і література». Підготовку бакалаврів за спеціалізацією «Іспанська мова та література» здійснює Факультет мистецтв, створений 29 жовтня 2009 року, який розробив шість нових курсів цього ступеня, затверджених відповідно до нового законодавства в галузі вищої освіти Іспанії, адаптованих до Європейського простору вищої освіти. Бакалаврські ступені мають навантаження 240 європейських кредитів (ECTS), які студент набирає за 4 роки. Освітня програма складається з трьох блоків дисциплін (основних, обов'язкових і факультативних курсів) і завершується підготовкою та захистом кваліфікаційної роботи бакалавра. Згідно з офіційним документом, відповідно до статті 25.7 Королівського указу № 1393 від 29 жовтня 2007 р., за якою встановлюється організація офіційних досліджень університету і звіт національного агентства про оцінку якості та акредитації, підтверджено назву ступеня «Бакалавр іспанської мови та літератури університету Кастілья-Ла-Манча», який відноситься до напрямку підготовки «Мистецтво та гуманітарні науки» [2].

Бакалаврат Факультету мистецтв Університету Кастілья-Ла-Манча частково наслідував цілі й зміст старого факультету іспанської філології, заснованого в 1990 році. Він добре зарекомендував себе для досліджень не тільки завдяки своїй історії, а й через стабільний попит абітурієнтів (близько п'ятдесяти осіб із року в рік). Крім того, як старі, так і нові ступені бакалавра виправдані існуванням у середній школі вчителів за спеціальністю «Іспанська мова та література». Тому традиційно випускники бакалаврату покликані насамперед задовольнити регіональний попит на викладачів іспанської мови та літератури для середньої школи. Є також зростаюча потреба в бакалаврах іспанської філології для консультації з різних професій, особливо тих, які стосуються засобів масової інформації. Існує також попит на цих фахівців у галузях, пов'язаних із культурою управління в усіх типах установ та адміністрацій.

З іншого боку, в останні роки збільшився попит на бакалаврів зі знаннями іспанської мови в зарубіжних країнах, особливо в США, Бразилії та Китаї, а також державах Європи. Унаслідок цього працевлаштування випускників бакалаврату за спеціальністю «Іспанська мова та література» відбувається традиційно добре: від 55% до 75% із них знаходять гідно оплачувану роботу не пізніше 6-8 місяців після отримання диплома. У зв'язку з цим існування бакалаврату, що дає спеціалізацію випускникам «Іспанська мова та література» в Університеті Кастілья-Ла-Манча, дозволяє не тільки європейським, а й українським студентам, учасникам програми ERASMUS, заглибитися в дану спеціальність, особливо на території студентського містечка Сьюдад-Реаль. Безперервність і розширення можливостей цієї програми для українських студентів дозволяє їм продовжити більш глибоке вивчення іспанської філології в цьому виші. При цьому іноземні студенти можуть навчатися за бакалаврськими програмами з такими еквівалентними ступенями, як: іспанська мова і література в комбінуванні з іншою мовою або діяльністю професійного типу (торгівля, туризм, освіта); іспанська мова та література, еквівалентний ступеню бакалавра філології в Іспанії.

Цьому сприяє освітня програма підготовки бакалаврів іспанської філології, розрахована на 4 роки їх навчання в Кампасаі Сьюдад-Реаль Університету Кастілья-Ла-Манча. Основні цілі їх професійної підготовки як філологів зводяться до наступного:

- забезпечення достатнього знання лінгвістичних, літературних і культурних аспектів іспанської мови та літератури, на додаток до мовної підготовки, яка дозволяє освоїти характер виробництва, обробки та інтерпретації письмових та усних текстів;
- формування знань про методи, технології, концепції та основні описові інструменти, необхідні для опису засобів іспанської мови та способів мовного відображення в літературних текстах, а також аналізу іспанської літератури в конкретному історичному контексті;
- розвиток цих знань і навичок на педагогічній практиці з метою навчання учнів іспанській мові та культурі;
- розширення можливості доступу до бібліотечних ресурсів і відповідних документів, що забезпечують розуміння й здатність до критичної оцінки отриманої інформації;
- стимулювати здатності до професійної та міжособистісної комунікації, до більш адекватного

вираження своїх думок та ідей іспанською мовою в письмовій та усній формі, до написання есе і спеціалізованих звітів.

Під час захисту кваліфікаційної роботи бакалаври іспанської філології повинні показати, що:

- знають методи, прийоми, концепції та основні описові інструменти іспанської мови та способи літературного аналізу текстів іспанської літератури в конкретному історичному контексті;
- можуть передати ці знання на педагогічній практиці;
- здатні скористатися доступом до відповідних бібліографічних і документальних ресурсів, зрозуміти й критично оцінити отриману інформацію;
- у змозі правильно виразити себе іспанською мовою в письмовій та усній формі, написати есе і спеціалізовані звіти.

Іноді бакалаврів іспанської філології залучають до більш поглибленого вивчення дисциплін спеціалізації, що нерідко виносять у їх додаткову програму й на самостійну дослідницьку роботу в межах певних майстер-класів під керівництвом висококваліфікованих наставників. Після закінчення Університету Кастилья-Ла-Манча бакалаври іспанської філології зможуть більш успішно працевлаштуватися в таких галузях, як:

- викладання іспанської мови та літератури;
- надання освітніх послуг із навчання іноземним мовам і в галузі інших гуманітарних наук;
- спеціалізована робота з іспанською мовою і літературою (ЗМІ, зв'язки з громадськістю, бізнес, управління);
- культурний менеджмент і документація;
- редакційна справа та управління [2].

Таким чином, викладене вище дозволило установити, що в умовах розвитку університетської освіти Іспанії визнається нове соціальне замовлення європейського суспільства щодо виховання висококваліфікованих фахівців-філологів за вимогами Болонського процесу. Про це переконливо засвідчує перехід університетської системи освіти Іспанії на ступеневу підготовку кадрів: бакалавр – магістр – доктор, яка узгоджена з сучасним ринком праці. Професійна підготовка бакалаврів романо-германської філології традиційно займає одне із пріоритетних місць в системі університетської лінгвістичної та іншомовної педагогічної освіти, яка ґрунтується на принципах фундаментальності, варіативності, модульності, академічної мобільності, практичної спрямованості й креативності.

Професійна підготовка бакалаврів романо-германської філології, зокрема вчителів іспанської мови як іноземної в Іспанії є одним із ключових напрямків сучасної державної політики у сфері сучасної університетської освіти, яка спрямована на усунення таких проблем, як: різноманіття форм лінгвістичної та іншомовної педагогічної освіти; велика регіональна варіативність освітньо-професійних програм і стандартів; труднощі в організації виробничої практики за рубежом (різниця менталітетів і культур, умов життєдіяльності, праці, соціального статусу фахівця/вчителя з іноземних мов); необхідність подальшої комп'ютеризації навчального процесу; недостатня відповідність соціального статусу вчителя іноземної мови пропонованим вимогам до професіоналізму європейського викладача.

Література:

1. Кобилянська І.В. Організація системи освіти в Іспанії / І.В. Кобилянська //Порівняльна педагогіка, 2012. – Вип 1. – С. 60-65.
2. <http://mulh.masteruniversitario.uclm.es/plan.aspx>

Оксана Мельник
(Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ТА РІЗНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Ні для кого не секрет, що з розвитком новітніх технологій відбувся перехід від ери індустріального до ери інформаційного суспільства. Сучасний етап розвитку всіх країн світу, в тому числі і України характеризується науково-технічним прогресом, а саме стрімким розвитком та впровадженням новітніх комп'ютерних, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери життєдіяльності. Одним із авторів концепції постіндустріального суспільства є відомий американський соціолог та футуролог Елвін Тоффлер, якій ще у 80-х роках ХХ століття визначив революцію інформаційних та комунікаційних технологій з віртуальними місцями праці та віртуальним спілкуванням третьою хвилею розвитку суспільства [9].

Виникнення нового, інформаційного суспільства, пов'язано насамперед із змінами в соціальній структурі суспільства, що обумовлено новою роллю науки і техніки. Наукові знання та інформація сьогодні стають фундаментом для розвитку соціально-економічної, політичної та культурної сфер життя. Тому сьогодні одним із пріоритетних напрямів державної політики в Україні є розвиток інформаційного суспільства. Як зазначено в Законі України «Про основні засади розвитку

інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», таке суспільство має бути орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, з метою реалізації свого потенціалу, сприяння суспільному і особистому розвитку та підвищення якості життя [3].

Модернізація економіки потребує суттєвих змін в освітньому процесі. Освіта має завжди йти в ногу з часом, відповідати вимогам сьогодення. Одним із кроків на шляху до інформаційно-освітнього суспільства в Україні можна вважати видання Указу Президента України № 926 від 30.09.2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» згідно з яким 2011 рік було проголошено Роком освіти та інформаційного суспільства[10]. Створення сучасного інформаційно-освітнього простору неможливе його змістовного наповнення. Це можливе за умов наявності необхідного обладнання та розроблення й впровадження якісних електронних освітніх ресурсів (ЕОР) в навчально-виховний процес.

Ще зовсім недавно, пару десятків років тому, ніхто не знав і не вживав термін «ЕОР» або «електронний навчальний контент». До того часу необхідною складовою сучасного навчального середовища прийнято було вважати електронні засоби навчального призначення (ЕЗНП) або педагогічні програмні засоби (ППЗ), до яких відносять електронні бази даних з відповідним наповненням (електронні словники, довідники, бібліотеки електронного призначення тощо), програмні засоби навчального призначення. Індустрія створення таких засобів навчання набула поширення починаючи з 80-х років минулого століття і до 2005 року було надано відповідний гриф МОН України приблизно 300 ЕЗНП, більшість з яких була апробована у навчально-виховному процесі загальноосвітніх закладів України і отримала високу оцінку вчителів-практиків.

Сьогодні слово «ЕОР» не тільки на слуху багатьох сучасних вчителів, ЕОР розробляються та широко впроваджуються в педагогічну практику багатьма педагогами-новаторами. Відповідно до Положення про електронні освітні ресурси, затвердженого наказом МОН від 01.10.2012 № 1060 електронні освітні ресурси – це «навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах»[6]. Таким чином ЕЗНП можна вважати одним з підкласів ЕОР.

Формування та впровадження інформаційного освітнього середовища в системі загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти – один із шляхів інформатизації освіти, про що зазначено в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [7] та Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні[8].

Використання ЕОРу навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладах дозволяє забезпечити рівний доступ всіх учасників навчально-виховного процесу до якісних навчальних та методичних матеріалів, підвищити мотивацію учнів, розвивати в учнів навички ХХІ століття, що в цілому сприяє покращенню якості освіти, а також дає змогу вчителям робити уроки більш цікавими, раціонально використовувати час на уроці, охоплювати різноманітні види діяльності, що є необхідним для учнів з різними типами сприймання навчального матеріалу.

Тенденції розвитку та реформування сучасної системи освіти у контексті становлення інформаційного суспільства є досліджують вчені Н. Бібік, Л. Ващенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Мадзігон, Б. Мельниченко, Г. Сазоненко, О. Сухомлинська. Проблеми створення, розвитку та функціонування системи електронного навчання вивчають Т. Атаман, С. Антощук, О. Бевз, В. Бублик, А. Ворох, Р. Голощук, М. Горностай, О. Довбуш, А. Томіліна, Ю. Триус тощо. Основні методологічні та методичні принципи розроблення і використання ЕОР, критерії оцінювання ЕОР висвітлено у працях таких вітчизняних науковців, як В. Биков, А. Гуржій, М. Жалдак, В. Лапінський, С. Литвинова, Л. Перхун, Т. Ярошенко.

Щодо розподілу ЕОР на різні види можна стверджувати, що розробити їх універсальну класифікацію майже неможливо завдяки багатогранності цього поняття, різноманітності його тематичних напрямів, природи основних даних, галузей призначення та технологій розповсюдження. Існує безліч підходів до класифікації ЕОР, основні з яких – це поділ за функціональним призначенням, за цільовим призначенням, за групою користувачів, за рівнем групування, за типом розміщення, за природою основних даних тощо. У вищезазначеному Положенні надано класифікацію ЕОР за функціональною ознакою, а саме: навчально-методичні, методичні, навчальні, допоміжні та контролюючі ЕОР [6]. Існує також інша думка вчених щодо поділу ЕОР за функціональним призначенням, згідно з якою виділяють дві групи ЕОР: основні, до яких відносять навчальні прикладні програми, програмні засоби оцінювання, електронні лабораторні практикуми, електронні підручники та посібники, електронні дистанційні курси, електронні тренажери, електронні навчально-методичні комплекси тощо; та забезпечувальні, а саме електронні демонстраційні матеріали, електронні довідкові матеріали та видання, електронні матеріали для оцінювання тощо.

За галуззю призначення ЕОР можна розбити на три групи: навчального, управлінського призначення та ЕОР для підтримки наукових досліджень.

З огляду на цільове призначення ЕОР діляться також на офіційні (розміщуються від імені державних органів, установ, відомств або суспільних організацій, що містять матеріали інформаційного або нормативного характеру), наукові (відомості про теоретичні або експериментальні дослідження, історичні документи), науково-популярні (відомості про теоретичні або експериментальні дослідження в галузі науки, культури, техніки, викладені у доступній читачу-неспеціалісту формі),

довідкові (короткі відомості наукового та прикладного характеру), рекламні (повідомлення про навчальні продукти: навчальні програми, книги, реферати, освітні послуги, навчальні заходи тощо).

Якщо проаналізувати користувачів ЕОР, то можна виділити наступні групи ЕОР: для школярів, для студентів, для магістрів, для викладачів та вчителів, для науковців, для управлінців.

В залежності від рівня групування ЕОР поділяються на окремі або моно видання та колекції (бази, бібліотеки) або збірки вихідних даних.

За технологією розповсюдження або мережною орієнтацією можна виділити автономні або не мережні ЕОР, використання яких здійснюється автономно на комп'ютері користувача без необхідності підключення до мережі; мережні, які встановлюються на сервері та використання їх здійснюється при підключенні до мережі та комбіновані ЕОР, які можуть використовуватися як локальні, так і як мережеві.

Аналіз природи основних даних ЕОР дає змогу виокремити наступні групи: текстографічні ЕОР, що містять переважно текстові дані та ілюстрації, які легко роздрукувати і послідовність матеріалу в яких задається автором або авторами; гіпертекстові ЕОР, що містять посилання на логічно зв'язаний текст або фрагменти тексту, які можна переглядати в довільному порядку; звукові або відео ЕОР – цифрове представлення звукових даних у формі, що допускає її прослуховування; програмні продукти, тобто самостійні твори, що представляють собою публікацію тексту програми або програм на мові програмування чи у вигляді виконуваного коду; мультимедійні ЕОР – найцікавіші та найефективніші ЕОР для навчально-виховного процесу, що включають в себе різноманітні дані: текстові, графічні, звукові, відео тощо, які існують рівноправно і взаємопов'язано для вирішення різноманітних завдань.

З огляду на зазначене вище основними параметрами, які можна взяти за основу для класифікації ЕОР з точки зору організації навчально-виховного процесу є:

- тип електронного видання (ресурсу);
- предметна освітня галузь;
- рекомендований рівень освіти;
- рекомендована форма навчального процесу;
- специфіка аудиторії.

Іноді ЕОР можуть об'єднувати в тематично завершений, структурований автором навчальний матеріал, тобто електронний навчальний курс.

Хоча з одного боку останні роки Україна впевнено крокує до наповнення інформаційно-освітнього середовища якісним контентом, не можна стверджувати, що існує повноцінне забезпечення ЕОР навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів. Так не зважаючи на те, що станом на кінець 2013 року різними виробниками було розроблено близько 400 ЕОР, які отримали відповідний гриф МОН України, реально доступними до використання є менше половини з них. Ще одна проблема полягає в тому, що не всі виробники надсилають сьогодні ЕОР на експертизу відповідних науково-методичних комісій Науково-методичної ради МОН України. Це призводить до того, що на ринку з'являються неякісні електронні освітні продукти. Немає достатньої підтримки з боку держави щодо створення та впровадження ЕОР в освітянську практику. Особливої уваги потребує також стан забезпеченості початкової школи якісними ЕОР, які враховують специфічні психологічні та вікові особливості дітей молодшого шкільного віку.

Таким чином можна зазначити, що питання розробки та впровадження сучасних ЕОР, які відповідатиме вимогам інформаційного суспільства, сучасному рівню розвитку науки і техніки, а також Державним освітнім стандартам потребує ґрунтовного дослідження.

Література:

1. Биков В.Ю., Лапінський В.В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів призначення // Комп'ютер у школі та сім'ї. – № 3. – 2012. С. 3-6.
2. Гуржій А.М., Лапінський В.В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів // Інформаційні технології в освіті. – № 15. – 2013. С. 30-37.
3. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/537-16>
4. Інформатизація середньої освіти: програмні засоби, технології, досвід, перспективи / [Н.В.Вовковінська, Ю.О. Дорошенко, Л.М. Забродська, Л.М. Калініна, В.С. Коваль та ін.] ; за ред. В.М. Мадзігона, Ю.О. Дорошенка. – К.: Педагогічна думка, 2003. – 273 с.
5. Інформаційне суспільство XXI століття: культура, освіта, цивілізація: матеріали науково-практичної Інтернет-конференції / укл. Н.В. Кононець, Т. М. Кононенко. – Полтава: АКУП ПДАА, 2014. – 124 с.
6. Наказ МОН від 01.10.2012 р. № 1060 «Про затвердження Положення про електронні освітні ресурси»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>

9. Toffler A. Thethirdwave: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.zpower.com/en/documents/Paper_TheThirdWave.pdf
10. Указ Президента України № 926 від 30.09.2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>

Марина Радченко
(Київ, Україна)

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЛЕКЦІЇ

Проблема активізації пізнавальної діяльності у процесі навчання в педагогічній теорії й практиці не нова. Усю історію педагогіки можна розглядати як боротьбу двох поглядів на позицію учня. Прибічники першої позиції наполягали на початковій пасивності учня, розглядали його як об'єкт педагогічної дії, тоді як активність, на їх думку, повинний був проявляти тільки викладач. Прибічники другої позиції вважали учня рівноправним учасником процесу навчання і віддавали його активності головну роль в навчанні. Одним із перших звернув увагу на необхідність „вчити дітей мислити” видатний вчений-педагог Я.А.Коменський. Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження і узагальнення та самостійного підведення підсумків висловлювали педагоги І.Г.Песталоцці та Ф.А. Дистервег [11, с.108]. З числа вітчизняних учених-педагогів до проблеми активності в різний час зверталися: Б. Г. Ананьєв, Н. А. Бердяєв, Н. А. Добролюбов, Л. М. Лопатин, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, К. Д. Ушинський, Н. Г. Чернишевський і інші. Зокрема, Н. Г. Чернишевський (1828-1889) і Н. А. Добролюбов (1836-1870) захищали свідомість навчання, активність і самодіяльність учнів, виступали за розвиток у них творчого мислення. В. А. Сухомлинський (1918-1970) закликав за допомогою спеціальних заходів і прийомів підтримувати бажання учнів бути першовідкривачами.

На жаль, на даний час немає жодної класифікації методів активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, яка охопила б широкий та різноманітний діапазон традиційних та нетрадиційних методів та форм навчання [7, с.175].

Все це стосується й лекції, яка на сучасному етапі виступає і як організаційна форма навчання (специфічний спосіб взаємодії викладача і слухачів (студентів), у рамках якого реалізується різноманітний зміст і різні методи навчання), і як метод навчання (монологічний виклад навчального матеріалу в систематичній і послідовній формі, сконцентрований в основному навколо фундаментальних проблем науки) [5, с.1].

В сучасних умовах інформатизації суспільства традиційна лекція, що прочитана монотонно, в монологічній формі, з метою викладу перед аудиторією запланованого об'єму інформації, виявляється малоефективною. Вважається доцільним не відмовлятися від лекції, а різноманітні стратегії навчання, використовуючи під час лекції різні методи активізації пізнавальної діяльності студентів. Однак на даний час відсутня загально визнана класифікація методів активізації навчання, яка б враховувала специфіку даної організаційної форми навчання..

Питання активізації пізнавальної діяльності студентів почали активно досліджуватися з 90-х років минулого століття. Вивченню різних аспектів процесу активізації пізнавальної діяльності студентів присвячені праці багатьох відомих педагогів і психологів, зокрема, таких як: М.Ашибор, А.Вербицький, В.Вергасов, М.Кларін, В.Козаков, В.Ляудіс, С.Смирнов, Д.Чернилевський, А.М.Алексюк, С.І. Архангельський, В.М. Вергасов, В.М. Володька, С.І. Зінов'єв, В.Я. Ляудис, Р.А. Нізамова, В.А. Семиченко. Різноманітні **засоби активізації** пізнавальної діяльності учнів були обґрунтовані у працях багатьох українських педагогів таких, як О.І. Білецький, О.Ф. Музиченко, Б.Г. Грінченко, С.Ф. Русова, О.П. Потебня, В.І. Помогайба. Суттєві положення і висновки з проблеми активізації діяльності учнів містяться і в працях С.Т. Шацького, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського. Однак, як ми вже зазначали вище, на даний час немає жодної класифікації методів активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, яка охопила б широкий та різноманітний діапазон традиційних та нетрадиційних методів та форм навчання. Тому **метою статті** є визначення найбільш ефективних засобів активізації пізнавальної діяльності студентів на лекції та представлення класифікації, яка б враховувала специфіку даної організаційної форми навчання.

Освіта - це те, що залишається, коли усе вивчене забуде. Мабуть надзадачею освіти є зростання кількості освічених (просвітлених) людей – інтелектуального багатства нації. Ми без особливої складності відрізняємо освічену людину від неука. За цією відмінністю стоїть величезна робота, величезна кількість резервних знань і навіть не самих знань, а того, що з цих знань стало вашою власною думкою, вашим власним поглядом, вашою цінністю. Стати освіченою людиною і означає перетворити знання, уміння і навички на якості особистості. А якщо ми хочемо підготувати мислячого фахівця, то сверхзадача сучасної лекції повинна полягати в тому, щоб навчити людину мислити. Сучасна лекція визнана пробудити інтерес до предмета, що вивчається, допомогти студенту зорієнтуватися в його основних проблемах, озброїти його фундаментальними знаннями. Іншими словами, сучасна лекція повинна виконати не лише функцію повідомлення знань, але й учити мислити, добувати знання, виховувати особистісні якості.

Дослідники встановили, що під час лекції студенти не слухають слова, які вимовляються, протягом 40% часу; в перші 10 хвилин лекції студенти запам'ятовують 70% інформації, а останні 10 хвилин - 29%; по ходу лекції студенти втрачають свій первинний інтерес і увагу до 0 рівня; через 4 місяці після прослуховування ввідного курсу з психології студенти, що прослухали цей курс, знали тільки на 8% більше контрольної групи, члени якої не мали такої можливості [2, с.45]. Як же зробити традиційну лекцію більш ефективною?

В цьому контексті необхідно враховувати той факт, що вкрай важливо правильно визначити функціонально-смыслову динаміку лекції, співвіднесена з її основними інформаційними блоками. Наприклад, якщо на початку лекції викладачеві необхідно притягнути до неї увагу студентів, то потім у міру викладу матеріалу не лише підтримувати, але і через інтерес, інтелектуальні почуття посилювати їх увагу, домагаючись активного сприйняття і осмислення основного її змісту. Ми вважаємо, що специфіка застосування методів активного навчання на лекції має відповідати тим вимогам, які пред'являються до будь-якої лекції, що побудовані за структурою: 1) вступ; 2) основна частина; 3) заключення. Тому услід за авторами посібника «Про сто і один метод активного навчання» виділимо такі методи активного навчання на лекціях: 1) **вступні** методи активного навчання («криголами»); 2) **провідні**; 3) методи **завершення**.

Спробуємо визначити особливості таких методів, враховуючи специфіку кожного з етапів лекції.

1. Вступні методи активного навчання («криголами»). Мета: створити атмосферу довіри та безпеки.

Як відомо, існують спеціальні засоби активізації пізнавальної діяльності на початку лекції. Завдання зосередження **уваги** вирішується, передусім, у вступній частині лекції. Для того, щоб активізувати увагу аудиторії, досить посилити мовлення або змінити тон. Але після відновлення уваги - повернутися до нормального тону, оскільки різке і тривале підвищення голосу може бути розцінене як свідчення нервозності викладача. Іноді використовується і зворотний прийом - пониження голосу до шепоту. Відновити увагу можна зміною темпу мови, особливо його уповільненням, а також "укрупненням" мовлення, тобто збільшенням значності слів і фраз шляхом вимови "урозрядку", зберігаючи при цьому логічну стійкість фрази.

2. Провідні методи активного навчання.

Виклад лекції повинен органічно поєднуватися з прийомами та методами активізації пізнавальної діяльності студентів, серед яких можна виділити наступні:

1. логіко-композиційні (інверсія, протиставлення, парадокс тощо);
2. психолого-педагогічні (варіативність і альтернативність точок зору, проблематизація змісту, опора на достовірні факти, переконливі приклади, використання літературних образів і цитат, іронія і гумор, використання зворотнього діалогу і ін.);
3. мовні (художність мови, різноманітна лексика, інтонаційна виразність, зміна темпу викладу, розрядка і паузи і т. д.);
4. кінестетичні (жести, що вказують та підкреслюють, міміка, поза і переміщення лектора по аудиторії).

3. Методи завершення

Кожен серйозний музичний твір має увертюру і фінал. Увертюри багатьох опер і симфоній дуже популярні. Фінал першої частини третьої симфонії Бетховена має таку силу, що при його виконанні у музикантів випадають з рук смички. Почало і кінець лекції так само важливі, як увертюра і фінал в музичному творі.

І дійсно, на завершенні лекції реалізуються такі важливі цілі, як повторення та узагальнення навчального матеріалу, оцінювання та самооцінювання, планування на наступну лекцію та рефлексія. Як вважає О.Д. Марков, якщо ви хочете, щоб лекція ваша сприймалася і була корисною, то зробіть так:

- спочатку розкажіть про те, що ви хочете розповісти;
- потім розповідайте;
- потім розкажіть те, що ви розповіли (зробіть резюме) [3, с.18].

А.Ф. Коні також підкреслював, що "кінець вінчає всю справу". Він має бути таким, щоб слухачі відчували, і не лише по тону, що далі говорити нема чого. «Закінчите лекцію тоді, коли ви у своїй промові знаходитеся на вершині популярності, не давайте слухачам втомитися від вашого виступу. Нехай вони підуть з трохи незадоволеним бажанням» [3, с.27], - радить О. Д. Марков.

Отже, активізація навчально-пізнавальної діяльності досягається за рахунок підвищення рівня навчальної мотивації, що, у свою чергу, спостерігається при максимально можливому наблизенні темпу, спрямованості і інших аспектів організації навчального процесу до індивідуальних прагнень і можливостей слухача. Залежно від сфери активізуючого впливу (від того, на **що** спрямовані зусилля викладача) можна поділити засоби активізації пізнавальної діяльності студентів на лекції на три групи: 1) засоби активізації *пізнавальних процесів* (уваги, пам'яті, мислення тощо); 2) засоби створення сприятливої *атмосфери* в аудиторії; 3) засоби, що спрямовані на оптимізацію *змісту, звукової форми та композиції* лекції.

Отже, є безліч секретів, як прочитати гарну лекцію, як залучити студентів в спільну інтелектуальну діяльність. Проте центром цієї творчої інтелектуальної дії був і залишається викладач. Саме він повинен створити для себе той психологічний, емоційний, інтелектуальний стан, при якому

його душа і розум будуть спрямовані на лекцію, на студентів, на те, що відбувається в аудиторії. Перш ніж йти на лекцію - подумайте, слухали б ви самі те, що говорите. З точки зору маркетингу людське життя до елементарного просте: це усього лише задоволення певних потреб. Ваша лекція одна з них. Бажано завжди про це па'ятати.

Література:

1. Булавенко С.Д. Загадки, ребуси, шаради до курсу «Економіка» : матеріали до уроків / С. Д. Булавенко // Економіка в школах України. – № 1 (86), 2012. – С. 20 – 27.
2. Дидактика высшей школы: сб. рефератов/ редкол: М.А. Гусаковский. – Мн.: БГУ, 2005. – С.45.
3. Марков О.Д. Лекция о лекции. – Киев, НТУ, 2010. – С.18
4. Корнеева Е. Н. Активные методы социально-психологического обучения: учеб. пособ. / Е. Н. Корнеева. – Ярославль : ГОУ ВПО «Ярославский государственный педагогический университет им. К.Д. Ушинского», 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cito-web.yspu.org/link1/metod/met110/met110.html>
5. Методика підготовки та проведення лекцій у Київському національному університеті внутрішніх справ. Методичні рекомендації. – К.: КНУВС, 2010. - С.1
6. Пономарьова Г.Ф., Степанець І.О. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки. – Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 214 с.
7. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. / За ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котикової, Г.М. Романової. – К.: КНЕУ, 2007. – С.175
8. Садова Т.А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу // "Наука і освіта", №1-2, 2008 –С.27
9. [Слепкань З.В.](#) Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2000. – 180 с
10. Софій Н.З., Кузьменко В.У. Про сто і один метод активного навчання. – К.: Крок за кроком, 2003. – С.34
11. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять. С.108 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psyh.kiev.ua>
12. Харламов И.Ф. Педагогика: Учеб. - 6-е изд. - Минск, 2000. – 560 с.

Марина Радченко, Юлія Повстяна
(Луцьк, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Використання сучасних педагогічних технологій в навчальному процесі вищих навчальних закладів створює абсолютно нові можливості реалізації дидактичних принципів індивідуалізації і диференціації навчання, позитивно впливає на розвиток пізнавальної діяльності студентів, їх творчої активності, свідомості, реалізує умови переходу від навчання до самонавчання, є засобом інтенсифікації навчального процесу.

Концепція вищої педагогічної освіти передбачає переорієнтацію вузів на підготовку самостійно мислячих фахівців, здатних до постановки цілей, аналізу педагогічних ситуацій, проектування та реалізації навчального процесу, створенню доброзичливої атмосфери в класі які вміють відстежувати і оцінювати результати своєї діяльності [1].

Ефективність використання педагогічних технологій в освітньому процесі середньої та вищої школи підтверджена дослідними роботами ряду авторів: Г. К. Селевко, В. І. Андреева, В. П. Беспалько, М. В. Кларін, В. Ю. Піткова, В. А. Слостеніна, Н. Е. Щурковой та ін

До сьогодні немає єдності у визначенні та розумінні терміну «педагогічна технологія». У педагогічній літературі існує понад трьохсот трактувань даного поняття. Така різноманітність у визначенні педагогічної технології не випадкова, оскільки кожен автор виходить з певного концептуального підходу до розуміння сутності технології взагалі.

Так, Г. К. Селевко вважає, що педагогічною технологією є продумана в усіх деталях модель педагогічної діяльності, що містить у собі проектування, організацію і проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя [4].

В. А. Слостенін, Л. С. Подимова вважають, що цінність людини визначається її унікальністю, творчістю [5]. У розвитку та вдосконаленні творчого потенціалу випускника вузу, майбутнього фахівця, важливу роль відіграє рівень сучасного викладання у вищому навчальному закладі. Вироблення у студента креативного стилю мислення, вміння аналізувати, зіставляти факти і явища, приймати функціонально-грамотне рішення – задача, яка стає пріоритетною у вузівському викладанні.

У викладанні навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах використовуються такі педагогічні технології, як проблемний виклад лекційного матеріалу, евристичний метод проведення практичних, лабораторних занять, організаційно-діяльні, проблемно-орієнтовані, ділові та рольові ігри, що імітують елементи майбутньої професійної діяльності. Використання таких методів дозволяє

моделювати різні навчальні ситуації, зокрема і професійні, що наближає навчальний процес до реального життя. Зміна технології педагогічної взаємодії, коли викладач стає не стільки носієм і передавачем наукової інформації, скільки організатором пізнавальної діяльності студентів, викладач не тільки конструює зміст дисципліни, а й проектує процес навчання відповідно до навчальної програми.

Так, наприклад, в процесі вивчення дисципліни «Основи педагогіки і психології» нами використовуються ділові ігри та технологія роботи над проектом. На наш погляд, технологія роботи над проектом необхідно розглядати в поєднанні з традиційними методами навчання в якості доповнюючого її елемента в організації самостійної роботи студента. Так, на початковій стадії вивчення курсу студентам дається домашнє завдання розробити конспекти позакласних заходів, в яких часто: 1) мета і завдання не розрізняються і не конкретизуються; 2) не враховуються особливості студентського колективу. В результаті студент складає формальні конспекти і досить часто не може зробити аналіз виховного заходу.

Отже, можна виділити основні інтегральні виховні вміння, необхідні для майбутнього вчителя, орієнтованого на гуманістичну взаємодію з учнями, що складається з чотирьох блоків:

- **аналітичні вміння:** аналіз причин невдач у виховній діяльності; аналіз виховних ситуацій; аналіз проведеного виховного заходу;
- **вміння цілепокладання:** планування виховної роботи в класі; постановка мети і завдань виховання; вибір засобів для реалізації цілей і завдань; розробка позакласних заходів; прогнозування розвитку учнів;
- **організаційні вміння:** вивчення особистості студента; виявлення рівня розвитку мікроколективу і колективу студентської групи цілому; виявлення позиції кожного студента в соціальній структурі колективу; управління взаємодією студентів з викладачем; управління взаємовідносинами в студентській групі.
- **аксіологічні вміння:** оцінка індивідуальної та групової діяльності студентів; оцінка змін в особистості студента (приріст особистісних якостей). Усі вони включені в модель виховних умінь майбутнього педагога, розроблену О.А Петровою. [2].

У процесі вивчення курсу «Основи педагогіки і психології», нами використовується також технологія роботи над проектом. В основу методу проектів покладена ідея, яка складає суть поняття «проект», його прагматична спрямованість на результат при вирішенні практично або теоретично значущої проблеми.

Щоб досягти такого результату, необхідно навчити студентів самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, залучаючи для цієї мети знання з різних галузей знань, здатність прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Основні вимоги до використання технології проектів зводяться до наступного:

- наявність значущої у творчому плані проблеми чи завдання;
- Практична, теоретична і пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- Самостійність (індивідуальна, парна, групова) студентів;
- Структурування змістовної частини проекту із зазначенням поетапних результатів;
- Використання дослідницьких методів.

Використання технології проектування передбачає дотримання певних етапів його реалізації:

Проблематизація є першим етапом роботи над проектом, коли студенту необхідно оцінити наявні обставини і сформулювати проблему. На цьому етапі виникає первинний мотив до діяльності, оскільки виявлення проблеми, її усвідомлення породжує у майбутнього фахівця відчуття дисгармонії і викликає прагнення її подолати. Виникає своєрідне відчуття «привласнення» проблеми.

На етапі визначення мети проблема перетворюється в особистісно значущу мету, що ще більше зміцнює мотив до майбутньої діяльності.

Планування - найважливіший етап роботи над проектом, в результаті якого чіткі обриси набуває не тільки віддалена мета, а й найближчі кроки. У цей період ентузіазм і відчуття новизни і значущості майбутньої роботи притупляється, що може дещо знизити мотив до діяльності.

Реалізація наявного плану є наступним етапом проектного циклу. Рефлексія - етап осмислення, аналізу допущених помилок, спроб побачити перспективу роботи, оцінки своїх досягнень, почуттів, емоцій і особистісних змін, що виникли в ході і після закінчення роботи.

Так, наприклад, студенти працювали над конкурсом «Модель формування особистості фахівця». Мета конкурсу – формування у студентів наступних умінь:

- аналізувати наданий матеріал, що включає індивідуальні дані на студента;
- використовувати в складанні проектів і програм психолого-педагогічну літературу;
- використовувати результати аналізу і даних психолого-педагогічних джерел для складання та захисту індивідуальних проектів;
- співпрацювати з колегами по групі;
- приймати колективні педагогічні рішення.

Студенти отримали завдання і пакет документів. У ході виконання проекту 2-3 студенти створили творчу групу, яка вибирала одного учня і з урахуванням його поведінки, підбирала якомога більше варіантів виховання. За кожен варіант нараховується по одному балу. За пропозиції кращого варіанту виховання з боку інших студентів їм нараховується по одному балу. Варіанти виховання

оформлюються в письмовому вигляді і презентуються в усній формі. Викладач виступає в якості консультанта, коригує, пропонує ідеї, допомагає прогнозувати результат. Завершальним етапом є подання звіту та оцінка роботи студентів. Звітом можуть бути: презентація, усна доповідь, співповіді, письмовий звіт і т. д. Результати виконаних проектів повинні бути матеріальні, тобто належним чином оформлені (альбом, науковий аналіз, реферат та ін). Студенти беруть участь в оцінці, визначенні рейтингу учасників проекту.

Критеріями оцінювання результатів проведеної роботи є:

- самостійність студента при виконанні роботи над проектом
- уміння щодо співпраці при вирішенні проблеми;
- уміння застосувати необхідні знання,
- наявність реального і відчутного кінцевого результату.

Таким чином, в основі технології проектів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Критичне мислення - це здатність ставити нові питання, виробляти різноманітні аргументи, приймати незалежні продумані рішення. Розвиток даного виду мислення за допомогою інтерактивного включення студентів в освітній процес і є метою наступної розглянутої технології.

Технологія розвитку критичного мислення має свої особливості, а саме: акцент на самостійність студентів у навчальному процесі; пошук аргументів для вирішення проблеми; пошук аргументованих відповідей відбувається на основі рефлексії, виявлення невідомого; необхідне створення умов для співпраці та партнерства в процесі цілеспрямованої діяльності.

Дана технологія складається з декількох фаз, а саме: 1) виклик (те, що вихованець вже знає по темі); 2) осмислення (що дізнався); 3) рефлексія (відбір інформації).

Виділимо основні прийоми, що входять у вищевказані фази технології:

	Фаза	Прийоми
1	виклик	індивідуальна «мозкова атака»; групова «мозкова атака»;
2	осмислення	робота з інформацією з розміткою; маркування тексту з його розміткою; перехресна дискусія; систематизація знань з теми
3	рефлексія	«інформаційне гроно»; прийом графічної систематизації матеріалу; есе; сінквейн (вірш з п'яти рядків, мета якого - синтезувати, узагальнити інформацію по темі)

В основі цієї технології лежить розвиток пізнавальних інтересів студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення.

Технологія проектів завжди орієнтована на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, яку вони виконують протягом певного проміжку часу.

На заняттях з предметів психолого-педагогічного циклів нами також використовується технологія портфоліо. У зарубіжній традиції «портфоліо» визначається як колекція робіт і результатів студента, яка демонструє його зусилля, прогрес і досягнення в різних сферах. Дана технологія доповнює традиційні контрольні-оцінюючі засоби, спрямовані, як правило, на перевірку репродуктивного рівня засвоєння інформації, фактологічних та алгоритмічних знань та умінь.

Технологія портфоліо дозволяє враховувати результати досягнуті студентом в різноманітних видах діяльності, а саме навчальної, творчої, та ін. Вона є важливим елементом діяльнісного підходу до освіти. Введення портфоліо дозволило нам підвищити освітню активність студентів, рівень усвідомлення ними своєї мети і можливостей

Портфоліо не тільки є сучасною ефективною формою оцінювання, але й допомагає вирішувати важливі педагогічні завдання: підтримувати високу навчальну мотивацію студентів; заохочувати їх активність і самостійність, розширювати можливості навчання та самонавчання; розвивати навички рефлексивної та оціночної діяльності майбутніх фахівців. Описані особливості портфоліо роблять його перспективною формою подання індивідуальної спрямованості навчальних досягнень кожного студента, що відповідає завданням його професійної підготовки.

Отже, впровадження сучасних педагогічних технологій сприяє тому, що в діяльності студента відбуваються зміни в плані переходу від вчення, як функції запам'ятовування, до навчання - як інтенсивної інтелектуальної діяльності, що дозволяє використовувати засвоєні знання, уміння і навички.

Використання сучасних педагогічних технологій в навчальному процесі ВНЗ створює абсолютно нові можливості реалізації дидактичних принципів індивідуалізації і диференціації навчання, позитивно впливає на розвиток пізнавальної діяльності студентів, їх творчої активності, свідомості, реалізує умови переходу від навчання до самоосвіти.

Література:

1. Гамезо М.В., Петрова Е.А., Орлова Л.М.. Возрастная и педагогическая психология, 2003
2. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе: анализ зарубежного опыта.- М: Педагогика, 1989.- 132с.
3. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии.- М.: Педагогика, 1980.-146с.

4. Слостенин В. А., Подымова Л. С. Готовность педагога к инновационной деятельности. // Педагогическое образование и наука, 2006, – № 1, с. 32–37.

**Ангеліна Спіцина
(Київ, Україна)**

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Розуміння основних закономірностей розвитку та зміни техніко-економічних парадигм у їх взаємозв'язку з інституційними механізмами є надзвичайно важливим для формування економічної політики держави, зокрема, спрямованої на перерозподіл ресурсів до ключових галузей, котрі є визначальними у забезпеченні економічного зростання. Такими визначальними для економічного розвитку галузями в сучасних економіках знань є освіта і наука – джерела інтелектуального капіталу та інноваційного потенціалу нації. Інноваційний розвиток став основою поступу сучасної прогресивної світової спільноти. Національною інноваційною системою (НІС) визначено сукупність взаємопов'язаних суб'єктів і об'єктів інноваційної діяльності, що зайняті виробництвом і комерційною реалізацією інноваційних продуктів та здійснюють свою діяльність в межах державної політики – правової, фінансової, соціальної [4]. Національній інноваційній системі кожної країни притаманні свої особливості. Однак НІС всіх країн мають деякі базові елементи, які враховуються при визначенні концепцій національних інноваційних систем різних країн. Такими базовими елементами НІС виступають:

- генерування знань організаціями державного і приватного секторів (академічна, університетська, конструкторські бюро);
- поширення знань (дослідження, розробки, інноваційно-технічними центрами, промислово-фінансовими групами);
- комерціалізація нововведень (ринкові інститути, ринок науково-технічної продукції);
- освіта і професійна підготовка кадрів (університети та інші вищі навчальні заклади, підвищення кваліфікації, перепідготовка);
- інноваційна інфраструктура (бізнес-інкубатори, технопарки, інформаційні центри, інформаційні провайдери, центри трансферту технологій, інформаційна інфраструктура);
- управління і регулювання (законодавче забезпечення, державна інноваційна політика, ринкові механізми) [1, 31-32].

У рамках НІС органічно об'єднуються всі складові інноваційного процесу – наука, освіта, система фінансування наукових розробок і дослідно-конструкторських робіт, система комерціалізації та захисту інтелектуальної власності, сполучаються державна фінансова підтримка інновацій з їх фінансуванням приватним бізнесом.

Дослідження, проведені українськими науковцями на чолі з академіками НАН України В.М.Гейцем та В.П.Семиноженко засвідчують, що реформування НІС потребує невідкладних заходів державної політики, спрямованих на:

- посилення сприяння розвитку конкуренції як основного стимулятора інноваційної діяльності;
- активізацію реформ у сфері освіти та професійної підготовки з метою досягнення вищого рівня людського капіталу;
- підвищення мобільності кадрів;
- підвищення ділової активності підприємницького сектора;
- сприяння швидкому поширенню інформації з використанням сучасних комунікацій;
- сприяння поширенню технологій за допомогою іноземних інвестицій та лібералізації зовнішньоекономічної політики;
- досягнення системності державної політики на регіональних рівнях [5].

Створення національної інноваційної системи сучасного зразка передусім потребує нової якості людського капіталу, а отже – нової якості освіти, її інтеграції з наукою, виробництвом і бізнесом. Інноваційні знання повинні бути інституційно закріплені або в навчальному, або у виробничому процесах.

Досить важливим етапом при виборі інноваційних технологій навчання є ґрунтовне дослідження всіх аспектів інновації та їх співвіднесення з поставленою навчально-виховною метою.

І. Дичківська [3, с. 33-36] досліджуючи класифікацію педагогічних нововведень, зазначає, що традиційно інновації в освіті поділяють на такі групи:

1. залежно від сфери застосування:
 - інновації у змісті освіти (оновлення змісту навчальних програм, підручників, посібників тощо);
 - інновації в технології навчання та виховання (оновлення методик викладання та взаємодії у виховному процесі);
 - інновації в організації педагогічного процесу (оновлення форм і засобів здійснення навчально-виховного процесу);

- інновації в управлінні освітою (оновлення структури, організації і керівництва освітніми закладами);
 - інновації в освітній екології (архітектурне планування освітніх закладів, використання будівельних матеріалів, інтер'єр приміщень та ін.);
2. залежно від масштабу перетворень:
- часткові (локальні, одиничні) нововведення, не пов'язані між собою;
 - модульні нововведення (комплекс пов'язаних між собою часткових нововведень, що належать, наприклад, до однієї групи предметів, однієї вікової групи дітей тощо);
 - системні нововведення (охоплюють весь навчально-виховний заклад). Вони передбачають перебудову всього закладу під певну ідею, концепцію або створення нового освітнього закладу на базі попереднього. Для їх освоєння необхідне розроблення програми розвитку навчально-виховного закладу;
3. залежно від інноваційного потенціалу (пов'язані з удосконаленням, раціоналізацією, видозміною, модернізацією того, що має аналог або прототип).
- комбінаторні нововведення (передбачають нове конструктивне поєднання елементів раніше відомих методик, які в такому варіанті ще не використовувались).
 - радикальні, або фундаментальні, глобальні, базові нововведення (вони, як правило, є відкриттями, найчастіше виникають у результаті творчої інтеграції і сприяють створенню принципово нових навчальних засобів);
4. залежно від позиції щодо свого попередника:
- заміщуючі нововведення (їх запроваджують замість конкретного застарілого засобу);
 - скасовуючі нововведення (суть їх полягає у припиненні діяльності певних органів, об'єднання, у скасуванні форми роботи, програми без заміни їх іншими, якщо вони неперспективні з огляду на потреби розвитку навчального закладу);
 - відкриваючі нововведення (передбачають освоєння нової програми, нового виду освітніх послуг, нової технології тощо). Наприклад, комп'ютеризація освітнього процесу, перехід до нових інформаційних технологій;
 - ретровведення (освоєння в навчально-виховному закладі нового, яке існувало в педагогічній практиці раніше). Як правило, воно тривалий час не використовувалося, колись було відмінено помилково чи втратило свою актуальність у тодішніх умовах;
5. залежно від місця появи:
- нововведення в науці (оновлення педагогічної теорії);
 - нововведення в практиці (оновлення педагогічної практики);
6. залежно від часу появи:
- історичні нововведення (відродження історико-педагогічної спадщини в нових умовах);
 - сучасні нововведення (інновації сьогодення);
7. залежно від рівня планування, очікування і прогнозування:
- очікувані (планові) нововведення;
 - неочікувані (незаплановані) нововведення;
8. залежно від галузі педагогічного знання:
- виховні нововведення (у галузі виховання);
 - дидактичні нововведення (у галузі навчання);
 - історико-педагогічні нововведення (у галузі історії педагогіки) тощо.

Фахівці, які досліджують структуру інноваційного процесу, виділяють такі його компоненти:

Діяльнісна структура інноваційного процесу. Постає вона як сукупність таких компонентів, як мотиви — мета — завдання — зміст — форми — методи — результати.

Суб'єктна структура. В її основі — інноваційна діяльність суб'єктів розвитку освітнього закладу: педагогів, науковців, дітей, батьків, спонсорів, консультантів, експертів, працівників органів освіти, кожен з яких реалізує в інноваційному процесі свою функцію і роль.

Рівнева структура. Відображає взаємопов'язану інноваційну діяльність суб'єктів на міжнародному, державному, регіональному, районному (міському) рівнях і на рівні навчально-виховного закладу.

Управлінська структура. Особливість її зводиться до взаємодії таких видів управлінських дій як аналіз — організація — контроль. Організаційна структура інноваційного процесу. До цієї структури належать діагностичний, прогностичний, власне організаційний, практичний, узагальнювальний, впроваджувальний етапи, кожен з яких має свою змістову специфіку, виконує специфічні функції і теж є певною мірою складноструктурним феноменом.

При впровадженні інноваційної педагогічної технології варто враховувати її переваги та недоліки. До основних недоліків можна віднести наступні:

1. час від появи до впровадження інновації занадто тривалий;
2. часто значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не володіє необхідним інноваційним потенціалом, в цьому випадку важко уникнути помилок в оцінюванні її корисності;
3. впровадження може не відповідати формулі „якість – ціна впровадження” .;
4. значне перевищення витрат на впровадження новацій, порівняно з прогнозованими показниками.

Виникнення зазначених недоліків є результатом таких факторів, як нераціональні витрати часу та фінансів, невідповідність кадрів, недостатня розробленість технології, неврахування психологічних, соціальних, культурних, економічних аспектів.

Особливості професійної підготовки майбутніх економістів у контексті реалізації інноваційних підходів до вивчення фахових дисциплін ґрунтуються на врахуванні таких рівнів нововведень у системі освіти:

- рівень *удосконалення*, що передбачає зміну одного або кількох елементів освітнього процесу;
- рівень *раціоналізації*, яка спрямовується на встановлення нових правил використання відомих педагогічних засобів для розв'язування традиційних завдань;
- рівень *модернізації*, що полягає у використанні декількох нових елементів освітньої системи;
- *евристичне розв'язання* актуальних педагогічних проблем за допомогою створення і використання невідомих раніше форм, методів і засобів;
- *педагогічний винахід* – новий засіб, технологія або нова комбінація засобів для досягнення освітніх цілей;
- *педагогічне відкриття*, яке призводить до принципового оновлення освітньої системи.

Таким чином характеристика *рівня новизни* для використання інновацій у педагогічному процесі визначає певний *інноваційний підхід* до підготовки фахівців. Якщо нововведення спрямоване на докорінну зміну системи, де впроваджується, і носить революційний характер, то його вважають *радикально новим*. *Адаптованими* нововведеннями є такі, що використовувалися не тільки в освіті, а й у інших галузях (наприклад, економічній, технічній). Найбільш поширена група нововведень – це *вдосконалюючі* інновації, які інколи називають мікроінноваціями. Вони не потребують тривалої адаптації, не створюють загроз дестабілізації системи, а поліпшують якість існуючої освітньої системи чи її елементів.

Інноваційний підхід до фахової підготовки майбутніх економістів має ґрунтуватися саме на використанні групи *вдосконалюючих інновацій*. Тому одними з провідних методів досліджень інноваційних процесів з метою їх упровадження у професійну підготовку студентів є вивчення наукових і науково-педагогічних джерел, які містять інформацію щодо використання педагогічних інновацій у ВНЗ. Це методи, спрямовані на створення теоретичних узагальнень, встановлення і формулювання закономірностей (аналіз, синтез, індукція, дедукція, логічні методи – схожості, відмінності, супровідних змін тощо).

Інформаційно-комунікаційні технології також посідають вагоме місце серед сучасних інноваційних технологій. Їх застосування невинно впроваджується у навчальний процес.

Література:

1. Бронська А.М. Освіта України як складова національної інноваційної системи / А.М. Бронська // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції, 26-27 травня 2009 р. – Луцьк, 2009. – С. 31 – 32.
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 254 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Концепція розвитку національної інноваційної системи / Офіційний вісник України. – 2009. - № 47. – 54 с.
5. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: В 3 т. / [За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл. - кор. НАН України Б.Є. Квасюка]. – К.: Фенікс, 2007.

Світлана Тищенко
(Миколаїв, Україна)

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНИХ ВНЗ

Професійна підготовка майбутнього магістра вищого навчального закладу завершується написанням магістерської роботи, яка є випускною науково-дослідницькою роботою. Основне завдання її автора – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання.

Магістерська робота майбутнього менеджера має узагальнюючий характер, оскільки є своєрідним підсумком підготовки магістра, а також самостійним оригінальним науковим дослідженням студента, у розробці якого зацікавлені установи, організації або підприємства, при цьому студент упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить їх наукову цінність або практичну значимість.

На сучасному етапі розвитку аграрної освіти спостерігається глибока інтеграція наукових

досліджень з інформаційними системами та технологіями, яка зумовлює розроблення принципово відмінних підходів для отримання нових наукових знань з використанням як відомих інформаційних інструментальних засобів, так і спеціально створених нових унікальних інформаційних технологій.

Розглянемо закономірності, які впливають на місце та роль інформаційних систем і технологій у професійній підготовці майбутніх магістрів-менеджерів вищих аграрних навчальних закладів:

- інтенсивне зростання обсягу науково-технічної інформації. В результаті кваліфікований магістр повинен мати навички самоосвіти, неперервно підвищувати свою кваліфікацію;
- швидка зміна технологій, що призводить до швидкого морального застарівання виробничих потужностей. Такий факт потребує від фахівця якісної фундаментальної підготовки, здатності швидко опановувати нові технології;
- наявність потужних зовнішніх засобів мисленнєвої діяльності, які приводять до автоматизації не тільки фізичної, але і розумової праці. В результаті зросла потреба у творчій діяльності фахівця.

Для успішного господарювання у ринкових умовах майбутнім менеджерам необхідно чітко орієнтуватись у законодавстві, у ринках збуту продукції, кон'юнктурі цін на продукцію і ресурси тощо. Органам державного управління також потрібно володіти інформацією про ситуацію на ринку при розробці засад податкової, цінової, кредитної політики, реалізації державних і місцевих програм розвитку агропромислового виробництва та сільських територій. Тобто становлення цивілізованого аграрного ринку вимагає забезпечення його прозорості й інформованості для всіх учасників.

Майбутні магістри-менеджери під час навчання у вищому аграрному навчальному закладі за допомогою сучасних інформаційних систем і технологій переконуються, що інтеграція аграрного сектора України у світовий ринок потребує налагодження зв'язків із зарубіжними інформаційними центрами. Необхідно враховувати, що країни постіндустріального, інформаційного розвитку отримують все більше вигод від широкого застосування нових інформаційних технологій, які забезпечують великі можливості підвищення продуктивності управлінської праці, продажу товарів і послуг, інтеграції. Тому нині інформаційна система є важливою складовою інфраструктури аграрного ринку.

Важливим аспектом у професійній підготовці майбутніх менеджерів є ознайомлення з державною системою цінового моніторингу, яка покликана забезпечити:

- збирання інформації про ціни, обсяги реалізації, рівень попиту і пропозиції;
- обробку інформації про стан внутрішнього і зовнішнього ринків;
- оперативне розповсюдження інформації між суб'єктами господарювання в аграрному секторі;
- розповсюдження аналітичних матеріалів, бюлетенів, збірників про цінову ситуацію на аграрних ринках;
- надання консультаційних та інформаційних послуг органам управління сільського господарства, виробникам і переробникам сільськогосподарської продукції;
- обмін інформацією із зарубіжними країнами, нагромадження узагальненої зарубіжної інформації [2, с.52].

У наш час сільське господарство потребує оптимізації виробництва з метою одержання максимального прибутку, раціонального використання ресурсів, у тому числі природних, захисту навколишнього середовища. Воно набуває нових особливостей. Звичайне сільське господарство перетворюється на «точне сільське господарство», яке передбачає ефективне та раціональне керування процесами росту рослин відповідно до їх потреб у поживних речовинах й умовах зростання [3, с. 25-27].

Очевидним є те, що застосування інформаційних технологій підвищує продуктивність й ефективність управлінської праці, дозволяючи по новому вирішувати багато завдань. Наприклад, інформаційні технології дозволяють зберігати величезну кількість даних (які людина просто не може запам'ятати), аналізувати їх і на основі результату, пропонувати найбільш ефективні рішення певних задач [1, с. 198-201].

Стратегічні інформаційні потреби організацій охоплюють усе, що може вплинути на довгострокову діяльність підприємства, непередбачені випадковості, пов'язані зі змінами у середовищі, в тому числі з форс-мажорними обставинами, навіть інформацію про події, які перебувають за межами безпосередньої діяльності та впливу, але можуть змінити долю підприємства. Стратегічні інформаційні потреби залежать від тих стратегічних цілей, які підприємство ставить перед собою [4, с. 112].

На всіх рівнях управління особливої уваги потребує освоєння нових інформаційних технологій для здійснення комунікацій: обмін інформацією за допомогою електронного листування, зберігання інформації у базах (банках) даних, забезпечення до ступу до неї з використанням WEB-технологій тощо. Основним джерелом загальнодоступної організаційно-розпорядчої та нормативно-довідкової агроінформації на національному рівні сьогодні стає офіційний WEB-сайт Міністерства аграрної політики.

На сьогодні в Миколаївській області невелика кількість сільськогосподарських підприємств мають власні інформаційні ресурси з метою висвітлення власного виробництва і пропозиції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Так, ТОВ СП «Нібулон», яке є одним з найбільших вітчизняних виробників і експортерів сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, кукурудза, жито, соняшник та ін.) має власний сайт з інформацією не тільки про діяльність підприємства. А містить також інформацію про історію створення товариства, сучасні пропозиції для зовнішніх споживачів, поради і цінові пропозиції для інших вітчизняних підприємців. Зазначимо, що у міру свого розвитку підприємство планомірно розширює географію та масштаби виробничої діяльності. Підприємство має 22 виробничі підрозділи, розташованих в дев'яти областях України.

Студенти Миколаївського національного аграрного університету під час написання магістерських робіт досліджують стан використання інформаційних систем і технологій на досліджуваному підприємстві, а також виокремлюють свої рекомендації щодо оптимізації виробництва, де обґрунтовують доцільність створення для Миколаївських товаровиробників сільськогосподарської продукції мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування продукції на національні ринки держав-учасниць СНД, інших міждержавних об'єднань, використання з цією метою можливостей глобальних телекомунікаційних мереж, включаючи мережу Інтернет, а також технологічних можливостей електронного бізнесу. А це, в свою чергу, вимагає посиленої уваги і до підвищення рівня комп'ютеризації підприємств і організацій сільського господарства.

Досвід розвинутих країн світу свідчить, що використання досягнень нових інформаційних технологій та систем інформаційного забезпечення є необхідними умовами та складовими успіху будь-якого підприємства. А, зважаючи на бурхливий розвиток інформатизації українського суспільства, необхідно ширше використовувати новітні інформаційні технології в управлінні підприємствами.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх магістрів-менеджерів аграрних вищих навчальних закладів з застосуванням інформаційних систем і технологій сприятиме не тільки розвитку сучасної освіти, а й підвищенню ефективності агропромислового виробництва України в цілому.

Література:

1. Вовк С. Г. Аспекти застосування систем підтримки прийняття рішень в управлінні сільгосппідприємством / Вовк С. Г., Жубрид М. Д., Цабак Н. І. // Вісник Львівського державного аграрного університету: економіка АПК. – 2007. – № 14. – С. 198-201.
2. Кінаш І. А. Управління сільськогосподарським підприємством з використанням інформаційних технологій / І. А. Кінаш // Сталий розвиток економіки. — 2012. — №2 (12). — С. 50-53.
3. Рунов Б. Информационные технологии и ведение «точного сельского хозяйства»/ Б. Рунов // Аграрная реформа. Экономика и право. – 2002. – № 2. –С. 25-27.
4. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : [підручник] / З. Є. Шершньова. – [2 вид. перероб. та допов.]. – К. : КНЕУ, 2004.

СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ

**Viktoriya Herasymenko (Drohobycz, Ukraina),
Łukasz Zima (Rymanów, Polska)**

WSPÓŁPRACA UKRAINY Z NATO: SZANSE I WYZWANIA

Rozpad Związku Radzieckiego i uzyskanie przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku postawiło nowe wyzwania przed NATO. Państwa, które uwolniły się od dominacji ZSRR dążą do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim w celu realizacji polityki bezpieczeństwa, natomiast Stany Zjednoczone, korzystając z powstania nowych państw w Europie Środkowo-Wschodniej, dążą do utworzenia na tym obszarze bloku państw prozachodnich.

W 1995 roku Ukraina została członkiem programu NATO Partnerstwo dla Pokoju, co skutkowało przeszkoleniem 8500 ukraińskich oficerów za pomocą Sojuszu, a także przeprowadzeniem ćwiczeń wojskowych na ukraińskim terytorium między innymi takich jak Cossack Step, Transcarpathia, Rapid Trident, Sea Breeze [1].

Kolejnym krokiem do integracji Ukrainy z NATO było utworzenie Komisji NATO-Ukraina (NUC) 9 lipca 1997 roku w Madrycie, podstawą prawną funkcjonowania której jest Karta o Szczególnym Partnerstwie NATO-Ukraina. Do podstawowych zadań komisji możemy zaliczyć:

- koordynację i prowadzenie spraw związanych z relacjami NATO-Ukraina;
- przybliżenie Ukrainy do członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim;
- czuwanie nad realizacją postanowień Karty o Szczególnym Partnerstwie;
- okresową kontrolę rozwoju relacji NATO-Ukraina;
- czuwanie nad działaniem specjalnie utworzonych grup roboczych między innymi modernizacji uzbrojenia, obrony oraz reformy sektora bezpieczeństwa [2].

Następnym krokiem było przyjęcie Planu Działań (NATO-Ukraine Action Plan) w listopadzie 2002 roku w Pradze, który miał na celu zbliżyć Ukrainę do spełnienia wymogów NATO w stosunku do kandydatów. W ramach Planu Działania były realizowane działania w sferze politycznej, gospodarczej i bezpieczeństwa [3].

Przełomowym momentem w relacjach Ukraina-NATO była Pomarańczowa rewolucja na Ukrainie, która rozpoczęła się 21 listopada 2004 roku i doprowadziła do zmian na ukraińskiej scenie politycznej, a mianowicie dojściem do władzy „pomarańczowej koalicji” na czele z Wiktorem Juszczenką, który został prezydentem Ukrainy. Nowe ukraińskie władze za priorytet polityki zagranicznej uważały akcesję do NATO. Taka postawa głowy państwa i rządu zaskutkowała zaproszeniem Ukrainy do Zintensyfikowanego Dialogu w sprawie przyszłego członkostwa i konieczności przeprowadzenia konkretnych reform. Ten dialog odbył się na spotkaniu ministrów spraw zagranicznych NCU w Wilnie w kwietniu 2005 roku i miał na celu uruchomienie reform instytucji demokratycznych, obrony i bezpieczeństwa.

W latach 2005-2010 władze Ukrainy deklarowały chęć przystąpienia do Planu Działania na rzecz Członkostwa (MAP) w czym były popierane przez ministrów obrony Republiki Czech, Węgier, Polski i Słowacji, którzy byli gotowi do udzielenia poparcia Ukrainie na drodze akcesji do NATO.

Uczestnictwo Ukrainy w MAP pozwoliłoby na leprze przygotowanie kraju do akcesji, pomimo tego nie zapewniałoby przyszłego członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, które uwarunkowane jest spełnieniem szeregu kryteriów stawianych państwom aspirującym. Szczególnie istotny wydaje się być ukraiński udział we wspólnych operacjach NATO, co świadczy o gotowości wniesienia przez Ukrainę własnego wkładu do utrzymania bezpieczeństwa na świecie, a także gotowości udzielenia pomocy zaatakowanym stronom, o czym głosi art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego z 4 kwietnia 1949 roku, który brzmi "Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej, będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, na mocy artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami działania, jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego" [4]. Ukraińscy żołnierze brali udział w misjach NATO w Bośni, Kosowie (misja KFOR), Afganistanie (misja ISAF), Iraku, a także byli zaangażowani w operację patrolową Active Endeavour na Morzu Śródziemnym.

Niemniej ważne przy przygotowaniu do akcesji Ukrainy w struktury NATO wydaje się być reforma sektora obronnego, która przede wszystkim musi obejmować redukcję stanu osobowego, ze względu na nadmierne rezerwy ludzkie, a także restrukturyzację sił zbrojnych. Przestrzeganie demokratycznych standardów, jest kolejnym warunkiem przystąpienia do NATO z którym Ukraina musi się zmierzyć [5].

Dodatkowym problemem utrudniającym Ukrainie przystąpienie do MAP jest obawa przed negatywną reakcją Federacji Rosyjskiej, która nie jest w stanie zapobiec wstąpieniu Ukrainy do NATO, natomiast może zastosować nacisk polityczny i sankcje gospodarcze, co może spowodować problemy wewnętrzne na Ukrainie i doprowadzić do spowolnienia procesów integracyjnych z NATO [6].

Warto wspomnieć, iż poparcie opinii publicznej dla akcesji Ukrainy do NATO według sondaży wynosi jedynie 20% społeczeństwa, a około 54% jest jemu przeciwna, co zostało wykorzystane dla celów

политичних przez wybranego w 2006 roku premiera Ukrainy Wiktora Janukowycza, który podczas wizyty w Kwaterze Głównej NATO twierdził, iż społeczeństwo ukraińskie nie jest przygotowane do członkostwa w Sojuszu i kwestia przystąpienia Ukrainy do NATO musi zostać rozwiązana w drodze referendum [7, s. 173–179]. Priorytetowym zadaniem dla premiera Wiktora Janukowycza było poprawienie stosunków z Federacją Rosyjską [8, s. 96].

Po objęciu urzędu prezydenta Ukrainy w 2010 roku przez Wiktora Janukowycza wstrzymano zabiegi o MAP i członkostwo w Sojuszu Północnoatlantyckim, potwierdzeniem czego było przyjęcie następujących dokumentów:

- Ustawa o zasadach polityki wewnętrznej i zagranicznej z 3 czerwca 2010 roku, która określa, iż Ukraina nie należy do żadnego z "bloków", co z kolei uniemożliwia przystąpienie tego kraju do sojuszu wojskowego;
- Ustawa o podstawach bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, z której wykreślono zapisy dotyczące integracji kraju z Sojuszem Północnoatlantyckim [9].

W związku z obecnym konfliktem na terytorium Ukrainy pomiędzy nowymi władzami, na czele z prezydentem Petrom Poroszenką, a prorosyjskimi separatystami NATO stało przed nowymi wyzwaniem. W związku z tym, iż Ukraina nie jest członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego kraje członkowskie nie mogą zastosować wobec Ukrainy art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego z 4 kwietnia 1949 roku. Ze względu na „konflikt ukraiński” szczyt NATO, który ma się odbyć 4-5 września w Newport w Walii będzie poświęcony problemom kolektywnej obrony, a także zwiększeniu obecności NATO na terenie Polski i państw bałtyckich.

Szef Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych Marcin Zaborowski uważa, iż ewentualne rozszerzenie NATO o Ukrainę spowoduje konieczność obrony przez Sojusz Północnoatlantycki całego terytorium danego państwa, łącznie z Krymem, co w konsekwencji oznacza otwarty konflikt z Federacją Rosyjską.

Obecnie Ukraina znajduje się na rozdrożu i nie wiadomo jaka jest przyszłość tego kraju. Jedno jest pewne, iż integracja tego kraju z Unią Europejską i Sojuszem Północnoatlantyckim zagwarantowała by bezpieczeństwo Ukrainie.

Bibliografia:

1. Szczepaniuk C. Współpraca Ukrainy z NATO – lepsza niż się wydaje?, 19.11.2013.
2. <http://www.msz.gov.pl>.
3. Krząstek T., Ukraina, Warszawa 2002.
4. Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r., Internetowy System Aktów Prawnych, Dz. U. RP z 2000 r., nr 87, poz. 970.
5. Kulesa Ł. Stosunki NATO-Ukraina, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn” nr 39 (219) z 14 lipca 2004 r.
6. Wyciszkievicz E. Ukraina w polityce Rosji po 2000 roku Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, „Biuletyn” nr 10 (198) z 15 marca 2004 r.
7. Łysek W. Polityka zagraniczna Ukrainy pod rządami Wiktora Janukowycza [w:] „Europa”, nr 8, 2012.
8. Pacuła P. Przyszłość polityki „otwartych drzwi” NATO, [w:] „Bezpieczeństwo Narodowe”, nr 12, I-2012.
9. Ukraina rezygnuje z członkostwa w NATO, Tydzień na Wschodzie, Ośrodek Studiów Wschodnich, 9 czerwca 2010 roku, <http://www.osw.waw.pl>.

Науковий керівник:

dr hab. Prof. UP Stefan Bielański

Анастасія Шевченко

(Київ Україна)

ДО ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШВЕЦІЇ З ОГЛЯДУ НА АНЕКСІЮ КРИМУ ТА ЗБРОЇНУ АГРЕСІЮ НА ДОНБАСІ

Завершення ери «холодної війни» не принесло у життя світового співтовариства поступового спаду міжнародного напруження. І без того нестійка система міжнародних відносин стала ще більш конфліктною та менше сприятливою для міждержавної взаємодії. Початок 21 століття додав у цей процес переважно нові запитання, загрози та виклики, які виникли без будь яких дієвих варіантів їх повноцінного розв'язання чи усунення. Основні джерела нестабільності та загроз змістилися з глобального рівня на регіональний [1, с. 19].

Поширення тероризму у всіх його проявах, посилений курс мілітаризації, та агресії окремих держав, нестача питної води та продовольчих ресурсів в деяких регіонах планети, зростання проблем екологічного характеру, неконтрольовані міграції, етнічні, соціальні та релігійні конфлікти несуть в собі серйозні виклики [2, с. 232]. Наразі вони стають сумною візитівкою сучасної України.

Війна, як прояв глобальної агресії між великими державами ніби-то відійшла в минуле, але сьогодні її загрозу не слід відкидати. В багатьох частинах світу конфлікти залишаються невід'ємною частиною міждержавних відносин та внутрішньодержавної деградації [3, с. 41; 4]. На жаль, анексія Криму і конфлікт на Донбасі також не розглядався західними демократіями як «справжня» війна,

оскільки його таврували «локальним або обмеженим». До певного часу, а саме до моменту збиття малайзійського борту, він лишався малозначущим, не «дуже пріоритетним» у високій політиці багатьох європейських держав [5].

Отже тепер збитий «Боїнг» має розвіяти рештки ілюзій щодо конфлікту в Україні, а спроба відрізати деякі українські території російськими сепаратистами призвели до наслідків, які відчуваються у багатьох країнах, далеких від сусідства з Росією [6]. «Сьогодні очевидно, що це не лише проблема України. Більш того, це не лише проблема країн цього регіону, які рішучіше заявляли про російсько-український конфлікт і спроби дестабілізувати українську державу. Сьогодні очевидно, що це – глобальна проблема» [6].

Відтак доводиться констатувати, що міжнародні конфлікти сьогодення приймають нові форми, несумісні з традиційно свідомим сприйняттям війни. Міністр оборони Сполученого Королівства Ф. Хеммонд виголосив керівнику генерального штаба Н. Хоутону, що Об'єднане Королівство не в змозі брати участь у військовій місії в Україні, – «...і світ через це не зруйнується». Можливо риторика нового очільника міністерства оборони Британії була б іншою, як би він згадав просте, але точне визначення, що війна починається з моменту, коли перестають запам'ятовувати імена жертв і рахують їх цифрами [7]. Навіть для найбільш розвинутих держав конфлікти нового покоління становлять життєву загрозу. «Нові форми війни і конфлікту, що з'являються, можуть зруйнувати нашу воєнну перевагу, якщо ми не оновимося та не адаптуємось», – визнають американські військові [8]. Наразі «анексія Криму є без перебільшення відвертим порушенням міжнародного права, а зміни ситуації силовими заходами вкрай неприйнятні». На думку міністра закордонних справ Японії Ф. Кішіда, його країна вважає за доцільне на шляху до стабілізації України втілення принципів складових мультифронтальної стратегії, без якої у сучасній політиці неможливе досягнення глибинних змін. Передусім, це покращення економічної ситуації, встановлення демократії з посиленням внутрішнього діалогу та інтеграції. Тобто, головними умовами виходу з теперішньої кризової ситуації є радикальна перебудова пануючих потреб і настанов [9].

Малі держави, до яких відносять нордичні, зокрема, Швецію, Данію, Фінляндію, Норвегію – не готові до потужного військового протистояння. Згадані країни тривалий час позиціонували себе нейтральними, не виділяли достатньо ресурсів на оборонний комплекс і не враховували світову фінансово-економічну кризу, що об'єктивно внесла коригування в їх внутрішньоекономічний баланс. Згідно рекомендації Міністра закордонних справ Швеції К. Більдта щодо плану дій – «Україна потребує радикальної економічної реформи, і суттєвих міжнародних зусиль з підтримки». Водночас, як зазначив керівник МЗС Швеції реальна збройна загроза існує й для його країни [10]. Шведські експерти військової справи, що спеціалізуються на російській мілітаристській теорії та теорії військових дій підтверджують інтервенції Росії щодо територіальної цілісності України та виклики з якими прийдеться зіштовхнутись Швеції [11].

Треба зазначити, що сучасні форми збройного насильства еволюціонують у сторону ірраціональних, не передбачуваних, спорадичних спалахів нічим не обмеженого насильства. Тепер воєнні загрози менш передбачені, більш несподівані по формі, ресурсам та проявам. Відтепер, війна втягує у свою орбіту відтепер не скільки військові ресурси, скільки соціально-економічні, інформаційні, логістичні, культурні, моральні тощо [12]. У випадку з Україною «поставало не просте завдання – схилити молоду державу до офіційного союзу з економічно більш стійкою Росією, але якщо потрібно застосувати силу і як мінімум спровоковану економічну кризу» [13, с. 145]. З іншого боку, в тому числі й «Кримська криза створила передумови для набуття Україною реальної, а не «паперової» суб'єктності в міжнародній політиці» [14].

Так сталося, що війни є невід'ємною складовою історії соціального насильства людства. Історичне минуле залишило нам 15 000 воєн за 5,5 тисяч років, а у сучасній історії розв'язано 88 воєн до другої світової війни та 127 після її завершення. За словами колишнього Генсека ООН Кофі Аннана: «На зорі 21 століття злісно вбиті всі надії на те, що просування до миру та процвітання у всьому світі невідворотно» [15; 16].

Ретроспективний огляд розвитку української держави доводить спроможність долати складні перешкоди, що постають на шляху її незалежності. Є всі підстави вважати, що пакет економічних санкцій, застосований країнами ЄС та США відтворить належний регіональний порядок, і забезпечити «друге дихання» України в її спробах зупинити потік зброї та найманців через російський кордон на територію нашої держави.

Література:

1. Хеденсуг Я. Європейська безпека: порівняння досвіду Балтійського та Чорноморського регіонів. / Я. Хеденсуг, В. Лавренюк. – Стокгольм: Науково-дослідний інститут шведської оборони (FOI), 2007. – 86 с.
2. Шевченко А.Р. Особливості позиціонування Швеції у ЄС. Проблеми міжнародних відносин: [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. – К.: КиМУ. 2013. Вип.6 –С. 232 -242.
3. Воротнюк М.О. Особливості міжнародних конфліктів пост-біполярного періоду: наук.-прак. жур. Стратегічна панорама. – Київ: «Академпрес», – №4, – 2009. – С. 41-44.
4. Anticipating the Nature of the Next Conflict, on Defense And the National Interest. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.emergency.com/Emergent-thrts.htm>

5. After a Malaysian plane is shot down in Ukraine, grief and outrage ripple worldwide. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.washingtonpost.com/world/after-a-malaysian-plane-is-shot-down-in-ukraine-grief-and-outrage-ripple-worldwide/2014/07/24/b9bf99a2-11e9-11e4-98ee-daea85133bc9_story.html
6. Збитий «Боїнг» має розвіяти рештки ілюзій щодо конфлікту в Україні – Коморовський. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
7. <http://www.ukrinform.ua/ukr/news/zbitiy-boiing-mae-rozviyati-reshtki-ilyuziy-shchodo-konfliktu-v-ukraini-komorovskiy-1956345>
8. Забужко О. На фоні війни розмови про переговори є підлим фарисейством на крові / О. Забужко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news/2014/06/20/zabuzhko-na-foni-viyny-rozmovy-pro-peregovory-ie-pidlym-faryseys-tvom-na-krovi-499165>
9. Strategic Trends Programme. Future character of conflict. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/33685/F_COCReadactedFinalWeb.pdf
10. М. Сирук. Фуміо Кишида: «Анексія Крима являється откровенним порушенням міжнародного законодавства». / М.Сирук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/ru/article/den-planety/fumio-kishida-aneksiya-kruma-yavlyaetsya-otkrovennym-narusheniem>.
11. Новой власти в Украине нужны реформы и международная поддержка, - МИД Швеции. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://112.ua/politika/novoy-vlasti-v-ukraine-nuzhny-reformy-i-mezhdunarodnaya-podderzhka-mid-shvecii-25295.html>
12. Россия, Украина, ЕС, США и Швеция - мнение шведского военного аналитика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2103&artikel=5797228>
13. Цюрупа М.В. Основы сучасної політології : підручник. / М.В. Цюрупа, В.С. Ясинська. – К. : Кондор, 2009. – 354 с.
14. Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / Збигнев Бжезинский. – Москва: АСТ, 2013. – 285с.
15. Ветринський І. Кримська криза в контексті формування геополітичної стратегії України. / І. Ветринський. Гілея: зб.наук. праць / Гол.ред. В.М. Вашкевич. – К.: ВІР УАН, Гілея вип. 85. 2014. (№6). С. 303-308.
16. The Secretary-general off the cut. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/sg/cuffarch/sgcu1001.shtml>
17. Annan K. We are the people. The role of the United Nations in 21 century. K. Annan. New York: Published by the United Nations Department of Public Information, 2000. – 80 p.

СЕКЦІЯ: ПРАВО**Елена Глоба
(Краснодар, Россия)****ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УЧЕБНЫХ ОТПУСКОВ
В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

Порядок предоставления учебных отпусков работникам вызывает множество споров. Это связано с тем, что Трудовой кодекс Российской Федерации, содержит ответы не на все вопросы, и отдельные положения требуют толкования в совокупности с другими нормами законодательства. Практика реализации права на учебный отпуск показывает, что в этой сфере накопилось немало проблем, часть из которых требует скорейшего разрешения [1].

Главная и общая проблема правового регулирования всех видов отпусков в России – это отсутствие законодательного определения понятия «отпуск». Как следствие, отпуска не ограничены от других видов времени отдыха (например, выходных и нерабочих праздничных дней) и не имеют общего порядка расчета своей продолжительности.

Одним из видов отпусков является учебный отпуск.

В мае 2014 года Россия ратифицировала Конвенцию Международной Организации Труда № 140 об оплачиваемых учебных отпусках (Женева, 24 июня 1974 г.), декларирующую право каждого человека на образование и закрепляющую понятие «оплачиваемый учебный отпуск». В настоящей Конвенции в статье 1, термин «оплачиваемый учебный отпуск» означает отпуск, предоставляемый трудящемуся для целей образования на определенный период в рабочее время с выплатой соответствующих денежных пособий [2].

Гарантии и компенсации для работников, совмещающих работу с обучением, предусмотрены главой 26, статьями 173 - 177 Трудового кодекса Российской Федерации (далее – ТК РФ) [3].

Ранее, статьей 17 Федерального закона от 22.08.1996 №125-ФЗ «О высшем и послевузовском профессиональном образовании» [4] (документ утратил силу с 1 сентября 2013 года) предусматривались гарантии и компенсации, лицам, совмещающим учебу в высшем учебном заведении с работой.

На сегодняшний день в соответствии с Федеральным законом от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» статьей 34 пункт 1 подпункт 27 обучающимся предоставляется академическое право на совмещение получения образования с работой без ущерба для освоения образовательной программы, выполнения индивидуального учебного плана [5].

Таким образом, к подобным гарантиям следует отнести право данных работников на дополнительный (учебный) отпуск. Учебные отпуска работникам полагаются при всех формах обучения.

Учебные отпуска можно условно разделить на три вида.

Во-первых, это отпуска, предоставляемые для поступления в образовательные организации, то есть для сдачи вступительных экзаменов в учреждения высшего и среднего профессионального образования, а также для сдачи выпускных экзаменов по окончании подготовительных отделений высших учебных заведений, если они являлись слушателями этих отделений.

Во-вторых, учебные отпуска, которые работники могут получить во время учебы в учреждениях высшего и среднего профессионального образования (для прохождения промежуточной аттестации, государственной итоговой аттестации и т.д.).

В-третьих, отпуск работникам, осваивающим программы подготовки научно-педагогических кадров в аспирантуре (адъюнктуре), а также лицам, являющимся соискателями ученой степени кандидата наук.

Следовательно, в соответствии с ТК РФ работодатели обязаны предоставить работникам, совмещающим работу с учебой, определенные гарантии и компенсации: предоставление учебного отпуска; оплата проезда к месту получения образования (с учетом обстоятельств, установленных ТК РФ); сокращенный рабочий день.

Вопрос о том, следует ли предоставлять дополнительный отпуск при получении второго высшего образования, является спорным.

1. Работодатель не обязан предоставлять учебный отпуск, если работник получает второе образование. Так, ст. 177 ТК РФ устанавливает, что гарантии и компенсации работникам, совмещающим работу с получением образования, предоставляются при получении образования соответствующего уровня впервые.

Так, до сентября 2013 года ставилось под сомнение действие нормы ст. 17 Федерального закона «О высшем и послевузовском профессиональном образовании» (документ утратил силу с 1 сентября 2013 года) и, других подобных положений этого Закона. Иными словами, толкование нормы п. 1 ст. 17 Федерального закона «О высшем и послевузовском профессиональном образовании» как предоставляющей право на учебный отпуск независимо от повторности получения образования входило в противоречие со ст. 177 ТК РФ. Поэтому, следует исходить из норм ст. 5 и 423 ТК РФ, устанавливающих, что в случае противоречия между нормами ТК РФ и иными федеральными законами, содержащими нормы трудового права, применяется ТК РФ (учитывая также то

обстоятельство, что Федеральный закон «О высшем и послевузовском профессиональном образовании» был принят до ТК РФ).

Следовательно, с учетом первой точки зрения работодатель не обязан предоставлять отпуск для сдачи экзаменов.

Анализ действующего законодательства, а именно статьи 34 (подпункта 27) Федерального закона от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» показал, что данный вопрос остался до конца в полной мере не урегулированным.

2. Работодатель обязан предоставить учебный отпуск (независимо от того, получается ли образование во второй раз или нет). Противоречие, по сути, заключается в том, что Федеральный закон от 29.12.2012 № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» (далее – Закон об образовании) в статье 34 закрепил академическое право на совмещение получения образования с работой без ущерба для освоения образовательной программы, выполнения индивидуального учебного плана.

С учетом положений ст. 5 ТК РФ определено, что если вновь принятый федеральный закон, содержащий нормы трудового права, противоречит ТК РФ, то этот федеральный закон применяется при условии внесения соответствующих изменений в настоящий ТК РФ. Иными словами, статья 34 Закона об образовании предоставляет гарантии, которых нет в ТК РФ. Однако такое регулирование трудовых отношений нельзя назвать противоречивым в собственном смысле слова, поскольку в ТК РФ нет и запрета на предоставление учебного отпуска, если работник получает образование во второй раз. Кроме того, в соответствии со ст. 5 ТК РФ в состав трудового законодательства входят и иные нормативно-правовые акты, содержащие нормы о труде, в том числе федеральные законы. Поскольку речь идет о гарантиях прав работников, будет обоснованным считать, что ТК РФ предусмотрел лишь минимальные гарантии. Такое регулирование вполне соответствует содержанию ст. 5 ТК РФ. Только в отношении правовых норм, ухудшающих положение работников, может быть обоснован взгляд об исчерпывающем регулировании ТК РФ трудовых отношений.

Таким образом, ТК РФ не исключает установления в иных законах обязанностей работодателей, в том числе не запрещает предоставлять отпуск при получении второго высшего образования. В этой части ТК РФ устанавливает лишь минимальные гарантии для работников.

Следовательно, работодатель, соблюдая помимо ТК РФ и иных федеральных законов, обязан предоставлять соответствующие гарантии и компенсации, в частности отпуск для прохождения работником промежуточных аттестаций, подготовки и сдачи квалификационных работ и итоговых экзаменов в вузе независимо от повторного получения работником образования этого уровня.

Представляет интерес вопрос о предоставлении учебных отпусков лицам, получающим образование по многоуровневой системе получения высшего профессионального образования.

В настоящее время в России действует многоуровневая система получения высшего профессионального образования. По окончании первой ступени учащемуся присваивается квалификация (степень) бакалавра, по завершении второй - квалификация (степень) магистра.

Обязан ли работодатель предоставлять работнику льготы, предусмотренные в статье 173 ТК РФ, при прохождении каждого уровня высшего образования?

Статья 69 в пункте 8 Закона об образовании перечисляет формы второго и последующего высшего образования по соответствующим образовательным программам высшего образования. В пункте 15 статьи 108 данного закона предусмотрено, что лица, имеющие высшее профессиональное образование, подтверждаемое присвоением им квалификации «дипломированный специалист», имеют право быть принятыми на конкурсной основе на обучение по программам магистратуры, которое не рассматривается как получение этими лицами второго или последующего высшего образования. Следовательно, необходимо учитывать, что из положений Закона об образовании однозначно не выявлены случаи, когда обучение в высшем учебном заведении будет рассматриваться как получение второго высшего профессионального образования.

Можно предположить, что таких случаев всего два:

- гражданин уже имеет дипломы бакалавра, специалиста, магистра и учится по программам бакалавриата или программам подготовки специалиста;
- гражданин имеет дипломы специалиста, магистра и обучается по программам магистратуры.

Ситуация, при которой лицо, получившее диплом бакалавра, продолжает свое обучение, чтобы приобрести квалификацию магистра, в названном пункте не упоминается. Таким образом, последовательное обучение по разным ступеням высшего профессионального образования нельзя приравнять к получению второго высшего образования. То есть льготы, установленные в статье 173 ТК РФ, предоставляются работнику как при получении им квалификации бакалавра, так и при дальнейшем обучении на степени специалиста или магистра.

Таким образом, для соблюдения конституционных прав работников и реализации конституционных гарантий в России необходимо законодательно установить и закрепить в ТК РФ: 1). Понятие «отпуск», его виды; 2). Порядок и условия предоставления учебных отпусков работникам.

Литература:

1. Защита трудовых прав и законных интересов работников органами государственного надзора и контроля : автореферат диссертации доктора юридических наук : 12.00.05 / Сапфинова А.А.; [Место защиты: Акад. труда и соц. отношений] - Москва, 2009. - 46 с.
2. Информационно-правовая система «Консультант плюс».
3. СЗ РФ. – 2002. - № 1 (ч.1). – Ст. 3.
4. СЗ РФ. – 1996. - № 35. – Ст. 4135.
5. СЗ РФ. – 2012. - № 53 (ч.1). – Ст. 7598.
6. О применении судами Российской Федерации Трудового кодекса Российской Федерации: Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 17.03.2004 (ред. от 28.09.2010) // Российская газета. 2006. № 297.

Научный руководитель:

заведующий кафедрой государственно-правовых дисциплин СКФ ФГБОУВПО «РАП», доктор юридических наук, доцент Сапфинова Аполлинария Александровна.

Николай Караваев
(Киров, Россия)

К ВОПРОСУ О ДВИЖИМОЙ НЕДВИЖИМОСТИ

Большинство национальных правовых систем классифицирует объекты гражданского права на движимые и недвижимые. Вместе с тем, определяя критерии недвижимости вещи (имущества) правовые системы оперируют такими юридическими категориями, которые приводят к «размытости критериев разделения имущества на движимое и недвижимое» [1, с. 27-28].

Известный дореволюционный российский юрист Д.И. Мейер еще в середине XIX века отмечал следующее: "Нет, однако же, необходимости, чтобы юридическое деление имущества на недвижимое и движимое совпадало с физической неподвижностью или подвижностью вещей: в области права это деление имущества имеет по своему значению, что одни определения связываются с имуществом недвижимым, другие - с имуществом движимым; но действительно ли имущество, признаваемое по закону недвижимым, неподвижно по своей природе или оно подвижно - это все равно. И если, например, законодательство найдет нужным какое-то определение, касающееся недвижимого имущества, распространить и на имущество движимое, то определение это будет применяться к движимому имуществу и наоборот [2, с. 162].

Данная проблема не потеряла своей актуальности и в XXI веке. В соответствии с п.1 ст. 130 Гражданского кодекса Российской Федерации (ГК РФ) к недвижимым вещам (недвижимое имущество, недвижимость) относятся земельные участки, участки недр и все, что прочно связано с землей, то есть объекты, перемещение которых без несоразмерного ущерба их назначению невозможно, в том числе здания, сооружения, объекты незавершенного строительства. К недвижимым вещам относятся также подлежащие государственной регистрации воздушные и морские суда, суда внутреннего плавания, космические объекты. Законом к недвижимым вещам может быть отнесено и иное имущество.

Исходя из данной нормы, различают 1) вещи недвижимые по природе и 2) вещи, отнесенные к недвижимым в силу закона.

К объектам недвижимости по природе относят природные объекты (земельные участки, участки недр), а также объекты, прочно связанные с землей (здания, сооружения, объекты незавершенного строительства), перемещение которых без несоразмерного ущерба их назначению невозможно [3, с. 212].

Если в отношении природных объектов вопросов, как правило, не возникает, то такой критерий отличия движимой вещи от недвижимой как возможность перемещения вещи без утраты своей целостности и вида, нельзя считать надежным, о чем писали еще дореволюционные российские цивилисты [4, с. 127]. Современный же уровень развития науки и техники позволяет переносить с места на место практически любой объект (мосты, жилые и нежилые здания) без несоразмерного ущерба их назначению [5, с. 8].

К примеру, в 2007 г. был перемещен древний храм из восточно-германской деревни Хойерсдорф в расположенный через 12 км городок Борна (Саксония) в связи с разработкой там месторождения по добыче полезных ископаемых. Как отмечало информационное агентство ИТАР-ТАСС, "предварительно весь маршрут через деревню и по проселочной дороге до городка Борна был измерен до миллиметра. Были убраны все препятствия - снесен один дом, перенесены высоковольтные линии электропередачи, демонтированы дорожные указатели и ограждения, оборудование железнодорожных переездов, спилены более 200 деревьев. Засыпаны также русла двух рек, а вода направлена по трубам в обход. Отдельные участки дороги и улиц Борны были выровнены и усилены слоем бетона" [6].

Теперь, что касается вещей по природе движимых, физической связи с землей не имеющих и попавших под категорию недвижимость только в силу закона. К таковым ст. 130 ГК РФ относит:

- подлежащие государственной регистрации воздушные и морские суда, суда внутреннего плавания, космические объекты;
- иное имущество.

В отношении первых в юридической литературе отмечалось, что данным объектам недвижимости предоставлен правовой режим в силу того, что они обладают большой двигательной силой. Делается это в целях создания гарантий безопасности для общества в целом и его граждан в частности в связи с использованием. И, кроме того, контроль за управлением данными объектами проводится непосредственно с земли, что свидетельствует об их связи с землей [3; с. 214].

С другой точки зрения воздушные и морские суда, суда внутреннего плавания, космические объекты отнесены к недвижимости в силу их высокой стоимости. Однако, как справедливо отмечает Егоров Н.Д. «в таком случае к недвижимому имуществу следовало бы отнести пакеты документарных ценных бумаг, крупные бриллианты и другие драгоценные камни и металлы, а также все другие вещи, чья стоимость превышает стоимость большинства объектов, неразрывно связанных с землей. В настоящее время американская корпорация Intel строит фабрику по выпуску чипов стоимостью 5 млрд. долл. США каждый» [7].

Что же понимать под «иным имуществом», отнесенным законом к вещам недвижимым. Очевидно, что к таковому имуществу относится, во-первых, физически движимые вещи, входящие в состав предприятия, которое представляет собой недвижимость в виде имущественного комплекса. Согласно ст. 132 ГК РФ в состав предприятия как имущественного комплекса входят все виды имущества, предназначенные для его деятельности, включая земельные участки, здания, сооружения, оборудование, инвентарь, сырье, продукцию, права требования, долги, а также права на обозначения, индивидуализирующие предприятие, его продукцию, работы и услуги (коммерческое обозначение, товарные знаки, знаки обслуживания), и другие исключительные права, если иное не предусмотрено законом или договором. Аналогичное определение предприятия дано в ст. 191 Гражданского кодекса Украины [8].

В результате, в российской цивилистике предприятие рассматривается как «...юридическое соединение движимых и недвижимых вещей, имущественных прав и обязанностей, исключительных прав и особых нематериальных активов (деловой репутации), трудовых ресурсов вокруг фигуры предпринимателя» [9; с. 10].

Во-вторых, к недвижимому имуществу согласно ст. 221 Федерального закона от 26.10.2002 N 127-ФЗ "О несостоятельности (банкротстве)" относится имущество, находящееся в общей собственности членов крестьянского (фермерского) хозяйства, включающее в себя насаждения, хозяйственные и иные постройки, мелиоративные и другие сооружения, племенной, молочный и рабочий скот, птица, сельскохозяйственные и иные техника и оборудование, транспортные средства, инвентарь и другое приобретенное для крестьянского (фермерского) хозяйства на общие средства его членов имущество.

Таким образом, как и в случае с предприятием к недвижимому имуществу в силу закона отнесены вещи движимые по своей физической природе. В законодательстве ряда стран и в юридической литературе такие движимые вещи называются «недвижимостью по назначению».

Согласно ст. 517 Гражданского кодекса Франции (Кодекса Наполеона) от 21.03.1804 (с изм. и доп. по состоянию на 01.09.2011) (далее ФГК) имущество может быть недвижимым 1) по своей природе, или 2) по своему назначению, или 3) в силу предмета, к которому оно относится.

К недвижимости по своему назначению законодатель согласно ст. 524 ФГК относит животные и предметы, помещенные собственником на земельном участке для его обслуживания и ведения на нем хозяйства, а именно: сельскохозяйственные животные; сельскохозяйственный инвентарь; семенной материал, переданный фермерам или арендаторам-испольщикам; голуби в голубятнях; кролики в садках; ульи; рыба в водоемах, прессы для изготовления вина, котлы, перегонные аппараты, чаны и бочки; инвентарь, необходимый для эксплуатации кузнечных мастерских, бумажных фабрик и иных производственных предприятий; солома и удобрения.

Кроме того, к недвижимому имуществу в силу своего назначения ст. 525 ФГК отнесены все движимые предметы, которые собственник навсегда прикрепил к земельному участку, а именно когда движимые предметы соединены с ним гипсом или известью, или цементом, или когда они не могут быть отделены без их разрушения или повреждения, либо без разрушения или повреждения части земельного участка или здания, к которому они прикреплены. К примеру, недвижимым имуществом будут считаться зеркала, картины и иные украшения в жилом помещении, если рама, в которую они вставлены, составляет единое целое с деревянной обшивкой стен, статуи должны быть помещены в специально сделанную для них нишу, даже если они могут быть изъяты без разрушений или повреждений [10].

Говоря о правовой природе недвижимости по назначению следует согласиться с существующей точкой зрения о том, что данное имущество считается принадлежностью главной вещи [4; 128], где под принадлежностью, согласно ст. 135 ГК РФ понимается вещь, предназначенная для обслуживания другой, главной, вещи и связанная с ней общим назначением. Так, в частности, сельскохозяйственные техника и оборудование будут считаться принадлежностью по отношению к имуществу фермерского хозяйства в целом (главной вещи).

Аналогичная точка зрения в отношении движимых вещей, входящих в недвижимость отражена, к примеру, в § 293 Всеобщего гражданского кодекса Австрии: «Вещи, которые сами по себе

являются движимыми, в правовом смысле считаются недвижимыми, если они в силу закона или решения собственника являются принадлежностью недвижимой вещи»[11].

Таким образом, причисляя к недвижимости движимые вещи с одной стороны, физически оторванные от земли, а с другой стороны, если и связанные с землей, то только хозяйственным назначением, законодатель использует прием юридической фикции, т.е. искусственного распространения на определенные объекты правового режима, не присущего им по природным свойствам. Объяснение данного юридического приема необходимостью государственной регистрации вряд ли можно считать убедительным, поскольку законодательством предусмотрена государственная регистрация и движимых вещей (см. к примеру, п.2 ст. 130 ГК РФ). Остается надеяться, что закрепленная в ряде правовых систем фикция (от лат. fictio - вымысел) в отношении движимой недвижимости будет в дальнейшем устранена, тем более, что необходимость для такого вымысла, как правило, отсутствует.

Литература:

1. Белов В.А. Предисловие // Бабкин С.А. Основные начала организации оборота недвижимости. - М.: Центр ЮрИнфоР, 2001. – 371с.
2. Мейер Д.И. Русское гражданское право. - М.: Статут, 2003.-831 с.
3. Гражданское право. Часть первая: Учебник / Отв. ред. В.П. Мозолин и А.И. Масляев. - М.: Юристъ, 2003. - 719 с.
4. Синайский В.И. Русское гражданское право. - М.: Статут, 2002. – 638 с.
5. Концепция развития гражданского законодательства о недвижимом имуществе / Под общ.ред. В.В. Витрянского, О.М. Козырь, А.А. Маковской. - М.: Статут, 2004. – 95 с.
6. Артюшин О. Из деревни Хойерсдорф переезжает... церковь // <http://www.itar-tass.com/level2.html?NewsID=12011873&PageNum=0> [26.10.2007].
7. Егоров Н.Д. Проблемы разграничения движимых и недвижимых вещей в гражданском праве // СПС КонсультантПлюс.
8. Гражданский кодекс Украины.- Х.: ООО «Одиссей», 2009. – 352 с.
9. Ем В.С. Договор продажи предприятия (научно-практический комментарий действующего законодательства) // Законодательство. - М., 2005, № 6. - С. 9-18
10. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) от 21.03.1804 (с изм. и доп. по состоянию на 01.09.2011) // СПС КонсультантПлюс.
11. Всеобщий гражданский кодекс Австрии от 01.06.1811(с изм. и доп. по состоянию на 27.07.2010) // СПС КонсультантПлюс.

Ольга Ордина
(Киров, Россия)

МУНИЦИПАЛЬНЫЕ НОРМАТИВНЫЕ ПРАВОВЫЕ АКТЫ КАК ИСТОЧНИКИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА

Государственное управление окончательно реализуется в местном самоуправлении и получает оформленное выражение в муниципальных правовых актах. В виду «встраивания» системы органов муниципальных образований в систему органов государственной власти, приобретает первостепенное значение решение проблемы построения теоретически обоснованной и эффективно действующей системы нормативных административно-правовых актов муниципальной администрации, которая находится под пристальным вниманием ученых. При этом указанные акты целесообразней рассматривать в рамках общей для них системы муниципальных правовых актов, являющихся источниками административного права, что обусловлено характером системы органов местного самоуправления как особой подсистемы публичной власти, осуществляющей исполнительно-распорядительную деятельность на территории муниципального образования.

Часть 1 ст. 34 федерального закона о местном самоуправлении 2003 г. [1] закрепила унифицированную структуру органов местного самоуправления: представительный орган муниципального образования, его глава, местная администрация (исполнительно-распорядительный орган), контрольно-счетный орган, иные органы и выборные должностные лица местного самоуправления, предусмотренные уставом муниципального образования.

В контексте конституционного положения (ст. 12) о не вхождении органов местного самоуправления в систему органов государственной власти актуально решение вопроса об отнесении к источникам административного права муниципальных правовых актов. Ученые-административисты высказывают различные точки зрения по поводу решения данной проблемы. Ю. А. Тихомиров не относит к источникам административного права нормативные правовые акты муниципальных образований [2, с. 118–174]. М. С. Студеникина полагает, что источниками административного права могут быть акты органов местного самоуправления в случае наделения этих органов отдельными государственно-властными полномочиями (ч. 2 ст. 132 Конституции России) [3, с. 56]. П. И Кононов относит к источникам административного права указанные акты [4, с. 48]. По-видимому, решение указанного вопроса зависит от понимания правовой природы местного

самоуправления. Анализ современной юридической литературы показывает, что по обозначенному вопросу существует три основных позиции, которые сводятся, в основном, к следующему.

Первая позиция заключается в том, что местное самоуправление имеет двойственную правовую природу, сочетающую государственные и общественные начала [5, с. 26–32]. Вторая позиция сводится к тому, что местное самоуправление имеет общественную природу. По мнению А. Н. Дементьева, в Конституции России заложены принципы общественной теории местного самоуправления, хотя для континентальной системы права, с которой много общего имеет российская правовая система, характерна и исторически обусловлена организация местной власти на основе государственной теории местного самоуправления [6, с. 19]. Некоторые ученые отмечают переход от общественной концепции местного самоуправления, закрепленной в Конституции России к государственной в нормативном правовом регулировании и правоприменительной деятельности [7, с. 8–9]. Согласно третьей позиции, местное самоуправление имеет государственный характер. Указание на государственную природу местного самоуправления имеется в преамбуле Европейской хартии местного самоуправления 1985 г. В. С. Нерсисянц указывает на внутреннюю «противоречивость негосударственной концепции местного самоуправления с фактическим наделением его государственно-правовыми полномочиями» [8, с. 474]. По мнению А. В. Леоненкова существующий в настоящее время понятийный аппарат, использующийся для обозначения местного самоуправления во многом не соответствует его правовой природе. Он считает, что в случае совпадения субъекта и объекта управления можно говорить о наличии самоуправления, а управление всегда осуществляется с помощью системы органов управления [9, с. 11–12]. Поэтому наличие органов управления свидетельствует о том, что осуществляется управление, а если их нет, то это – самоуправление. Публичная власть в Российской Федерации, подчеркивает ученый, осуществляется в двух формах: самоуправления (всем народом или населением определенного территориального уровня) и управления (государственного управления, которое осуществляется с помощью органов государственной власти) [10, с. 15].

Сделав краткий анализ существующих в современной юридической науке подходов к пониманию правовой природы местного самоуправления, обозначим собственную позицию по вопросу отнесения муниципальных правовых актов к источникам административного права. С нашей точки зрения, происходящая этатизация органов местного самоуправления, расширение сферы отношений, регулируемых административным правом, и размытость границ предметов ведения местного и государственного значения позволяет рассматривать муниципальные нормативные правовые акты в качестве источников права вне зависимости от вида властных полномочий (по решению вопросов местного или государственного значения) по изданию (принятию) данных актов. Юридическая природа данных актов обусловлена видами муниципального правотворчества: делегированного и санкционированного правотворчества. Можно утверждать, что критерием отнесения муниципальных нормативных правовых актов к источникам административного права может рассматриваться один – наличие или отсутствие в них норм административного права.

В статье 2 федерального закона от 6 октября 2003 г. № 131-ФЗ дается легальное определение «муниципального правового акта». На наш взгляд, **муниципальный нормативный правовой акт** как источник административного права – это официальный письменный документ, изданный (принятый) в установленном порядке населением муниципального образования непосредственно, органом или должностным лицом муниципального образования для регулирования вопросов местного значения или по вопросам осуществления отдельных государственных полномочий, переданных органам местного самоуправления федеральными законами и законами субъектов Российской Федерации, признанный и охраняемый государством, устанавливающий, изменяющий или отменяющий нормы административного права на территории конкретного муниципального образования.

В качестве положительного момента федерального закона о местном самоуправлении от 6 октября 2003 г. следует назвать закрепление четкой системы муниципальных правовых актов. Данным законом было введено не только понятие «муниципальный правовой акт», но и включена специальная глава «Муниципальные правовые акты», в которой закреплены следующие положения: установлена система муниципальных правовых актов; закреплены полномочия органов и должностных лиц местного самоуправления по их изданию (принятию) (ст. 43); определен круг вопросов, составляющих содержание устава муниципального образования, порядок его принятия, урегулированы вопросы регистрации уставов; регламентированы вопросы вступления в силу муниципальных правовых актов; установлен порядок отмены и приостановления действия муниципальных правовых актов; предусмотрено ведение федерального регистра муниципальных нормативных правовых актов и другие вопросы. Представляется, что такая унификация не понижает уровня гарантий самостоятельности местного самоуправления, а напротив, является необходимым условием упорядочения правотворческих отношений муниципального уровня.

В каждом муниципальном образовании создается своя система муниципальных нормативных правовых актов. Это вызвано тем, что нормативной основой правотворческой деятельности органов местного самоуправления является не только федеральный закон о местном самоуправлении от 6 октября 2003 г., но и законы субъекта Российской Федерации, а также собственные муниципальные нормативные правовые акты. Общие принципы организации муниципального нормотворчества, содержащиеся в федеральном законодательстве, являются базой для всех муниципальных

образований России. На территории одного субъекта Российской Федерации муниципальные образования объединяют нормативные положения, закрепленные законами субъекта Российской Федерации. А собственная нормотворческая деятельность муниципального образования объективно обуславливает своеобразие системы муниципальных нормативных правовых актов конкретного муниципального образования.

Муниципальные нормативные правовые акты можно классифицировать в зависимости от следующих оснований: функциональное назначение, субъект правотворчества, форма, инициатива принятия акта, порядок издания (принятия), сфера распространения действия и других.

По функциональному назначению различают первичные и вторичные акты. Первичные муниципальные нормативные правовые акты излагают свои правила поведения, принятые в соответствии с нормотворческой компетенцией органа или должностного лица местного самоуправления (в частности, устав муниципального образования, положения об иных не указанных в федеральном законе органах и должностных лицах местного самоуправления, определяющие их собственную компетенцию). Вторичные акты издаются (принимаются) «вслед» за общими нормами, содержащимися в федеральном законе или законе субъекта федерации, для их конкретизации с учетом местных условий. Содержание этих актов predetermined содержанием общих норм. По субъекту правотворчества выделяют: акты непосредственного волеизъявления местного населения, акты представительных органов муниципальных образований и акты исполнительно-распорядительных органов муниципальных образований и их должностных лиц.

По форме выделяют следующие виды муниципальных нормативных правовых актов: устав муниципального образования, решения, принятые на местном референдуме (сходе граждан), решения представительного органа муниципального образования, постановления и распоряжения главы муниципального образования, местной администрации, распоряжения и приказы иных органов и должностных лиц местного самоуправления. В зависимости от инициативы принятия муниципального нормативного правового акта выделяют: акты, изданные (принятые) по инициативе местного населения; акты, изданные (принятые) по инициативе органов муниципальных образований; акты, изданные (принятые) по инициативе органов государственной власти. По порядку издания (принятия) данные акты можно разделить на акты, издаваемые в единоличном порядке и акты, принимаемые в коллегиальном порядке. В зависимости от сферы распространения действия делятся на: акты, направленные на регулирование внешних отношений, действие которых выходит за пределы органов, входящих в систему органов местного самоуправления, издающих (принимающих) эти акты, и распространяется на физических и юридических лиц, не находящихся в этой системе, и которые регулируют административно-публичную деятельность этих органов; акты, направленные на регулирование внутренних отношений (акты организационного характера), действие которых распространяется только на органы, входящие в систему органов местного самоуправления, издающих (принимающих) эти акты, и которые регулируют административно-служебную деятельность соответствующих органов.

При определении юридической силы муниципальных нормативных правовых актов следует учитывать факторный анализ. В статье 43 федерального закона № 131-ФЗ систематизация муниципальных правовых актов проведена на основе критерия юридической силы. В иерархии муниципальных нормативных правовых актов высшей юридической силой обладают **устав муниципального образования, решение местного референдума (схода граждан)**. Далее идут **решения** представительного органа муниципального образования, потом **постановления** и **распоряжения** главы муниципального образования, местной администрации и замыкают цепочку **распоряжения и приказы** иных органов местного самоуправления и должностных лиц местного самоуправления, предусмотренных уставом муниципального образования.

Литература:

1. Федеральный закон «Об общих принципах организации местного самоуправления в РФ» от 6 октября 2003 г. № 131-ФЗ (в ред. от 05.01.2012) // Собрание законодательства РФ. – 2003. – № 40. – Ст. 3822.
2. Тихомиров, Ю. А. Административное право и процесс: полный курс / Ю. А. Тихомиров. – М.: Изд. Тихомирова М. Ю., 2005. – 697 с.
3. Административное право / под ред. Л. Л. Попова, М. С. Студеникиной. – М.: Норма, 2008. – 992 с.
4. Административное право России: учебник для высших учебных заведений / под ред. П. И. Конова. – М.: Юнити-Дана, 2009. – 687 с.
5. Шугрина, Е. С. Формы и пределы вмешательства органов государственной власти в деятельность органов местного самоуправления / Е. С. Шугрина // Государственная власть и местное самоуправление. – 2006. – № 7. – С. 26–32.
6. Дементьев, А. Н. Теории местного самоуправления и их современные интерпретации / А. Н. Дементьев // Конституционное и муниципальное право. – 2009. – № 4. – С. 18–24.
7. Балмасова, А. А. Развитие концептуальной основы местного самоуправления в России: вопросы истории, теории и правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. А. Балмасова. – Казань, 2007. – 26 с.
8. Нерсесянц, В. С. Философия права: учебник / В. Н. Нерсесянц. – М.: Норма, 2008. – 848 с.

9. Леоненков, А. В. Муниципальные правовые акты в системе источников российского права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / А. В. Леоненков. – Н. Новгород, 2005. – 40 с.
10. Там же.

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Екатерина Гапанович-Кайдалова
(Гомель, Республіка Беларусь)

**ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ
РУКОВОДИТЕЛЯ**

Изменения социально-экономических условий, связанные с развитием науки и техники, внедрением информационных технологий во все сферы жизнедеятельности, постоянно трансформирующийся и расширяющийся рынок труда предъявляют высокие требования к современному специалисту и руководителю. В связи с этим организация подготовки и переподготовки менеджеров направлена на формирование у будущих управленцев компетенций, необходимых для эффективного осуществления профессиональной деятельности.

Компетентностный подход к подготовке специалистов нашел отражение в исследованиях В.И. Байденко, Г.Э. Белицкой, А.С. Белкина, И.Л. Галяминой, О.Л. Жук, Э.Ф. Зеера, И.А. Зимней, С.В. Коршунова, Т.Н. Лобановой, А.В. Макарова, В.В. Серикова, О.И. Сторожевой, Ю.А. Тихомирова, и др.

В нормативных документах компетенция определяется как знания, умения и опыт, необходимые для решения теоретических и практических задач, а компетентность – выраженная способность применять свои знания и умения.

Компетентность, по А.В. Брюханову, характеризует, степень овладения/владения различными навыками, осуществления той или иной деятельности. Она проявляется в различных сферах социальной и профессиональной жизнедеятельности – экономической, политической, социальной, нравственной, педагогической, психологической, правовой (юридической), управленческой и т.д. Исходя из этого, компетентность менеджера представляет собой «способность осуществлять определенные профессиональные обязанности. Основанная на степени практического освоения менеджером профессии, компетенция выражается в уровне управленческого профессионализма» [1, с. 12].

В профессиональном образовании выделяют два основных вида компетенций: специальные и базовые (ключевые) [2]. Специальные компетенции определяют владение собственно профессиональной деятельностью на достаточно высоком уровне, предполагают наличие у специалиста готовности к освоению, разработке внедрению инноваций в профессиональной деятельности. Ключевые компетенции позволяют эффективно решать разнообразные задачи, выполнять социально-профессиональные роли и функции на основе единства обобщенных знаний и умений, универсальных способностей.

Среди ключевых компетенций специалиста можно выделить следующие группы: социальные компетенции обеспечивают ценностно-смысловую направленность личности, сформированность гражданской, валеологической и психолого-педагогической грамотности и культуры, психосоциальную адаптацию; профессиональные компетенции – готовность и способность целесообразно действовать в соответствии с требованиями профессии, методически организованно и самостоятельно решать задачи и проблемы, оценивать результаты своей деятельности, осваивать и разрабатывать инновации в профессиональной сфере; образовательные компетенции – способность и готовность к самостоятельной познавательной работе, научно-исследовательской деятельности, самообразованию и самосовершенствованию, профессиональному росту в течение всей жизни; коммуникативные компетенции включают культуру речевого поведения, языковую грамотность и способность к продуктивному общению и сотрудничеству; информационные компетенции связаны с приемом, переработкой, преобразованием (чтение, конспектирование), хранением, предоставлением информации; владением масс- и мультимедийными технологиями; компьютерная грамотность; владение электронной почтой, интернет-технологиями.

Анализ образовательных стандартов Республики Беларусь позволяет сделать вывод, что подготовка специалиста в области менеджмента должна обеспечивать формирование следующих групп компетенций: академических (знания и умения по изученным дисциплинам, способности и умения учиться); социально-личностных (культурно-ценностные ориентации, знание идеологических, нравственных ценностей общества и государства и умение следовать им); профессиональных (знания и умения формулировать проблемы, решать задачи, разрабатывать планы и обеспечивать их выполнение в избранной сфере профессиональной деятельности).

Сегодня информация становится глобальным национальным ресурсом научно-технического прогресса и развития общества. Информационный ресурс становится главным богатством как страны в целом, так и отдельного предприятия, организации любой формы собственности, индивида. Информатизация охватывает все сферы жизнедеятельности людей, в частности экономику и образование. Это находит отражение в нормативных документах и требованиях к компетенциям специалиста. Так, в числе академических компетенций будущих менеджеров отмечают навыки, связанные с использованием технических устройств, управлением информацией и работой с компьютером, и лингвистические навыки. В социально-личностные компетенции включены навыки социального взаимодействия; способность к межличностным коммуникациям; умение критиковать и

быть самокритичным; умение работать в коллективе. К профессиональным компетенциям в организационно-управленческой деятельности относятся способности менеджера: проводить оперативные совещания, деловые беседы и переговоры, собрания группы (трудового коллектива); использовать современные информационные технологии и прикладные программы обработки данных для обоснования управленческих решений [3]. Применяемые на практике, реализуемые в управленческой деятельности, перечисленные выше умения, навыки и способности в области коммуникаций и работы с информационными ресурсами, с нашей точки зрения, можно считать составляющими информационно-коммуникативной компетентности руководителя.

К исследованию вопросов, связанных с определением понятия «информационно-коммуникативная компетентность», развитием и формированием данной компетентности у различных специалистов обращались О.Н. Афанасьева, П.И. Визир, Д.С. Волохатых, О.А. Захарова, В.Е. Козловский, В.А. Кулинченко, Ю.И. Матвеевко и др. Необходимо отметить, что нередко ученые разводят понятия «коммуникативная компетентность» и «информационная компетентность», хотя не отрицают тесную связь между ними. В частности, изучением коммуникативной компетентности менеджеров занимались Л.С. Зникина, О.В. Игнашова, В.П. Черевко, И.В. Чичикин и др.

Так, по мнению ряда исследователей, коммуникативная компетентность является одной из базовых характеристик профессиональной компетентности и профессиональной подготовки специалистов профессий типа «человек – человек», представляет собой синтез социально-перцептивной, рефлексивной, аутопсихологической, психолого-педагогической компетенций и связанных с ними умений (Е.В. Гриб, В.Н. Кустов и др.). Высокий уровень развития ее позволяет эффективно взаимодействовать в команде профессионалов для достижения поставленных целей. Коммуникативные компетенции формируются через моделирование коммуникативных ситуаций и развивающие тренинги, которые способствуют развитию уверенности в себе, самоуважению, самоутверждению, личностной и социальной активности.

Выделяют следующие структурные составляющие коммуникативной компетентности менеджера: когнитивный компонент включает высокий уровень профессиональной эрудиции, знание о применяемых коммуникативных стратегиях, методах психологического воздействия, правилах и приемах риторики, полемики, рефлексивного слушания и др.; регулятивный – умение вести диалог, убеждать, внушать, менять тактику коммуникаций, защищаться от манипуляций и психологических уловок, владеть инициативой в любом виде коммуникаций и ситуаций; рефлексивно-статусный компонент – привлекательный имидж, осознание своего статуса, возможности и ресурсов, высокий уровень рефлексивной культуры, позволяющей гибко и адекватно реагировать на изменение коммуникативной ситуации; нормативный компонент – следование морально-этическим и корпоративным нормам поведения и общения [4].

И.И. Серегина [5], характеризуя современного менеджера, отмечает, что он выступает носителем статуса должностного лица, наделенного определенными правилами и полномочиями (компетенцией), обладает необходимой эрудицией, широким кругом профессиональных знаний, навыков и умений. Важной составляющей его компетентности является коммуникативная компетентность, которая включает умение вступать в коммуникацию с другими людьми, постоянно поддерживая с ними нужные контакты; владение и умение оперировать этой смысловой информацией, которая характеризует общую и профессиональную эрудицию управленца, вне зависимости от сферы его деятельности.

Проблемы формирования информационной компетентности рассматривали в своих исследованиях В.В. Аксенов, Е.Н. Балыкина, С.Н. Гринчук, Л.Н. Гуцина, И.А. Дзюба, Ю.Н. Ильина, О.Б. Лавровская, В.Л. Лозицкий, Г.В. Можяева, Г.Б. Паршукова, С.В. Тришина, А.В. Хуторской и др. Так, Г.Б. Паршукова [6] под информационной компетентностью понимает ключевую компетентность, которая обеспечивает критическое отношение к различной по своему характеру информации, включает возможности личности по использованию информации в различных контекстах (социальном, культурном, идеологическом). При этом она подчеркивает, что именно информационная компетентность служит основанием для осознанного выбора, формирования мнения, принятия решений и выполнение ответственных действий личности.

На основе анализа исследований, можно сделать вывод, что в качестве составляющих информационной компетентности выступают умения использовать современные технологии (компьютерные технологии, Интернет-технологии, массмедиа, мультимедиа и т.п.) для поиска, хранения, переработки и предоставления различного рода информации.

Понятие «информационно-коммуникативная компетентность» включает в себя информационную и коммуникативную компетентность, его можно рассматривать в социокультурном плане. С этих позиций информационно-коммуникативная компетентность личности определяется как «возможность человека, с одной стороны, ориентироваться в динамичной социокультурной среде, взаимодействовать в пространстве разных культур; с другой – наращивать объемы информации и знаний, выстраивать собственный стиль коммуникаций, отличающийся повышенной личностной активностью, новыми принципами взаимодействия в условиях современных социокультурных трансформаций, учиться действовать в информационно-технической среде» [7, с. 14]. Правомерным, на наш взгляд, является выделение следующих компонентов информационно-коммуникативной компетентности руководителя: когнитивного (готовность и способность к овладению новой информацией, взаимодействие ее с уже имеющимися знаниями); мотивационного (уровень

мотиваційних побуджень, впливаючих на вибор важких ціннісних орієнтацій в новій інформаційній середі); комунікативного (знання, розуміння, застосування технічних засобів комунікацій в процесі передачі нової інформації); рефлексивного (рівень саморегуляції особистості, пов'язаний з розширенням самосвідомості, самореалізацією в професійній діяльності); технологічного (розуміння принципів роботи і можливостей інформаційних технологій).

Таким чином, розглядаючи формування сучасного менеджера в руслі компетентного підходу, а також беручи до уваги процеси інформатизації суспільства і освіти, можна стверджувати, що найважливішою компетенцією фахівця в галузі управління в сучасних умовах є інформаційно-комунікативна компетентність особистості. Сучасний менеджер як людина, володіючи інформаційно-комунікативною компетентністю, повинен орієнтуватися в динамічній соціокультурній середі, володіти інформаційно-комунікативними технологіями.

Література:

1. Брюханов А.В. Комунікативна компетентність менеджерів в умовах трансформації управлінських відносин в сучасній Росії: автореферат дисертації на соискання ученої ступені кандидата соціологічних наук: 22.00.08 – соціологія управління / А.В. Брюханов. – Екатеринбург: Уральська академія державної служби, 2008. – 25 с.
2. Педагогічні основи самостійної роботи студентів: посібник для викладачів і студентів / Під заг. ред. О.Л. Жук. – Мн.: РИВШ, 2005. – 112 с.
3. ОСРБ 1-26 02 02- 2007 Образовательный стандарт Республики Беларусь. Высшее образование. Первая ступень. Специальность 1-26 02 02 Менеджмент. Квалификация менеджер-экономист. – Мн.: Министерство образования Республики Беларусь – 28 с.
4. Кустов В.Н. Развитие коммуникативной компетентности менеджеров коммерческих организаций по оптовым продажам: автореферат дисертації на соискання ученої ступені кандидата психологічних наук: 19.00.13. / В.Н. Кустов. – М.: Российская академия государственной службы при Президенте РФ, 2007. – 26 с.
5. Серегина И.И. О социально значимых аспектах коммуникативной компетентности российских менеджеров (к постановке проблемы) / И.И. Серегина // Мир психологии. – 2000. – № 2. – С. 77-84.
6. Паршукова Г.Б. Информационная компетентность личности. Диагностика и формирование: монография / Г.Б. Паршукова. – Новосибирск: НГТУ, 2006. – 253с.
7. Захарова О.А. Информационно-коммуникативная компетентность государственных служащих в условиях современных социокультурных изменений: автореферат дисертації на соискання ученої ступені кандидата культурології: 24.00.01 – теорія і історія культури (культурологія) / О.А. Захарова. – М.: Российская академия государственной службы при Президенте РФ, 2007. – 24 с.

Лариса Гончарова
(Київ, Україна)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Різні аспекти дослідження проблеми розвитку творчої активності особистості розглядаються у працях Б. Ананьєва, Д. Богоявленської, Л. Виготського, Дж. Гілфорда, В. Дружиніна, С. Максименка, Я. Пономарьова, С. Сисоевої та багатьох інших [4; 5]. Та багато невирішених проблем психології творчості залишається в межах вікової та педагогічної психології, як питання походження, структури й розвитку творчої активності, діагностики особливостей креативності особистості на різних етапах онтогенезу, проблема педагогічного керування творчим процесом, індивідуального підходу до розвитку творчої активності і її чинників та багато інших. Актуальність теми дослідження пов'язана з сучасними уявленнями про неперервність процесу розвитку особистості протягом усього життя та пошуками світового співтовариства глобальних світових стратегій оптимізації свого шляху з окремою розробкою програм розвитку особистості в похилому віці.

Питання розвитку в похилому віці досліджували багато науковців (Л. Анциферова, Г. Крайг, О. Краснова, А. Лідерс, І. Малкіна-Пих, М. Єрмолаєва та ін.) [2; 6]. Останні розробки у цьому напрямку (О. Березіна, В. Наумова, Н. Єрмак та ін.) [5; 6] розкривають питання творчого потенціалу літньої людини та її життєвих ресурсів, але питання дослідження психологічних чинників творчої активності розкривається лише опосередковано. Завданням нашого дослідження є розгляд нагального питання розробки та організації дослідження психологічних чинників творчої активності людей похилого віку. **Метою** даної статті є розробка та організація проведення дослідження психологічних чинників творчої активності особистості людей похилого віку.

Дослідження проблеми творчої активності пов'язане з організацією навчання дорослих в межах соціально-психологічної концепції безперервності навчання протягом життя [1; 6], особистісно-професійного саморозвитку людини, розвитку здатності навчатися, професійно вдосконалюватися впродовж життя [3; 6]. У психології, на нашу думку, є недостатньо вивченим аспект усвідомлення

особистістю в період похилого віку потреби в творчій реалізації особистісного досвіду відносин зі світом, придбаного на попередніх етапах особистісного розвитку — дитинства, юності та зрілості, а окремі дослідники розглядають такий досвід як особистісний ресурс (Л. Анциферова, М. Єрмолаєва; Е. Еріксон) [1; 4; 6] або особистісний потенціал (Д. Леонть'єв) [1; 6]. При цьому, на етапі похилого віку «використання набутого особистісного ресурсу [6, с. 56] ускладнено переживанням наростаючої безпорадності, невизначеності і зниженням рівня рефлексивності», а через вповільнення фізіологічних та психічних процесів існує нагальна потреба збереження повноцінного функціонування загальною механізми психіки, виокремленого С. Максименком, а саме — «опредметнення, що являє собою форму власне творчої активності» [5, с. 17].

Мета емпіричного дослідження – вивчити особливості творчої активності, спричинені рівнем адаптації, рефлексії та збереженості творчоактивного психологічного ресурсу. Для досягнення мети вирішувалися наступні задачі: 1) розробка дизайну емпіричного дослідження особливостей вияву творчої активності респондентів, спричинених рівнем адаптації, рефлексії та збереженості творчоактивного психологічного ресурсу [6, с. 56]; 2) вияв вихідного рівня збереженості творчоактивного психологічного ресурсу, адаптації та рефлексії й рівня вияву творчої активності людей похилого віку в цілому по вибірці (N = 420); 3) виділення груп, що мають полярні показники рівня збереженості творчоактивного психологічного ресурсу, адаптації, рефлексії та прояву творчої активності: експериментальної (середньо-низький рівень) і контрольної (середньо-високий рівень); 4) аналіз і змістовна інтерпретація результатів емпіричного дослідження, що дозволяють виявити індивідуально-психологічні особливості в групі, зумовлені різними рівнями рефлексії, адаптації, збереженості творчоактивних психологічних ресурсів та прояву творчої активності в похилому віці.

Гіпотезою емпіричного дослідження виступило припущення про те, що в похилому віці рівень адаптації, рефлексії та збереженості творчоактивного психологічного ресурсу визначає рівень прояву творчої активності, як нової соціальної ситуації творчоактивного благополуччя. Для реалізації поставленої мети, сформульованих задач, перевірки гіпотези і рішення конкретних емпіричних задач було розроблено спеціальний комплекс дослідницьких методик, що складається з трьох блоків.

Блок 1 включає психологічні чинники творчої активності людей похилого віку, як рефлексія, локалізація контролю (як показник адаптації), творчоактивний ресурс (креативність, пізнавальна потреба, творчий потенціал, художньо-естетична потреба, толерантність до невизначеності, копінг-стратегії, рефлексивність) та методики, як методика «Визначення індивідуальної міри рефлексивності» А. Карпова, В. Пономарьова (А. Карпов) [4]; методика «Рівень суб'єктивної локалізації контролю» Дж. Роттера, адаптація Е. Бажина, С. Голинкіної, А. Еткінда (шкала «Загальної інтернальності») [1]; тест «САТ» (шкали «Креативність», «Пізнавальна потреба») [8]; тест на «Діагностику творчого потенціалу і креативності» Є. Рогова (шкали «Рівень творчого потенціалу» (креативності) [5]; методика «Вимірювання художньо-естетичної потреби» (В. Аванесов) [5]; методика «Визначення толерантності до невизначеності» С. Баднер, адаптація Г. Солдатової [6]; методика «Індикатор копінг-стратегій» Дж. Амирхан, адаптація А. Ялтонського, І. Сирота [1]; методика «Визначення індивідуальної міри рефлексивності» А. Карпова, В. Пономарьова (А. Карпов) [4].

Блок 2 складається з компонентів творчої активності людей похилого віку «Почуття новизни та стійкість власного Я» (когнітивний), «Напрвленість на творчість та рівень переживання ідентичності» (емоційний), «Критичність, самооцінка та рівень збереженості контролю» (оціночно-вольовий), «Вміння перетворювати структуру об'єкту та інтернальний тип локалізації контролю» (поведінковий) та таких методик, як тест «САТ» (шкала «Пізнавальна потреба»), методика «Діагностики рівня творчої активності» М. Рожкова (шкала «Почуття новизни») [4]; методика «Дослідження самовідношення» (МИС) С. Пантелєєва (шкала «Самокерівництво») [7]; «Самоактуалізаційний тест (САТ)» Е. Шострома, адаптація Ю. Альошиної (шкала «Ціннісні орієнтації», «Опора на себе») [8]; методика «Діагностики рівня творчої активності» М. Рожкова (шкала «Напрвленість на творчість») [4]; тест «САТ» (шкала «Самоприйняття») [8]; опитувальник «Емпатії» А. Меграбяна [6]; методика «Діагностики рівня творчої активності» М. Рожкова (шкали «Критичність», «Самооцінка») [4]; тест «Діагностики рівня творчої активності» М. Рожкова (шкала «Вміння перетворювати структуру об'єкту») [4]; методика «Рівень суб'єктивної локалізації контролю» Дж. Роттера, адаптація Е. Бажина (шкали «Загальної інтернальності» та «Інтернальність по відношенню до здоров'я») [7].

Блок 3 включає прояв нової соціальної ситуації розвитку творчої активності людей похилого віку, як прийняття себе в новій соціальній ситуації та соціальна і творча активність, що передбачає діагностування за допомогою методики «САТ» (шкали «Самоповага» і «Гнучкість поведінки») та Опитувальник «Творчих захоплень А. Копітина» [3].

З метою вивчення рівня творчої активності та її чинників серед людей похилого віку, нами було проведено бесіди, опитування, інтерв'ю, застосовано контент-аналіз, анкетування та тестування мешканців чотирьох регіонів України, які проводились на базі АТ фабрики «Філон» (колишне «Хімволокно»), кабінету практичного психолога м. Києва, Державних Академічних драматичних театрів міст Ужгорода, Дрогобича та Черкас серед 420 людей похилого віку. З них 145 чоловіків і 275 жінок віком від 59 до 75 років, що проживають в м. Києві, Черкасах, Дрогобичі, Ужгороді, Одесі, Миколаєві, ст. Слобідка Одеської області та с. Білозір'я, Черкаської області.

Соціально-демографічну характеристику по всій групі досліджуваних представлено серед людей різного виду занять, як то працівників сільськогосподарських та промислових виробництв,

сфери комунального обслуговування населення, діячів культури та мистецтва, театральних акторів, письменників, слухачів комп'ютерних курсів для літніх людей, студентів Університетів третього покоління та людей пенсійного віку, що відійшли від справ і ведуть закритий спосіб життя, з них 45% чоловіків і 55% жінок від загальної кількості досліджуваних. Серед опитаних: 40,8 % респондентів одружені і проживають разом, 30,9% – розведені, 28,3 % – вдівці і вдови. Рівень освіти розподілено наступним чином - початкова – 5 %, середня і середня спеціальна освіта – 70 %, вища освіта – 25 %. Стан професійної і постпрофесійної приналежності розподілено наступним чином: домогосподарі – 5 %, ремісники, підприємці – 10 %, робітники – 23 %, лікарі, вчителі, службовці – 15 %, культурні діячі та люди традиційно - творчих професій (художники, актори, письменники, режисери, музиканти) – 30 %, вчені та науковці – 10 %, військовослужбовці та відставники – 3 %, керівники та високопосадовці – 4 %. Всі досліджувані проживали на території України від 25 і більше років. Більша частина респондентів забезпечена затишним житлом: 82,5 % – в типових багатоповерхових будинках; 5 % - в приватному секторі на території міста; 12,5 % – в умовах садибного проживання населі.

Висновки. Результатом нашого дослідження стала розробка та організація дизайну вивчення психологічних чинників творчої активності людей похилого віку в межах суб'єктного підходу з урахуванням пізнавальних, емоційно-вольових і фізичних можливостей особистості й використання їх для участі в процесі творчої діяльності. Досліджено рівень вияву творчої активності людей похилого віку та рівень збереженості їх творчоактивного психологічного ресурсу, адаптації та рефлексії. Здійснено аналіз показників творчої активності людей похилого віку та рівня рефлексії, адаптації та творчоактивного ресурсу людей похилого віку. Зроблено висновок, що творча активність людей похилого віку, як творчоактивного благополуччя, має середньо-низький рівень вияву та залежить від таких чинників мезорівня: вік, стать, освіта, рід занять, місце проживання; макрорівня: державна та соціальна політика й мікрорівня, як адаптації до нових умов життя похилого віку, рівня рефлексії та рівня збереженості творчоактивного психологічного ресурсу. Здійснена підготовка та організація дослідження психологічних чинників творчої активності особистості в похилому віці дозволяє, узагальнюючи дані дослідження параметрів психологічних творчоактивних ресурсів, виявити, що в даних дослідження психологічних ресурсів саморегуляції для групи характерно зміщення показників рефлексії в сторону низьких значень, низької включеності в оточуючу реальність, переважання пасивних (дезадаптивних) поведінкових стратегій і вираженість толерантності до невизначеності. Дослідження творчого потенціалу вказує на середній рівень збереженості пізнавальної та художньо-естетичної потреби, середньо-низький рівень креативності та творчого потенціалу для групи. Тому рівень збереженості творчоактивного ресурсу для групи можна оцінити як середньо-низький.

Використання комплексу діагностичних методик підтвердило припущення щодо прямої залежності рівня творчої активності від рівня збереженості особистісного творчоактивного психологічного ресурсу як передумови, початкового етапу самопізнання, саморегуляції, саморозвитку, як самопрезентації, й розвитку творчої активності. Творча активність людей похилого віку, як творчоактивне благополуччя, має середньо-низький рівень вияву та залежить від чинників мезорівня: вік, стать, освіта, рід занять, місце проживання; макрорівня: державна та соціальна політика й мікрорівня, як адаптації до нових умов життя, рівня рефлексії та збереженості творчоактивного психологічного ресурсу.

Література:

1. Александрова Н. Х. Субъектность людей пожилого и старческого возраста: дис....д-ра психол. наук: 19.00.13 / Александрова Наталия Христова: – М., 2000. – 221 с.
2. Алешина Ю. Е. Измерение уровня самоактуализации личности / Ю. Е. Алешина, Л. Я. Гозман, М. В. Загик, М. В. Кроз (ред.) Социально-психологические методы исследования супружеских отношений. – М.: Изд. – во Моск. ун-та, 1987 – С.91-114.
3. Копытин А. И. Системная арт-терапия: теоретическое обоснование, методология применения, лечебно-реабилитационные и дестигматизирующие эффекты: дис....д-ра мед. наук: 19.00.04 / Алексей Иванович Копитин: – СПб., 2010. – 311 с.
4. Кушнарева А. И. Развитие творческой активности учащихся методом сетевых экологических проектов: дис....к-та психол. наук: 19.00.13 / Александра Ивановна Кушнарева: – Улан-Уде., 2006. – 211 с.
5. Семиченко А В. Дослідження мотивації особистості / А. В. Семиченко // Розвиток психологічної науки в Україні. – Ч.1. – К: ОВС, 2003. – 239 с.
6. Наумова В. А. Оптимизация личностного ресурса на этапе поздней зрелости: дис....канд. психол. наук: 19.00.13 / Валентина Александровна Наумова: – П.-Камчатский, 2013. – 209 с.
7. Практическая психология для менеджеров / под ред. М. К. Тулушкиной // – М.: Филинь, 1996. – 368 с.
8. Экспериментальная психология / под ред. В. Н. Дружинина // – СПб.: Питер, 2003. – 319 с.

Науковий керівник

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України Москальова Алла Степанівна

Оксана Лукашевич
(Київ, Україна)

ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОГО ПІДХОДУ ТА ПРИНЦИПІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

Керуючись провідною ідеєю дослідження про багатовимірну цілісність людини і нерозривне діалектичне поєднання особистісного та громадянського розвитку, його процесу і результату, ми орієнтуємось в нашому дослідженні на сукупність принципів *інтегративно-особистісного, особистісно-ціннісного і ресурсного підходів*, що дозволяє розглядати особистісний і громадянський розвиток дорослої людини, як відкрити самоорганізовану систему. Ця система інтегрує зовнішні середовищні і внутрішні індивідуальні ресурси особистості, що обумовлюють інтенсифікацію цього процесу у суспільно значущій діяльності громадянина. Проаналізуємо існуючі методологічні концепції з позиції обґрунтованості нашого вибору.

Інтегративно-особистісний підхід. Світоглядною основою інтеграційної методології являється принцип цілісності, який має на увазі розуміння психіки як надзвичайно складної, відкритої, багаторівневої, системи що самоорганізується, має здатність підтримувати себе в стані динамічної рівноваги і відтворювати нові структури і нові форми організації [3].

Унайширшому сенсі предметом інтеграційної психології є процес саморозкриття, саморуху, саморозвитку вільної свідомості в континуумі часу-простору. В якості об'єкту виокремлюється як еволюція свідомості в найширшому масштабі, так і уся її культурна феноменологія в матеріальному, соціальному і духовному проявах.

На думку В. Козлова, інтегративний підхід дозволяє схопити свідомість в цілісності як активний, відкритий, такий, що саморозвивається неструктурований простір, здатний наповнювати реальність смыслом, ставленням і переживанням. Це розуміння справедливо як для онтогенезу, так і філогенезу свідомості, як для особистості, так і для малих і глобальних соціальних спільностей. Підхід дозволяє об'єднати тілесні переживання(відчуття), емоції, почуття, мислення і духовні переживання в цілісність, в єдність системи «Людина», і показати, за яких умов можливе досягненн нею справжній цілісності і автентичності. Знімається проблема розділення «душа - тіло» (психосоматична єдність стає очевидною)[3].

Вчений наголошував, що в академічній психології відсутнє сприйняття цілісної картини психічної реальності, яка виявляється на усіх рівнях, - від біологічного до духовного. В силу цього потрібні створення і розробка принципово нової методології, яка б враховувала присутність психічного на усіх рівнях існування людини.

У такому контексті найбільш актуальним і таким, що наближає нас до дослідження дорослої особистості громадянина є інтегративно-особистісний підхід, розроблений вітчизняними науковцями, Г. Баллом, О. Завгородньою[1].

Інтегративно-особистісний підхід орієнтує нас на дослідження особистості як біо-психо-соціо-духовної системи. В основі підходу лежить інтеграція змісту громадянського розвитку дорослої особистості, якостей і властивостей особистості громадянина, що забезпечує важливу єдність (цілісність) зв'язків і взаємозв'язків між різнорідними і незалежними явищами і процесами, сприяє виявленню інтеграційних, інваріантних системних зв'язків та якісних характеристик громадянського розвитку особистості в дорослому віці.

Ціннісні аспекти громадянського розвитку особистості мають можливість більш ґрунтовного дослідження в межах *ціннісного підходу*, що втілюється на засадах ціннісно – смислової орієнтації особистості у взаємодіях з оточенням, її індивідуальної неповторної самобутності та творчого потенціалу. Зокрема, він ґрунтується на принципах особистісного розвитку (І. Бех, С. Рубінштейн), та ціннісної самореалізації людини (спрямованості суб'єкта на реалізацію цінностей) (А. Брушлинський, В. Знаков, Н. Непомнящая, І. Якіманська).

Ціннісний підхід, з одного боку, складає сукупність вихідних теоретичних положень про закономірності, структуру, функціонування та розвиток самоцінності особистості громадянина, з іншого, - полягає в особистісній інтерпретації цінностей (у тому числі громадянських) і сенсів життя, відтворені ціннісно-смислової сфери особистості та індивідуального способу буття [4].

Система ціннісних орієнтацій особистості в дорослому є одним з ключових чинників, що визначають рівень розвитку його моральної і громадянської свідомості. При цьому динаміка цінностей у соціально-економічних умовах, які постійно змінюються, обумовлена як зміною цих умов, так і особливостями особистості дорослої людини, її віком, досвідом професійної і громадської діяльності.

Особистісно-ціннісний підхід передбачає вивчення особистості громадянина в конкретній соціальній ситуації, розгляд кожного психічного явища в контексті цілісної системи психічних властивостей індивіда (потреб, знань, цілей, продуктивності діяльності, поведінки, емоційно-почуттєвої сфери, здібностей до спілкування, спрямованості, рис характеру, самосвідомості, досвіду, інтелекту, психофізіології) відповідно до конкретного вікового етапу розвитку - дорослості. Врахування принципу особистісного-ціннісного підходу потребує від нас дослідження громадянського розвитку особистості в єдності її якостей як представника певної соціальної групи, індивідуальних особливостей самосвідомості, спонукальної сфери, способу її мислення і розвитку почуттів. Ми маємо орієнтуватися на цілісне вивчення особистості, в єдності головних детермінант (передумов, умов,

чинників) її розвитку — соціального оточення, діяльності, внутрішньої активності тощо. Це дозволяє обґрунтування особистісно-ціннісного підходу щодо вивчення психологічних механізмів, закономірностей, генезису громадянського розвитку особистості в дорослому віці. Крім того, в межах цього підходу доцільно доповнити усталену систему цінностей громадянськими, що можуть бути об'єднані у такі основні групи: демократичні, національні, загальнолюдські тощо, більш ґрунтовне вивчення яких буде втілено у третьому розділі нашого дослідження.

Ресурсний підхід визначає вибір і використання індивідуальних, вікових і соціально-середовищних ресурсів особистості як внутрішніх і зовнішніх можливостей громадянського розвитку особистості в дорослому віці, що сприймаються та використовуються як засоби інтенсифікації цього процесу. З одного боку, він спрямований на істотне розширення можливостей різних рівнів змісту ресурсів громадянського розвитку дорослої особистості, з іншого боку - на активізацію можливостей вибору особистістю життєвого шляху і саморозвитку.

В якості змістовних характеристик особистісного ресурсу розвитку виділені здатність до особистісної рефлексії і здатність до саморегуляції. За основу узято розуміння особистісної рефлексії, запропоноване в роботах А. Карпова, І. Скитяєвої[2], В. Слободчикова[5], що розглядають цей феномен як здатність самосвідомості особистості, що розвивається, інтегрувати власні уявлення про себе в цілісний образ «Я». У визначенні саморегуляції ми виходимо з наукових уявлень О. Конопкіна, В. Моросанової, О. Осницького[6], які розглядали саморегуляцію довільної активності людини як системно організований психічний процес по ініціації, побудові, підтримки і управлінню усіма видами і формами зовнішньої і внутрішньої активності, спрямованих на досягнення цілей, що приймаються суб'єктом.

Виділення здатності до особистісної рефлексії і здатності до саморегуляції в якості змістовних характеристик особистісного розвитку обумовлене віковими змінами в самосвідомості і довільній регуляції поведінки в дорослому віці.

Високий пояснювальний потенціал категорії ресурсу дозволяє екстраполювати це поняття на механізми громадянського розвитку дорослої людини. У найзагальнішому вигляді потенційні можливості громадянського розвитку дорослого можна представити за допомогою ресурсу розвитку. Під ресурсом розвитку ми розуміємо сукупність таких психологічних властивостей і процесів, які доросла особистість може потенційно використати як засіб щодо самостійної та усвідомленої постановки завдання громадянського розвитку, рішення якого визначить напрям і зміст «найближчого» розвитку. Ресурси розвитку розглядаються нами як внутрішньо необхідні, вкорінені в особистісно значущій суспільній дійсності засоби «будівництва» громадянського розвитку, пов'язані із здатністю людини зайняти позицію суб'єкта по відношенню до свого розвитку.

Таким чином, авторське бачення методологічного концепту що пояснює досліджуваний феномен виходить з того, що громадянський розвиток особистості є одночасно процесом і результатом, тобто має комплексний інтегративний зміст. Крім того, сама особистість з її цілісною організацією і саморегуляцією є результатом інтеграції всіх властивостей людини як індивіда, особистості і суб'єкта діяльності. Поряд з цим, необхідне урахування вікових особливостей особистості в дорослому віці, які також впливають на процес її громадянського розвитку. Особливої уваги потребує дослідження потенціалів розвитку особистості, можливості відновлюваності процесу особистісного і громадянського розвитку, який визначається нами як ресурс особистості. Перерахована специфіка предмету та об'єкту нашого дослідження вимагає пошуку якісно нових одиниць психологічного аналізу, які адекватно відображатимуть на концептуальному рівні уявлення про якісні характеристики розвитку дорослої людини, зокрема, самодетермінації розвитку, де дорослий виступає одночасно як суб'єкт і як об'єкт розвитку; про підвищення ролі індивідуальних відмінностей в процесах розвитку, вираженою асинхронією і нерівномірністю розвитку при відносній стабільності в часі та ін. До таких нових понять, що є адекватною основою для вирішення проблеми вивчення дорослого в його громадянському розвитку і саморозвитку, відноситься авторська методологічна концепція, що поєднує інтегративно-особистісний, особистісно-ціннісний і ресурсний підходи у *інтегративний особистісно-ціннісно-ресурсний підхід*.

Засадами принципами означеного підходу, на які ми спиратимемося у нашому дослідженні є:

1. *Принцип цілісності* у психологічному дослідженні громадянського розвитку дорослої особистості надає можливість встановити глибинні зв'язки між складовими компонентами, розкрити субстанціональні властивості суб'єкта і виявити тим самим якісну визначеність будь-якої окремої компоненти загальної моделі громадянського розвитку дорослої особистості, спосіб її існування і одночасно збудувати адекватну систему впливів на неї та її можливу трансформацію.

2. *Генетичний принцип* або принцип розвитку вражається в тому, що людська психіка, особистість або група будь-якого рівня структурної і функціональної складності, має безліч потенційних напрямів свого розвитку. У дослідженні громадянського розвитку сучасної дорослої людини цей принцип набуває особливої актуальності. Українське суспільство, яке знаходиться у стані глибинної національної, економічної і політичної кризи породжує такі стани і у своїх громадян. Тож лише за рахунок мобілізації внутрішніх ресурсів стає можливим громадянський розвиток особистості громадянина і суспільства в цілому.

3. *Принцип обумовленості* передбачає існування не тільки лінійних причинно-наслідкових відносин, але і каузальних взаємозв'язків як усередині психіки так і між подіями

зовнішнього світу. У цьому контексті ми повинні урахувати ті соціально-політичні події які відбуваються у зовнішньому середовищі відносно особистості та їх вплив на її свідомість.

4. *Принцип потенційності (ресурсності)*. Спираючись на цілісне бачення особистості в перспективі її соціального і духовного зростання, цей принцип орієнтує на розкриття потенційності особистості, інтуїції, творчості, вищих станів свідомості, особистісних ресурсів. Потенційність розглядається як прагнення до цілісності, до більшої свободи. Цей принцип відповідає нашому баченню щодо необхідності актуалізації ресурсів дорослої особистості як громадянина. Найважливіше в принципі потенційності — відкриття простору для подальшого розвитку, руху, життя серед людей.

5. *Принцип багатомірності істини* [3]. Особливо актуальним є цей принцип у дослідженні громадянського розвитку дорослої особистості, який відбувається в досить невизначених соціально-політичних умовах. Тож оцінка істинності може виходити лише зсередини дорослої особистості – як психологічно зрілої людини, з усталеною системою морально-духовних і громадянських цінностей.

Література:

1. Балл Г. Интегративно-особистісний підхід у психології: впорядкування головних понять // Психологія і суспільство. 2009. – № 4. – С. 25-53.
2. Карпов А.В., Скитяева И.М. Психология рефлексии. - М.-Ярославль: Аверс Пресс, 2002.– 304с.
3. Козлов В.В. Интегративная психология: Пути духовного поиска, или освящение повседневности. М.: Психотерапия, 2007. - 528 с.
4. Просандеева Л.Є. Психологічні засади розвитку самоцінності особистості в процесі соціалізації : дис....доктора психол. наук:19.00.07 / Просандеева Людмила Євгеніївна.– К., 2012. – 468 с.
5. Слободчиков В.И. Психология развития человека: развитие субъективной реальности в онтогенезе / Ред. В.Г. Щур. – М: Школьная пресса, 2000.– 416с.
6. Субъект и личность в психологии саморегуляции / Под. ред. В.И. Моросановой. М.: Изд-во ПИ РАО; Ставрополь: Сев. Кав. ГТУ, 2007.

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Гулноза Сафарова
(Самарканд, Узбекистан)

**РАЗРАБОТКА ПОЛЬЗОВАТЕЛЬСКОГО ИНТЕРФЕЙСА ДЛЯ
АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ ОБУЧАЮЩИХ СИСТЕМ**

Язык взаимодействия пользователя (обучаемого) в инструментальной поддержке автоматизированных обучающих систем (ИПАОС) основана на меню ориентированного интерфейса. Он относится к неформализованным языкам и общение с системой осуществляется на естественном языке который дает возможность адекватно описать обучения и контроль изучения [1, с. 68]. Использование меню ориентированного подхода позволяют не вводить запросы пользователя. При диалоге обучающего с компьютером используется те формы, которые наиболее естественным образом отражают структуры обучающего при освоении тех или иных разделов предметного содержания. Поскольку управления работой обучающих курсов осуществляется посредством меню, в исходном меню отображено режим работы (обучение, контроль). Последующие меню содержать режим управления и вспомогательный режим.

Режим работы предназначен для подключения обучающегося к соответствующему режиму. Режим управления обеспечивает организации учебного процесса, диалоговой интерфейс и контроль. Вспомогательный режим предназначен для получения различной информации которые необходимо принять к сведению. Учебный материал в ИПАОС содержит информационные и контролирующие части.

Информационная часть представляет содержательную сторону обучения: определение понятий, раскрытие закономерности процессов, явлений и других факторов, характерных для изучаемой дисциплины.

Контролирующая часть предназначена для оценки деятельности учащихся и включает в себя контрольные вопросы, задания, и упражнения, которые должен выполнить обучающийся. По результатам работы обучающего с контролирующей частью учебного материала осуществляется функция управления обучения. В ИПАОС учебный материал подготавливается в виде отдельного файла. В ИПАОС содержится ссылка на соответствующий файл в виде [2, с. 37]:

ПОСОБИЕ<название>
РАЗДЕЛ<номер>
или
ВЫПОЛНИТЕ ЗАДАНИЯ <номер задания>

Эта форма представление учебного материала позволяет использование ИПАОС как универсальной обучающей системой, которая реализует алгоритм управления не привязанной к конкретной дисциплине. Перестройка обучающих программы на другую дисциплину заключается в замене соответствующих пособий и ссылок на из разделы.

ИПАОС предназначен для организации автоматизированного обучения и помощи пользователем (разработчиком, обучаемым) работающим с языком программирования ИПАОС дает возможность изучить синтаксис основных элементов языка, научиться правильно формально описывать предметную область, цель задачи, может помочь в процессе разработки, отладки программы предоставляя необходимую справочную информацию и контролируя синтаксическую правильность применяемых языках конструкций. ИПАОС состоит из двух инструментальных средств:

- инструментальные средства автоматизация построения АОС;
- инструментальные средства обеспечивающий диалог пользователя с АОС.

Диалоговый интерфейс в ИПАОС обеспечивает следующие формы и взаимодействия:

- меню;
- вопросы с ответами «да» или «нет»;
- вопросы с ответами из фиксированного набора слов образов.

Реализованы диалоговые задачи как процедуры, которые при каждом очередном выводе настраиваться на заданную тему. В базе данных ИПАОС содержит весь объем фактических сведений необходимых для обучения пользователя. К ним относятся тексты определений и правил, тексты учебных заданий, правильные и неправильные примеры изучаемых понятий и объектов, диагностические сообщения. Эти данные не зависимы от программ обеспечивающих диалог, и могут быть использованы в различных задачах и на различных этапах обучения. Реализованная версия ИПАОС обеспечивает работу пользователя в любом из следующих режимов:

- тестирования;
- обучение;
- контроль изучения;
- контроль правильности вводимых языков конструкций;
- помощь.

В зависимости от предоставленных пользователю полномочий он может работать либо в одном, либо в нескольких режимах, переходя из одного в другой при необходимости.

Литература:

1. В.Д.Рынчаг, М.А.Краснов, А.Ф.Лысиков, А.А.Мазурук. Автоматизированные системы для обучения программированию. Кишинев. Штиинца. 1989.
2. М.Х.Лутфиллаев. Принципы построения инструментальной поддержки автоматизированных обучающих систем (ИПАОС). Ж.: «Проблемы информатики и энергетики». Ташкент, 1998, №1. – с.36-39.

Алексей Щуров
(Днепропетровск, Украина)

TRANSLATION MEMORY КАК УНИВЕРСАЛЬНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОПЕРАЦИЙ И ОБМЕНА ДАННЫМИ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА

В современном мире информация играет лидирующую роль в коммуникационной сфере человеческой деятельности, и поэтому возникает вопрос о способах передачи и обмена информацией. Поскольку перевод – один из видов такой коммуникации и обмена данными, составляющими информацию, возникает вопрос о сохранении и передаче переведенной информации в различные программы разработанные на основе технологии translation memory, то есть технологии накопления переводов.

В самом общем понимании перевод – это процесс обработки первичной информации на языке источника с последующей перекодировкой на целевой язык с сохранением тех, данных, которые содержатся в исходном тексте. Именно с таким процессом работают все переводчики – как люди, так и машины, однако в силу ряда обстоятельств переводческие компании не работают с программами автоматического перевода и предпочитают работать исключительно с САТ-программами (Computer-Aided Translation), в основе которых заложена технология, разработанная еще в 1980-х годах японским исследователем М. Нагао. Согласно концепции Нагао, накопитель переводов представляет собой билингвистический корпус параллельных текстов, сохраняемый в отдельный файл [1, с. 58]. Каждое предложение – это отдельный сегмент, т.е. единица перевода, которую можно извлечь из накопителя переводов при стопроцентном совпадении с тестом на языке оригинала. Чем больше таких сегментов накапливается, тем быстрее и качественнее возможна автоматическая обработка текста.

Настоящие технологии, безусловно, разрабатываются разными компаниями и современный рынок переводческих услуг выбирает наиболее конкурентноспособные программные пакеты, поэтому на первом месте стоит линейка продуктов компании Trados (Trados Studio 2014, Multiterm 2014 и Passolo 2011), Kilgray (MemoQ) и Wordfast (Wordfast Classic 6.0, Wordfast Professional 6.0). Наряду с более новыми версиями этих программ используются также более старые их версии, поскольку все это связано с особенностями основного программного обеспечения и комплектующих технологического оборудования.

Современный рынок переводческих услуг уже давно занял свою нишу на глобальном рынке обмена информацией, следовательно, возникает вопрос, как сохранить информацию – достаточно ценную как для переводчика, так и для клиента – для более новых версий продукта той же компании Trados или для работы с переводческими программами других производителей?

Ответ может быть только один: в основе всех программных разработок этих компаний лежит концепция Нагао, и краеугольным камнем в этой концепции становится translation Memory (TM), или накопитель переводов, которые также называют переводческой памятью.

Translation memory представляет собой отдельный файл, создаваемый переводчиком для работы над проектом в рамках языковой пары (исходный язык-целевой язык), с целью накопления корпуса параллельных текстов с последующим извлечением перевода при наличии похожих предложений в текущем или другом тексте. Одна и та же translation memory может использоваться для работы с разными текстами в разных предметных областях. Переводчик сам обогащает ее и за счет этого его работа в определенной степени автоматизируется. Тем не менее, от проверки текста перевода и корректировки переводчик не свободен. Файл TM можно хранить на внешнем съемном носителе, что существенно упрощает работу с информацией.

И все же обмен информацией при существующей глобализации затруднен. Причина этому – законодательные системы о защите авторских прав, так же это связано с тем, что разработчики программного обеспечения создают разные форматы translation memory, с которыми работают их программные пакеты.

Рассмотрим общепринятые расширения форматов translation memory для вышеуказанных программ.

Trados 2007. На самом деле, для translation memory во время перевода создается несколько дополнительных служебных файлов, поэтому открывается только во время сессии перевода с помощью Translator's Workbench, в новых версиях продуктов компании Trados открываться эти файлы не могут.

Trados Studio 2009, 2011, 2014. Один файл translation memory. В пределах этой линейки

программного продукта translation memory можно открыть и в более старой версии программы Trados Studio. Однако, работа с более старыми версиями, например, Trados 2006, 2007 уже невозможна.

МемоQ. Открывается только в программе МемоQ. Импорт и экспорт данных для программного обеспечения других производителей невозможен.

Wordfast – текстовый формат txt, открывается в текстовых редакторах Блокнот и WinEditor. Импорт и экспорт данных для программного обеспечения других производителей невозможен.

Также прямой экспорт данных из translation memory разных производителей невозможен.

Чаще всего операции экспорта-импорта данных проходят с помощью файла tmx (translation memory eXchange), разновидности открытого формата файлов xml, из которого происходит дальнейший импорт в накопитель переводов других переводческих программ без потерь данных. Помимо операций импорта-экспорта данных информация в таких файлах может быть отредактирована или изменена в редакторе Notepad для последующего импорта в накопитель переводов (изменение диалекта исходного или целевого языка, редактирование однотипных сегментов, изменение исходных кодов ит.п.). Изменить направление перевода или выбранные языки в таких файлах невозможно, и поэтому все данные будут импортированы в заранее созданный накопитель переводов с предварительно заданными настройками языковой пары. В этом случае настройки языковых пар в файлах накопителя переводов и tmx должны совпадать даже в выборе диалекта, иначе импорт такой информации будет невозможен. Направление перевода также устанавливается во время создания пустого файла накопителя переводов, такая функция в файлах tmx не предусмотрена.

Выше рассматривались принципы импорта-экспорта данных для разных программ CAT для локального использования одним переводчиком, работа которого ограничена существующими файлами ТМ, однако сегодня на корпоративных сайтах <http://www.translationzone.com/trados.html> (Trados) и <http://kilgray.com/> (МемоQ) для лицензионных пользователей существует множество дополнительных ресурсов в свободном доступе для скачивания и дальнейшего использования в профессиональной деятельности – это и дополнительные программы-конверторы, и файлы накопления переводов и терминологических баз узкоспециализированной направленности (например терминобаза для стандарта корпорации Microsoft).

Нельзя также не принимать во внимание развитие облачных технологий, способствующих обмену информацией, т.е. передачи файлов накопителя перевода и терминобаз от пользователя к пользователю, однако, рынок переводческих услуг бурно развивается и в этом сегменте. В частности компания Abby анонсировала создание технологии Smart Cat для автоматизации перевода.

Таким образом, технология translation memory становится универсальным средством обмена переводческими данными и информацией не только в локальном плане, но и в глобальном, поскольку современные темпы глобализации диктуют условия и рынку переводческих услуг и переводчику как субъекту создания такой двуязычной информации. Внедрение в процесс перевода и управление таким данными с помощью новых технологий уже успешно прошло в западных переводческих компаниях, что существенно повышает их уровень конкурентноспособности по сравнению с переводческими компаниями СНГ.

Литература:

1. Сосина Е.П. Введение в прикладную лингвистику. / Сосина Е.П. – Ульяновск, УлГТУ, 2012. – 110 с.

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ**Сергій Самойлик**
(Дрогобич, Україна)**АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ****Постановка проблеми**

В умовах сьогодення формування нової парадигми професійної підготовки вимагає більш цілеспрямованого впливу на студентів та активізації їх навчально-пізнавальної діяльності. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер його соціального та духовного життя потребують від вищої школи якісно нового рівня підготовки спеціалістів. Якість підготовки фахівців значною мірою залежить від змісту освіти, методів і прийомів навчання, а також організації пізнавальної діяльності. Ефективність найсучасніших засобів, методів, педагогічних технологій залежить від власної активності студентів у процесі формування у них знань, умінь, навичок [3].

Проблема активізації навчального процесу у вищих закладах освіти, які готують фахівців напряму фізичної культури, здоров'я людини і спорту є традиційно актуальною. Система вищої освіти в галузі фізичної культури і спорту призначена готувати висококваліфікованих фахівців для навчальної, виховної і оздоровчої роботи з різними групами населення [7].

Науково-методичний аспект активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачає створення для студентів проблемних ситуацій під час аудиторних занять та самостійної роботи, розробку варіативних методичних систем навчання, що охоплюють побудову і технологічне забезпечення мотивацій, добір змісту, методів, прийомів, організаційних форм раціонального поєднання викладання педагога і самонавчання студента, підготовку систем диференційованих вправ, зокрема, професійно значущих для майбутнього спеціаліста, визначення орієнтирів навчально-пізнавальної діяльності [4].

У психолого-педагогічній літературі поняття «активізація пізнавальної діяльності» трактується по-різному. У довідковій літературі найчастіше використовується поняття «активне навчання» або «активізація процесу навчання» і визначається як удосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи студентів, яке забезпечує активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність студентів на всіх етапах навчального процесу [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Педагогічною наукою накопичено значний досвід щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Проблема активізації пізнавальної діяльності у процесі навчання в педагогічній теорії й практиці не нова. На всіх етапах розвитку педагогічної думки до неї зверталось багато вчених, педагогів-практиків. Одним із перших звернув увагу на необхідність «вчити дітей мислити» видатний вчений-педагог Я.А. Коменський. Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження і узагальнення та самостійного підведення підсумків висловлювали педагоги І.Г. Песталоцці та Ф.А. Дістервег.

Питання активізації пізнавальної діяльності студентів почали активно досліджуватися з 90-х років минулого століття. Вивченню різних аспектів процесу активізації пізнавальної діяльності студентів присвячені праці багатьох відомих педагогів і психологів, зокрема, таких як: М.Ашибор, А.Вербицький, В.Вергасов, М.Кларін, В.Козаков, В.Ляудіс, С.Смирнов, Д.Чернилевський, А.М. Алексюк, С.І. Архангельський, В.М. Вергасов, В.М. Володька, С.І. Зінов'єв, В.Я. Ляудис, Р.А. Нізамова, В.А. Семиченко.

Серед психологів і педагогів немає єдиної думки щодо поняття «пізнавальна активність». Так, І.Харламов визначає пізнавальну активність, як стан індивіда, який характеризується прагненням до навчання, розумовим напруженням і виявом вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями [6].

Т.Шамова розглядає цей процес як розумову діяльність індивіда, що спрямована на досягнення певного пізнавального результату, і як підвищену інтелектуально орієнтовану реакцію щодо навчального матеріалу на основі пізнавальної потреби [7].

Г.І.Щукіна розглядає пізнавальну активність як становлення особистості, що визначає інтелектуальний відклик на процес пізнання, живу участь, емоційно-мисленнєву чутливість учня в пізнавальному процесі [9].

Зазначимо, що в педагогічному словнику активізацію навчального процесу визначено як процес удосконалення змісту, форм і методів навчальної роботи, що сприяє активній і самостійній діяльності студентів у засвоєнні знань, вмінь та навичок на всіх етапах навчально-виховного процесу у всіх ланках освіти [5]. В цьому сенсі акцентується важливість педагогічних методів, прийомів та засобів в процесі активізації пізнавальної діяльності особистості.

Метою нашого дослідження є – розкриття особливостей активізації пізнавальної діяльності студентів при формування професійної майстерності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Активність студента в навчанні – це вольова дія, діяльний стан, що характеризує посилену пізнавальну діяльність особи. Для активного студента властивий вияв різнобічної, глибокої цікавості до знань, докладання зусиль напруження уваги, розумових і фізичних сил для досягнення поставленої

мети [1]. В процесі навчання у вищому навчальному закладі необхідно забезпечити послідовний перехід від накопичення знань до вдосконалення пізнавальної діяльності студента. Знання, їх глибина забезпечують гнучкість і самостійність мислення, перехід на вищий рівень інтелектуального розвитку. Тому основною для визначення сформованості пізнавальної активності повинні стати рівні знань, умінь і навичок студента [3].

В літературі поняття «методи активізації навчально-пізнавальної діяльності» визначають як сукупність прийомів і способів психолого-педагогічного впливу на осіб, які навчаються. Вони, порівняно з традиційними методами навчання, спрямовані на розвиток творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок та вмінь нестандартного розв'язання певних професійних проблем і вдосконалення навичок професійного спілкування. Основними факторами, які сприяють творчому ставленню до навчального процесу вважають:

- професійний інтерес;
- нестандартний характер навчально-пізнавальної діяльності;
- змагальність;
- ігровий характер занять;
- емоційність;
- проблемність.

Прояв активності в процесі навчання пов'язаний з пізнанням світу. Тому в багатьох педагогічних джерелах акцентується важливість саме *пізнавальної активності*, яка виникає завдяки продуктивній активності. Пізнавальна активність - складне інтегральне утворення особистості, що має мотиваційні, операційні та результативні компоненти. Серед них прояв інтелектуальної ініціативи, надситуативності - вихід особистості за межі даної діяльності за власним бажанням, прагнення до нового цілеутворення [5].

Наведені вище міркування дають можливість виділити такі **критерії активізації пізнавальної діяльності** студентів:

- формування пізнавального інтересу до об'єкта навчання;
- збільшення активності в процесі навчання;
- наявність ознак пізнавальної активності;
- прояв самостійності в навчально-виховній діяльності;
- розвиток пізнавальної самостійності.

Активізація пізнавальної діяльності студентів – це перехід до більш високого рівня активності та самостійності студентів у процесі навчання, тренування, які стимулюються розвитком пізнавального інтересу та відбуваються завдяки удосконаленню методів та прийомів навчального процесу.

В процесі активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та розвитку особистих здібностей і нахилів велику роль відіграє мотивація діяльності та створення відповідної ціннісно-мотиваційної сфери.

Основна діяльність студентів - процес навчання, який вимагає інтенсивної розумової роботи і досить високого рівня розвитку пізнавальних здібностей, що визначають міру успішності учбової діяльності.

Питання формування пізнавальних здібностей студентів факультету фізичного виховання пов'язані з такою педагогічною проблемою, як безперервність зв'язку навчання і розвитку, навчання і фізичного вдосконалення оскільки в період навчання у ВНЗ завершується соматичне і досягає максимуму психофізичний розвиток. Усе це підкреслює необхідність вивчення потенційних можливостей студентів, а з іншого боку - ефективного розвитку їх функцій і систем з метою максимальної реалізації їх здібностей в процесі навчання і підготовки до професійної діяльності.

Вдосконалення навчального процесу фізичного виховання студентів повинне ґрунтуватися на знаннях і майстерності педагога, використанні і реалізації психологічних закономірностей пізнавальних процесів (сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, уяви і психомоторних якостей), що забезпечують дидактичні принципи навчально-тренувального процесу.

Активізація пізнавальної діяльності тільки тоді є найважливішим джерелом розумового розвитку, коли вона стає самоактивністю, формування якої - найважливіше завдання розвиваючого навчання.

Отже, ефективність навчання в цілому багато в чому визначається умінням педагогів організувати навчальний процес відповідно до фізіологічних, психологічних, педагогічних і структурних закономірностей пізнавальних процесів. В процесі організації навчально-тренувального процесу з формування пізнавальних здібностей студентів, спираючись на системно-діяльний, особистісно орієнтований підходи до навчання, ідеї розвиваючого навчання і поетапного формування дій можна спланувати наступну систему педагогічних шляхів вдосконалення навчання :

- формування осмислених цільових установок;
- раціональний відбір навчального матеріалу(виділення базового, другорядного, додаткового);
- використання методів навчання, що відповідають психологічній структурі пізнавальних процесів;
- використання завдань високого розумового рівня;

- формування системи знань про процес пізнання;
- поетапне формування розумових і рухових дій;
- спонукально-інтенсифікуюча діяльність педагога;
- розвиток творчого потенціалу студентів.

Висновки

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, якщо студенти мають потребу у творчому самовдосконаленні, постійному розвитку і самопізнанні, результативність їх навчання та майбутньої професійної діяльності досягне високого рівня.

Отже, активізація пізнавальної діяльності студентів: з одного боку – це якісний рівень діяльності студента, з іншого – цілеспрямоване керування процесом пізнання студентів шляхом створення оптимальних психолого-педагогічних умов, підпорядковане меті професійної підготовки. Процес активізації пізнавальної діяльності повинен відбуватися систематично, охоплюючи усі можливі напрямки. Найбільш повно процес активізації відбувається тоді, коли педагог:

- робить акцент на виробленні у студента стійкого бажання пізнавати нове;
- озброює студента новими знаннями, пов'язаними з професійною діяльністю, уміннями і навичками їх творчого застосування;
- забезпечує надбання нових знань, оволодіння новими уміннями та навичками, спонукає до їх творчого осмислення для вирішення практичних завдань.

У зв'язку з цим перед педагогами постає необхідність формування творчо мислячих, творчо активних майбутніх вчителів фізичного виховання. Тому використання активних методів навчання зумовлює підвищення зацікавленості студентів до самого процесу навчання, сприяє саморозвитку особистості, впливає на формування педагогічної фахової творчості студентів.

Література:

1. Андрушко В. Формування особистості вчителя в сучасних умовах/ Андрушко В., Табаченко І. // Політичний менеджмент. – 2005. №1 (10). – С.61-75
2. Ємець О. Активні методи навчання у фізкультурній освіті./ Ємець О.// Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. - №2-3. С.56-58
3. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 11-57.
4. Лузан А.Г. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів. – К.: НАУ, 2004. – 271 с.
5. Педагогічний словник / за ред. М.Д. Ярмаченка - К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
6. Харламов І.Ф. Педагогіка/І.Ф.Харламов – М.: Гардарики, 1999. – 520 с.
7. Шамова Т.І. Активизация учения школьников. М. – Педагогіка, 1989. – 209с.
8. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: підручник: у 2 ч./ Б.М.Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – Ч.2. – С.116-118.
9. Щукина Г.И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе. – М.: ПРосвещение, 1979. – 160 с.

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Валентина Александрова
(Київ, Україна)

**УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЕКСТОВІЙ
ОСНОВІ ТА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВПРАВНОСТІ УЧНІВ**

Українська мова як шкільний предмет в основній школі вивчається в трьох аспектах: теорія мови; орфографічні та пунктуаційні правила; розвиток мовної культури. Традиційно пріоритетним у школі вважається вивчення мовних правил (орфографія, пунктуація). Разом з тим останнім часом у методичній літературі можна зустріти і інший підхід до вивчення даного предмета. Розвиток навичок зв'язного мовлення у багатьох методичних документах і програмах на сьогодні постулюється як провідний напрям. Але, на жаль, ця теза поки що повною мірою не реалізується в шкільній практиці. Розвиток зв'язного мовлення досі не є основою навчання, а є своєрідним додатком до основного курсу.

Формування навичок грамотної мови на даний час не стільки здійснюється на практиці, скільки декларується в програмних методичних документах.

Як показують дослідження психологів, збільшився відсоток дітей з недостатньо розвиненим логіко-понятійним апаратом, але добре розвиненим образним мисленням. Необхідно розробити такі методи викладання, які будуть ефективні в роботі і з такими учнями.

Останнім часом багатьма словесниками пропонується об'єднати перераховані вище аспекти вивчення мови, зробивши основним об'єктом розгляду на уроці української мови текст, оскільки саме в тексті відбувається реалізація мовних правил. Слід наочно показати учневі, як кожен мовний рівень (фонетика, лексика, морфологія, синтаксис) допомагає створювати і розуміти текст.

Такий підхід сприятиме розвитку та формуванню мовного чуття і природної грамотності. У зв'язку з тим, що абсолютна грамотність більшості людей не потрібна (за винятком коректорів, редакторів і т. д.), оптимально, щоб випускник мав «природну» грамотність, тобто вмів грамотно записувати свої власні тексти.

Увага дослідників тексту спрямована на визначення цього поняття, однак єдиного тлумачення тексту не існує. Ось що пише про нього дослідник А.В.Нікітіна: «Визначення тексту є актуальною проблемою для сучасної лінгводидактики. Що таке текст? Які його дидактичні можливості? Як працювати з текстом на уроках та в позаурочний час? Відомо, що текст є одиницею об'єднання мовних засобів у комунікації - предметом дослідження лінгвістики, психології, лінгводидактики та інших наук.

Аналіз різних визначень тексту дає змогу нам виділити такі його основні структурно-семантичні характеристики, що відповідають педагогічному дискурсу. Текст – це: ланка процесу комунікації, проміжний елемент між адресантом і адресатом мовлення; сукупність мовних одиниць нижчих структурних рівнів; результат навчально-мовленнєвої діяльності; спосіб пізнання дійсності, відображення мовної картини світу; структурна й смислова єдність» [1, с.238-240].

Визначенню тексту та характеристикі його ознак присвячено лінгвістичні роботи Н.Арутюнової, М.Бахтіна, Н.Валгіної, І.Гальперіна, В.Різуна, С.Карамана, Л.Мацько, О.Мацько, М.Пентиліюк, М.Плющ Т.Ладиженської, О.Селіванової та ін.

З кожним роком змінюються пріоритети у вивченні української мови. Так, основна увага приділяється слову і його значенню, тобто лексиці та семантиці, питанням лексичної і граматичної сполучуваності слів, алгоритму побудови простих і складних речень, зв'язку речень у тексті. Акцент робиться не на перелік мовних фактів, а на їх інтерпретації, на те, як мова функціонує і які універсальні мовні механізми забезпечують спілкування.

Разом з тим збільшується обсяг культурно значущих відомостей про українську мову: додаються деякі цікаві факти про її історію, про взаємодію з іншими мовами, розповідається про розвиток і зміну мови під впливом зовнішніх причин. Подібної інформації в сучасному курсі надзвичайно мало, хоча сучасна культурна людина повинна володіти такими знаннями про рідну мову.

У багатьох сучасних школах України на уроках української мови передбачається вивчення різних видів текстів: текстів, що відносяться до всіх функціональних стилів літературної мови - офіційно-ділового, наукового, публіцистичного, художнього, розмовно-побутового, конфесійного. Передбачається аналіз різних типів художніх текстів. Розглядаються наукові та науково-популярні тексти різного профілю - історичні, біологічні, географічні та ін.; учні знайомляться з тією частиною термінології наук, яка є загальноживовою. Таким чином, українська мова як шкільний предмет повинен лягти в основу інтеграції різних шкільних предметів. Школярі зможуть оволодіти різними жанрами усної та писемної мови (переказ, конспект, реферат, рецензія, заява, анонція, доповідь і т. п.). Особлива увага приділяється створенню усних текстів різного типу, як спонтанних, так і підготовлених заздалегідь.

Викладання української мови в школі спирається на сучасні лінгвістичні знання та методичні подання; враховуються поняття дискурсу і дискурсивного аналізу. Це означає, що текст вивчається з урахуванням конкретних умов його вживання, а також психологічних і соціальних параметрів

комунікативної ситуації.

Використовуючи мову, ми пристосовуємося до різних факторів: психології співрозмовників, їх соціального статусу, обсягу їх знань, а також до соціальних аспектів умов спілкування. Таким чином, і процеси породження писемного та усного мовлення, і процеси його сприйняття і розуміння не лише спираються на власне лінгвістичне знання, а й адаптують його до різних умов вживання. Навички породження і розуміння тексту можуть застосовуватися у майбутній професійній діяльності учнів.

Слід зазначити швидке розширення і зміну областей використання мови. Так, останнім часом все більшого значення набуває Інтернет, в який переносяться різні види професійної та непрофесійної діяльності. Фактично ми маємо справу із зародженням абсолютно нового типу дискурсу: з використанням мови в новому за формою і змістом комунікативному середовищі.

Однією з головних властивостей сучасної людини є вміння використовувати свою мовну компетенцію в абсолютно різних, мінливих умовах і ситуаціях. У зв'язку з цим постає необхідність уміння аналізувати комунікативну ситуацію, розпізнавати її важливі риси і перемикати мовний реєстр залежно від типу і способу спілкування.

У сучасних умовах, які характеризуються постійним зверненням учнів до різних інформаційних джерел (насамперед до електронних ЗМІ та Інтернету) і, як наслідок, частковим відривом молодого покоління від книги, вкрай актуальним завданням стає навчити школяра читати й розуміти тексти. При цьому мова йде про тексти найрізноманітніших жанрів, стилів і способів подання - як електронних, так і книжкових. Виховуючи в учневі свідоме ставлення до тексту і мови, на якій він написаний, прищеплюючи йому мовне чуття, важливо звернути особливу увагу на становлення учня як повноцінної творчої мовної особистості. Під цим ми маємо на увазі володіння майстерністю створення текстів на задану тему і в заданому режимі, вміння відшукати потрібний текст у великому масиві мовних творів, виділивши його з кола однорідних, вміння прочитати і зрозуміти цей текст і передати його зміст іншому.

Отже, вивчати мову треба починати із засвоєння поняття тексту, дискурсу і динамічного перетворення висловлювання. Таким чином, одним із центральних завдань навчання є використання мови в різних режимах реальної комунікації.

Основні принципи викладання мови:

1. Інтегративність;
2. Орієнтація на текст, дискурс і вербальну комунікацію;
3. Багаторівневність;
4. Креативність.

1. Інтегративність. Реалізація даного принципу означає прагнення представити шкільний курс української мови не як ізольований, а тісно пов'язаний з іншими предметами, що вивчаються в середній школі: літературою, історією, іноземними мовами. Разом з тим міжпредметні зв'язки в школі встановлюються зазвичай або між дисциплінами тільки гуманітарного, або між дисциплінами тільки природничого циклу. Тому в існуючій шкільній освіті ці дві освітні області представлені відокремлено одна від одної. Однак і для навчання мови, і для підвищення загальної культури учня необхідно зробити актуальним зв'язок між предметами природничо-наукового і гуманітарного циклів, представивши тим самим шкільні дисципліни у вигляді єдиного комплексу взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих одна одну наук. Українська мова повинна стати базою для такого об'єднання. У процесі вивчення української мови школяр має знайомитись із універсальними для всіх наук методами пізнання і логічними прийомами побудови текстів, способами викладу результатів логічного аналізу в усній і писемній формах, освоювати основні методи побудови класифікацій, вчитися бачити і проводити аналогії між законами мови і законами, що діють у природничих науках, знайомитись з особливостями організації текстів у кожній з розглянутих наук. На практиці принцип інтегративності може бути реалізований багатьма способами. Перелічимо найбільш важливі з них: аналіз текстів, що відносяться до різних дисциплін, освоєння системи термінів та окремих одиниць термінології приватних наук, дослідження «важких місць» у шкільних підручниках з різних предметів, спільні уроки, проведені викладачами різних дисциплін, уроки-діалоги, відкриті дискусії, використання на уроках комбінованих навчальних програм та ін.

2. Орієнтація на дискурс і комунікацію. Як правило, шкільна програма з української мови традиційно включає в себе три основні частини курсу: правопис, культуру мови і теорію української мови. Однак у центрі викладання повинні, на наш погляд, перебувати мова та спілкування, а метою викладання є розвиток мовних здібностей учнів, головним чином, виробництво і розуміння тексту. Це положення означає встановлення зв'язків кожного блоку програми із завданнями лінгвістики тексту. Курс шкільної програми обов'язково повинен містити вивчення законів побудови тексту, виявлення мовних неправильностей різних рівнів, освоєння прийомів редагування і реферування, стилістичний і жанровий аналіз тексту.

Використання поняття дискурсу дозволяє ввести породження і розуміння конкретного тексту в більш широкий соціальний і культурний контекст і розкрити загальні принципи побудови текстів різної комунікативної та ситуативної спрямованості.

У сучасній школі на уроках української мови повинна бути орієнтація на дискурс і спілкування, що передбачає деякі нові форми подачі матеріалу. Всі досліджувані мовні закони та приватні правила, включаючи орфографічні та пунктуаційні, мають ілюструватися прикладами про неможливість або значну утрудненість людського спілкування у разі недотримання відповідних законів

і правил.

Крім того, на уроках кожен словесник разом з учнями має проводити аналіз « комунікативних невдач», викликаних мовними помилками, невірним вживанням пунктуаційних знаків, неправильною побудовою дієприкметникових зворотів або складних речень, а також демонструвати, до яких небажаних наслідків у спілкуванні може призвести незнання фактів теорії мови.

3. Багаторівненість.

Принцип багаторівневості реалізується у формуванні варіативного змісту освіти та адаптації до різних рівнів підготовленості школярів (базовий, поглиблений і корекційний).

4. Креативність.

У шкільних програмах повинні бути закладені основи творчого підходу до української мови як до системи і як до засобу комунікації. У процесі викладання креативність проявляється у формі співпраці вчителя та учнів. У цьому контексті особливої значущості набуває наукова дискусія, спільне обговорення та вирішення лінгвістичних проблем, рольові ігри та інші форми діалогу, під час яких учні освоюють і моделюють різні види мовних жанрів і комунікації, беруть участь у розвиваючих мовних іграх. Це націлює учня на самостійну творчу роботу, виконання оригінальних дослідницьких завдань, лінгвістичних експериментів.

Викладені у статті думки не вичерпують порушених проблем, а спонукають до творчої праці вчителя -словесника.

Уроки української мови, відповідно до вимог чинних навчальних програм, спрямовані насамперед на формування національно свідомої, духовно багатогої мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови. Реалізація цієї мети передбачає уважне ставлення вчителя до відбору текстового дидактичного матеріалу, адже навчальний текст є не тільки засобом навчання мови як системи комунікативно значущих одиниць з усіма їх характеристиками, а й засобом формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних, соціокультурних уявлень, залучення школярів до культурних надбань людства й українського народу в часовому й просторовому аспекті.

Текст на уроці української мови має бути носієм важливої культурної інформації, покликаний виконувати роль еталону культури народу.

Література:

1. Нікітіна А.В. Педагогічний дискурс учителя-словесника: монографія.-К.: Ленвіт, 2013.- с.238-240.
2. Біляєв О.М. Концепція мовної освіти в Україні /О. М.Біляєв, М.С.Вашуленко, В.М.Плахотник //Рід.шк.-1994.- №9.- с.71-73.
3. Пентиліук М.І.Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах.- К.:Ленвіт, 2009.- 400с.

Олена Братель
(Київ, Україна)

АРГЕНТИНЦІ ЯК ПОЛІЕТНІЧНА НАЦІЯ В ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Створення багатосубстрактної етнічної єдності в Аргентині кінця ХІХ – початку ХХ ст. відбувається шляхом контактування та змішування різних типів культур, менталітетів, стереотипів, звичаїв і традицій. Різні культури пропонують якісно різні погляди на дійсність і досвід її пізнання людиною, а внутрішня структура певної культури відображає цю різницю у формі вихідних установок, знань та цінностей [1, с. 41].

В аргентинській поезії початку ХХ ст. вербалізується національно-мовна картина світу аргентинського культурного субстрату, що має свої особливості, які опосередковують формування і моделювання поетичної картини світу, та європейський культурний суперстрат, який опинився в Аргентині, ментальності якого властиві як універсальні, так і культурноспецифічні категорії, що контрастують з аргентинськими.

У поетичній картині світу проявляються результати контактування та взаємонакладання аргентинського та європейського менталітетів, які відображають різносубстрактну національну картину світу Аргентини, процеси накладання та варіювання картини світу в межах двох етнічних груп: іммігрантів (західноєвропейська картина світу) та місцевого етносу, в якого, природно, була своя картина світу (місцева картина світу). Безперечно, культурні виміри цих груп значно відрізнялися.

Терміни “етнос” і “нація” є різними за значенням словами, і в межах дослідження, присвяченого вивченню аргентинської поезії, їхнє використання має свої особливості, зважаючи на те, що, аргентинців у різний час формування держави можна називати і етносом, і нацією.

Термін “етнос” походить з грецького слова, а “нація” – з латинського, які перекладаються однаково – “народ, плем'я”. Етнос позначає сталу спільноту людей, що склалася в результаті природного історичного розвитку на основі специфічних стереотипів свідомості та поведінки [2, с. 257.]. Нація трактується як історична форма спільності людей, об'єднаних єдиною мовою, походженням, територією, глибокими внутрішніми економічними зв'язками, психологією,

ментальністю, побутом, певними рисами культури, характеру. Слово “нація” також позначає державу, країну [2, с. 499.].

З погляду ієрархії понять, у наш час поняття “етнос” вважається ширшим за поняття “нація”, оскільки етнос може включати декілька націй. В свою чергу, нація складається з народностей. Сьогодні слово “етнос” часто використовується, коли йдеться про ландшафт і родові зв'язки, в той час як слово “нація” використовується у соціальних, економічних і політичних аспектах. Територія, на якій компактно мешкає певний етнос і де він складає більшість населення, зазвичай називається етнічною територією.

До появи іспанців на території сучасної Аргентини, місцевим населенням були кочові індіанці, що займалися мисливством, рибальством та збиральництвом. Аж до 1879 р., коли європейці розпочали жорстоке винищення індіанців (“Конкіста дель Десьєрто”), зрозумівши, що пампу можна використовувати для сільського господарства, зокрема, скотарства. До цього європейців не особливо цікавила територія пампи, оскільки там не було корисних копалин та золота, які сприяли швидкому збагаченню. Завдяки підтримці сільського господарства з боку держави та політиці, яка сприяла приїзду іммігрантів, великі групи іммігрантів приїжджали з різних країн декількома “хвилями” з кінця ХІХ – початку ХХ ст. На початку ХХ ст. Аргентина формується як поліетнічна держава.

Етнос є сукупністю людей, які мають спільну культуру, говорять спільною мовою та усвідомлюють свою єдність та відмінність від інших членів подібних груп людей, проте ознаками етносу не є спільна територія та економічне життя. Етнос може поділятися на субетноси – групи людей, що відрізняються особливостями культури, мови та самоусвідомленням. Таким чином, членам такого етносу властива подвійне етнічне самоусвідомлення (належність до етносу та субетносу) [3].

В Аргентині на початку ХХ ст. мешкало багато італійців, іспанців, поляків, проте там не існувало іспанських, італійських або польських етнічних територій, оскільки, наприклад, італійці в Аргентині були не етносом, а своєрідною частиною етносу – діаспорою, саме тому Аргентину називають країною іммігрантів.

Іммігранти поступово асимілюються, втрачають рідну мову, культуру та усвідомлення етнічної належності. Єдине, що залишається, – пам'ять про батьківщину (для першого покоління іммігрантів – про реальну батьківщину, для наступних – пам'ять про батьківщину пращурів). Про етнічну діаспору може йтися тільки в тому випадку, коли члени певного етносу живуть дисперсно на території, основне населення якої належить до іншого етносу, на чужій етнічній території [3].

Нація зазвичай вважається вищою формою етносу, яка заміняє народність. Сутність нації виражається в національних рухах, спрямованих на досягнення певних політичних цілей. До нації можуть входити люди, які належать до різних етносів.

Поява Аргентини як держави на основі багатьох національностей в аргентинській поезії початку ХХ ст. осмислюється в образі аргентинця, що має пращурів декількох національностей (“españoles”, “criollos”, “franceses”), при чому така різноманітність акцентується за допомогою використання числівників як означень до онімів (“*siete españoles seis criollos y tres franceses*”, “13 franceses”): “*ustedes han visto cuántos tatarabuelos tiene uno / yo acuso siete españoles seis criollos y tres franceses / el partido termina así / combinado hispanoargentino 13 franceses 3 / suerte que los franceses en principio son franceses / si no que haría yo tan español*” [IAE – César Fernández Moreno. Argentino hasta la muerte].

Числівники використовуються для створення антитези: “*a Buenos Aires la fundaron dos veces / a mí me fundaron dieciséis*” [IAE – César Fernández Moreno. Argentino hasta la muerte], де поет протиставляє себе місту, маючи на увазі, що для Аргентини як країни всі європейці означали одне – іммігранти, – а для героя як особистості іммігранти не були просто європейцями, а були його родичами, що приїхали з різних країн. Числівник “dos” імплікує заснування Буенос Айреса та його “друге народження” після того, як до країни приїхала велика кількість європейців, а числівник “dieciséis” підкреслює багатоманіття характеристик ліричного героя як аргентинця (і факт того, що він пишається своїм походженням відображено у назві твору – “*Argentino hasta la muerte*”), що має пращурів різних національностей.

Формування аргентинської нації на основі вихідців з різних країн художньо переосмислюється в образі дітей різних національностей (“*alemanas, rusitas, italianas, armenias*”), що знаходяться в межах одного місця (“*saliendo de la escuela*”): “*Yo le canto a tus niñas saliendo de la escuela: / alemanas, rusitas, italianas, armenias*” [IAE – Matilde Alba Swann. Canción a Berisso]. Образ дитини в усіх культурах символізує майбутнє, сподівання на краще, оновлення та відродження, тому й природне протиставлення різних мов, якими говорять діти, та їх невинності: “*distintas lenguas todas e idéntico candor*” [IAE – Matilde Alba Swann. Canción a Berisso]. У вірші використовується також протиставлення парадоксальності того факту, що вони сприймають себе як аргентинців, хоча їхніми батьками та дідами є іноземці: “*las pequeñas hijas de mi tierra / “made in Argentina” levadura extrajera, / raíces que se prenden a un destino mejor*” [IAE – Matilde Alba Swann. Canción a Berisso].

Іммігранти найчастіше селилися в найбідніших частинах міст у будинках, що мали багато кімнат, в кожній з яких зазвичай жило декілька людей або ж цілі сім'ї [4, с. 68]. Художнє осмислення цієї життєвої реальності, що називалась “*conventillo*”, відбулося у багатьох творах іммігрантів та їхніх нащадків. КОНВЕНТІЛЬО – це аргентинський етнонаціональний концепт, а образи, де він описується, ґрунтуються на метафоричній концептуальній метафорі КОНВЕНТІЛЬО – ВУЛИК.

Стереотипний європейський образ вулика як багатолюдного прихистку реконструює концепт

БАГАТОЛЮДНІСТЬ та підкреслює таку його ознаку, як “багатонаціональність”: “*A la luz de tu farol cansado, / conventillo / yo también quiero cantar / tu cosmopolitismo abigarrado*” [ILP – Raúl González Tuñón. Poema del conventillo], “*Cada uno habla allí (en el conventillo – O.B.) su propia lengua, / no sea que otro la entienda*” [ILP – Javel Katz. En el conventillo]. Концепт БАГАТОЛЮДНІСТЬ моделюється також в образі бійки між жителями конвентільо, що могла вибухнути просто через необережне слово у розмові: “*En el conventiyo del tano Giacumín / se armó la de San Quintín / a causa de extraño y sórdido chamuyo*” [ILP – Rubén Héctor Rodríguez. Extraño chamuyo]. Образ багатолюдності та багатомовності конвентільо має алюзію на Біблійні сюжети про ковчег, збудований Ноем, або Вавилонське стовпотворіння.

Образ “строкатої” через значну кількість іммігрантів з різних країн спільноти, оформлений у вигляді однорідних членів речення, серед яких використовуються власні назви, які позначають національності людей, що населяли бідні райони (“*un ruso, un francés, un cocoliche*”, “*un gallego que en todo se entromete*”, включаючи жаргону лексику, наприклад, “*cocoliche*” – “італієць, що говорить іспанською мовою”): “*Me procuro primero un compadrito / un ruso, un francés, un cocoliche, / una vieja chismosa, un garabito, / un conventillo, una calle y un boliche*” [ILP – Carlos Paoli. Sainetes argentinos], “*La escena representa un conventillo. / Personajes: un grébano amarrete, / un gallego que en todo se entromete, / dos guapos, una paica y un vivillo*” [ILP – Vacarezza. Soneto]. Образ багатолюдності конструюється також за допомогою численних соціальних характеристик людей (“*chismosa*” – “пліткарка”, “*garabito*” – “волоцюга”, “*vivillo*” – “дурисвіт, крадій”, “*amarrete*” – “жадібний”), а також назв типових для бідних околиць локусів (“*conventillo*” – “багатолюдний будинок”, “*boliche*” – “забігайлівка”). Отже, в образі конвентільо відбувається поетичне осмислення метафоричної концептуальної схеми КОНВЕНТІЛЬО – АРГЕНТИНА.

Танго стає виразником національної ідентичності для нового покоління аргентинців. Воно впливає на формування етносвідомості, тому образ танго в аргентинській поезії розгортається навколо метафоричної концептуальної схеми ТАНГО – АРГЕНТИНА: “*Tango: / sos el acriollador. / Tango: / sos un patriota / y un cartel de aclimatación. / Tango: / yo te declaro / un artículo vivo de la Constitución*” [TAD – Fernán Silva Valdes. Tango, с. 346-347]. Метафори (“*un artículo vivo de la Constitución*”, “*un cartel de aclimatación*”, “*sos el acriollador*”) у поєднанні з анафорою підкреслюють надзвичайну важливість танго в Аргентині, оскільки воно об’єднує націю, перетворюючи дітей іммігрантів із різних країн на патріотів: “*Tango... Vos haces que los nuevos criollos / se sientan rioplatenses con fervor, / y quieran a su tierra / desde las puntas de su tradición. / Vos haces que los hijos del inmigrante / se vistan al estilo del criollo decidor; / se expresen en el verbo del Río de la Plata, / que no es propiamente el español; / que se quiebren un gacho como nadie / en el mundo es capaz de quebrárselo; / que se sientan criollos y patriotas / en el blanco y celeste y en el sol / y hablen de las glorias rioplatenses*” [TAD – Fernán Silva Valdes. Tango, с. 346–347]. Важливу роль у вихованні національної свідомості відіграє гімн, з яким порівнюється танго: “*Crece el hijo del pobre – yuyo de los baldíos – / y al par que el himno patrio aprende tu canción (la canción del tango. – O.M.)*” [TAD – Fernán Silva Valdes. Tango, с. 346–347].

Отоже, у ХХ ст. в Аргентині відбуваються культурно-соціальні зміни внаслідок переходу від культури привласнення природи до соціальної культури мегаполісу та державності. У цей час на основі автохтонного субстрату Аргентина формується як поліетнічна держава. Таким чином, у ХХ ст. аргентинців можна назвати поліетнічною нацією, що сформувалася на основі належності до спільного геосоціального організму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира / Ирина Александровна Голубовская. – К. : ИПЦ “Киевский университет”, 2002. – 293 с.
2. Новий словник іншомовних слів. Укладання і передмова О.М. Сліпушко. 20000 слів. – К.: Аконті, 2008. – 848 с.
3. Юрий Семёнов. Этнос, нация, диаспора, [Електронний ресурс] / – Режим доступу : http://scepis.net/library/id_160.html.
4. Nuevo diccionario lunfardo / [Director de la obra J. Gobello]. – Buenos Aires : Corregidor, 1991. – 284 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

5. IAE – Inmigración a la Argentina: Españoles [Електронний ресурс] / [Dir. de la obra M. González Rouco]. – Режим доступу : <http://www.monografias.com/trabajos34/inmigracion-espanoles/inmigracion-espanoles.shtml>.
6. ILP – Inmigración y literatura: Poesía 1872-2004 [Електронний ресурс] / [Dir. de la obra M. González Rouco]. – Режим доступу : <http://www.monografias.com/trabajos24/inmigracion-poesia.shtml>.
7. TAD – Antología documental [Directores de la obra / T. de Lara, I. Leonilda, R. de Panti] // El tema del tango en la literatura argentina. – Buenos Aires : Ediciones Culturales Argentinas, 1981. – P. 259–515.

Наталія Гребенюк
(Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ НОВИНИХ ТЕКСТІВ (НА ПРИКЛАДІ «ГАЗЕТИ ПО-УКРАЇНСЬКИ»)

У сучасному соціокомунікаційному просторі споживачі інформації мають змогу отримувати новини з різних каналів комунікації: друкованих періодичних видань, телевізійних програм, радіо програм, реклами, мережі Інтернет та інших. Серед найрозповсюдженіших засобів інформування суспільства про перебіг подій у країні та світі чільне місце посідає друкована преса.

Мета роботи: з'ясувати особливості редагування новинних текстів на прикладі друкованого періодичного видання «Газета по-українськи», а також визначити особливості роботи редактора з новинними текстами.

Мета роботи передбачає виконання таких завдань: дослідити особливості написання новинних текстів; сформулювати вимоги щодо роботи редактора з новинними текстами.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що це перша спроба комплексного аналізу редакційної політики обраного періодичного видання.

Практичне значення роботи полягає у визначенні специфіки пошуку, відбору, організації, редагування та випуску інформаційного повідомлення, що дає змогу поліпшити якість періодичних видань в Україні.

Теоретико-методологічна основа: праці А. О. Капелюшного (Редагування в засобах масової інформації), Л. А. Васільєвої (Делаем новости), М. С. Тимошик (Редагування текстів за видами видань).

Згідно з теорією сучасної журналістики поняття «новина» надзвичайно полісемічне. Наприклад, німецький дослідник Вальтер фон Ла Рош вважає, що новина — це оперативне інформаційне повідомлення, котре містить суспільно важливу та актуальну інформацію, яка стосується певної сфери життя суспільства загалом чи окремих його груп [3].

Основними ознаками новини є: оперативність, актуальність, суспільна значущість або інтерес, об'єктивність, достовірність, специфічність побудови інформаційного повідомлення: оперативність — інформація про певну подію має бути максимально швидко оприлюднена через відповідний канал передачі інформації, інакше вона перестане бути новиною; актуальність — інформаційне повідомлення має зачіпати важливі для суспільства питання, привертати суспільну увагу, спонукати до ширшого обговорення; суспільна значущість або інтерес — новина має висвітлювати питання, які є цікавими суспільству, певним його верствам чи великим соціальним групам, а не одній чи кільком людям; об'єктивність — незаангажованість подачі інформації, відсутність її викривлення чи перекручування, висвітлення різних точок зору на питання; достовірність — подача правдивої інформації з перевірених джерел; специфічність побудови інформаційного повідомлення — новинне повідомлення містить лише найважливішу інформацію з теми без заглиблення у деталі [3].

Завдання новинного тексту полягає у донесенні інформації до читача. Його виконання залежить від кваліфікації кожного працівника редакції, задіяного у процесі роботи з текстом. Тому потрібно слідкувати за правильним слововживанням, уникати нагромадження слів, в міру вживати як складні речення, так і прості, уникати незрозумілих для пересічного читача виразів/слів.

У процесі редагування новини, редактор орієнтується на сферу застосування тексту. Наприклад, якщо цей текст йде у великому інформаційному потоці, редагування має на меті зачепити читача. Для цього текст має бути невеликий за обсягом, провокаційний та інформативний, а акцент робиться на заголовок і перші кілька речень.

Не залежно від призначення тексту та виду видання, публікація має легко читатися. Обираючи між великим, монолітним твором і невеликою заміткою, реципієнт зазвичай віддає перевагу коротким текстам. Для полегшення читання слід розбити текст на частини, при цьому виділити ключові фрази. Це допоможе легко відшукати потрібну інформацію.

Ідею статті, яка призначена для того, щоб звернути увагу читача на весь текст, краще поставити окремо, навіть якщо доведеться її повторити. Можна виділити її окремим кольором чи шрифтом [10].

Редагуючи новину, обов'язково потрібно перевіряти не лише пунктуацію та правильне написання слів, а й слідкувати за їх доречним вживанням. Також перевіряти, щоб у текстах не було заміни понять (наприклад, адресант-адресат, адрес-адреса, білет-квиток, відношення-відносини-стосунки), русизмів.

Потрібно уникати вживання кліше, надмірної метафоричності, не зловживати фразеологізмами. Мова новини має бути простою, зрозумілою пересічному читачеві.

Абзаци мають бути логічно зв'язаними. Для перевірки цього редактор складає реферат статті. Якщо кінцевий текст буде читабельним, значить логічні зв'язки в тексті не порушені.

Предметом редагування у періодиці може бути не лише текстове наповнення, а й ілюстративне. Ілюстрації можуть бути представлені у вигляді фото, малюнків (карикатури), інфографіки тощо. Редактору необхідно слідкувати за тим, щоб увесь ілюстративний матеріал стосувався тієї інформації, доповненням до якої він є.

Обов'язок журналіста/редактора при написанні новинних текстів — досягти своєї мети (тобто

освіти читача), всебічним висвітленням достовірних подій і проблем. Цьому сприяє відданість етичним принципам професійної поведінки, які можна сформулювати так: істинність, мінімум шкоди, незалежність, підзвітність [11].

Редактор, який працює з періодикою, зокрема редактор «Газети по-українськи», виконує такі обов'язки:

- стежить за соціально-політичними подіями;
- відбирає інформацію для публікацій;
- редагує матеріали;
- контролює вчасність подачі матеріалів на друк;
- перевіряє достовірність фактичного матеріалу;
- бере участь у розробці проекту художнього оформлення;
- слідкує за дотриманням концепції видання.

Часто редактор виступає і як автор новинних текстів.

Також редактор зобов'язаний знати основи чинного законодавства, постанови, розпорядження, накази, нормативні документи, що регламентують підготовлення та випуск періодичних видань; основи авторського права й трудового законодавства; технологію редакційно-видавничих і поліграфічних процесів, методи редагування та художнього оформлення видань [9] тощо.

Редактор новин у періодичному виданні виконує не лише функції коректора й літературного редактора, а й випускового та редактора ілюстрацій. Одним із методів опрацювання тексту редактором є контроль всього процесу проходження повідомлення від знаходження ідеї, до введення його у макет. Також редактор слідкує за дотриманням усіх норм (етичних, мовностилістичних) у тексті, пильнує, щоб новина подавалася в тому ключі, в якому було вирішено до цього. Тобто не відходити від зазначеної теми.

Редактор вибирає серед усієї кількості інформації пріоритетнішу: спочатку йде інформація про Україну, потім про світ, потім про культуру, спорт та інше.

Редактор також допомагає в підборі та опрацюванні ілюстративного матеріалу. Залежно від жанру повідомлення, обираються відповідні види ілюстрацій. Це можуть бути фотографії, замовні ілюстрації, малюнки, інфографіка тощо.

Під час відбору та подачі теми «Газета по-українськи» керується тим, щоб новина була:

- актуальною;
- перевіреною;
- нейтрально поданою;
- цікавою;
- щоб до цього про неї не згадували.

Для кращого акцентування та засвоєння інформації, поданої у виданні, використовуються шрифтові виділення .

Щоб виділити основну тему статті, використовується відбивка та виділення рамкою.

Часто використовується інфографіка. Вона сприяє кращому запам'ятовуванню інформації. Також вона слугує для привернення уваги до статті, за якою закріплена.

При завершуванні тексту, використовуються різні види верстки.

Оскільки зазвичай читач обирає короткі повідомлення для ознайомлення, «Газета по-українськи» розміщує недовгі матеріали різних жанрів на одну шпальту. Таким чином підтримуючи увагу реципієнта.

Також матеріали об'єднують у межах однієї рубрики (декілька статей — одна тема).

Викладають новини, зокрема написання заголовків, у вигляді цитат.

Оскільки «Газета по-українськи» має електронну версію, редактор має слідкувати ще й за вчасним оновленням інформації на сайті.

Отже, розглянувши та проаналізувавши на прикладі періодичного видання «Газета по-українськи» специфіку новинних текстів, особливості їх редагування та роль редактора в цьому процесі, можна зробити наступні висновки. Новинний текст та новина зокрема — це інформаційне повідомлення, яке має відповідати на такі питання: хто зробив?, що зробив?, де?, яким чином?, навіщо?, як?, коли? [5]. Новинний текст має містити подану своєчасно, поки вона ще актуальна для читача, інформацію. Така інформація має бути підкріплена ілюстративним матеріалом.

З цього випливає, що редактор періодичного видання відповідальний не лише за текстове наповнення газети/журналу, але й за візуальний ряд, від якого може залежати правильність розуміння глядачем сприйнятого повідомлення. Таким чином процес створення і редагування новинного тексту у періодиці, а отже з тим, і робота редактора — це складно і кропітка робота, метою якоє є створення якісного інформаційного продукту.

Використані джерела:

1. Вальтер фон Ла Рош. Вступ до практичної журналістики: Навчальний посібник / За загал. ред. В. Ф. Іванова та А. Коль. — К. : Академія Української Преси, 2005. — 229 с.
2. Редагування текстів – правила, про які не слід забувати — 2011. — Режим доступу до статті : <http://textprom.com/pravila-redaguvannya.html>

3. Сучасна міжнародна етика преси // Електронна бібліотека Інституту журналістики — 2011. — Режим доступу до статті : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=372>
4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників / Кабінет Міністрів України. — випуск 18. — К., 2006. — Режим доступу до довідника : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.29658.0>
5. Формула Квинтиліана // Современные журналисты — 2008. — Режим доступа к статье : <http://www.journalista.ru/stati61.php>
6. Газета по-українськи // Генштаб — 2011. — Режим доступу до статті : <http://genshtab.info/>
Газета_по-українськи

Науковий керівник:

доцент кафедри видавничої справи та редагування, кандидат наук із соціальних комунікацій
Сергол Радміла Ігорівна

**Марина Костюк
(Київ, Україна)**

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ ФРАНЦУЗЬКИХ ПОЕТІВ Р. ПІЛЯ, СЕН-ПОЛЬ РУ ТА С. ДЕ ГУАЙТИ

Принцип музичності, який був запроваджений ще передвісниками символізму, плідно використовувався і розроблявся символістами пізнього періоду. Символісти намагаються не просто висловити свої думки у поетичній формі, а створити так звану “словесну музику”, яка б сприймалася читачем якнайкраще.

Таким поетом був відомий французький маг, окультний філософ С. де Гуайта (1861 – 1897), творчість якого покрита загадковістю та містицизмом. Його символічна поезія направлена в першу чергу на езотеризм та містицизм. Дослідник творчості цього неоднозначного поета А. Мерсьє у книзі “*Les Sources ésotériques et occultes de la poésie symboliste* (1969 р.)” відзначає схожість його манери письма з манерою Ш. Бодлера. Крім того, А. Мерсьє зазначає, що поезія С. Гуайти відрізняється своєю класичною формою і написанням, однак поет є ближчим до парнасців, ніж до символістів. У його творчості домінували дві антонімічні риси: аристократичний герметизм та щедрість, з одного боку, і втома неспокійного поета, з іншого [1].

У поезії “*La muse noire*” С. де Гуайта характеризує свою позицію щодо творчості та поета, реалізуючи тим самим тему мистецтва через символ музи. Письменник відзначає те, що поет все життя страждає, відчуває біль та нереалізованість. Однак, він має завжди звертатися до двох магічних основ – Молодості та Віри, які можуть допомогти і розрадити поета. Відродження поета символізується у вірші через клопот матерії, який відновлюється завдяки символічним поняттям Молодості та Віри. Поет вербалізує ці основи через вжиток ключових слів з великої літери (“*La Jeunesse*”, “*la Foi*”), використанням дієслів-антонімів (“*regagner – épargner*”), які у вірші набувають стилістичного забарвлення, образних виразів, які викликають у рецепієнта низку асоціацій (“*La cicatrice est sèche*”, “*sa chair a saigné*”, “*la vie a regagné*”, “*ses chants emportés par le vent*”), вжиток вигуків (“*hélas*”), зорових порівнянь (“*Comme un aigle intrépide*”), риторичних запитань (“*S’envole son désir crédule aux espérances ?*”), персоніфікацій (“*l’écho décevant*”) тощо:

Le Poète Il a connu l’oubli des tortures anciennes :

La cicatrice est sèche où sa chair a saigné.

Au tout-puissant appel de deux magiciennes,

La Jeunesse et la Foi, – la vie a regagné

Le lambeau de son cœur par le mal épargné.

“*Le Magnifique*”, “*le véritable*”, “*le divin*” “*Le crucifié*”, “*l’Homme Rayon*”, “*le Maître de l’Image*”, “*le Premier Baroque Moderne*” – так називали відомого поета-символіста Сен-Поль Ру (1861 – 1940), особливістю поезії якого є насиченість різноманітними символами. Сен-Поль Ру визнаний не тільки як один із кращих поетів покоління символістів, а й передвісником модерного ліризму. Ідеореалізм, який поет ще називав “*L’idéoplastie*”, “*l’hermaphrodisme*” та “*la metaphysicochimie*”, представляє собою складну динамічну систему, яка полягає у взаємопроникненні ідеального та реального, матеріального та духовного, людського та божественного. Сам термін “ідеореалізм” вказує на специфічну природу поетичного мовлення, тобто багатий зв’язок між звуком та смислом, між “*signifié*” та “*signifiant*”. Сен-Поль Ру визначає поезію як силу об’єднання та звільнення, як осяяну енергію людини, здатну дійсно творити. У своїй доктрині поет розробляє і інші терміни. Наприклад, поняття “магніфіцизму” (“*le magnificisme*”), яке полягає у виявленні наповненості, багатства життя через багатство природи і багатство слів; поняття “іпсеїзму” (“*l’ipseisme*”), що означає справжність, яка гарантує письменнику оригінальність та геніальність його стилю; поняття “сюрнатуралізму” (“*le surnaturalisme*”), яке відображає важливість свободи. Крім того, поет визначає поняття, які виражають певні історичні категорії. Так, для Сен-Поль Ру не існує історії в традиційному розумінні, він проголошує царювання “*postmorphe*” (“*la posthistoire*”). Поет пророкує появу нової поетичної мови: “*надтворення*” (“*la surcreation*”), яка базується на основі “трансфігури” (“*la transfigure*”), такої універсальної моделі, яка є одночасно перевищенням фігури і фігура перевищення. Для поета ідеальний світ – це така “*вічність*”

(*l'éternisme*"), де хід Творення і буття змінюють поетичні основи: *la repoetique* та *la res-poetica* [2]. Таким чином, Сен-Поль Ру проголошує творчість – основою всього: *S'il profère des secrets tus jusqu'ici, le vrai poète dévoile en même temps un monde qu'on n'avait pas su voir ; si pour tant d'autres le mot est un caillou de mort, il en fait un grain de vie, son art ne moule pas dans le fini mais cueille dans l'infini. Quel magnifique drame que la création poétique* [там само].

Найважливішою темою для поета була тема мистецтва та творчості, яку він реалізує у поезії через символи сонця, слова та поеми. Для поета головним символом творчості було сонце. Вже у одному зі своїх перших віршів *"Poète"* (1883 р.), поет виголошує, що сонце є основою його світобачення:

*Dans mon cerveau brûlé un vin a fermenté
Le soleil soit béni ! Ma lyre va chanter.*

Крім того, поет наголошує на своєму зв'язку з сонцем у фразі, яка з точки зору стилістики є нетиповим сполученням слів, така собі індивідуально-авторська ідея про отримання енергії і наснаги для творчості – через сонячну енергію: *"En vérité, je tête le soleil"*.

У поезії *"La Répoétique"* Сен-Поль Ру виявляє метафізичний вплив на зв'язок, який існує між енергією Слова та енергією світла (S.-P. Roux. *La Répoétique*). Враховуючи те, що для поета сонце є найкращим символом художньої творчості, то і твір і життя змішуються. Цього ефекту поет досягає шляхом використання деяких прийомів. Наприклад, відбувається гіперболізація символу *вірш*, який має значення не тільки реалізації у творчості, а й складає саму сутність життя – *"Le seul poème est le poème de la vie"*. Поет вдало поєднує любов до поезії та до жінки, проводячи паралель між ними у вірші, кохання до жінки поет підкреслює, називаючи її божеством – *"Ma Divine"*, і пише цю лексему з великої літери. Символ поезії реалізується через мовні особливості, підбір милозвучних слів, засобами ритміки, а також скороченням складів у двох останніх рядках:

*Le seul poème est le poème de la vie
Et les livres ne sont que d'inanes recueils
Le meilleur titre d'un ouvrage et sa survie
C'est une fille qui rayonne sur le seuil.
Au cadran du vieux temps
Ma Divine a vingt ans.*

Тобто, поет на прикладі своїх віршів, вербалізує доктрину "Ідеореалізму", яка полягає у баченні певної Ідеї через призму природи, займає важливе місце в історії поезії. Поета вважали провісником нової універсальної системи творчості, через яку поет відкриває завісу таємничості: *Le poète capte le secret et le dévoile sous des lignes provenant du système universel, il relativise l'absolu, disons qu'il l'approche, l'immédiatise* [2].

Своєрідний новаторський принцип "словесної музики" розробляє теоретик символізму, поет Р. Гіль (1862 – 1925), який передбачає поєднання звуків мови зі звуками музичних інструментів. Однак, недоліком цього принципу було те, що іноді він зводився до систематизму, чим і спровокував неприязнь багатьох поетів. Окрім цього принципу, поет Р. Гіль розробляє нову концепцію, у якій прославляє наближення людства до цивілізації. Поезія Р. Гіля представляє собою поєднання філософських ідей з поетичною творчістю, намагання створити чисто наукову поезію, запропонувати читачу біологічний, історичний і філософський синтез долі людства зі стародавньої епохи до наших днів [3]. Будучи прибічником "трансформізму", вводячи у свої твори реалістичні картини сучасного життя, поет часто *вживав спеціальні, технічні терміни, викладаючи іноді цілі наукові теорії*, тим самим надаючи своїй творчості здорового глузду, штучності та холодного характеру. Однак, зазначені риси не заважають його творам бути цікавими і змістовними. Своєрідною рисою у творчості Р. Гіля є поєднання упертого прагнення до "науковості" і точності та чисто суб'єктивного погляду на музичність вірша і прихований смисл звуків [там само].

У поезії домінують символи *літо*, *птаха* та *місто*. Звернемося до поезії Р. Гіля *"La ville au loin..."*, у якому поет реалізує символ міста: *La Ville au loin monte des vœux immolateurs... / Par les vitres en haut, la Ville, – aux Yeux – à perte / Du sang pauvre qui heurte aux roideurs de l'aorte ! / Monte haut des quadratures de pierre, et lourd / Le temps de dômes, ainsi qu'enserrant le rêve / Lourd-arrêté vers l'elliptique expansion / De ses Fatalités : / Et est plus haute sur les voies / Lointaines de ses rais qui tournoient, la Tour !* Отже, поет розробляє особливу "словесну музику", яка реалізується у мелодичних та вміло сконструйованих віршах.

Таким чином, особливу "словесну музику" створюють у своїй творчості Р. Гіль, Сен-Поль Ру та С. де Гуайта. Сен-Поль Ру у віршах втілює свою доктрину "Ідеореалізму", яка полягає у баченні певної ідеї через призму природи. Основним символом у творчості цього поета є символ сонця, який має значення існування особливої енергії між словом і світлом. Р. Гіль є засновником особливого принципу "словесної музики", тобто відповідності кожного звуку мови певному звуку музичного інструмента.

Література:

1. Michaud Guy. Symbolique et symbolisme. – [Електронний ресурс] / Guy Michaud. – Режим доступу : http://www.persee.fr/web/brevues/home/prescript/author/auteur_caief_327
2. Roux S.-P. L'oubli après la houle. – [Електронний ресурс] / Saint-Pol Roux. – Режим доступу : <http://www.espritsnomades.com/sitelitterature/saintpolroux/saintpolroux.html>

3. Ghil R. Instrumentation verbale. – [Електронний ресурс] / René Ghil. – Режим доступу : <http://www.arthurrimbaud.be/rene-ghil/rene-ghil-2-instrumentation-verbale>
4. Molinié G. Eléments de stylistique française / Georges Molinié. – P. : Presses Universitaires de France, 1997. – 213 p.

Оксана Несен
(Київ, Україна)

РОЛЬ СЛОВА У ЖИТТІ ЛЮДИНИ, У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА КУЛЬТУРИ.

Мова – основа духовності народу. Мова – це наша національна ознака, в мові - наша культура, сутність нашої свідомості.

Соціальний прогрес суспільства, розбудова української державності, проведення реформ залежать від духовного саморозвитку, самовдосконалення людини, тому вся виховна сила суспільства повинна бути спрямована на те, щоб розкрити духовну природу особистості. Це неможливе без належного, відповідального, поважного ставлення до рідної мови та мови в цілому, як основного компонента соціальних комунікацій.

Вплив мови починається в мить коли мати схиляється над колискою, і перші звуки колискової пісні, музика рідної мови переливаються в її кровинку. Не викликає сумніву: пестливі, ніжні руки матері, її лагідний голос – це вже те спілкування, що дає імпульс повному розкриттю всіх можливостей людини закладених у її генетичному коді. Через спілкування створюється неповторний емоційний світ єднання поколінь, світ, у якому живе рідне слово.

Перли віртуозів слова: мова – "жива схованка людського духу" (Панас Мирний), "коштовний скарб народу" (І.Франко), "життя духовного основа" (М.Рильський), «генотонд культури"(О.Гончар).

Мова це не тільки засіб спілкування, а й інструмент формування і вираження думки, основа духовності народу, міцна і надійна опора самоусвідомлення особистості, бачення себе в соціальному і культурному контексті, імпульс до творчого самовираження людини в національній культурі, й у світовій цивілізації.

Мова – фундамент національної культури

***Мова для культури – те саме,
що центральна нервова система для людини***
Станіслав Лем

Освіта, наука, мистецтво, театр, побутова культура пов'язані з мовним вихованням. Усі сфери суспільного життя охоплює мова. "Мова для культури – те саме, що центральна нервова система для людини" [1].

З часу виникнення науки про мову можна говорити і про складову частину мовознавства – культуру мови. З культурою мови насамперед пов'язують уміння правильно говорити і писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети і обставин спілкування.

Культура мови – це ще й загально прийнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються залежно від ситуацій спілкування, від соціального стану, освітнього та вікового рівня тих, хто спілкується.

Завжди ідуть у парі мова й думка. Не випадково О.О.Потебня наголошував: "мова є засіб не виражати готову думку, а створювати її, вона не відображення світогляду, який вже склався, а діяльність, що його складає" [4]

Мова як засіб виховання особистості

Мова вдосконалює серце і розум народу, розвиває їх
Олесь Гончар

Видатні педагоги усвідомлювали значення рідної мови для виховання дитини. Основоположник вітчизняної народної педагогіки й народної школи К.Д.Ушинський, коли в умовах російської царської політики на Україні заборонялися школи рідною мовою навчання, відстоював думку про те, що рідна мова – органічний витвір народної думки і почуття, в якому виявляються результати духовного життя народу. Добре розумів, який тонкий різець в руках педагога слово, В.О.Сухомлинський. Саме мова зовні непомітно здатна розкрити, збудити талант мислення і талант діяння – праці. Він зазначав, що школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова.

Часто можна стати свідком поширеного мовного нігілізму, вираженого в типовій формулі: "Яка різниця, як говориш!" Виявляється, що люди, які недбало ставляться до своєї мови, позбавлені і почуття власної гідності. Виховані в атмосфері стереотипів, бездумної масової культури, вони не МОЖУТЬ бути творцями оригінальних, непересічних ідей.

Ослаблення зв'язків з культурою свого соціуму, втрата його мови, нехтування його звичаями негативно позначається на самооцінці вчинків індивідуума, на його ставленні до співвітчизників, до результатів колективної й індивідуальної діяльності. Отже, духовна культура міцними, хоч і

невидимими нитками зв'язана з матеріальною культурою. Тому-то наше суспільство, пробудившись від довгого інтелектуального сну і приступивши до морального самоочищення, побачило ті болячки, які багато років прикривались бадьорими лозунгами й закликами. Не пройшла повз увагу суспільства мовна проблема. Суспільство повинно дбати про те, щоб його члени користувалися мовою не лише спонтанно, не тільки як природним даром, а свідомо, як знаряддям найактивнішого розкриття своєї особистості.

Мовна культура – культура особистості

Птицю пізнати по пір'ю, а людину по мові

Народне прислів'я

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованості діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника. Належна культура мовлення – це свідчення розвинутого інтелекту і високої загальної культури особистості.

Декілька рекомендацій для тих, хто прагне відрізнятись мовною культурою: "Умій слухати себе та інших з погляду нормативності", "Будь вдячний тому, хто виправляє твої мовленнєві помилки", "Свої зауваження, поради та рекомендації іншим роби тактовно, делікатно"...

Культура мовлення суспільства – це чи не найяскравіший показник стану його моральності, духовності, культури взагалі. Словесний бруд, що заповнив мовлення наших співгромадян, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина – тривожні симптоми духовного нездоров'я народу.

Експериментально доведено, що грубе слово як негативний подразник діє кілька секунд, але реакція на нього триває декілька годин і навіть днів. Як наслідок – порушення нервової та серцево-судинної діяльності людини, хвороба, а іноді й смерть. Тому висока культура мовлення – це не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність для народу.

Культура мовлення несумісна з багатослів'ям, словоблуддям, фальшивою патетикою, славослів'ям.

Існують різноманітні шляхи підвищення особистої культури мовлення. Для початку слід:

- виробити стійкі навички мовленнєвого самоконтролю і самоаналізу;
- не говорити квапливо – без пауз, "ковтаючи" слова;
- частіше "заглядати у словник" правопис посібники зі стилістики тощо, вивчати мовлення майстрів слова; «Не бійтесь заглядати у словник. Це пишний яр, а не сумне провалля», (М.Рильський),
- читати вголос (особливо прозорі тексти);
- зачувати напам'ять художні твори, причому не тільки віршовані;
- оволодівати жанрами, видами писемного мовлення, зокрема ділового мовлення;
- привчити себе до систематичного запису власних думок та спостережень, щоденних записів, сімейних хронік тощо;
- виробити звичку читання з "олівцем у руках" – жоден цікавий і вартісний вираз не повинен бути втрачений для вас.

Шляхів до мовної досконалості безліч. Але всі вони починаються з любові до рідної мови, бажання майстерно володіти нею, з почуттям власної гідності і відповідальності за рідну мову.

Роль мови в житті людини.

Мова рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
Тільки камінь має.
Воробкевич С.

Мова не тільки засіб спілкування, а й природний резервуар інформації про світ, насамперед про свій народ.

Зворушливо і виразно звучать рядки Володимира Сосюри:

*Листку подібний над землею,
що вітер з дерева зрива,
хто мову матері своєї,
як син невдячний, забува,
О мова рідна! Їй гаряче
віддав їй серце недарма.
Без мови рідної, юначе,
їй народу нашого нема.
Сосюра В.*

Розвиток мови тісно пов'язаний з розвитком суспільства. Мові надається одне з основних значень у становленні людської особистості. Найголовнішими ознаками культури мовлення є змістовність, багатство, послідовність, правильність, точність, доречність, виразність. Творячи висловлювання, люди враховують також логічність, ясність, емоційність мовлення. Усі ці ознаки підпорядковуються найголовнішій - правильності. Це основна комунікативна якість мовлення.

Слово, якщо воно мовлене неложними вустами, має особливу цінність. Споконвіків його магічність прирівнювалася до найвищих людських якостей. Недарма ж, якщо хотіли у давнину ствердити непорушність істини, то привселюдно присягалися: "Слово честі!"

"Це вже у наш час втратився зміст цього вислову, бо нерідко він став словесною іграшкою в людей легковажних і словоблудних. Відтак ми перестали вірити в істинність цієї шляхетної присяги. Між тим традиційна мораль ґрунтувалася на авторитеті слова, його високій місії і незаперечності. Особливо це стосувалося родинного етикету, та пріоритетне заперечно належав главі сім'ї - батькові. Батькове слово було не тільки законом – воно повчало, об'єднувало і утверджувало моральні устої. Разом з тим пошанівок до батьківського слова вимагав од останнього особливої відповідальності й житейських чеснот. Чи не від того увійшов у повсякдення вислів: "Хоч батько й скупий на слово, але воно є законом"?(В. Скуратівський).

Диво спілкування через слова подароване тільки людині. Кожне слово, з яким ми звертаємось до інших людей, має свою душу – емоційне забарвлення. Дуже багато залежить від того, які слова ми добираємо для спілкування. **«Чим серце наповнене, те говорять уста», Библия.** Слова, які ми говоримо, є точним і надійним показником стану нашого серця. Ми не можемо зірвати погані плоди з доброго дерева, так як не можемо зірвати добрі плоди з поганого дерева. Існує абсолютний, беззаперечний зв'язок між словами, які ми говоримо та тим, що живе у нашому серці.

«Мова – це зброя». Все, що ми говоримо, безпосередньо впливає на наше життя. Від наших слів значною мірою залежить наше здоров'я, успіх, наше місце в суспільстві, наше щастя, наша доля. Своїми руками ми будуємо або руйнуємо як своє життя, так і життя оточуючих нас людей. Це означає, що дуже важливо звернути увагу на слова, які ми промовляємо. Слово – фізичне вираження думки. Слово – це озвучена думка, значить всі події, які відбуваються у нашому житті, є наслідком наших думок, образів та слів, в які ми їх одягаємо. Мова й думка завжди ідуть у парі. Словами ми створюємо атмосферу навколо себе в сім'ї, на вулиці, в трудовому колективі. Через те важливо наповнювати уста добрими, позитивними словами. Якщо потрібно зробити зауваження, то робити його не з бажанням принизити, образити, а навпаки, допомогти людині стати кращою. Зауваження робити з повагою, а не зневагою. **«Дехто говорить, мов коле мечем, язик же премудрих то ліки», «Лагідна відповідь гнів відвертає, а слово вразливе гнів підіймає», Притчі.** Добре слово має велику силу, щоб зцілювати, надихати надію, підняти того, хто впав духом. Не будемо соромитись говорити компліменти, добрі, лагідні слова. Слова надії, підбадьорювання, подяки. Той, хто не вміє дякувати за мале, не гідний великого. Нехай багато слів подяки буде в наших устах, особливо батькам. Будемо пам'ятати про мову добрих вчинків, мову, яку можуть почути глухі, та побачити сліпі. Нехай наші слова стануть візиткою нашої гідності та честі.

Література:

1. Шелехова Г. Т., Остаф Я. І., Скуратівський Л. В. Рідна мова – К.: Освіта, 2002. – 256 с.
2. Аделаджа Сандей. Жизнь и смерть в власти языка / С. Аделаджа. – К.: «Фарес», 2008. - 100.
3. Ушинський К.Д. Рідне слово / Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: У 2т. - К., 1983. - Т.1. - С. 124.
4. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови / Українська мова і література в школі. - 1989. - 1. - С. 201-202.

Оксана Януль
(Київ, Україна)

ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ В МАТЕРІАЛАХ ПРЕСИ

У сучасному інформаційному суспільстві преса не втратила свою вагому роль джерела важливої інформації. Проте ця роль може бути легко знівельована, якщо матеріали друкованих ЗМІ не будуть інформативними, актуальними, достовірними. Провідною ознакою якісних пресових текстів є їх відповідність законам логічного мислення, адже саме вона забезпечує зрозумілість, точність, послідовність викладу, що у свою чергу сприяє адекватному сприйманню інформації читачем.

Проблемам логічного аналізу тексту присвячували свої наукові праці В.І. Свинцов, В. І. Максимов, М. С. Тимошик, З. В. Партико та інші, але порушеннями логіки викладу в матеріалах преси займалися лише деякі науковці. Зокрема, варто згадати праці А. О. Капелюшного, К. М. Накорякової, С.І. Сметаніної. У нашій статті розглянуто актуальне питання логічних помилок у пресі та їх впливу на якість тексту як корисного джерела інформації для читача.

Дотримання законів правильного мислення називають логічністю [1, с. 481]. З точки зору логіки поняття «правильність мислення» відноситься до будови думки, її форми. Саме перевірка правильності та істинності і є завданням логічного аналізу тексту.

Логічний аналіз тексту «базується на виділенні деяких частин, яким відповідають певні елементи мислення» [2, с. 79]. Такими частинами є смислові одиниці. Виявлення їх у тексті й зіставлення між собою та широким контекстом дозволяє оцінити логічність викладу, знайти неточності та протиріччя. Найпростішими смисловими одиницями є поняття, судження та логічні зв'язки [1, с. 482]. Звичайно, під час редагування матеріалів преси навряд чи хтось замислюється над тим, як

називається та чи інша ланка, які вона має властивості. Проте досвідчений редактор «відчуває», де виникає помилка і як її виправити.

Під час аналізу тексту доцільно орієнтуватися на виявлення поширених помилок. Свинцов широко трактує розуміння логічних помилок і живає це поняття як синонім смислових помилок [2, с. 17], оскільки смислові помилки, як і формально логічні, порушують правильність та істинність тексту.

Серед логічних помилок, що часто трапляються в текстах, услід за М. С. Тимошиком, В. І. Свинцовим та А. О. Капелюшним виділимо такі: сплутування в одне поняття часу і дії; порушення причинно-наслідкових зв'язків; об'єктивно невмотивовані протиставлення; неправомірні плеонастичні конструкції; неправильне використання родо-видових відношень; невиправдане розширення або звуження поняття; нечіткі слововживання; підміна тези; недостатня обґрунтованість тези; порушення правил поділу понять; пропуск логічних ланок; неправильне використання логічних зв'язок у тексті.

Поняття «логічна помилка» в матеріалах преси, однак, не можна трактувати однозначно. Інколи автор може навмисно порушувати закони логічного мислення задля певного стилістичного ефекту (привернення уваги, іронії, увиразнення тощо). І якщо в наукових чи офіційно-ділових текстах це неприпустимо, то преса користується такою можливістю. Тож розглянемо обидва випадки порушення логіки в матеріалах преси.

Спершу звернемо увагу на ті логічні помилки, які дійсно є помилками і заважають нормальному сприйманню матеріалів.

Найчастіше читач стикається із порушеннями законів логічного мислення, проявами яких і є більшість логічних помилок. Ці закони «виражають такі суттєві, загальні, неодмінні властивості мислення, як визначеність, несуперечність, послідовність і обґрунтованість» [3].

Першим законом логічного мислення є закон тотожності, за яким «кожна думка, що наводиться в певному умовиводі, при повторенні повинна мати одне й те ж визначення, стійкий зміст» [4]. Результатом порушення цього закону є підміна понять та їх значень, неоднозначність понять, розмитість теми.

Наприклад, одна із заміток про березневі події в Криму, що була надрукована в газеті «Волинь-нова» (№ 28, 13.03.14), називається так: «Якщо світ нам не допоможе – створимо атомну бомбу». Однак у самій замітці про такі категоричні заяви не йдеться. Згадано лише слова Парубія: «...то кожна держава вважатиме, що ніякі гарантії, окрім наявності ядерної зброї, не є фактором стримування». Бачимо, що заголовком створений з метою привернути увагу, і він обманює читача, адже текст замітки не є тотожним йому за змістом.

Вважаємо, що такі «сенсаційні» заголовки можуть ставати джерелом дезінформації та чуток, адже завжди будуть читачі, які обмежуються переглядом самих лише заголовків.

Наведемо ще один приклад. «Він транслював бійку, зняту під час недавніх протистоянь у Києві. При цьому подавав її як таку, що відбувалася в Сімферополі. Однак інформацію про вбитих під час стрілянини в Криму спростував навіть генеральний консул Росії» («Волинь-нова», № 27, 11.03.14). Бачимо, що поняття «бійка» замінюється далі на поняття «стрілянина».

Іншими законами логічного мислення є закон суперечності та закон виключеного третього. За законом суперечності «не можуть бути одночасно істинними протилежні думки про той самий предмет, узятий у той самий час і в тому самому відношенні», а за законом виключеного третього «із двох висловлювань, які суперечать одне одному в той самий час і в тому самому відношенні, одне неодмінно є істинним, і третього не дано» [4]. Порушення цих законів робить текст неоднозначним.

Часто причиною порушення цих законів є те, що автор не визначився, чи дійсно він хоче щось сказати з того чи іншого приводу, чи його читач і сам зможе зрозуміти думку. Можемо побачити це в таких уривках із текстів:

«Але найбільше благодійних фондів з'явилося 1998-го – році парламентських виборів. Чому – гадаю, пояснювати не потрібно. Благодійність стала виборчою технологією кандидатів-мажоритарників» («Волинь-нова», № 27, 11.03.14). Далі автор пояснює появу фондів саме в той період ще детальніше, хоча й спочатку сказав, що пояснення взагалі є зайвими.

Інколи автор прямо заперечує свою ж думку. «Ми – це наша буденність: ліжка, кава, цюм, робота, цюм, добраніч. Але ми – це не лише буденність» («ШО», № 3-4, 2011, С. 12).

Ще одним законом логічного мислення є закон достатньої підстави. Він вимагає, «щоб будь-яка істинна думка була обґрунтована іншими думками, істинність яких доведена» [4]. Результатами порушення закону достатньої підстави є «непослідовність викладу матеріалу, непереконливість аргументів, відсутність смислових зв'язків між фрагментами, неясність думки» [5, с. 23].

Часто закон достатньої підстави порушується через те, що в автора є власне ставлення до ситуації і він не може написати про неї об'єктивно. Так, в одній зі статей в газеті «Волинь-нова» йдеться про картину, що зникла з Будинку культури. Автор подає різні версії того, як це могло трапитися, та прямих доказів немає. Тим не менше, наприкінці статті автор пише: «Наразі маємо факт, що картину тишком-нишком продали» (№ 28, 13.03.14). Насправді ж це не факт, тому висновок автора є суб'єктивним і може ввести довірливого читача в оману.

Суб'єктивність та емоційність автора можемо проілюструвати ще й таким прикладом: «За відомим законом Мерфі, якщо є вірогідність того, що може статися щось погане, воно обов'язково станеться. Путінська агресія проти України цілком вкладається у цю жорстку закономірність» («Волинь-нова», № 28, 13.03.14). Насправді ж назвати закон Мерфі жорсткою закономірністю не можна, адже він є абстрактним.

Часто в матеріалах преси трапляються випадки так званих подвійних зв'язків, коли одне слово можна співвіднести з двома іншими. Наприклад:

«Під час лікування Наталя та Сергій стикалися з багатьма травмованими, знедоленими, покинутими людьми. Дивлячись на них, вони відчували, що Бог хоче, аби вони втішали тих, хто має проблеми зі здоров'ям» («Волинь-нова», № 28, 13.03.14). У цьому випадку нагромадження займенників ускладнює сприймання матеріалу, адже читач може не сразу зрозуміти, хто на кого дивився (Наталя та Сергій на людей чи люди на них), хто що відчув і т.д.

«Згодом розумієш, що межа між чоловіками і жінками все-таки є. Наприклад, у вигляді двох черг на підйомники: для прекрасної половини людства та загальної» («Главред», № 8-9, 2010, С. 38). Читачу доводиться замислитись, чи не називає автор чоловіків «загальною половиною людства».

Поширеною логічною помилкою є недотримання правил поділу понять. Класичним прикладом є вживання словосполучення «письменник і поет», та, незважаючи на свою «класичність», ця помилка не зникає зі сторінок періодики. У газеті «Волинь-нова» читаємо: «Так звання Герой України отримав улюблений сусід Януковича – донецький письменник і поет, член Партії регіонів Борис Білаш» (№ 27, 11.03.14). Поняття «письменник» є ширшим за поняття «поет», тому автор міг би цілком обмежитися першим словом, або ж написати «прозаїк і поет».

Використання неточних слів також є ознакою нелогічності тексту і негативно впливає на інформативність та зрозумілість матеріалів преси.

«Деякі образи неможливо забути, скільки б ти не випив» («ШО», № 3-4, 2011, С. 12). Тут незрозуміло, яке зі слів маєтсья на увазі: «образ» чи «образа», тому сприйняти текст так, як хотів би цього автор, складно.

Однак логічні помилки не завжди ускладнюють сприймання тексту чи спотворюють його зміст. Бувають випадки, коли автор навмисно «граєтсья» із логікою викладу, щоб зацікавити читача, створити якийсь ефект. Тож розглянемо ті логічні помилки, яких автор припустився з певною метою.

Найчастіше автор «грає» на порушенні правил поділу понять, коли два поняття не взаємовиключають одне одного або не є однорідними за своїм значенням. Проте ефект, який виникає внаслідок поєднання таких понять, завжди справляє необхідне враження на читача. Для прикладу можна навести такі уривки з матеріалів, що були опубліковані на сторінках журналу «ШО»:

«Одна з них – Ірен Роздобудько, на творчу біографію якої можна орієнтуватися авторам, які хочуть підкорити не вічність і випускників кафедри філології, а так звані широкі верстви населення» («ШО», № 7-8, 2010, С. 90).

«Вже є зібрання ранніх, пізніх і всяких текстів Сергія Жадана, Тані Мальярчук...» («ШО», № 3-4, 2011, С. 93).

Також часто автор може порушувати закон суперечності, щоб створити парадокс. Автор сам заперечує свою думку, привертаючи увагу до проблеми, до її неоднозначності.

«Це не можна забути, це не можна забувати, про це треба нагадувати. Хоча краще б забулося» («ШО», № 7-8, 2010, С. 33).

Тож навмисне порушення логіки в матеріалах преси допустиме, і навіть бажане, але за певних умов. Вважаємо, що в таких випадках головне, щоб читач міг зрозуміти авторський задум. Інакше він сприйматиме матеріал неправильно, і може навіть звинуватити автора в некомпетентності, невмілості, недбалості. З іншого боку, це не означає, що читач повинен витратити багато часу, щоб зрозуміти цей задум. Тому будь-яке порушення логіки зі стилістичною метою має бути «простим».

Наприклад, часто логічна помилка «ховаєтсья» там, де її ніхто не шукатиме: «Діти хочуть дивитися мультфільми для дорослих, і це бажання старе як світ» («ШО», № 1-2, 2011, С. 31). Зрозуміло, що самі мультфільми далеко не такі старі, як світ. Проте читач не зупиняється на цьому, усвідомлюючи помилку, але так само усвідомлюючи й її мету – підсилення думки, пояснення.

Отже, логічні помилки в матеріалах преси – це явище, на яке мають звертати увагу як редактори, так і автори. Такі помилки утруднюють сприймання та спотворюють зміст текстів, а преса, що розміщує незрозумілі чи недостовірні матеріали, не виконує свої комунікативні функції. Однак інколи логічні помилки стають інструментом створення стилістичних ефектів і допомагають привернути увагу читача. Варто зауважити, що інколи порушення логіки може використовуватися й із метою маніпулювання свідомістю читачів та їх дезінформування. Та ми вважаємо це неприпустимим для тих засобів масової інформації, які бажають бути дійсно якісними та авторитетними.

Література:

1. Стилістика і літературне редакування : учебник / под ред. проф. В. И. Максимова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Гардарики, 2007. – 653 с.
2. Свинцов В. И. Смысловый анализ и обработка текста: от рукописи к книге / В. И. Свинцов. – М. : Книга, 1972. – 272 с.
3. Жеребкін В. Є. Логіка : підручник [Електронний ресурс] / В. Є. Жеребкін. – К. : Знання, 2008. – 255 с. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/15840720/logika/logika - zherebkin vye>.
4. Накорякова К. М. Літературне редакування [Електронний ресурс] / К. М. Накорякова. – М. : ИКАР, 2009. – 432 с. – Режим доступа : <ftp://lib.sumdu.edu.ua/ebooks/Books/Literaturnoe%20redakt.pdf>.
5. Тимошик М. С. Редакторський аналіз: завдання, зміст, логічні засади / М. С. Тимошик. – К. : КНУКІМ, 2012. – 32 с. – (Серія «Теорія та історія видавничої справи і редагування». – Вип. 4). 6

6. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації : навч. посіб. / А. О. Капелюшний. – Л. : ПАІС, 2005. – 304 с.

Науковий керівник:
кандидат наук із соціальних комунікацій Сегол Радміла Ігорівна.

**ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ
СВЕДЕНИЯ ОБ УЧАСТНИКАХ КОНФЕРЕНЦИИ**

- Azizakhon Umarova** – Senior lecturer of Department of Finance, Tashkent Financial Institute. Tashkent, Uzbekistan.
- Gulnaz Kazakhanova** – Senior lecturer of Department of Finance, Tashkent Financial Institute. Tashkent, Uzbekistan.
- Saida Sagdiyeva** – Senior lecturer of Department of Finance, Tashkent Financial Institute. Tashkent, Uzbekistan.
- Александрова Валентина** – старший викладач кафедри української мови Київського університету імені Бориса Грінченка.
- Арсененко Ірина Анатоліївна** – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму та соціально-економічної географії, завідувач науково-дослідної лабораторії рекреаційної географії та туризму Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
- Борисенко Лариса Леонідівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».
- Братель Олена Миколаївна** – кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов історичного та філософського факультетів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Василик Тетяна Павлівна** – директор Благодійного фонду «Зміцнення громад», м. Шепетівка, Хмельницька обл.
- Власов Алексей Владимирович** – аспірант Ярославль ЯрГУ имени Демидова.
- Галунець Наталія Іванівна** – аспірант Миколаївського національного аграрного університету.
- Гапанович-Кайдалова Екатерина Викторовна** – кандидат психологических наук, доцент кафедры социально-гуманитарных дисциплин ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины».
- Герасименко Вікторія Вікторівна** – Педагогічний університет ім. Комісії національної освіти в Кракові.
- Глоба Елена Валерьевна** – магістрант СКФ ФГБОУВПО «РАП», Россия.
- Гончарова Лариса Анатоліївна** – аспірант ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, практичний психолог спеціалізованої школи №181 ім. І. Кудрі м. Києва.
- Горленко Валентина Парфёновна** – кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики учреждение образования «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины».
- Гребенюк Наталія Анатоліївна** – бакалавр НТУУ «КПІ».
- Гулага Ирина Геннедьевна** – слушатель ИПК и ПК УО «Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины».
- Дорошев Дмитрий Валерьевич** – старший преподаватель кафедры КД и ИТ в экономике УО «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины».
- Дорошенко Ліна Василівна** – аспірантка першого року навчання Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Зайченко Іван Васильович** – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України.
- Зайченко Наталія Іванівна** – кандидат педагогічних наук, докторант кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті Національного університету біоресурсів і природокористування України.
- Караваев Николай Викторович** – кандидат юридических наук, доцент кафедры гражданского права и процесса Волго-Вятский институт (филиал) Московского

- государственного юридического университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА).
Россия, г. Киров/
- Караван Юрий Владимирович** – кандидат физико-математических наук, доцент, Львовский институт экономики и туризма.
- Кикош Юлія Віталіївна** – аспірант кафедри статистики Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.
- Колесниченко Наталя Юріївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології ОНУ ім. І.І.Мечникова Одеського національного університету імені І.І.Мечникова.
- Костюк Марина Миколаївна** – кандидат філологічних наук, асистент кафедри французької філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- Лашкіна Марія** – кандидат наук з державного управління, докторант кафедри державної політики та управління соціальними процесами Національної академії державного управління при Президентові України.
- Лукашевич Оксана Миколаївна** – кандидат психологічних наук, доцент, докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
- Мельник Оксана Миколаївна** – науковий співробітник Інституту інноваційних технологій і змісту освіти.
- Накидень Дмитро Олександрович** – студент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».
- Несен Оксана Петрівна** – експерт Комітету з питань формування міжнародного іміджу України ГР при МЗС України, голова правління ГО «Славне життя».
- Ордина Ольга Николаевна** – кандидат юридических наук, доцент кафедры административного права, Волго-Вятский институт (филиал) Московского государственного юридического университета им. О.Е. Кутафина (МГЮА).
- Пасічник Наталя Олексіївна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної математики, статистики та економіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
- Радченко Марина Ігорівна** – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана».
- Ріжняк Ренат Ярославович** – кандидат педагогічних, професор кафедри математики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
- Руцак Ольга Василівна** – студентка Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.
- Савченко Людмила Григорівна** – аспірант Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН України.
- Самойлик Сергій Віталійович** – старший викладач Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
- Славич Євген Васильович** – аспірант історичного факультету Донецького національного університету.
- Спіцина Ангеліна Євгенівна** – старший викладач кафедри економіки НТУ, м. Київ.
- Султашова Оралхан Генжебаевна** – кандидат географических наук, доцент кафедри географії Каракалпакского государственного университета имени Бердаха, г.Нукус.
- Топалова Олеся Іллівна** – асистент кафедри туризму та соціально-економічної географії, співробітник науково-дослідної лабораторії рекреаційної географії та туризму Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.
- Урунбаев Жасур Эркинович** – Самаркандский филиал Ташкентского университета информационных технологий. Республика Узбекистан, г. Самарканд.
- Чайковський Ярослав Іванович** – кандидат економічних наук, кафедра банківської справи Тернопільського національного економічного університету.

Шевченко Анастасія Ростиславівна – кандидат політичних наук, науковий співробітник відділу міжнародних зв'язків Національної академії наук України.

Щуров Олексій Вікторович – старший викладач кафедри перекладу ДВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ. Україна.

Януль Оксана Юріївна – студентка НТУУ «КПІ». Видавничо-поліграфічний інститут.

НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Уважаемые преподаватели, аспиранты, студенты!

Государственное высшее учебное заведение

"Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет

имени Григория Сковороды»,

молодежная общественная организация «Независимая ассоциация молодежи»,

студенческое научное общество исторического факультета

«Комитет исследования истории и современности»

Информируют Вас, что с 30-31 августа 2014 г. проводится V Международная научно-практическая интернет-конференция «Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии».

Планируется работа по секциям:**I. БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ**

1. Систематика и география высших растений.
2. Структурная ботаника и биохимия растений.
3. Микология и альгология.
4. Ресурсоведение и интродукция растений.
5. Молекулярная биология, микробиология.
6. Зоология.
7. Физиология человека и животных.
8. Биохимия и биофизика.
9. Генетика и цитология.
10. Биоинженерия и биоинформатика.

II. ГЕОГРАФИЯ И ГЕОЛОГИЯ

1. Регионоведение и региональная организация общества.
2. Наблюдение, анализ и прогноз метеорологических условий.
3. Гидрология и водные ресурсы.
4. Биогеография, биоресурсоведение, биоразнообразие.
5. Картография и геоинформатика.
6. Природопользование и экологический мониторинг.
7. Техника и технологии геологоразведочных работ.
8. Почвоведение.
9. Экономическая география.

III. ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

1. Повышение роли государственного служащего на современном этапе развития общества.
2. Современные технологии управления.
3. Взаимодействие различных ветвей власти.
4. Подготовка государственных служащих.

IV. ЭКОЛОГИЯ

1. Состояние биосферы и его влияние на здоровье людей.
2. Экологические и метеорологические проблемы больших городов и промышленных зон.
3. Радиационная безопасность и социально-экологические проблемы.
4. Промышленная экология и медицина труда.
5. Проблемы экологического воспитания молодежи.
6. Экологический мониторинг.

V. ЭКОНОМИКА

1. Банки и банковская система.
2. Внешнеэкономическая деятельность.
3. Финансовые отношения.
4. Инвестиционная деятельность и фондовые рынки.
5. Управление трудовыми ресурсами.
6. Маркетинг и менеджмент.
7. Учет и аудит.
8. Математические методы в экономике.
9. Экономика промышленности.
10. Экономика предприятия.
11. Логистика.
12. Экономика АПК.
13. Региональная экономика.
14. Экономическая теория.
15. Государственное регулирование экономикой.
16. Макроэкономика.

VI. ИСТОРИЯ

1. История Украины.
2. Всемирная история.
3. История науки и техники.
4. Этнография.
5. Устная история.
6. История стран СНГ.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Дифференциальные и интегральные уравнения.
2. Перспективы систем информатики.
3. Теория вероятностей и математическая статистика.
4. Прикладная математика.
5. Математическое моделирование.

VIII. ИСКУССТВО

1. Музыкальное искусство.
2. Искусство танца.
3. Театральное искусство.
4. Фото и киноискусство.
5. Искусство дизайна.

XIX. ПЕДАГОГИКА

1. Дистанционное образование в высшей школе.
2. Проблемы подготовки специалистов.
3. Методические основы воспитательного процесса.
4. Стратегические направления реформирования системы образования.
5. Современные методы преподавания.
6. Социальная педагогика.

X. ПОЛИТОЛОГИЯ

1. Избирательные технологии.
2. Проблемы интеграции Украины в мировое сообщество.
3. Отношения Украины с НАТО.
4. Отношения Украины со странами СНГ.

XI. ПРАВО

1. История государства и права.
2. Административное и финансовое право.
3. Охрана авторских прав.
4. Трудовое право и право социального обеспечения.
5. Уголовное право и криминология.
6. Борьба с экономическими преступлениями.
7. Экологическое, земельное и аграрное право.
8. Конституционное право.
9. Гражданское право.
10. Хозяйственное право.
11. Криминалистика и судебная медицина.
12. Предпринимательское и банковское право.
13. Уголовно-процессуальное право.

XII. ПСИХОЛОГИЯ

1. Место психолога на производстве.
2. Формы работы психолога-практика.
3. Современные тенденции в методологии психологических исследований.
4. Психология терроризма.
5. Психолого-педагогические проблемы развития личности в современных условиях.
6. Клиническая психология.
7. Общая психология.
8. Педагогическая психология.
9. Психология развития.
10. Психология труда.
11. Психофизиология.
12. Социальная психология.

XIII. СОЦИОЛОГИЯ

1. Кадровый менеджмент.
2. Современные технологии социального опроса.

XIV. СОВРЕМЕННЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Компьютерная инженерия.
2. Вычислительная техника и программирование.
3. Программное обеспечение.
4. Информационная безопасность.

XV. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ СПОРТ

1. Физическая культура и спорт: проблемы исследования, предложения.
2. Развитие физкультуры и спорта в современных условиях.

XVI. ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

1. Методика преподавания языка и литературы.
2. Риторика и стилистика.
3. Теоретические и методологические проблемы исследования языка.
4. Синтаксис: структура, семантика, функция.
5. Методы и приемы контроля уровня владения иностранным языком.
6. Актуальные проблемы перевода.
7. Язык, речь, речевая коммуникация.
8. Украинский язык и литература.
9. Русский язык и литература.
10. Этно-, социо- и психоллингвистика.

XVII. ФИЛОСОФИЯ

1. Философия литературы и искусства.
2. Социальная философия.
3. История философии.
4. Философия культуры.
5. Философия религии.
6. Философия науки.

Оргкомитет конференції планує розміщати доповіді на Web-сторінці по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua>.

По результатам конференції буде сформований електронний збірник матеріалів, який можна буде завантажити в PDF-форматі на головній сторінці конференції по адресу: <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – український, російський, англійський, французький, білоруський, грузинський, армянський, азербайджанський, казахський, узбекський, таджицький, киргизський, молдавський, туркменський.

Останній термін подання статей – 30 серпня 2014 г. (включительно).

Вартість участя в конференції та розміщення статті в електронному збірнику становить:

Оргвнесок - 10 USD США або 10 Євро (переклад в рубль – 400 рубль); (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстка макета, редактування текстів).

Обсяг статті – не більше 7 сторінок. Завантажити збірник можна буде **через тиждень** після проведення конференції на головній сторінці конференції.

Для учасників країн Європи та Азії (за виключенням України) засоби перераховуються наступним чином:

1. СПОСОБ ПЕРЕВОДА:

Переклади по системі «Юністрим» для Бобровника Юрія Вікторовича в пунктах Приват Банк г. Переяслав-Хмельницький (в квитанції повинен бути вказаний код перекладу та Ф.І.О. того, хто перекладає гроші, країна).

(комісія 0,15 USD США)

2. СПОСОБ ПЕРЕВОДА (Через ОАО «Сбербанк Росії»)

Для учасників з Російської Федерації (400 руб.) оплати оргвнеску в рубль РФ (RUB) в відділеннях ОАО «Сбербанк Росії» (для того, щоб оргвнесок дійшов, в розділі НАЗНАЧЕННЯ ПЛАТЕЖА, потрібно вказувати «ПЕРЕВОД ЛИЧНИХ СРЕДСТВ», - тільки ці три слова).

56A: Банк-Посередник:	ОАО «Сбербанк Росії», Москва, РФ БИК 044525225, К/С 3010181040000000225 ИНН 7707083893 СВИФТ: SABRRUMM
57D: Банк Бенефіціара:	/30111810100000000540 АО «СБЕРБАНК РОССИИ» Київ, Україна
59D: Бенефіціар:	/ 26207017148867/ Бобровник Юрій Вікторович

3. СПОСОБ ПЕРЕВОДА:

Або поштовою переказом на Ф.І.О.: Бобровник Юрій Вікторович, 08401, Україна, Київська обл, г. Переяслав-Хмельницький, ул. Сухомлинського, 32, к. 108.

4. СПОСОБ ПЕРЕВОДА: Western Union на Бобровник Юрій Вікторович (вказати код перекладу Ф.І.О того, хто перекладає оргвнесок).

ОБРАЗЕЦ ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЕЙ

Научная степень и ФИО автора
по образцу Иван Петренко (Киев, Украина)

Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)

Название статьи (БОЛЬШИМИ БУКВАМИ)

Текст статьи

(ссылки на литературу по тексту в квадратных скобках по образцу [1, с. 23])

Литература:

1. Евремов С. Михаил Коцюбинский // Евремов С. Избранное: Ст. науч. разведки. Монографии - К.: Наук. мысль, 2002. – 760 с.

Начный руководитель: кандидат исторических наук Бобровник Юрий Викторович

Внимание!

После литературы (в правом углу указывается научный руководитель (для студентов и аспирантов)) подаются сведения об авторах (Ф.И.О. (полностью) домашний адрес, код города, телефон, E-mail, место работы или учебы, должность, ученое звание, ученая степень.

К участию в конференции принимаются статьи объемом до 7 страниц набранных в редакторе **WORD** в виде компьютерного файла с расширением *. doc. Шрифт Times New Roman 14. Междустрочный интервал 1,5. Поля со всех сторон 20 мм. Материалы на конференцию принимаются по электронной почте по адресу: **neasmo@gmail.com** (тема сообщения: **30-31 июля 2014 г.**)(в случае если Ваш почтовик выбрасывает ошибка не отправления отправляйте на адрес **neasmo@ukr.net**)или на CD-дисках (дискеты не принимаются) с добавлением печатных материалов + отсканированную копию или ксерокс квитанции об оплате оргвзноса. **В случае отправки научной статьи по электронной почте**, печатные материалы присылать не надо, а к статье, нужно прикрепить отсканированную копию квитанции об оплате оргвзноса.

Адрес оргкомитета:

08401, Украина, Киевская обл, г. Переяслав-Хмельницкий, ул. Сухомлинского, 32, к. 108.

Контактное лицо в Украине и за рубежом: Бобровник Юрий Викторович

Контактные телефоны: +38 (097) 923 16 58, +38 (093) 335 78 86.

E-mail:neasmo@gmail.com

ВНИМАНИЕ! Работы с рисунками и таблицами принимаются только в том случае, если они представлены в формате **JPEG** отдельным файлом.

ВНИМАНИЕ! После того, как мы получили от Вас статью, Вы обязательно должны получить ответное сообщение: «**Вашу статью получили и приняли**». Если такой ответ не поступил, через день после отправки, тогда обязательно позвоните в оргкомитет и сообщите о ситуации.

РАБОТЫ ОБЪЕМОМ более 7 страниц не принимаются!

Тексты, набранные межстрочным интервалом 1,0 **НЕ ПРИНИМАЮТСЯ!**

С результатами и форматом проведения подобных мероприятий можно ознакомиться по адресу <http://conferences.neasmo.org.ua/>

Участие в конференции – это отличная возможность осветить свои научные работы для студентов, аспирантов и преподавателей!

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ УЧАСНИКІВ З УКРАЇНИ

Шановні викладачі, аспіранти, студенти!

Державний вищий навчальний заклад

«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет

імені Григорія Сковороди»,

молодіжна громадська організація «Незалежна асоціація молоді»,

студентське наукове товариство історичного факультету

«Комітет дослідження історії та сучасності»

Інформують Вас, що з 30-31 липня 2014 р. проводиться IV Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»

Планується робота за секціями:

I. БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Систематика та географія вищих рослин.
2. Структурна ботаніка та біохімія рослин.
3. Мікологія та альгологія.
4. Ресурсоведення та інтродукція рослин.
5. Молекулярна біологія мікробіологія.
6. Зоологія.
7. Фізіологія людини та тварин.
8. Біохімія та біофізика.
9. Генетика та цитологія.
10. Біоінженерія та біоінформатика.

II. ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

1. Регіоноведення і регіональна організація суспільства.
2. Спостереження, аналіз та прогноз метеорологічних умов.
3. Гідрологія та водні ресурси.
4. Біогеографія, біоресурсоведення, біорізноманітність.
5. Картографія та геоінформатика.
6. Природокористування та екологічний моніторинг.
7. Техніка та технологія геологорозвідувальних робіт.
8. Ґрунтознавство.
9. Економічна географія.

III. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

1. Підвищення ролі державного службовця на сучасному етапі розвитку суспільства.
2. Сучасні технології управління.
3. Взаємодія різних гілок влади.
4. Підготовка державних службовців.

IV. ЕКОЛОГІЯ

1. Стан біосфери та його вплив на здоров'я людей.
2. Екологічні та метеорологічні проблеми великих міст і промислових зон.
3. Радіаційна безпека та соціально-екологічні проблеми.
4. Промислова екологія і медицина праці.
5. Проблеми екологічного виховання молоді.
6. Екологічний моніторинг.

V. ЕКОНОМІКА

1. Банки та банківська система.
2. Зовнішньоекономічна діяльність.
3. Фінансові відносини.
4. Інвестиційна діяльність та фондові ринки.
5. Управління трудовими ресурсами.
6. Маркетинг та менеджмент.
7. Облік та аудит.
8. Математичні методи в економіці.
9. Економіка промисловості.
10. Економіка підприємства.
11. Логістика.
12. Економіка АПК.
13. Регіональна економіка.
14. Економічна теорія.
15. Державне регулювання економікою.
16. Макроекономіка.

VI. ІСТОРІЯ

1. Історія України.
2. Загальна історія.
3. Історія науки і техніки.
4. Етнографія.
5. Усна історія.

VII. МАТЕМАТИКА

1. Диференціальні та інтегральні рівняння.
2. Перспективи систем інформатики.
3. Теорія ймовірностей та математична статистика.
4. Прикладна математика.
5. Математичне моделювання.

VIII. МИСТЕЦТВО

1. Музичне мистецтво.
2. Мистецтво танцю.
3. Театральне мистецтво.
4. Фото і кіномистецтво.
5. Мистецтво дизайну.

XIX. ПЕДАГОГІКА

1. Дистанційна освіта у вищій школі.
2. Проблеми підготовки фахівців.
3. Методичні основи виховного процесу.
4. Стратегічні напрями реформування системи освіти.
5. Сучасні методи викладання.
6. Соціальна педагогіка.

X. ПОЛІТОЛОГІЯ

1. Вибірчі технології.
2. Проблеми інтеграції України у світове співтовариство.
3. Відносини України з НАТО.
4. Відносини України з країнами СНД.

XI. ПРАВО

1. Історія держави та права.
2. Адміністративне і фінансове право.
3. Охорона авторських прав.
4. Трудове право та право соціального забезпечення.
5. Карне право та кримінологія.
6. Боротьба з економічними злочинами.
7. Екологічне, земельне та аграрне право.
8. Конституційне право.
9. Цивільне право.
10. Господарське право.
11. Криміналістика та судова медицина.
12. Підприємницьке та банківське право.
13. Кримінально-процесуальне право.

XII. ПСИХОЛОГІЯ

1. Місце психолога на виробництві.
2. Форми роботи психолога-практика.
3. Сучасні тенденції в методології психологічних досліджень.
4. Психологія тероризму.
5. Психолого-виховні проблеми розвитку особистості в сучасних умовах.
6. Клінічна психологія.
7. Загальна психологія.
8. Педагогічна психологія.
9. Психологія розвитку.
10. Психологія праці.
11. Психофізіологія.
12. Соціальна психологія.

XIII. СОЦІОЛОГІЯ

1. Кадровий менеджмент.
2. Сучасні технології соціального опитування.

XIV. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

1. Комп'ютерна інженерія.
2. Обчислювальна техніка та програмування.
3. Програмне забезпечення.
4. Інформаційна безпека.

XV. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

1. Фізична культура і спорт: проблеми дослідження, пропозиції.
2. Розвиток фізкультури і спорту в сучасних умовах.

XVI. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

1. Методика викладання мови та літератури.
2. Риторика і стилістика.
3. Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови.
4. Синтаксис: структура, семантика, функція.
5. Методи та прийоми контролю рівня володіння іноземною мовою.
6. Актуальні проблеми перекладу.
7. Мова, мовлення, мовна комунікація.
8. Українська мова та література.
9. Російська мова і література.
10. Етно-, соціо- та психолінгвістика.

XVII. ФІЛОСОФІЯ

1. Філософія літератури та мистецтва.
2. Соціальна філософія.
3. Історія філософії.
4. Філософія культури.
5. Філософія релігії.
6. Філософія науки.

Оргкомітет конференції планує розміщувати доповіді на Web-сторінці за адресою: <http://conferences.neasmo.org.ua>. За результатами конференції буде сформовано електронний збірник матеріалів, який можна буде скачати в PDF-форматі на головній сторінці конференції за адресою - <http://conferences.neasmo.org.ua/>.

Робочі мови конференції – українська, російська, англійська, французький, білоруська, грузинська, армянська, азербайджанська, казахська, узбекська, таджикська, киргизська, молдавська, туркменська.

Останній термін подання статей – **30 липня 2014 р. (включно)**.

Вартість участі в конференції та розміщення статті в електронному збірнику складає:

Оргвнесок – 90 грн. (в оргвнесок входить оплата за розміщення на сайті, верстака макету, редагування текстів).

Об'єм статті – не більше 7 сторінок. Скачати збірник можна буде через тиждень після проведення конференції за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua/> натиснувши на слово **ТУТ**.

Кошти перераховуються на рахунок:

Р/р: 26002273854001

ПІАТ КБ «Надра» ЦЕНТР

МФО320564

Одержувач: МГО «Незалежна асоціація молоді».

Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ – 26426765.

Призначення платежу: благодійний внесок на проведення конференції, П.І.П. автора статті.

Або на картку **Приват банку 5168 7420 6537 9988** (одержувач – **Бобровнік Юрій Вікторович**) та відправити **SMS**-підтвердження про оплату на моб. **097 923 16 58** у повідомленні вказати прізвище учасника конференції.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

ПІБ автора
за зразком: **Іван Петренко**
(Київ, Україна)

Секція, підсекція за зразком: **(ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ**
Методика викладання мови та літератури)

Назва статті (ВЕЛИКИМИ ЛІТЕРАМИ)

Текст статті

(посилання на літературу по тексту у квадратних дужках за зразком [1, с. 23])

Література:

1. Коцур В.П. Історія середніх віків: [у 2-х т.]. – Т.1. Раннє середньовіччя: курс лекцій. / В.П. Коцур, В.О. Балух. – Чернівці: Наші книги, 2009. – 496 с.
2. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. / Б.П. Пангелов. – К.: Академвидав, 2010. – 248 с.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, Петренко Іван Петрович

Увага!

Після літератури (**у правому куті вказується науковий керівник (для студентів та аспірантів)**) подаються **відомості про авторів** (П.І.П. (повністю) домашня адреса, код міста, телефон, E-mail, місце роботи або навчання, посада, вчене звання, науковий ступінь).

До участі у конференції приймаються статті **обсягом від 5 до 7 сторінок** набраних у редакторі WORD у вигляді комп'ютерного файлу з розширенням *.doc. Шрифт Times New Roman 14. Міжрядковий інтервал 1,5. Поля з усіх сторін 20 мм. Матеріали на конференцію приймаються електронною поштою за адресою: **neasmo@gmail.com**, **тема повідомлення: 30-31 липня 2014 р.** (у разі виникнення помилки при відправленні, повторно відправляйте на адресу **neasmo@ukr.net**) або на CD-дисках (**дискети не приймаються**) із додаванням друкованих матеріалів + відскановану копію або ксерокс квитанції про сплату оргвнеску. У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приват банку ксерокопія квитанції не надсилається (достатньо відправити **SMS-підтвердження**).

У разі відправки коштів оргвнеску на картку Приват банку ксерокопія квитанції не надсилається достатньо відправити SMS з прізвищем автора публікації.

Увага! У разі відправки статті та квитанції про оплату оргвнеску електронною поштою, надсилати друковані матеріали Урклоштою не потрібно!

Увага! Після того, як ми отримали від Вас статтю, Ви обов'язково маєте отримати повідомлення-відповідь: **«Вашу статтю отримано та захищено»**. Якщо така відповідь не надійшла через день після надсилання, тоді обов'язково зателефонуйте оргкомітету і повідомте про ситуацію.

Адреса оргкомітету:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

E-mail: neasmo@gmail.com

Координатор – Бобровнік Юрій Вікторович

Контактні телефони: (097) 923 16 58, (093) 335 78 86.

УВАГА! Роботи з малюнками та таблицями приймаються лише у тому разі, якщо вони подані у форматі JPEG окремим файлом.

РОБОТИ ОБ'ЄМОМ менше 3 сторінок НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!

ТЕКСТИ, НАБРАНІ МІЖРЯДКОВИМ ІНТЕРВАЛОМ 1,0 НЕ ПРИЙМАЮТЬСЯ!!!

З результатами та форматом проведення подібних конференцій можна ознайомитися за адресою:

<http://conferences.neasmo.org.ua/>

ЗМІСТ / СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Ольга Рушак (Одеса, Україна)	6
УТВОРЕННЯ БІОПЛІВКИ <i>CANDIDA ALBICANS</i>	
О.Г. Султашова, Т. Қалбаев (Нукус, Каракалпакстан)	8
ЕРЛАРИНИ ЯХШИЛАШ ҲОЗИРГИ КУННИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАСИДИР	

СЕКЦІЯ: ГЕОГРАФІЯ ТА ГЕОЛОГІЯ

Ірина Арсененко, Олеся Топалова (Мелітополь, Україна)	9
ІНВАЛІДНИЙ ТУРИЗМ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ	

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Тетяна Василик (Шепетівка, Україна)	12
ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖСЕКТОРАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ВЛАДИ, БІЗНЕСУ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	
Марія Лашкіна (Київ, Україна)	14
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: КОМУНІКАТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Юрий Караван (Львов, Украина)	17
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ЭКОНОМИКИ И ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ	

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Gulnaz Kazakhanova (Tashkent, Uzbekistan)	20
TAX POLICY AS A DRIVING FORCE OF FOSTERING THE ECONOMIC GROWTH THROUGH ATTRACTING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND PROMOTING SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES	
Saida Sagdiyeva, Azizakhon Umarova (Tashkent, Uzbekistan)	21
EVOLUTIONARY ISSUES OF MANAGING FINANCIAL RESOURCES IN ENTERPRISES IN DEVELOPING UZBEKISTAN	
Наталія Галунець (Миколаїв, Україна)	23
РОЗВИТОК КООПЕРАЦІЇ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕННЯ АДАПТАЦІЇ АГРАРНИХ ФОРМУВАНЬ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	
Дмитрий Дорошев (Гомель, Беларусь)	25
ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	
Юлія Кикош (Київ, Україна)	27
ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ РИНКУ ОСВІТНИХ ПОСЛУГ	
Дмитро Накидень (Київ, Україна)	30
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ЦІНОУТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ	
Ярослав Чайковський (Тернопіль, Україна)	33
ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	

СЕКЦІЯ: ІСТОРІЯ

Юрій Бобровнік (Переяслав-Хмельницький)	36
АКТИВІЗАЦІЯ СПІВПРАЦІ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ УКРАЇНИ (1997-1998 РР.)	
Алексей Власов (Ярославль, Россия)	39
КРЕСТЬЯНСКАЯ ВОЙНА ПОД ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВОМ СТЕПАНА РАЗИНА	
Ліна Дорошенко (Київ, Україна)	40
ІСТОРІОГРАФІЯ ВИВЧЕННЯ РАННЬОСЕРЕДНЬОВІЧНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ СТАРОЖИТНОСТЕЙ СХІДНОЇ ЄВРОПИ: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ	
Наталія Пасічник (Кіровоград, Україна)	43
ФІНАНСОВА ОСВІТА І НАУКА В ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ	
Ренат Ріжняк (Кіровоград, Україна)	45
ЕВОЛЮЦІЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ОБГРУНТУВАНЬ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ	
Людмила Савченко (Київ, Україна)	47
THE HISTORIOGRAPHY RESERCH OF ACADEMICIAN ONISCHENKO'S SCIENTIFIC AND REPRESENTATION	
Євген Славич (Донецьк, Україна)	50
ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНОГО СКЛАДУ РЕПРЕСОВАНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДОНЕЧЧИНИ В 1929 - 1933 рр.	

СЕКЦІЯ: МАТЕМАТИКА

Жасур Урунбаев (Самарканд, Узбекистан) НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ КОМПЬЮТЕРНЫХ СИСТЕМ ТЕСТИРОВАНИЯ	54
Жасур Урунбаев (Самарканд, Узбекистан) ВЫЧИСЛЕНИЕ ОЦЕНОК С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНФОРМАЦИОННОГО ВЕСА ТЕСТОВ	55

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Лариса Борисенко (Київ, Україна) ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	58
Валентина Горленко (Гомель, Беларусь) ШКОЛЬНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ФАКТОР СОЦИАЛИЗАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ	60
Ирина Гулага (Калинковичи, Республика Беларусь) МЕТОДЫ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СОПРОВОЖДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ С РАЗЛИЧНЫМИ ТИПАМИ АКЦЕНТУАЦИЙ ХАРАКТЕРА	62
Іван Зайченко (Київ, Україна) ПРО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ КУРСУ “ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ” ДЛЯ МАГІСТРАНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ”	65
Наталія Зайченко (Київ, Україна) ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД В ІСПАНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА РУБЕЖІ ХХ – ХХІ СТ.	67
Наталія Колесниченко (Одеса, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ ІСПАНІЇ	70
Оксана Мельник (Київ, Україна) ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ТА РІЗНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ	72
Марина Радченко (Київ, Україна) АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЛЕКЦІЇ	75
Марина Радченко, Юлія Повстяна (Луцьк, Україна) ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	77
Ангеліна Спіцина (Київ, Україна) ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ	80
Світлана Тищенко (Миколаїв, Україна) МІСЦЕ ТА РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ І ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНИХ ВНЗ	82

СЕКЦІЯ: ПОЛІТОЛОГІЯ

Viktoriya Herasymenko (Drohobycz, Ukraina), Łukasz Zima (Rymanów, Polska) WSPÓŁPRACA UKRAINY Z NATO: SZANSE I WYZWANIA	85
Анастасія Шевченко (Київ, Україна) ДО ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА ШВЕЦІЇ З ОГЛЯДУ НА АНЕКСІЮ КРИМУ ТА ЗБРОЇНУ АГРЕСІЮ НА ДОНБАСІ	86

СЕКЦІЯ: ПРАВО

Елена Глоба (Краснодар, Россия) ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УЧЕБНЫХ ОТПУСКОВ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	89
Николай Караваяев (Киров, Россия) К ВОПРОСУ О ДВИЖИМОЙ НЕДВИЖИМОСТИ	91
Ольга Ордина (Киров, Россия) МУНИЦИПАЛЬНЫЕ НОРМАТИВНЫЕ ПРАВОВЫЕ АКТЫ КАК ИСТОЧНИКИ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРАВА	93

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Екатерина Гапанович-Кайдалова (Гомель, Республика Беларусь) ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ РУКОВОДИТЕЛЯ	97
Лариса Гончарова (Київ, Україна) ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ	99
Оксана Лукашевич (Київ, Україна) ОБҐРУНТУВАННЯ НАУКОВОГО ПІДХОДУ ТА ПРИНЦИПІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ДОРОСЛОМУ ВІЦІ	102

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Гулноза Сафарова (Самарканд, Узбекистан) РАЗРАБОТКА ПОЛЬЗОВАТЕЛЬСКОГО ИНТЕРФЕЙСА ДЛЯ АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ ОБУЧАЮЩИХ СИСТЕМ	105
Алексей Щуров (Днепропетровск, Украина) TRANSLATION MEMORY КАК УНИВЕРСАЛЬНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОПЕРАЦИЙ И ОБМЕНА ДАННЫМИ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА	106

СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ

Сергій Самойлик (Дрогобич, Україна) АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	108
--	-----

СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Валентина Александрова (Київ, Україна) УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ТЕКСТОВІЙ ОСНОВІ ТА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ВПРАВНОСТІ УЧНІВ	111
Олена Братель (Київ, Україна) АРГЕНТИНЦІ ЯК ПОЛІЕТНІЧНА НАЦІЯ В ПОЕТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ПОЧАТКУ ХХ СТ.	113
Наталія Гребенюк (Київ, Україна) ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ НОВИНИХ ТЕКСТІВ (НА ПРИКЛАДІ «ГАЗЕТИ ПО-УКРАЇНСЬКИ»)	116
Марина Костюк (Київ, Україна) ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРІВ ФРАНЦУЗЬКИХ ПОЕТІВ Р. ГІЛЯ, СЕН-ПОЛЬ РУ ТА С. ДЕ ГУАЙТИ	118
Оксана Несен (Київ, Україна) РОЛЬ СЛОВА У ЖИТТІ ЛЮДИНИ, У ФОРМУВАННІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТАКУЛЬТУРИ	120
Оксана Януль (Київ, Україна) ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ В МАТЕРІАЛАХ ПРЕСИ	122
ВІДОМОСТІ ПРО УЧАСНИКІВ /ВЕДОМОСТИ ОБ УЧАСНИКАХ	126
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩИЕ КОНФЕРЕНЦИИ	
Информация для участников из зарубежных стран	129
Информация для участников з України	132

Збірник наукових праць / Сборник научных работ

Українською, російською, казахською, вірменською та англійською мовами

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»** // Збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014 р. – 138 с.

Материалы IV Международной научно-практической интернет-конференции **«Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах Европы и Азии»** // Сборник научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2014 г. - 138 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

В.П. Коцур,

доктор історичних наук, професор, дійсний член НАПН України,

ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Упорядники: Ю.В. Бобровнік, Ю.С. Табачок.

Верстка та дизайн: Ю.В. Бобровнік, А.М. Вовкодав, Ю.С. Табачок.

Проведення IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції **«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії»** та видання збірника наукових матеріалів стало можливим завдяки організаційній підтримці **молодіжної громадської організації «Незалежна асоціація молоді»**

Відповідальність за достовірність матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті МГО «Незалежна асоціація молоді» за адресою <http://conferences.neasmo.org.ua>

Адреса оргкомітету конференції:

08401, Київська обл. м. Переяслав-Хмельницький, вул. Сухомлинського, 32, кім. 108.

